

Isoisältä pojalle, isoäidiltä tyttärelle

Suvun nimien antaminen ja nimenmääräytymistapa
esikristilliseltä ajalta nykypäiviin

Pro gradu -tutkielma

Jyväskylän yliopiston etnologian laitos

Kesäkuu 2001

Harma Järvinen

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta HUMANISTINEN	Laitos Etnologian laitos
Tekijä Harma Järvinen	
Työn nimi Isoisältä pojalle, isoäidiltä tyttarelle. Suvun nimien antaminen ja nimenmääräytymistapa esikristilliseltä ajalta nykypäiviin.	
Oppiaine Folkloristiikka	Työn laji Pro gradu -tutkielma
Aika Kevät 2001	Sivumäärä 127 s.
Tiivistelmä - Abstract <p>Tutkielmassa selvitetään nimenmääräytymistavan luonnetta ja taustaa. 1800-luvun lopulle saakka voimassa ollut nimenmääräytymistapa määräsi lasten nimet niin, että lapsella tuli aina olla kaimana joku suvun aikuisista. Tavasta oli kolme seurausta: (1) suvuissa kulkivat tietyt nimet vuosisatojen ajan sukupolvelta toiselle, (2) etunimistö pysyi suppeana sekä suvun että kylien sisällä, josta oli seurauksena rikas lisänimistö, sekä (3) tapa antaa kuolleen lapsen nimi seuraavaksi syntyvälle lapselle, minkä alkuperäisenä syynä on ilmeisesti ollut nimen säilyttäminen suvussa, mutta myös jonkinlainen menetyksen korvaaminen. Nimenmääräytymistavan taustalla oli vanhempien kunnioittaminen ja lapsen liittäminen sukuun nimen kautta aikana, jolloin sukunimiä ei vielä ollut.</p> <p>Nimenmääräytymistavan tutkimiseksi olen hahmotellut muutostilanteen, joka on johtanut tavan synty-miseen esikristillisten nimenantamistapojen pohjalta ja johon kristinuskon tulolla ja uskonpuhdistuksella on ollut oma vaikutuksensa. Esikristillisellä ajalla nimeen liittyi erottamattomasti ihmisen onni ja luonne, joita sääteli nimeen liittyvä haltija, joka oli peritty siltä esivanhemmalta, jonka nimi lapselle annettiin. Kristinuskon toi tullessaan uuden etunimistön, joka hävitti esikristillisen nimistön. Nimeen liittyvä onni- ja haltijausko säilyivät, vaikka niitä ei enää avoimesti nimen yhteydessä ilmaistukaan. Uskonpuhdistus muutti lähinnä kirkon suhtautumista etunimeen; katolisen ajan ajatus nimen kautta tulevasta suojeluspyhimyksestä poistettiin ja etunimelle asetettiin vaatimus raamatullisuudesta tai ainakin kristillisyydestä.</p> <p>Suvun nimien antaminen ilmiönä on säilynyt nykyaikaan saakka, vaikka nimenmääräytymistapa onkin hävinnyt, joten olen selvittänyt myös muutostilanteen nimenmääräytymistavan valta-ajalta 1900-luvun loppuun. 1700-luvun lopulla alkoi kaksi toisiinsa liittyvää etunimistön uudistusta: kaksinimisyys ja ajatus etunimen yksilöllisyydestä. Kaksinimisyys mahdollisti lapsen yksilöimisen omalla, suvun ulkopuolisella nimellä. Nimenmääräytymistapa oli kuitenkin vielä voimakas, joten usein toinen nimistö annettiin perinteen mukaan. 1800-luvun kuluessa syntyi vaatimus etunimien omakielisyydestä, joka johti etunimistön voimakkaaseen suomalaistamiseen. Tänä aikana monet suvuissa kulkeneet nimet suomalaistettiin. 1800-luvun lopulla tulivat lisäksi käyttöön sukunimet osoittamaan ihmisen kuulumista tiettyyn sukuun, mikä myös heikensi suvun etunimien asemaa sukuun tai sukulinjaan kuulumisen osoittajana.</p> <p>Etunimien omakielisyys, kaksinimisyys ja tietyssä mielessä sukunimetkin voidaan määrittellä alueellisesti leviäviksi nimimuodeiksi, jotka muokkaavat henkilönimistöä. Nimimuodit leviävät muotoinimien avulla, jotka antavat nimenantajille uusia ideoita ja malleja, jotka voivat koskea esim. etunimien rakennetta tai äänneasua. Nimenmääräytymistavan häviämiseen nimimuodit ovat vaikuttaneet muuttamalla etunimistöä voimassa olevan muotisuuntauksen mukaiseksi. Suvun nimet ovat nimenmääräytymistavan heikentymisen jälkeen joutuneet samaan asemaan kuin muutkin etunimet, koska niiden antaminen riippuu nimenantajien yksilöllisistä päätöksistä, joihin nimimuodit aina vaikuttavat. Nimenmääräytymistapa on kuitenkin jättänyt moneen sukuun yhden tai kaksi nimeä, jotka annetaan ainakin kerran jokaisessa sukupolvessa.</p>	
Asiasanat Etunimet, suvun nimien antaminen, muotoinimet, nimimuodit	
Säilytyspaikka Etnologian laitos	
Muuta tietoja	

Laudatur

merk./

P. Hurmerinta

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	1
2. ETUNIMIEN VALITSEMISEN PERUSTEET	10
2.1. Ero Kiviniemen nimervalintaperusteet	10
2.1.1. Nimi suvun piiristä	11
2.1.2. Elävät esikuvat suvun ulkopuolelta	12
2.1.3. Historialliset ja kirjalliset henkilöahmot	14
2.1.4. Uskonnolliset esikuvat	15
2.1.5. Nimen sisältö valintaperusteena	16
2.1.6. Nimi syntymätodistuksena	17
2.1.7. Systeeminimiä ja erikoisia valintaperusteita	17
2.1.8. Käytännöllisiä näkökohtia	19
2.1.9. ”Mieltymys nimeen”	19
2.2. Kiviniemen tutkimuksen ja nimervalintaperusteiden arviointia	20
2.3. Oma versio nimervalintaperusteista: nimervalinnan ehdot	22
2.3.1. Nimen täytyy miellyttää molempia tai kaikkia valitsijoita	23
2.3.2. Nimen täytyy olla äänteellisesti miellyttävä	24
2.3.3. Nimen pitää sopia lapselle	25
2.3.4. Nimestä pitää selvittää kantajansa sukupuoli	26
2.3.5. Nimen pitää sopia muihin etunimiin, sukunimeen ja/tai muiden perheenjäsenten nimiin	27
2.3.6. Nimestä syntyvien mielikuvien täytyy olla positiivisia	30
2.3.7. Nimestä ei saa tulla ketään epämiellyttävää ihmistä mieleen	32
2.3.8. Nimi ei saa aiheuttaa hankaluuksia arkipäivän elämässä	33
2.3.9. Suvussa tai läheisessä tuttavapiirissä ei saa olla samannimisiä lapsia	37

3. NIMENMÄÄRÄYTYMISTAVAN SYNTYMINEN JA VALTA-AIKA: MUUTOSLINJA ESIKRISTILLISELTÄ AJALTA 1800-LUVULLE	39
3.1. Esikristillisen ajan nimistö ja nimen antaminen	39
3.2. Kristinuskon vaikutus nimistöön ja nimen antamiseen	46
3.2.1. Nimistön muuttuminen	46
3.2.2. Nimenvalintatapojen ja uskomusten muuttuminen	51
3.2.3. Uskonpuhdistuksen vaikutukset	53
3.3. Nimen kulkeminen perintönä suvussa eli nimenmääräytymistapa	55
3.3.1. Suvun nimien antaminen tapana	60
3.3.2. Nimen valitseminen almanakasta - tapojen rinnakkaisuus ja yhdistyminen	61
4. NIMENMÄÄRÄYTYMISTAVAN MUUTTUMINEN JA HAJOAMINEN: MUUTOSLINJA 1800-LUVULTA 1900-LUVUN LOPULLE	65
4.1. Etunimen muuttuminen yksilöllisyyden osoittajaksi	65
4.2. Kaksinimisyys ja kolminimisyys	70
4.3. Muotininimien ja nimimuotien syntyminen	74
4.3.1. Muotিনিmi tutkijoiden näkökulmasta	75
4.3.2. Muotিনিmi nimenantajien näkökulmasta	79
4.3.3. Muotininimet innovaatioina	80
4.4. Vaatimus etunimien omakielisyydestä ja etunimistön suomalaistaminen	88
4.5. Sukunimien vakiintuminen	92
4.6. Suvun nimien antaminen 1900-luvulla	95
4.6.1. Etunimien antamisen yleisiä piirteitä 1900-luvulla	95
4.6.2. Suvun mukaan annetut nimet	102

4.6.3. Suvun nimien antaminen nimenmääräytymistavan jäänteinä ja 1990-luvun nimimuotina	108
5. LOPUKSI	111
LÄHTEET:	114
Primaarilähteet	114
Sekundaarilähteet	120
Liite 1	
Liite 2	

1. JOHDANTO

Olen aina ollut kiinnostunut nimistä. Muistan noin kuusivuotiaana miettineeni naapurin tädille vakavasti sitä, millaista elämä olisi, jos etunimi olisi Lyyli. Samoihin aikoihin kuulustelin isääni siitä, miksi nimeni ei voinut olla Mikko. Myöhemmin olen keräillyt mm. lehmien nimiä. Niinpä valitsin nimet myös pro gradu -tutkielmani aiheeksi. Alun perin minun oli tarkoitus tutkia etunimien antamista yleisellä tasolla, mutta se ei oikein sopinut folkloristiikan opin- näytetyön aiheeksi, koska siinä ei ollut tarpeeksi selvää perinnetieteellistä näkökulmaa. Varsin luontevasti aiheeksi tuli suvun nimien antaminen, kun huomasin vanhoihin nimenantamista- poihin tutustuessani, että entisaikana on ollut olemassa nimenantotapa, jota esimerkiksi Väinö Pajari on luonnehtinut seuraavasti:

Uusien nimien käyttöönottamista on 1870-80-luvulle saakka vaikeuttanut lasten nimien valin- nassa vallinnut perinnäistapa, jonka mukaan perheen vanhimmasta pojasta oli tehtävä kotiu- kon, s.o. isoisän kaima, toisesta pojasta kirkkouden, s.o. äidinisän kaima, kolmannesta pojasta isän kaima ja nuoremmista enojen kaimoja. Tyttöjen nimet määrättiin samalla lailla: vanhim- masta tyttärestä tuli kotimummon, s.o. isoäidin kaima, jne. (Pajari 1924: 145.)

Kiinnostuin tästä tavasta ja olin hämmästynyt, kun havaitsin, ettei sitä ole tutkittu lainkaan. Etunimistöön tutkimuksessa suvun nimien antamista on kyllä käsitelty, mutta varsinaisena tut- kimuskohteena se ei ole ollut. Johtuneeko siitä, että tällä nimenantotavalla ei ole edes kunnan nimitystä; tutkimuksissa puhutaan suvun nimien antamisesta, perinnäistavasta, mekaanisesta nimenvallinnasta jne. Ensimmäinen tehtäväni olikin antaa tutkimuskohteelleni nimi. Päädyin ristimään sen *nimenmääräytymistavaksi*. Perusteena on kaksi seikkaa. Ensinnäkin monissa tutkimuksissa ja Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kansanrunousarkistosta keräämissäni muistiinpanoissa toistui ”nimen määräytyminen”, ”nimi määräytyi” ja ”tapa määräsi nimen”. Toiseksi nimeen täytyi saada *tapa*, koska se samojen lähteiden mukaan on ollut nimenomaan tapa ja koska tapojen tutkimus kuuluu folkloristiikan alaan. Nimitys nimenmääräämistapa jäi mieleeni Asko Vilkunan tutkimuksesta Lapsen varustaminen elämäntaipaleelle, jossa Vilkuna käyttää sitä ohimennen suvun nimien antamistavan nimityksenä (ks. Vilkuna A. 1989: 119). Nimenmääräämistapa ei kuitenkaan ole tarpeeksi selvä nimitys, koska kirjaimellisesti se tar- koittaa, että joku määrää nimen, kun taas nimenmääräytymistapa ilmaisee tämän nimenanto- tavan luonnetta: nimeä ei kukaan määrännyt, vaan se määräytyi. Pelkästään nimenantotavaksi tai vanhaksi nimeämistavaksi en voinut tätä tapaa nimittää, koska entisaikaan on ollut voimas-

sa toinenkin nimenantamistapa, nimen antaminen nimipäiväkalenterista syntymä- tai kaste-päivän mukaan.

Koska nimenmääräytymistapaa ei ole aiemmin tutkittu, tutkielmani tavoitteeksi tuli luonnollisesti tämän tavan kuvaaminen: miten ja milloin se on syntynyt, mitkä seikat ovat vaikuttaneet sen syntymiseen, millainen se on ollut, mitä on ollut tavan taustalla. Tutkimuksen aikaperspektiivi on siis historiallinen. Kuten Väinö Pajarin kuvauksesta käy ilmi, tapa on ollut voimissaan 1800-luvun loppupuolelle saakka. Suvun nimiä on kuitenkin annettu tavan häviämisen jälkeenkin, joten olen liittänyt tutkimukseeni myös selvityksen suvun nimien antamisesta nykyaikana, koska tutkittava ilmiö on edelleen olemassa, vaikkakin muuttuneena. Nimenmääräytymistavan kuvaamisessa olennaista on siis tutkia myös sen muuttumista, muuttumisen syitä ja seurauksia. Tutkielmani on siis historiallis-synkroninen ja siinä on selvä kronologia, mitä jo menneisyydestä nykyaikaan siirtyvä tutkimustehtävänikin edellyttää. Tutkimusotteeni on kuvaileva ja selittävä. Se muotoutui tähän suuntaan jo siksikin, että vastaavaa perustutkimusta ei ole tehty. Koska kyseessä on laaja tutkimusaihe, ei tietenkään ole mahdollista kartoittaa kaikkea aiheeseen liittyvää, mutta nimenmääräytymistavan syntymistä, olemusta ja muuttumista tarkasteltaessa on otettava huomioon kaikki henkilönnimistössä vuosisatojen aikana tapahtuneet muutokset. Osa näistä muutoksista on muuttanut nimenmääräytymistapaa, osa vain etunimistöä tai nimien käyttöä.

Tutkimuskohteeni on siis *tapa*, joka entisaikaan määräsi lapsen nimen. Kulttuuriantropologiassa tapa (custom) määritellään totunnaiseksi, sukupolvelta toiselle siirtyväksi käytänteeksi. Sitä voidaan nimittää myös perinnäistavaksi. (Jargon 1998: 49.) Olennaista tavan määritelmässä on se, että tapa on yhteisössä yleisesti tiedossa ja käytössä ja että se siirtyy sukupolvelta toiselle. Jargonin mukaan hyvin usein perinne ymmärretään muuttumattomaksi alkuideaaliksi, jota ei pidä tietoisesti muuttaa. Perinteelle on kuitenkin ominaista muuntuvuus. Melkein jokainen sukupolvi jättää jollakin tavalla jälkensä tuohon alkuideaaliin, kuitenkin niin ettei yhteys kokonaan katkea. (Mt. 167.) Tämä perinteen määritelmä on lähtökohtanani tässä tutkielmassa. Nimenmääräytymistapa on tuskin koskaan ollut stabiili, vaan se on ajan kuluessa muuttunut monellakin lailla. Muutokset ovat olleet hitaita, jotkut ovat kestäneet vuosisatojakin. Sekä nimenmääräytymistapa että koko henkilönnimistö ovat aina olleet muutostilassa. Välillä on ollut rauhallisempia aikoja ja toisinaan on tullut montakin muutosta melkein yhtä aikaa. Tutkielmani peruskäsite on siis *muutos*, ja nimenomaan muutosten tutkimisen kautta tutkielmani etenee.

Perinteentutkimuksessa *muutosta* ei ole määritelty sellaisenaan, vaan se on liitetty kulttuurin muutokseen. Kulttuurin muutoksella tarkoitetaan yhteisten uskomusten, arvojen tai käyttäytymisen verrattain pysyvää muuttumista. Muutoksen syynä voivat olla esim. kulttuurilainat, kosketukset toiseen kulttuuriin ylipäättään sekä keksinnöt ja uutuudet. (Jargon 1998: 49.) Tällainen muutos voi koskea vain pientä osaa kulttuurista. Tässä tutkielmassa henkilönnimistö ymmärretään yhdeksi kulttuurin osa-alueeksi, jonka sisällä tapahtuvia muutoksia on mahdollista tutkia. Encyclopedia of Anthropologyn mukaan kulttuurin muutos viittaa kulttuurisysteemin eri osissa ja käytänteissä tapahtuviin muutoksiin. Kulttuurin muutos tarkoittaa muutoksia joko uskomuksissa ja käsitteissä, jotka ilmaisevat miten asiat on mahdollista tehdä, tai arvoissa ja normeissa, jotka ilmoittavat miten asiat pitää tehdä. Näiden muutosten rinnalla ovat tavallisesti myös sosiaaliset muutokset, jotka muuttavat sosiaalisia rooleja ja ihmisten välisiä suhteita siinä missä erilaisten yhteisöjen ja ryhmienkin suhteita. (Encyclopedia of Anthropology 1976: 97-98.) Tämän tutkielman kannalta olennaisia muutoksia aiheuttavia tekijöitä ovat innovaatiot, eli keksinnöt ja uutuudet. Kaikkien henkilönnimistön muutosten takana voidaan nähdä joko Suomessa syntynyt tai toisesta kulttuurista tullut innovaatio. Tiettyssä mielessä myös nimenmääräytymistapa on ollut oman aikansa innovaatio, joka on muotoutunut aikaisempien käytäntöjen pohjalta. Nimenmääräytymistavan muuttumisen ja häviämisen taustalla on nähtävissä 1700- ja 1800-luvulla tulleet henkilönnimistön innovaatiot: uusien almanakan ulkopuolisten etunimien käyttöönotto, kaksi- ja kolminimisyyden, sukunimet sekä nimimuotien ja muotinimien syntyminen.

Koska tutkielmani kattaa ajallisesti monta vuosisataa, oli alusta asti selvää, että minun pitäisi käyttää monenlaisia lähdeaineistoja tutkimustavoitteiden saavuttamiseksi. Tutkielmani aineistona on etunimistöä koskeva aiempi tutkimuskirjallisuus ja etunimistä tehdyt tilastot, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kansanrunousarkistosta keräämäni etunimien antamista käsittelevät muistiinpanot sekä itse keräämäni kyselylomake- ja haastatteluaineisto. Aineiston keräämisen aloitin jo esitutkimusvaiheessa, kun tutustuin etunimistä tehtyihin tutkimuksiin. Etunimistöä ovat tutkineet pääasiassa kielitieteilijät, mutta myös kansatieteen ja Suomen historian alalla on tehty tutkimuksia. Aiempi tutkimus on keskittynyt selvittämään nimien yleisyyttä sekä muotinimiä ja niiden leviämistä. Etunimien valinnasta on tehty vain yksi julkaistu tutkimus, Eero Kiviniemen tutkimusraportti *Rakkaan lapsen monet nimet: suomalaisten etunimet ja nimervalinta* (1982) (ks. luku 2). Sen pohjalta on lisäksi tehty useita julkaisemattomia opinnäytetöitä. Viitatessani tutkimuskirjallisuuteen käytän tässä tutkielmassani tekstiviitteitä, jossa on tekijän sukunimi, teoksen julkaisuvuosi ja sivunumero. Jos siis esimerkiksi

viittaa Kiviniemen teoksen sivulla 25 olevaan tietoon, viite on (Kiviniemi 1982: 25). Ja jos vähän myöhemmin tekstissä viittaa samaan teokseen, käytän viittausta mt (= mainittu teos) ja sivunumeroa. Käytän samanlaista lyhennettä teosten lisäksi artikkeleiden kohdalla, jolloin lyhenne on ma (= mainittu artikkeli) ja sivunumero. Nämä lähteet löytyvät sekundaarilähteiden luettelosta.

Esitutkimusvaiheessa havaitsin, että olennaista työni edistymisen kannalta oli se, että en ottaisi lähtökohdaksi Kiviniemen nimervalintaperusteita, vaan tutkisin etunimien valitsemista itse. Suunnittelin lomakekyselyn, jonka kysymykset muotoilin aiemmin lukemani tutkimuskirjallisuuden pohjalta (ks. liite 1). Jätin lomakkeen kysymykset tarkoituksella melko avoimiksi, jotta saisin mahdollisimman paljon vastaajien omia näkemyksiä. Aiemmissä tutkimuksissa oli kysytty tietoja vastaajien omien ja sisarusten nimien valintaperusteista, mutta minä päätin rajata oman aineistoni koskemaan vain nimenantajien itsensä kertomaan ensikäden tietoon. Samalla aineisto rajoittui lähinnä vain 1990-luvulle. Kyselylomakkeita jaettiin neljässä jyvaskyläläisessä päiväkodissa kaikkiaan 384, joista sain takaisin 142. Valitettavasti viisi lomaketta oli niin vajavaisesti täytetty, että en voinut käyttää niitä tutkimusaineistona. Aluksi oli tarkoitus, että jokaiseen kotiin menisi vain yksi lomake, joka täytettäisiin sen lapsen mukaan, jonka kautta lomake oli tullut. Kuitenkin kävi niin, että jotkut vastaajat olivat kertooneet kaikkien lastensa nimen antamisesta ja muutamissa tapauksissa molemmat päiväkodissa olleet sisarukset saivat oman lomakkeen. Tämä ei kuitenkaan haitannut mitään. Lomakekyselyn vastaajia on kaikkiaan 134, vaikka sisarussekaannuksen johdosta kyselylomakevastauksia on siis 137. Tyttöjen ja poikien nimien osalta vastaukset jakaantuvat lähes tasan: tyttöjen nimistä on 69 ja poikien nimistä 68 kyselyvastausta. Kun viittaa näihin kyselylomakevastauksiin, käytän koodia T (= tytön nimi) ja P (= pojan nimi). Lomakevastaukset olen numeroinut sattumanvaraisesti tyttöjen kohdalla T1 - T69 ja poikien kohdalla P1 - P68. Näitä en ole luetellut erikseen primäärilähteissä, koska listasta olisi tullut liian pitkä verrattuna siihen tiedon laatuun, joka taustatietojen kuvaamisesta olisi tullut. Etunimien käyttämisestä olisi seurauksena henkilöllisyyden paljastuminen, jolloin kyselyvastauksen tiedot olisi pitänyt merkitä muodossa ”poika, synt. 1996 Jyväskylässä, äiti synt. 1965 Jyväskylässä ja isä synt. 1965 Jyväskylässä”, mistä ei taas ole hyötyä kenellekään.

Haastateltavat sain kyselylomakkeiden kautta. Lomakkeen lopussa oli tilaa yhteystiedoille, jos vastaaja halusi osallistua tutkimukseni haastatteluosuuteen. Tätä kautta ilmoitautui 44 haastateltavaa, joista tavoitin 41. Yhdessä kyselyvastausten kanssa haastattelut tuottivat tietoa niin, että kaikkiaan nämä kaksi aineistoa sisältävät tiedot 179 lapsen etunimien valinnasta.

Haastattelut olivat teemahaastatteluja, joihin tein kysymykset kyselyn tuottaman tiedon pohjalta (ks. liite 2). Lisätietoa halusin erityisesti suvun nimien antamisesta. Teemahaastattelu on perinteentutkimuksessa yleisimmin käytetty haastattelun laji, jossa tutkijalla on kirjallisuuden, arkistoaineiston, esitutkimuksen tms. pohjalta tehty teemaluettelo, joten haastatteliija tietää, mistä asioista haluaa tietoa (Perinteentutkimuksen terminologia 1998: 15). Tavallisimmin haastattelut nauhoitetaan, mutta minä päädyin tässä tutkimuksessa tekemään muistiinpanot käsin kahdesta syystä. Ensinnäkin 41:n noin 30-60 minuuttia kestävä haastattelunauhan purkamiseen minulta olisi mennyt todella paljon aikaa, eikä se ole kohtuullista, koska kyseessä ei ole tutkimukseni ainut primaariaineisto, vaan sen lisäksi ovat vielä kysely- ja arkistoaineistot. Jos haastatteluaineisto olisi ollut ainoa primaariaineistoni, olisin voinut nauhoittaa ne ja viettää vuoden niitä purkamalla. Toiseksi haastatteluissa ei ollut folkloristista ainesta, siis esimerkiksi kertomuksia, kaskuja tai vitsejä, joiden sanatarkka tallentaminen on ensiarvoisen tärkeää. Saamani aineisto oli tietopuolista, nimenantajien muistitietoa ja mielipiteitä. Niinpä tein haastatteluista käsin muistiinpanot, joihin kirjoitin yleiskielellä sen, mitä haastateltavani sanoivat. Jokaisesta haastattelusta kertyi kahdesta kolmeen sivua käsinkirjoitettuja muistiinpanoja. Kun viitataan näihin haastatteluihin, käytän koodia H (= haastattelu). Haastattelut olen numeroinut sattumanvaraisessa järjestyksessä suunnilleen haastattelupäivämäärien mukaan numeroilla H1 - H41. Ne löytyvät primäärilähteistä.

Tutkimuskirjallisuudesta ja muusta aineistostani löytyi kuitenkin niukasti tietoa nimenmääräytymistavaksi nimittämästäni ilmiöstä, joten päätin etsiä sitä SKS:n kansanrunousarkistosta. Lähinnä lapsuuteen ja kastamiseen liittyvistä kansanelämän kuvauksista tietoja löytyi kaikkiaan 78 muistiinpanosta. Viitataan näihin muistiinpanoihin viitteellä, jossa on ensin tiedon arkistointipaikka SKS, sitten muistiinpanon tekijän sukunimi, ja sitten on SKS:n arkistointinumbero, jonka perusteella muistiinpano löytyy arkistosta. Jos siis esimerkiksi siteeraan Jaakko Mustosta, viite on (SKS Mustonen KJ 36: 15607), joka löytyy primäärilähteiden luettelosta SKS:n arkistomuistiinpanojen listasta Mustosen kohdalta.

Kuten edellä on jo tullut esille, näistä aineistoista primäärilähteitä ovat kyselylomake-, haastattelu- ja arkistoaineisto, ja sekundaarilähteitä ovat tutkimuskirjallisuus ja tilastot. Jako perustuu yksinkertaisesti siihen, että sekundaarilähteet ovat toisen tutkijan valmiita tutkimustuloksia, joita voi siteerata ja käyttää sellaisenaan, kun taas primäärilähteet ovat sellaista tutkimusaineistoa, jota tutkijan täytyy tulkita tieteenalansa tutkimusmenetelmien, eli metodien, avulla. Koska tämä tutkielma on tutkimuskohdetta kuvaileva ja selittävä, metodinen puoli on varsin yksinkertainen. Haastatteluissa käytin aineiston keräämisessä Robert K. Yinin (1994)

hahmottelemaa tapaustutkimus-metodia. Tapaustutkimusta käytetään erityisesti silloin, kun tehdään tutkimuskohdetta kuvaileva ja selittävä tutkimus, jossa tutkimuskohde on tutkimusajankohtana olemassaoleva ilmiö (Yin 1994: 1, 6). Tapaustutkimuksia on useanlaisia, ja Yinin esittelemät neljä versiota on luotu valmiiden tutkimusten pohjalta. Yin on määritellyt neljä tapaustutkimuksen lajia. Ensinnäkin on yksittäistapaustutkimus (*single-case study*), joka voi olla joko holistinen (*holistic case study*), jolloin tapausta tutkitaan yleisellä tasolla, tai sitten tapausta voidaan tutkia ennalta valittujen osa-alueiden kautta (*embedded case study*). Moninkertainen tapaustutkimus (*multiple case study*) voi samalla tavalla olla joko holistinen tai aiheita valittujen osa-alueiden kautta tutkiva. (Mt. 39-44.) Tutkimuksessani moninkertainen tapaustutkimus oli luonnollinen valinta, ja koska tutkin etunimien antamista yleisellä tasolla, tutkimusmenetelmäksi tuli siis holistinen moninkertainen tapaustutkimus. Tämän valinnan perusteena on erityisesti haastatteluissa tutkimusaiheen pienuus, koska haastateltavat kertoivat vain omasta kokemuksestaan. Etunimien antaminen omalle lapselle tapahtuu ihmisen elämässä tavallisesti yhdestä kolmeen kertaan. Etunimien valitseminen on myös aika pieni ja rajallinen tapahtuma, joka ei vaikuta merkittävästi ihmisen elämään, eikä se sisällä merkittäviä omaelämäkerrallisia asioita. Etunimet ovat kyllä kiinnostava asia, mutta lapsen saamisessa nimi on kuitenkin marginaalinen seikka. Lisäksi etunimistä tulee niiden valitsemisen jälkeen luonnollinen osa ihmistä, jota harvoin edes mietitään. En myöskään voinut valita ennen haastatteluja mitään erityisiä osa-alueita juuri aiheen pienuuden vuoksi, sillä etunimien antaminen ei asetu mihinkään laajempiin yhteyksiin, vaan ilmiönä se on yksittäinen.

Tapaustutkimusmenetelmä ei yleensä tähtää tutkimustulosten tilastolliseen yleistettävyyteen. Etunimien antamisessa tämä tilastollinen yleistäminen tarkoittaisi sitä, että luokittelisin nimenantajat erilaisiin ryhmiin esimerkiksi sen mukaan, ovatko he antaneet suvun nimen tai muotoinimeksi määriteltävän nimen, ja sitten laskisin kustakin ryhmästä prosenttimäärät, joiden perusteella voisin päätellä jotakin nimenantamisesta tilastollisella, siis lukumääräisellä tasolla. Tämän sijasta tapaustutkimuksen tulokset ovat analyttisesti yleistettäviä, mikä tarkoittaa tutkimuksessani sitä, että etsin tutkimuksista kaikille nimenantajille yhteisiä piirteitä, jotka löytyvät mahdollisimman monista tapauksista ja pätevät etunimien antamisessa yleisellä tasolla. Analyttinen yleistettävyys on moninkertaisen tapaustutkimuksen teorianmuodostuksen ydin. (Vrt. Yin 1994: 30.)

Keräämäni primaariaineiston analysoinnissa käytin ns. läpilukemisen metodia. Se tarkoittaa, että luin aineiston ensin moneen kertaan läpi, jotta tiesin tarkalleen, mitä se sisältää. Sitten kirjoitin ylös aineistossa usein toistuvia asioita, ja lisäksi sellaisia omia havaintojani, jotka

perustuivat monessa kohdin esiintulleisiin asioihin. Etsin tutkimuskysymyksiini vastaajieni antamia syitä ja selityksiä. Näin tuloksissa painottuvat nimenantajien omat näkemykset ja ne asiat, jotka ovat nimenantajille itselleen tärkeitä. Tällä tavoin syntyivät esimerkiksi nimenvallinnan ehdot (luku 2.3.). Käytännössä liitin yhteen haastatteluista ja kyselystä saamani aineistot, koska ne käsittelivät samaa asiaa. Sen sijaan arkistoaineiston analysoin erillään, koska se ei ikänsä vuoksi liity mitenkään muuhun primaariaineistoon. Läpilukemisen metodi oli oikeastaan ainoa mahdollinen tutkimusmenetelmä, koska tutkimukseni on luonteeltaan kuvaileva ja selittävä, jolloin tutkimuksen lähtökohta on kerätty primaariaineisto. Tämä metodi sisältyy myös Yinin hahmottelemiin tapaustutkimuksen metodeihin, joissa se vastaa lähinnä analyysimenetelmää, josta Yin käyttää nimitystä *explanation-building* (vrt. Yin 1994: 110-113).

Koko primaariaineistoni on määriteltävissä muistitiedoksi. Perinteentutkimuksen piirissä muistitieto määritellään sellaiseksi tiedoksi, joka ei pohjaudu kirjallisiin lähteisiin, vaan tiedonantajan muistiin. Muistitiedon luotettavuuden edellytyksiä on kaksi: se että tiedonantaja kertoo omakohtaisesti kokemastaan ja se että tutkittavasta asiasta on olemassa useita yhtäpitäviä muistitietoja. (Perinteentutkimuksen terminologia 1998: 37.) Se, että aineistoni ovat muistitietoa, on myös peruste läpilukemisen metodille, sillä muistitiedon luotettavuudesta voi varmistua vain sillä, että aineisto luetaan läpi niin monta kertaa, että siellä toistuvat seikat nousevat esiin.

Tutkimusaineistoni lähdekritiikki kohdistuu lähinnä tiedon maantieteelliseen aukollisuuteen, mutta muitakin seikkoja on hyvä käydä tässä läpi. Haastattelu- ja kyselyaineiston muistitiedon luotettavuudesta ei liene paljon epäilyjä. Perinteentutkimuksen terminologian mukaan käytännössä se, mitä muistaa ja miten muistamansa tulkitsee, on sidoksissa nykyhetken poliittisiin, kulttuurisiin ja henkilökohtaisiin arvoihin (mt. 37). Useimmissa tapauksissa nimenannosta oli kulunut monia vuosia, kuitenkin korkeintaan 18 vuotta, sillä vanhin haastatteluaineistoni lapsista on syntynyt vuonna 1983. Suurin osa etunimistä oli annettu 1990-luvulla, siis melko vähän aikaa sitten, joten haastateltavien muistiin on syytä luottaa. Lisäksi etunimet ja nimen valitseminen eivät sisällä ihmisen elämän kannalta merkittäviä arvoja eivätkä ne ole mitenkään tiukasti sidoksissa arkielämään, joten nimiin liittyvät asenteet ja arvostukset muuttuvat todennäköisesti hitaasti, jos lainkaan. Haastattelu- ja kyselylomakeaineistoni Jyväskylässä asuvat vastaajat edustavat näytteenä kaikkia nimenantajia. Valintakriteerinä oli vain se, että vastaajilla on 1990-luvulla syntyneitä lapsia. Tässä on taustalla ajatus, että periaatteessa tutkittavat asiat on löydettävissä lähes millaisesta hyvänsä suomenkielisestä joukosta ihmisiä, joilla on 1990-luvulla syntyneitä lapsia. Tutkimuksessani en pyri missään suhteessa tulosten tilas-

tolliseen yleistettävyyteen, vaan analyttiseen yleistettävyyteen. Tämän vuoksi olen jättänyt tutkimuksestani pois kaikki sosiaaliset muuttujat, kuten ammatin tai yhteiskuntaluokan, koska katson, ettei niillä ole mitään vaikutusta etunimien antamiseen.

Haastatteluaineistoni, 41 haastattelua, on kuitenkin tapaustutkimukseen aivan liian suuri, jos ideaalina pidetään 25 - 30 tapausta. Päätin haastatella kaikki ilmoittautuneet, sillä en voinut ennen haastatteluja rajata joukkoa mitenkään. Jos olisin valinnut vain Jyväskylässä syntyneet ihmiset, haastateltavia olisi ollut 14, siis liian vähän. Eikä rajauksessa syntymäpaikan perusteella ole mitään järkeä; yleensäkin syntymäpaikalla ajatellaan maantieteellistä leviämistä, mutta nykyaikana se on turha - monet Jyväskylässä syntyneet olivat asuneetkin ulkomailla, mm. Yhdysvalloissa, jolloin maantieteellisen leviämisen miettiminen on jo hieman koomista. Koko ikänsä Jyväskylässä asuneita oli vain muutama, ja tämän kriteerin täyttäviä ihmisiä olisi ollut todella vaikeaa etsiä lisää haastateltavaksi. Kyselylomakkeen kautta tiedossa olevien nimenvallinnan perusteiden avulla olisi haastateltavia myös voinut rajata. Silloin pois olisi voinut jättää sellaiset ihmiset, jotka eivät ole valinneet lapsensa nimiä suvusta, koska voisi olettaa, että heillä ei ole paljon annettavaa suvun nimiä koskevaan tutkimukseen. Mutta silloin olisi jäänyt saamatta tietoja esimerkiksi siitä, onko suvun nimiä harkittu ja miksi suvun nimiä ei ole annettu. Lapsia voi myös tulla lisää, jolloin esimerkiksi voidaan antaa suvussa kulkenut nimi pojalle, kun vanhemmat lapset ovat tyttöjä, joille nimeä luonnollisesti ei voi antaa. Lapsiluvun perusteellakin olisi voinut tehdä jonkunlaisen rajauksen. Joukossa on yhden lapsen perheitä 14, joista kahdeksassa lapsi on tyttö ja kuudessa poika. Kaksi lasta on 15 perheessä, joista kymmenessä on tyttö ja poika, kahdessa kaksi tyttöä ja kolmessa kaksi poikaa. Kolme lasta on yhdeksässä perheessä ja niistä yhdessä on kolme poikaa ja yhdessä kolme tyttöä, muissa on tyttöjä ja poikia. Neljä lasta on kolmessa perheessä, joissa kaikissa on sekä tyttöjä että poikia. Näitä lapsilukuja olisi voinut suhteuttaa tilastoihin ja valita niiden perusteella lapsiluvun mukaan tilastollisen keskiarvon. Tämä on kuitenkin mahdotonta, kun muistetaan, että kyseessä on näyte nimenantajista, ei tilastollinen otos, jota voisi ihan hyvin rajata tällä perusteella. Joten minun piti oli haastatella kaikki, koska rajausta en voinut tehdä millään.

Haastatteluaineistossa maantieteellisillä seikoilla ei siis ole merkitystä, mutta SKS:n arkistomateriaalissa niillä on suurikin paino. Nimittäin suurin osa löytämästäni aineistosta koskee Itä-Suomea ja erityisesti Karjalaa. Monet muistiinpanot ovat peräisin Karjalan juhluvuoden keräyksestä vuodelta 1957, mistä on tullut lyhenne KJ arkistointinumeroon. Muualta Suomes-
ta tietoja on vähemmän, vaikka niitäkin kyllä on. 78 muistiinpanosta 65 on Itä-Suomesta. Tä-

mä kallistuma itään johtuu siitä, että tietoja Länsi-Suomesta ei yksinkertaisesti löytynyt enempää arkistosta. Ilmeisesti tästä aiheesta ei keräyksissä ole vartavasten kysytty muualta kuin Karjalasta. Tarkastelin SKS:n arkistoaineistoa käyttäneen Asko Vilkunan (1989) lähteitä ja havaitsin, että siellä on samanlainen kallistuma itään päin. Saatu tieto on siis aukollista, vaikka se onkin yhteneväistä sekä Itä- että Länsi-Suomen osalta. Tilanne itään kallistumisen suhteen olisi ehkä ollut toinen, jos olisin saanut tutkimusluvan Eero Kiviniemen almanakkakyselyn aineistoon, johon pohjautuu hänen tutkimuksensa etunimien valintaperusteista. Siinä nimittäin oli runsaasti tietoa Länsi-Suomesta (ks. Kiviniemi 1982: 129).

Tutkielmani toinen luku Etunimien valitsemisen perusteet käsittelee etunimien valitsemista koskevaa aikaisempaa tutkimusta, mikä tutkimusten vähäisyyden vuoksi tarkoittaa Eero Kiviniemen nimervalintaperusteita. Tarkastelen tässä luvussa Kiviniemen nimervalintaperusteiden sopivuutta kuvaamaan etunimien antamista ja esittelen oman aineistoni pohjalta luomani nimervalinnan ehdot, joiden katson sopivan paremmin kuvaamaan etunimien antamista 1900-luvulla. Tarkoituksena on saada yleiskuva nimervalinnasta sekä nimervalitsijoiden kannalta että yleiseltä kannalta. Kolmannessa luvussa teen selkoa nimenmääräytymistavan syntyisestä ja siihen vaikuttaneista seikoista sekä kuvaan tavan sen valtakaudella ja esittelen sen taustaa. Neljäs luku käsittelee tavan muuttumista ja hajoamista sekä siihen vaikuttaneita nimistön muutoksia ja muita innovaatioita. Lisäksi kuvaan etunimien antamista 1900-luvulla ja sijoitan siihen suvun nimien antamisen.

2. ETUNIMIEN VALITSEMISEN PERUSTEET

2.1. Eero Kiviniemen nimervalintaperusteet

Helsingin yliopisto ja Weilin+Göös järjestivät 1970-luvun lopulla kirjoituskilpailun ”Mikä lapselle nimeksi?”, joka julkaistiin vuoden 1979 almanakassa. Sen avulla pyrittiin selvittämään etunimien valinnan perusteita ja nimeämistapojen muuttumista. Kilpailu oli kaikille avoin. Sen tehtävänanto oli yksinkertainen: vastaajien tuli kertoa, mitä he tiesivät omien etunimiensä tai sisarustensa etunimien valitsemisen taustasta, ja lisäksi heitä pyydettiin kertomaan, miten he olivat itse valinneet nimet lapsilleen. Vastaukset saivat olla vapaamuotoisia. Niissä tuli kuitenkin olla seuraavat tiedot: kenen etunimi oli kyseessä (oma, sisaruksen vai lapsen nimi), nimi kokonaisuudessaan (etunimet ja sukunimi), syntymävuosi ja syntymäpaikka, vanhempien ammatti sekä selitys etunimien valintaan vaikuttaneista syistä. Lisäksi kysyttiin, oliko vastaajien suvuissa tai perheissä ollut erityisiä nimeämisperusteita. (Almanakka 1979: 61.) Kirjoituskilpailun takana oli nimistöntutkija Eero Kiviniemi, joka käytti vastauksia teoksessaan *Rakkaan lapsen monet nimet* (1982). Se on ensimmäinen ja ilmeisesti ainoa Suomessa julkaistu tutkimus etunimien antamisen perusteista. Kirjoituskilpailuun, jota Kiviniemi nimittää almanakkakyselyksi, tuli vastauksia lähes 600. Kiviniemen mukaan monet vastauksista olivat varsin laajoja ja runsastietoisia. Näin kertynyt aineisto sisälsi nimervalintaan liittyviä tietoja noin 4300 etunimestä, joista ensimmäiseksi etunimeksi annettuja oli noin 2250. (Kiviniemi 1982: 129.)

Kiviniemi ei suoraan mainitse, mutta antaa ymmärtää, että tutkimus koskee 1900-luvulla annettuja etunimiä. Kuitenkin osa tiedoista on peräisin 1800-luvun puolelta (ks. esim. mt. esimerkki. s. 143), mutta käytännössä aikarajalla ei ilmeisesti ole paljon merkitystä. Tutkimus siis koskee noin 1900-luvun alun ja 1970-luvun lopun välistä aikaa. Kiviniemen mukaan nimenkantajien ikäjakauma on melko tasainen, mikä tarkoittaa, että eri vuosikymmeninä syntyneiden tietoja on suunnilleen saman verran. Kuitenkin 1940- ja 1950-luvuilta, eli suurten ikäluokkien ajalta, on peräisin hieman enemmän tietoja kuin muilta vuosikymmeniltä. Alueellisesti, siis syntymäkunnan mukaan, aineisto painottuu jonkin verran Länsi-Suomeen. Kiviniemi katsoo, että koska aineisto on melko suuri ja koska tietojen alueellinen ja ajallinen hajonta on varsin tasainen, vastausten perusteella hahmotettava kuva on pääpiirteissään oikea. (Mt. 129.) Etunimen valintaperuste tarkoittaa sitä perustetta, jolla lapsen etunimi on valittu. Jaottelusta voi havaita, että kukin peruste on erillinen eivätkä eri perusteet yhdisty toisiinsa.

Saadakseni selville, miten Kiviniemen luomat nimervalintaperusteet sopivat tutkimukseeni, kokeilin niiden soveltuvuutta oman kyselylomakeaineistoni analyysiin. Käyn seuraavaksi läpi nämä perusteet ja arvioin niitä sekä niiden kykyä kuvata etunimien valitsemista.

2.1.1. Nimi suvun piiristä

Vanhin ja yleisin normi nimenannossa ympäri maailmaa on ollut valita nimi suvusta. Suvun mukaan annettuja nimiä on almanakkakyselyn aineistossa 28% kutsumanimistä ja 59% jälkimmäisistä etunimistä. Näitä nimiä on annettu enemmän pojille kuin tytöille, ja yleensä enemmän esikoisille kuin nuoremmille lapsille. (Kiviniemi 1982: 129, 131, 173.) Kiviniemen mukaan tämä nimervalintaperuste on muuttunut varsin paljon 1900-luvulle tultaessa. Muutos on ollut kahdenlainen: Ensimmäkin suvun nimien antaminen on siirtynyt koskemaan pääasiassa toista ja kolmatta etunimeä, jolloin kutsumanimet valitaan jollain muulla perusteella. Kiviniemi pitää vanhan tavan muunnoksena sitä, että toinen nimi on perättäisillä sukupolvilla sama, siis isoäiti Maria, äiti Saima Maria, tytär Eila Maria ja pojantytär Suvi Maria. (Mt. 131-132.) Omassa aineistossani näkyy selvästi nimien periytyminen sukupolvelta toiselle, väliin monessakin polvessa. Useat vastaajat myös mainitsevat suvussaan kulkevan tiettyjä nimiä joko jälkimmäisenä etunimenä tai kutsumanimenä. Joskus tällainen nimi on valittu omalle lapselle, mutta monet ovat tietoisesti jättäneet suvun nimet valitsematta. Kiviniemi mainitsee tässä yhteydessä myös sellaisen tapauksen, jossa kaikilla siskoksilla tai veljeksillä on jälkimmäisenä etunimenä isän tai äidin jälkimmäinen etunimi (mt.132). Aineistossani on kaksi tapausta, joissa miehen kaikki pojat, toisessa jo pojanpojatkin, ovat saaneet jälkimmäiseksi nimekseen isän jälkimmäisen etunimen (P26, P24).

Toinen muutos on se, että perinteisestä valintajärjestyksestä on alettu poiketa sitä enemmän, mitä lähemmäksi nykypäiviä tullaan. Kiviniemen aineiston mukaan nimi on saatu lähes yhtä usein isältä tai äidiltä kuin isovanhemmilta, kun perinteen mukaanhan nimen tulisi periytyä useimmiten isovanhemmilta. Kiviniemi epäileekin, että tulokseen on vaikuttanut se, että suurimmassa ikäluokassa (1940-luvulla syntyneet) pojat ovat tavallista useammin saaneet rintamalla olevan isänsä nimen. Myös sodassa kaatuneiden läheisten omaisten nimien antaminen on ollut yleistä. (Mt. 131, 132-133.) Aineistossani isän tai äidin kutsumanimi sellaisenaan on yleensä annettu lapselle jälkimmäiseksi etunimeksi, ja vanhempien toisia tai kolmansia nimiä on annettu vain jälkimmäisiksi etunimiksi. Kiviniemi laskee suvun piiristä valittuihin nimiin myös isän ja äidin sisarusten mukaan annetut nimet. Lapsen sedän, enon tai tädin mukaan

nimettyjä on lähes yhtä paljon kuin vanhempien tai isovanhempien mukaan. Tällaisten kaimanimien antamista on ilmeisesti tukenut se, että monessa tapauksessa kyseinen sukulainen on myös lapsen kummi. (Mt. 133.) Tätien, setien ja enojen mukaan annettuja nimiä ei aineistossani ole kovinkaan monta, eikä niiden yhteydessä mainittu, olivatko kyseiset ihmiset lapsen kummeja.

Kiviniemen mukaan suvun nimiä annettaessa on tavallista nimen variointi: lapselle ei anneta nimeä sellaisenaan, vaan jokin tätä nimeä lähellä oleva nimi. Esimerkiksi Kati (< Katriina), Niko (< Nikolai), Jari (< Jalmari) ja Marja (< Maaria). Tai sitten lapselle voidaan antaa sukulaisen virallisen nimen sijasta tämän lempinimi, esimerkiksi Ville (< Vilho) ja Alli (< Amalia). (Mt. 134.) Ilmeisesti variointia on erityisesti silloin, kun lapselle annetaan kutsumanimi elävän ihmisen mukaan, sillä tällöin on aina olemassa sekaannusten vaara.

Kiviniemen tutkimusaineiston mukaan Suomessa on 1900-luvun puolellakin lapsi perinyt aiemmin kuolleen sisaruksensa tai suvusta kuolleen lapsen nimen (mt. 133). Tämä tapa on ilmeisesti hävinnyt varsin nopeasti. Omassa aineistossani on yksi maininta siitä, että isän mummon perheessä on annettu kuolleen lapsen nimi seuraavaksi syntyneelle, mutta tämä tieto on 1800-luvun puolelta (P17).

2.1.2. Elävät esikuvat suvun ulkopuolelta

Elävillä esikuvilla suvun ulkopuolelta Kiviniemi tarkoittaa kummien, ystävien, tuttavien, toisten (pienten) lasten ja julkisuuden henkilöiden mukaan annettuja nimiä. Kummien mukaan nimeäminen on ollut yleistä Euroopassa, varsinkin Saksassa. Suomessa kummien mukaan annetut nimet eivät ole yleisiä, niitä on vain 1% almanakkakyselyn aineiston nimistä. Kiviniemi arvelee, että lukua saattaa alentaa se, että hänen vastaajansa eivät aina ole muistaneet mainita, että lapselle nimensä antanut täti, setä tai eno on myös lapsen kummi. (Kiviniemi 1982: 135.) Kummien mukaan annettuja nimiä on mainittu aineistossani vain yksi, joten sen perusteella ei voi sanoa muuta kuin sen, että kummien mukaan nimeäminen ei ole mitenkään yleistä. Ystävän mukaan nimettyjä sen sijaan on aineistossani jonkin verran. Kiviniemen mukaan tämä nimervalintaperuste osoittaa ehkä parhaiten sen, miten myönteisesti jotkin nimet voivat sävyttyä juuri läheisten tuttavuuksien ansiosta (mt. 138). Kuitenkin ystävien ja tuttaviensa mukaan annetut nimet ovat taustaltaan varsin erilaisia. Nimi on voinut yhtä hyvin jäädä mieleen lapsuuden kaverilta, jota ei enää aikuisena ole tavannut, tai se on voinut tulla todella

läheiseltä ja rakkaalta ihmiseltä. Eräässä tapauksessa lapsen kastanut pastori oli nimikaima, mutta nimeä ei ollut valittu pelkästään sillä perusteella (P29).

Toisen lapsen mukaan nimettyjä oli Kiviniemen aineistossa noin 3%. Usein nimi oli vain kuultu ohimennen jossain, ja se oli tuntunut niin kauniilta ja sopivalta, että oli syntynyt jonkinlainen päätös: tuon minäkin voisin antaa lapselleni. (Mt.137.) Mielestäni toisen pienen lapsen mukaan nimeäminen ei rinnastu muihin tähän nimervalintaperusteeseen laskettuihin henkilöryhmiin, siis kummeihin, ystäviin, tuttaviin ja julkisuuden henkilöihin, jotka tarkoittavat aikuisia ihmisiä. Lisäksi kummit ja ystävät tunnetaan hyvin ja he voivat olla hyvinkin läheisiä nimenantajille. Kiviniemen antamista esimerkeistä voi lukea, että ne lapset, joiden mukaan nimiä on annettu, eivät ole olleet tuttavaperheiden lapsia, vaan kansakoulun opettajan tai paremmanpuoleisten talojen lapsia. Kiviniemi sanookin, että yleensä kuvaan kuuluu se, että esikuva on lähtöisin hieman ”paremmasta” tai ainakin arvostetusta perheestä. Tämä tuskin sopii nykypäivään. Lisäksi otsikko Elävät esikuvat suvun ulkopuolelta viittaa siihen, että sen nimenkantajan, jonka mukaan nimi annetaan, pitäisi olla jollain tavalla esikuvallinen, mitä ei ainakaan Kiviniemen omista esimerkeistä voi päätellä. Niissä nimi on valittu muiden seikkojen kuin kantajansa esikuvallisuuden perusteella. (Vrt. mt. 137.)

Kiviniemen aineistossa noin 4% nimistä on tullut joltakin julkisuuden henkilöltä (mt. 173). Omassa aineistossani on kuitenkin vain yksi lapsi nimetty isänsä lempisäveltäjän mukaan, jos sitä nyt voi julkisuuden henkilön mukaan nimeämiseksi sanoa, koska kyseinen säveltäjä on kuollut jo aikaa sitten. Lisäksi julkisuuden henkilöiden nimiä enemmän vastustettiin kuin mainittiin perusteeksi. Monet negatiivista julkisuutta saaneet henkilöt tuntuvatkin ”pilanneen” nimensä niin, että jotkut eivät antaisi lapsilleen heidän nimiään, vaikka nimet olisivat niinkin tavallisia kuin Esko, Paavo ja Iiro (T24).

Kiviniemi on mielestäni antanut nimervalintaperusteissaan esikuville liian suuren painoarvon. Esikuvallisuus on määritelty Nykysuomen sanakirjassa mm. seuraavilla adjektiveilla: ”esikuvaksi kelpaava, esimerkillinen, mallikelpoinen; harvemmin: enteellinen, vertauksellinen” (NS 1967: 268). Jotta jotakin ihmistä voisi sanoa esikuvaksi, hänet on tunnettava sen verran hyvin, että häntä voi luonnehtia esimerkiksi tuon määritelmän mukaan. Esikuvallisuus tulisikin rajata koskemaan vain sitä, että nimenantajat ovat itse ilmoittaneet jonkun henkilön nimen esikuvaksi. Vain tässä tapauksessa täyttyy se mielestäni tärkeä ehto, että esikuvallinen henkilö todella on esikuvallinen. Joskus ohimennen kuultu lapsen nimi tai nimen löytyminen kuuluisalta jääkiekkoilijalta ei ole nimen esikuvallisuutta siinä mielessä, että tällöin nimeen tuskin liittyy erityistä persoonallisuutta ja itselle tärkeää. Otan vielä esimerkin Kiviniemeltä:

Nuoruudessani minulla oli koulutoveri, jota ihannoin kaiken hyveen ja kunnollisuuden esikuvana; hän oli kerta kaikkiaan miesten mies. Tietenkin jokainen lapsestaan kunnollista haluaa, ja oli selvää, että poikani oli siis oleva Mauri. (AL s. 1909.) (Kiviniemi 1982: 138.)

Kaiken kaikkiaan otsikko Elävät esikuvat suvun ulkopuolelta on hieman harhaanjohtava. Aineistoni perusteella esikuvallisuus tulee esiin oikeastaan vain silloin, kun lapsi nimetään jonkun läheisen tai itselle hyvin tärkeän ihmisen mukaan. Nimen esikuvallisuus on aiemmin saattanut olla tärkeämpää kuin nykyään. Kiviniemen esimerkin mukaisesti siihen on saattanut liittyä ajatus, että lapsesta tulisi tämän esikuvan kaltainen kaimanimen kautta.

2.1.3. Historialliset ja kirjalliset henkilöhahmot

Nimen esikuvana voi olla myös historiallinen tai kuvitteellinen henkilöhahmo. Nämä esikuvat Kiviniemi on jakanut kolmeen alalukuun: ”Kansallinen identiteetti” käsittää ehdon siitä, että nimen tulee olla suomalaisiksi leimautunut. Tällaisia nimiä on saatu erityisesti Kalevalasta: Marjatta, Seppo, Jouko, Aino, Tellervo, Sampo, Kullervo jne. Kalevalan henkilöhahmojen perusteella etunimiä oli almanakkakyselyn aineistossa annettu noin 5%. (Kiviniemi 1982: 142.) Kalevalan nimien antaminen on ollut aiemmin yleisempää, mutta omassa aineistossani nimen kalevalaisuus on perusteena (P62). Useammin on kuitenkin vain painotettu nimen suomalaisuutta tai suomalaiskansallisuutta. ”Kansallisen identiteetin” alle Kiviniemi on sisällyttänyt muutkin kansalliskirjallisuuden henkilöt, kuten Aleksis Kiven Seitsemän veljestä ja Venlan, F.E. Sillanpään Siljan ja Johannes Linnankosken Laulu tulipunaisesta kukasta -teoksen Olavin (mt. 143-144). Ikävä kyllä hän ei ilmaise millään tavalla, miksi nämä kirjallisten henkilöhahmojen nimet on valittu lapselle. Onko nimenvallinnan perusteena todella ollut henkilöhahmon esikuvallisuus? Minun on esikuvallisuutta vaikea uskoa ainakin Linnankosken Olavin kohdalla: kuka on halunnut antaa pojalleen nimelliseksi esikuvaksi naisseikkailuissa itseään etsivän mammanpojan? Mielestäni Kalevala ja kansalliskirjallisuus ovat pikemmin olleet nimilähteitä, joista suomalaiskansallisia nimiä on etsitty ja joiden kautta nimet ovat levinneet.

”Kansainväliset esikuvat” tarkoittaa kokoelmaa erikoisia ja harvinaisia ulkomaisia etunimiä, esimerkiksi Napoleon, Carmen, Kleopatra, Aladin, Penelope, Akilles. Tässä kohden Kiviniemellä on ilmeisesti ollut vaikeuksia luoda yhtenäistä kategoriaa, sillä hän toteaa, että ”kaikki eivät myöskään viittaa suoraan tunnetuimpaan esikuvaansa; joukossa voi olla hyvinkin erilaisin perustein annettuja nimiä”. (Mt. 145.) Tämä lausuma paljastaa, että ”Kansainväliset esikuvat” ei itse asiassa ole mikään nimenantoperuste, vaan Kiviniemi on tarvinnut jonkin selitys-

mallin suomalaisessa nimistössä esiintyville selvästi ulkomaalaisille etunimille. Hän vahvistaa tämän toteamalla: ”Maailmankirjallisuus, klassinen musiikki yms. ovat luultavasti vaikuttaneet nimenvallintaan enemmän, mutta jäljet ovat tavallisesti vain arvaittavissa” (mt. 145). Tämä nimenvallintaperuste ei ilmeisesti perustu ollenkaan Kiviniemen tutkimusaineistoon. Omasta aineistostani ei löytynyt lainkaan tällaisia nimiä, mutta se ei ole mitenkään outoa, sillä nämä nimet ovat aika harvinaisia.

”Satunnaiset nimilähteet” sen sijaan perustuu nimenomaan Kiviniemen aineistoon, sillä hän luettelee useita esimerkkejä. Nimi saatetaan valita jonkin laulun, elokuvan, iskelmän, runon tai sarjakuvan mukaan. Kovin yleistä tällainen nimenvallinta ei kuitenkaan ole. (Mt. 146-147.) Satunnaisia nimilähteitä on vaikka kuinka paljon, mutta ilmeisesti niitä yhdistävän tekijän pitäisi olla se, että ne ovat jonkun kauan sitten eläneen ihmisen nimiä tai ne on löydetty kirjallisuudesta, koska luvun otsikko on Historialliset ja kirjalliset henkilöhahmot. Tässä Kiviniemellä on siis rajaus vähän lipsunut - laulut, elokuvat ja iskelmät eivät yleensä ole kirjallisia.

Kiviniemi rinnastaa tämän luvun historiallisiin ja kirjallisiin henkilöhahmoihin pyhimykset ja raamatulliset esikuvat (mt. 140-141), mutta rinnastus on huono. Jos ajatellaan esimerkiksi pyhimyksen nimen valitsemista, johon ainakin jonkinlaisena aspektina liittyy ajatus, että pyhimys on nimenkantajan taivaallinen suojelija, niin nimen valitseminen vaikkapa Anna-kirjojen perusteella ei laisinkaan ole sama asia. Kyllä nykyaikanakin tehdään ero Raamatun ja kaunokirjallisuuden välille! Sitä paitsi pyhimykset ja raamatulliset esikuvat sopisivat paljon paremmin seuraavaan perusteeseen, uskonnollisiin esikuviin.

2.1.4. Uskonnolliset esikuvat

Etunimen valitseminen Raamatun tai uskonnollisen esikuvan mukaan on nykyään harvinaista, mutta kuitenkin on vielä ihmisiä, jotka joko uskonnollisen vakaumuksensa vuoksi tai kunnioituksesta vanhaa perinnettä kohtaan pitävät nimen uskonnollista tai raamatullista taustaa tärkeänä nimenvallintaperusteena. Raamatulliseksi ovat vastaajat tavallisesti katsoneet vain sellaiset nimet, jotka eivät liikaa poikkea Raamatussa esiintyvistä nimien asuista. Niinpä esimerkiksi Mikael ja Samuel hyväksytään raamatullisiksi, kun taas niiden pohjalta syntyneet nimet Mika ja Samu eivät ole raamatullisia. Toisaalta osa Raamatun nimistä on niin yleisiä, että ne ovat menettäneet raamatullista leimaansa, kuten Eeva, Lea ja Saara. (Kiviniemi 1982: 148-150.)

Omasta aineistostani olen ottanut mukaan vain ne nimet, jotka vastaajat ovat ilmoittaneet Raamatun tai uskonnollisen taustan mukaan valituiksi. Nimen löytyminen Raamatusta on ollut perusteena neljän lapsen nimelle, ja eräälle pojalle on annettu nimi Raamatun profeetan mukaan, koska tämä tuntui hyvältä esikuvalta nimelle (P14).

2.1.5. Nimen sisältö valintaperusteena

Kiviniemen mukaan kaikki henkilönnimien tutkijat ovat sitä mieltä, että nimen sisällöllä on alun perin ollut keskeinen asema nimenannossa. Kristillisen nimistön tultua vallitsevaksi Suomessa nimen sisältö kuitenkin menetti merkitystään, sillä useimmat kristillisperäiset nimet ovat sisällöltään aivan sananmukaisesti ”täyttä hepreaa”. Nimien sävyyn on kuitenkin voinut vaikuttaa se, millaisia mielteitä niihin liittyy äänteellisesti läheisten suomen kielen ilmausten perusteella. (Kiviniemi 1982: 151-152.)

Suuri osa suomalaiskansallisen aatteen myötä syntyneistä nimistä sisältää jonkin suomen kieleen liittyvän yleiskielisen merkityksen, kuten Toivo, Helmi, Taimi ja Rauha. Kiviniemi on sitä mieltä, että sisällön perusteella valituissa nimissä on olennaista niiden vertauskuvallisuus ja enteellisyys. Monet hänen aineistonsa nimistä olivat eräänlaisia toivenimiä, esimerkiksi Armas, Lempi, Into ja Taito. Toiset nimet taas ovat sisällöltään neutraalimpia. Erityisesti sisällön perusteella valituista nimistä erottuvat kukkien ja kasvien nimityksiin perustuvat nimet, jotka ovat pääasiassa naisten nimiä: Vuokko, Ritva, Lilja, Minttu, Pinja. Näihin nimiin liittyy usein yleiskielisen merkityksen vuoksi positiivisia mielikuvia. (Mt. 153-154.) Toisinaan nimi voidaan liittää lapsen syntymään tai sen aikaisiin tapahtumiin. Moni hartaasti toivottu poika on saanut nimekseen Toivo tai Aarre, ja Kiviniemen aineistossa on eräs Laine, joka sai nimensä siksi, että sattui syntymään venematkan aikana. Selvimpiä sisällön perusteella valittuja nimiä ovat Veli, Veikko ja Sisko sekä näiden pohjalta muodostetut yhdysnimet. On kuitenkin huomautettava, että kaikki eivät suinkaan ole saaneet näitäkään nimiä sisällön vuoksi. Aivan harvinaista ei ole sekään, että lapsi saa vanhempiansa työhön, harrastuksiin tai maailmankatsomukseen liittyvän nimen. (Mt. 155-156.) Vanhempien työn ja harrastuksien mukaan nimetyjä lapsia on aineistossani yksi (P63).

2.1.6. Nimi syntymätodistuksena

Tämä vanha nimenantoperuste on vieläkin käytössä, vaikka sen uskonnollinen tausta onkin hävinnyt, paitsi tietenkin niiltä ortodokseilta, jotka valitsevat etunimen kirkon ohjeiden mukaan. Kiviniemen aineistossa tämä peruste painottui 1900-luvun alkupuolelle, mutta siitä huolimatta noin 4% kaikista etunimistä oli annettu syntymäpäivän mukaan. Kiviniemi arvelee, että tätä perustetta käytetään edelleen, mutta harkitusti, ehkä lähinnä silloin, kun kyseinen nimi on muutenkin sopiva. Nimenvalintaa tällä tavoin oli perusteltu myös sillä, että selvittiin vähemmällä juhlien vietolla. Entisaikaan nimi valittiin syntymäpäivän mukaan osin jo siksi-kin, että näin nimettyjen lasten syntymäpäivät oli helpompi muistaa. (Kiviniemi 1982: 158-159.) Tässä kohdin ei ole mitään mainitaan kastepäivästä, vaikka prosenttimäärien taulukossa tämän perusteen otsikkona on syntymä- tai kastepäivä (ks. mt. 173).

Aineistossani on vain kaksi nimeä, jotka on valittu osittain syntymäpäivän perusteella. Toisessa tapauksessa ”nimipäivä oli sopivasti pojan syntymäpäivää seuraava päivä” (P22) ja toisessa tapauksessa isän nimestä varioitu nimi annettiin, koska lapsi sattui vielä syntymään sen nimen nimipäivänä (P63). Kummassakaan syntymäpäivä ei siis ollut ainoa peruste. Eräällä pojalla kastepäivä oli samalla nimipäivä, mutta sekään ei ollut yksinomainen valintaperuste (P28).

2.1.7. Systeeminimiä ja erikoisia valintaperusteita

On hieman epäselvää, mitä Kiviniemi tarkoittaa systeeminimellä. Tässä kohdassa hän luettelee useita tapoja yhdistää lapsen nimi sisaruksien tai vanhempien nimiin, mutta hän ei määrittele systeeminimeä ollenkaan. Voi olla, että taustalla on ajatus siitä, että on olemassa jokin etunimistöä koskeva systeemi. Tähän ajatukseen Kiviniemi viittaa toisaalla: ”Etunimisysteemi ei ole tietoisuudessamme vain ikään kuin luettelona tuntemistamme nimistä. Se on myös monimutkainen suhdeverkosto yhtäläisyyksineen ja vastakohtaisuuksineen” (Kiviniemi 1982: 167).

Sisarusten nimet voi liittää toisiinsa rakenteellisten seikkojen avulla. Niistä yleisin on alkusointu, eli nimet valitaan saman alkukirjaimen, toisinaan jopa saman ensitavun mukaan, esimerkiksi Lotta ja Lasse tai Sari ja Satu. Myös sama loppuäänne voi yhdistää nimet, esimerkiksi -o tai -i. Nimet voi liittää yhteen sisällönkin perusteella, esimerkiksi Kerttu ja Sirkku. Tavallinen ehto nimenvalinnalle on se, että nimessä joko pitää olla r tai siinä ei saa olla r:ää. Tämä seikka oikeastaan liittyy nimen valitsemiseen äänneasun perusteella, mutta Kiviniemen mukaan se usein johtaa systemaattisuuteen, joten se sopii tähän kohtaan. (Mt. 159-169.)

Tarkastelin kyselylomakeaineistostani niitä 23 tapausta, joissa jokin etunimistä on ilmoitettu soinnutetuksi tai sovitetuksi sisarusten nimiin. En ole eritellyt, onko kyseessä kutsumanimi vai muu etunimi, sillä käsittääkseni sillä ei ole tässä merkitystä. Samaa nimen alkukirjainta on käytetty jonkun verran, samoin kuin samaa ensitavua. Tässä ei ole eroa siinä, ovatko sisarukset samaa sukupuolta. Sisällöllisesti yhteensopivat nimet on aineistossani annettu yhden perheen lapsille, nämä nimet liittyvät merkitykseltään luontoon (T2). Yhteensopivuus voi olla toisenlaistakin: nimet saattavat olla samanpituisia, esimerkiksi lyhyitä kuten Nina ja Tomi tai pitkiä kuten Eveliina ja Katariina.

Jos tutkitaan systeeminimi-käsitteen takana olevaa ajatusta siitä, että etunimistö on etunimi-systeemi, jossa nimet liittyvät toisiinsa, niin minun on ensimmäiseksi jo aineistoni pohjalta todettava, että mitään yhtenäistä systeemiä ei ole olemassakaan. Tietyt äänteelliset seikat kuten alkusointu voidaan ymmärtää yhdistäväksi lenkiksi, mutta kun siirrytään nimien sisällölliseen ja tyylilliseen samankaltaisuuteen, on ajatus nimenantajille yhteisestä nimisysteemistä suorastaan naurettava. Kun kävin läpi yhteensoinnutetuiksi ilmoitettuja nimiä, en olisi osannut puolessakaan niistä yhdistää nimiä ilman tietoa siitä, että ne on sovitettu yhteen. Sitä paitsi osa samalla alkukirjaimella alkavista nimistä ei ole soinnutettu yhteen, vaan sama-alkuisuus on sattuma. Nimisysteemiksi voi siis korkeintaan nimittää jokaisen omaa tapaa yhdistellä nimiä, joten systeeminimistä on turha puhua. Sekään että ihmiset antavat lapsilleen samantapaisia nimiä ei mielestäni oikeuta oletamaan, että jokin nimisysteemi olisi olemassa. Sisarusten nimet muistuttavat jollain tavalla toisiaan jo siksikin, että nimenantajat ovat samoja.

Erikoisiin nimervalintaperusteisiin Kiviniemi lukee nimen saamisen unessa ja ”työnimen” vakiintumisen. Erikoisia perusteita on lukuisia muitakin, joista hän mainitsee nimen löytymisen laivan kyljestä, hautakivestä, sanomalehdestä, radiosta ja voipa lapsen nimi olla peräisin lapsuuden nukeltakin. (Mt. 160.) Nämä erikoiset perusteet ovat kyllä ennemminkin nimiläheteitä - ei kai kukaan anna lapselleen esimerkiksi laivan kyljestä löydettyä nimeä sen vuoksi, että se on laivan nimi? Omassa aineistossani on yksi todella erikoinen valintaperuste: ajatus yhteisistä nimipäiväkekkereistä, jonka vuoksi yksi perheen kaikkien lasten nimistä on valittu samalta kalenteriviikolta (T40). Kaksi vastaajaa kertoi saaneensa nimen unessa, toinen molemmat etunimet (T28) ja toinen kutsumanimen (P1).

2.1.8. Käytännöllisiä näkökohtia

Almanakkakyselyn vastausten perusteella nimenantajat ovat selvästi vältelleet sellaisia piirteitä, joista eivät omassa nimessään ole pitäneet. Tällainen piirre on esimerkiksi nimen yleisyys, ja toisaalta myös harvinaisuus tai liiallinen erikoisuus. Erityisesti vastaajat olivat korostaneet käytännöllisiä näkökohtia, kuten nimen väännelemättömyyttä, eli että siitä ei voida muodostaa omituisia lempinimiä. Usein valintaperusteeksi mainitaan nimen lyhyys, varsinkin silloin kun sukunimi on pitkänlainen. Melko yleisesti vastaajat edellyttivät nimen olevan selkeä ja helppo ääntää. Sen täytyy myös ilmaista selvästi kantajansa sukupuoli. Uudet ja erikoiset nimet ovat monesti pulmallisia juuri siksi, että niistä ei voi päätellä sukupuolta. Vähän erikoisempaan etunimeen päädytään usein silloin, kun sukunimi on kovin tavallinen, koska täyskaimat saattavat aiheuttaa ikäviä sekaannuksia. Luonnollisesti etunimien valinnassa on otettava huomioon sukunimen sisältökin, ettei tule kiusallisia tai huvittavia yhdistelmiä. (Kiviniemi 1982: 163, 164-165.) Tämä valintaperuste pohjaa Kiviniemen aineistoon, ja siihen sisältyvät asiat tulevat selvästi näkyviin minunkin aineistossani. En tässä kohdin käsittele omaa aineistoani, koska nämä samat asiat tulevat esiin myöhemmin.

2.1.9. ”Mieltymys nimeen”

Tämän valintaperusteen voi sanoa olevan niin itsestään selvä, että sen esitteleminen tuntuu turhalta. Luonnollisesti nimenantajat ovat jollain tapaa mieltyneet annettavaan nimeen, ennemminkin pitäisi puhua niistä monista eri tavoista, joilla nimeen voi mieltyä. Kiviniemellä tämä valintaperuste sisältääkin kaikki sellaiset seikat, jotka eivät syystä tai toisesta ole sopineet muiden otsikoiden alle, mutta joita ei voi jättää poiskaan. Pääasiassa tämän perusteen kohdalla on teoriantia siitä, miten muoti vaikuttaa nimenvalkintaan, kun nimenantajat etsivät sosiaalisesti edustavia nimiä (vrt. Kiviniemi 1982: 169-171). Muotiteoria ei ainakaan perustu almanakkakyselyaineistoon. Jos jätetään tämä teoreettinen kehys pois, ilmauksella ”mieltymys nimeen” on hyvin vähän annettavaa. Sen voisi kiteyttää äänteelliseksi kauneudeksi ja miellyttävyydeksi sekä nimen yksilöllisyydeksi. Myös nimeen liittyvät positiiviset mielikuvat vaikuttavat ilmauksessa ”mieltymys nimeen”. Kiviniemi ei lainkaan mainitse, että on aika paljon nimiä, joita ei ole valittu millään erityisellä perusteella. Sitä pidänkin hänen etunimien valintaperusteita jaottelevan teoriansa suurimpana heikkoutena. Todellisuudessa osa etunimistä ”vain tulee jostakin”, eikä osa nimenantajista välttämättä osaa perustella lapsensa nimeä mitenkään.

2.2. Kiviniemen tutkimuksen ja nimervalintaperusteiden arviointia

Kiviniemi ilmoittaa, että hänen nimervalintaperusteensa on laadittu almanakkakyselyn vastausten perusteella (Kiviniemi 1982: 129). Kuten edellä on jo käynyt ilmi, epäilen tätä lausumaa. Mielestäni kaikkia valintaperusteita ei ole muotoiltu kyselyvastausten pohjalta. Kiviniemi kertoo, että ”aineisto on sittemmin analysoitu laatimani mallin mukaan Helsingin yliopiston suomen kielen laitoksessa” (mt. 129). Hän ei siis itse ole analysoinut aineistoa ainakaan kokonaan, mutta ei myöskään kerro, kuka analyysin on tehnyt. Ei siis ole selvyyttä siitä, missä määrin Kiviniemi lopultakin on aineistoa käsitellyt. Jos valintaperusteiden jaottelu on tehty vastausten perusteella, kuten Kiviniemi antaa ymmärtää, aineisto täytyy käydä perusteellisesti ja moneen kertaan läpi, jotta kaikki jaottelun luomiseen tarvittavat seikat tulevat kuvatuksi ja lasketuksi. Mitä hyötyä on sitten enää analysoida aineistoa, jos se on jo tutkittu? Nimervalintaperusteethan on siinä tapauksessa jo analysoitu.

Todennäköisesti Kiviniemi on laatinut jaottelunsa jossain määrin jo ennen kyselyn julkistamista. Perustan päätelmäni siihen, mitä sanotaan vuoden 1979 almanakkakyselyn tehtävänannossa. Varsinaisten kysymysten jälkeen siinä on tarjottu esimerkinomaisesti vastausvaihtoehtoja:

Etunimethän saattavat liittyä esim. isän tai äidin sukuun, niillä voi olla uskonnollinen tai aatteellinen tausta, ne on voitu antaa jonkun tutun tai tunnetun henkilön, kirjallisen esikuvan, syntymäpäivän tai jonkin sattuman mukaan jne., tai sitten nimervalintaan on vaikuttanut vain oma mieltymys joihinkin nimiin. Erilaisia syitä on varmasti paljon tiedossa. (Almanakka 1979: 61.)

Nämä vastausvaihtoehdot noudattavat ihmeellisen tarkasti Kiviniemen valintaperusteiden otsikoita: Nimervalinta suvun piiristä, Elävät esikuvat suvun ulkopuolelta, Historialliset ja kirjalliset henkilöahmot, Uskonnolliset esikuvat, Nimi syntymätodistuksena ja ”Mieltymys nimeen”. Kiviniemi itse mainitsee, että vastauksissa kuvastuu jossain määrin se, mitä asiasta on kyselyssä mainittu (Kiviniemi 1982: 172). Tokihan vastausvaihtoehdot ovat vaikuttaneet vastauksiin, mutta on silti omituista, että otsikot löytyvät noin selvästi jo kyselyn tehtävänannosta. Teoreettisen tausta luomisenkaan ennen tutkimusaineiston keräämistä ei ole mitenkään kiellettyä, mutta se tulee esitellä avoimesti. Sitä paitsi jaottelun tekemisvaiheessa aiemmin luotu teoreettinen viitekehys on aina mahdollista rikkoa, jos aineisto ei siihen syystä tai toisesta sovi.

Ilmeisesti Kiviniemi on laatinut jaottelunsa osaksi ulkomaisten etunimien valintaperusteita käsittelevien tutkimusten mukaan. Lähdekirjallisuudesta päätellen hän on ottanut mallia pää-

asiassa Tanskassa ja Saksassa tehdyistä tutkimuksista (vrt. Kiviniemen lähteet mt. 355-358). Tähän viittaa sekin, että muutamat valintaperusteet eivät vaikuta lainkaan pohjaavan almanakkakyselyaineistoon. Oletankin, että Kiviniemi on hahmotellut ulkomaisten tutkimusten ja almanakkakyselyn vastausten avulla yleisesityksen etunimien valintaperusteista. On kuitenkin epäselvää, minkälaisen luokittelun hän on pyrkinyt tekemään. Hänen aineistonsa on pääasiassa 1900-luvulta, mutaa käytännössä hän usein käsittelee etunimienvalintaa 1800-luvulla. Esimerkiksi alaluvussa Nimi syntymätodistuksena (mt. 157-159) hän ei esittele 1900-luvun tilannetta, siis omaa aineistoaan, juuri ollenkaan. Sen sijaan hän ihmettelee ja arvailee perusteen vanhaa uskomuksellista taustaa, vaikka on itse esittänyt taustasta selonteon käsitellessään kirkon vaikutusta nimienvalintaan (ks. mt. 64, 75). Kiviniemi on ilmeisesti yrittänyt luoda historian hämäristä nykypäivään ulottuvan selvityksen nimienvalinnan perusteista. Lienee turha sanoa, että se ei onnistu. Ajatellaanpa vaikka nimen valitsemista suvun piiristä. Aiemmin valittu tapa valita suvun nimi on sisältänyt vahvan uskomuksellisen taustan. Ajan kuluessa nämä uskomukset ovat suuressa määrin muuttuneet ja osa niistä on hävinnytkin, joten enää ei voida puhua samasta nimienvalintaperusteesta muuten kuin siinä suhteessa, että itse nimi edelleen valitaan suvun piiristä. Varsinaiset perusteet nimienvalinnalle ovat erilaiset.

Kiviniemen perusteissa epäilyttää vielä eräs asia. Hän on laskenut aineistostaan jokaisen perusteen prosenttisen osuuden (ks. mt. 173), mikä viittaa siihen, että aineiston nimet on luokiteltu vain yhden perusteen mukaan. Tämä vääristää tutkimustuloksia antamalla sen vaikutelman, että nimen valitsemisessä olisi vain yksi vaikuttava peruste. Kuitenkin minun aineistoni pohjalta on selvää, että lähes aina valitsemiseen on vaikuttanut useampi kuin yksi peruste. Tavallisesti perusteita on vähintään kaksi, mutta viisikään ei ole harvinaista. Kiviniemi ei missään vaiheessa mainitse, että jonkun nimen valitsemiseen on voinut olla monta yhtä tärkeää perustetta. Poimin aineistostani esimerkkejä:

Emme halunneet ”muotinimeä”, joka olisi koulussa/tarhassa usealla muullakin. Nimi sointui Karoliinaan ja ”sopi lapselle”, nimessä ei (kaiken varalta) saanut olla r- eikä s-kirjaimia. (T24.)

Samuel: erikoinen, harvinainen, kaunis nimi. Oli lähinnä Samuli-nimeä, jota aluksi (= koko raskauden ajan) kaavailimme pojalle etunimeksi. Käy myös kansainvälisesti. (P37.)

Vastausten perusteella on mahdotonta arvioida, mikä peruste on ollut tärkein. Ihmettelen tätä Kiviniemen metodista ratkaisua siksikin, että hänen kyselyvastauksensa olivat kirjoitelmatyyppisiä, jolloin ne ovat vielä seikkaperäisempiä kuin minun kyselylomakevastaukseni.

Kaikkiaan Kiviniemen etunimien valintaperusteet on irrotettu historiallisista taustoistaan, nimenantoon liittyvistä uskomuksista, ajallisesta sidonnaisuudesta sekä nimenantajista ja heidän näkemyksistään, eli lyhyesti sanottuna nimervalinnan kontekstista. Kuitenkin kuten nimervalintaperusteiden esittelyn yhteydessä on käynyt ilmi, jaottelu pitää paikkansa yksittäisten perusteiden osalta. Ulkopuolelle jäi ainoastaan ryhmä nimiä, joille vastaajat eivät antaneet mitään selvää perustetta. Päädynkin toteamaan, että yksittäiset nimervalintaperusteet ovat oikein, mutta ne ovat kovin pinnallisia. Aineistoni voidaan kyllä järjestää Kiviniemen jaotellun mukaan, mutta se ei ole tarkoituksenmukaista, sillä pelkkien kontekstistaan irrotettujen perusteiden pohjalta etunimien valitsemista koskeva tieto jää kovin ohueksi ja sirpaleiseksi.

2.3. Oma versio nimervalintaperusteista: nimervalinnan ehdot

Nämä nimervalinnan ehdot olen luonut haastattelu- ja kyselylomakeaineistoni pohjalta. Etsin kaikille nimenantajille yhteisiä piirteitä, ja esitykseni tähtää analyttiseen yleistettävyyteen. Koska Eero Kiviniemi on käyttänyt valintaperuste-käsitettä, tässä on parempi käyttää nimervalinnan ehtoa, jotta käsitteet eivät sekaantuisi. Kuten edellä on selvinnyt, Kiviniemen valintaperuste tarkoittaa yksittäistä perustetta, jonka nojalla nimi on valittu. Nimervalinnan ehto sen sijaan tarkoittaa tiettyä vaatimusta, jonka nimenantajat asettavat nimelle. Yleensä nimi-vaihtoehtoja on monia, mutta lopulta vain muutama nimi täyttää kaikki ehdot. Nämä ehdot koskevat sekä kutsumanimeä että muita etunimiä.

Kiviniemi on kiinnittänyt nimervalintaperusteissaan paljon huomiota siihen, mistä nimi on löytynyt. Minun kokemukseni mukaan nimen löytymispaikka ei ole niin tärkeä, paitsi suvun nimien osalta, jossa nimen liittyminen sukuun on olennaista. Useimmat nimet ovat löytyneet almanakkaa selaamalla ja nimiä maistelemalla, ja suurin osa annetuista nimistä on ollut nimenantajille ennestään tuttuja nimiä. Ilmeisesti on aika yleistä, että hyvältä kuulostava nimi jää mieleen tai pistetään muistiin siltä varalta, että sen joskus voisi antaa omalle lapselleen. Nimet on ehkä ohimennen kuultu jossain, esimerkiksi toisella lapsella, mutta ne ovat myös voineet kuulua osana lapsuuteen esimerkiksi nukun tai kaverin nimenä. Tällaiset nimet voivat olla valmiina sekä tytölle että pojalle. Muutama vastaaja kertoi päättäneensä jo 15-16 -vuotiaana, että antaa lapselleen jonkin nimen. Monesti nimi on sittemmin annettukin, joko kutsumanimeksi tai muuksi etunimeksi. Aina niin ei kuitenkaan ole käynyt. Eräs äiti kertoi, että hän oli 5-vuotiaasta saakka ajatellut, että jos hänellä joskus on poika, sen nimi on Juha, mutta kun

poika syntyi, Juha ei sitten sopinutkaan nimeksi (P16). Saattaa myös käydä niin, että toinen vanhemmista ei hyväksykään toisen kauan ajattelemaa nimeä.

Tässä vaiheessa täytyy tehdä jako erilaisten nimervalintatapojen välille. Tämä jako on puhtaasti käytännöllinen ja historialliseen näkökulmaan perustuva. Erotan nimervalinnan kolmia: (1) nimen antaminen suvun mukaan, joka voi olla vanhan nimenmääräytymistavan jäännös, (2) nimen antaminen syntymäpäivän tai kastepäivän mukaan, joka myös perustuu vanhaan tapaan, sekä (3) nimen antaminen omien mieltymysten mukaan. Näistä nimen antamista syntymä- tai kastepäivän mukaan käsittelemän myöhemmin. Nimervalinnan ehdot koskevat siis suvun mukaan annettuja nimiä ja omien mieltymysten mukaan annettuja nimiä. Ajallisesti nämä ehdot kattavat ajan, jolloin vanhat tavat ovat jo menettäneet voimansa ja nimien valitseminen tapahtuu enemmän omien mieltymysten kuin vanhojen tapojen mukaan, siis 1800-luvun lopulta tai 1900-luvun alusta.

2.3.1. Nimen täytyy miellyttää molempia tai kaikkia valitsijoita.

Tämä ehto tuntuu kovin itsestäänselvältä, mutta itse asiassa se aiheuttaa monien vain toisen vanhemman mieleisten nimien hylkäämisen. Vain harvoin vanhempien nimimaku menee niin yksin, että nimistä ei tarvitse lainkaan keskustella. On tietenkin tapauksia, joissa annettu nimi on alusta asti ollut selvä, mutta tavallisesti tutkitaan kalenteria ja nimikirjoja ja keskustellaan erilaisista nimistä. Nimimaku voi olla niinkin erilainen, että lopullinen nimi on kompromissi, neutraali vaihtoehto molempien suosikkinimille. Nimen valitsemiskeinoja on lukuisia. Nimi on voitu valita esimerkiksi niin, että molemmat vanhemmat ovat tehneet listan omasta mielestään kauniista ja sopivista nimistä. Nämä listat on sitten käyty läpi yhdessä ja päätetty paras. Varsin mielenkiintoinen on se seikka, että usein yksi nimi on ollut molempien listalla.

Yleensä nimen valitsevat vanhemmat yhdessä, varsinkin ensimmäisen lapsen kohdalla. Tästä on kuitenkin poikkeuksia. Joskus nimeä valitsemassa on yksin äiti. Joskus taas toinen vanhemmista saattaa antaa päätösvallan kokonaan toiselle. Tai sitten toinen valitsee yhden nimen, jolloin toiselle jää oikeus valita muut nimet. Nuorempien lasten osalta nimen valitsemiseen voi osallistua koko perhe. Vanhemmat sisarukset saattavat haluta lapselle jonkin nimen, joka sitten päätetään antaa. On oikeastaan samantekevää, kuka ehdottaa nimeä, kunhan kaikki sen hyväksyvät. Tavallisesti nimen valitsemista pidetään vanhempien tai perheen oma asiana, johon ulkopuoliset eivät puutu. Monet nimet ovat kuitenkin saattaneet alunperin ”löytyä” niin, että joku tuttava tai sukulainen on ehdottanut nimeä ja se onkin tuntunut niin

sopivalta, että se on annettu. Isovanhemmat saattavat myös toivoa jonkun nimen antamista, tavallisesti tämä nimi on suvusta.

Jostain syystä nimi miellytti meitä molempia vanhempia, eikä muita vaihtoehtoja edes harkittu. Nimi ei ollut liian tavallinen, emmekä tunteneet yhtään samannimistä. (P11.)

Päätin jo 16-vuotiaana lasteni nimet (poika = Niko, tyttö = Kia). Poika nyt on taloudessa. [--] Nikon isä ei antanut nimiehdotuksia, joten sain päättää itse. (P39.)

Isä ei aluksi osannut osallistua täysin nimenvalkintaan, ehdotukset olivat minun. [Kolmannen lapsen] kohdalla sanoin että tulee tyttö tai poika, isä saa päättää nimen. (H8.)

Kumpikin vanhemmista listasi itseään miellyttävät tytön ja pojan nimet kalenterin avulla ja sitten katsottiin, mitkä nimet olivat molempien listoilla. Ja näin valittiin nimi. (P59.)

Perheenjäsenten kanssa tehtiin topic-lista, joille annettiin pisteitä. Lopulta Markus oli 3:n parhaan joukossa, josta äiti ja isä valitsivat Markuksen. (P31.)

[Hylättiin] Juho Matinpoika - äidin ehdotus, jonka isä hylkäsi ehdottomasti ”erikoisuuden tavoitteluna”. Jälkikäteen ajatellen olen samaa mieltä. Isä olisi halunnut antaa toiseksi nimeksi Feodor, jota minä puolestani en kelpuuttanut. (P65.)

Ristiäiset vähän venähti, kun nimeä ei osattu päättää! [Naurua.] [--] Valittiin viisi nimeä molemmat. Äidillä oli Alina, Anna, Riina, Vilhelmiina, isällä Jatta, Janita, Kiia - kauhistuttiin miten erilainen nimimaku on! (H12.)

Oli vaikeaa, etsittiin allakat moneen kertaan läpi, kunnes nimet tulivat väläyksenä, että tässä se on (H37).

2.3.2. Nimen täytyy olla äänteellisesti miellyttävä.

Tuskin kukaan haluaa lapselleen omasta mielestään rumaa nimeä, joten tämä ehto on erittäin tärkeä. Usein äänteellinen miellyttävyys on pienestä kiinni. Yhdenkin äänteen muutos muuttaa koko nimen aivan toiseksi, esimerkiksi Esteri voi olla erittäin miellyttävä, Ester taas todella ruma nimi. Olennaista äänteellisen miellyttävyuden osalta on se, että nimi sopii omaan suuhun, että se on mukava lausua.

Äänteellisen miellyttävyuden osalta nimet voi jakaa kahteen ryhmään: voimakkaisiin ja pehmeisiin nimiin. Näiden välillä ei ole tarkkaa rajaa, vaan suurin osa nimistä sijoittuu selvimpien esimerkkien välille. Voimakkaiksi nimiksi voi määritellä konsonantteja k, p ja t, eli soinnittomia klusiileja, sekä konsonantteja r ja s sisältävät nimet. Voimakkuusasteita on useita. Kovimpia ovat konsonanttivoittoiset, erityisesti konsonanttiyhtymiä sisältävät nimet, kuten

Kirsti, Pirkko, Sirkka, Pertti ja Markku. Vähemmän kovia ovat sellaiset nimet, joissa ei ole pitkää konsonanttiyhtymää ja joissa on vokaaleja suunnilleen yhtä paljon kuin konsonantteja, kuten Kari, Riitta, Roope ja Tarja. Vähiten kovia ovat vain yhden kovan konsonantin sisältävät, vokaalivoittoiset nimet, kuten Eero, Aapo, Outi ja Laura. Voimakkaimmat nimet ovat yleensä lyhyitä nimiä, koska pitkien, paljon konsonantteja sisältävien nimien lausuminen on vaikeaa ja liian työlästä. Voimakkaat nimet voivat myös olla pitkiä, kuten Valtteri tai Katariina, mutta silloin niissä ei ole pitkiä ja kovia konsonanttiyhtymiä. Pehmeissä nimissä on soinnillisia konsonantteja ja vokaaleja: Ville, Jani, Julia, Ilona. Nimet voivat olla konsonanttivoittoisia, kuten Lilli tai Hanna, mutta ne ovat kuitenkin pehmeä-äänteisiä.

[Pidän] suomalaisista tavallisista nimistä. Sellaisista mitkä kuulostaa kauniilta. [--] myös vanhat Terttu, Sirkka, [--] Sari, Kirsi ym. 1960- ja 70-luvun nimet myös kivoja. (H18.)

Nimikirjasta etsin kaunista nimeä [--], oli vaan suuhun sopiva (H38).

[--] pituus ja sointuvuus, piti tuntua omassa suussa mukavalta (H15).

Mietittiin Ira Mariaa mutta se oli liian kova (H22).

Tytöillä sellaisista nimistä missä on vokaaleja, esim. Olivia. Ehkä vain tytöillä, pojilla saa olla kovempia nimiä. Esim. Kaisla, Meri, Pinja, Pihla - äänneasun kauneus on tärkeintä. (H31.)

2.3.3. Nimen pitää sopia lapselle.

Lapsen täytyy ”näyttää” nimeltään. Tämä koskee pääasiassa kutsumanimeä, jonka pitää sopia lapsen luonteeseen ja temperamenttiin. Yleensä tämä tarkoittaa sitä, että rauhalliselle ja mieteliäälle lapselle sopii pehmeämpi ja sointuva nimi, kun taas reippaalle ja räiskyvälle lapselle sopii voimakkaampi, reipas nimi. Vanhemmat voivat esimerkiksi pitää voimakkaista ja persoonallisista nimistä, kuten Ruut tai Raisa, mutta lapsi onkin luonteeltaan hiljainen ja miettiväinen, joten oman nimimaun mukaista nimeä ei voikaan antaa (H36). Jotkut nimet taas tuntuvat sopivan vaalealle ja toiset nimet tummalle ihmiselle. Eräs äiti olisi pitänyt Sanna-nimestä, mutta kun lapsi oli tummatukkainen ja vanhemmista päätellen tukanväri myös pysyisi samana ja Sanna tuntui vaaleatukkaisen naisen nimeltä, se hylättiin (H8). Myös jonkinlaista sukupuolijakoa voi havaita: tytöille annetaan enemmän pehmeitä ja sointuvia nimiä ja pojille taas voimakkaampia nimiä.

Tämä ehto aiheuttaa osaltaan sen, että lopullista nimeä ei yleensä päätetä ennen kuin lapsi on syntynyt. Nimeä aletaan miettiä tavallisesti raskauden loppupuolella, ja asia tulee ajankoh-

taiseksi viimeistään neuvolalomakkeita täytettäessä. Tosin on sellaisiakin vanhempia, jotka eivät halua miettiä nimeä ennen lasta. Useinhan ei myöskään tiedetä, onko lapsi tyttö vai poika. Käytännössä on aina useita nimivaihtoehtoja, joista lopulta yksi nousee muita paremmaksi. Voi myös käydä niin, että lasta kutsutaan jo ennen syntymää jollakin nimellä, joka sitten vakiintuu siinä määrin, että se annetaan ristimänimeksi. Silloin ennen syntymää annettu nimi tuntuu erityisen sopivalta, kun vanhemmat näkevät lapsensa ensimmäistä kertaa.

[Pidän] hyvin epätavallisista nimistä, r-sointi on kiva nimessä: Ruut, Aleksanteri, Raisa, Roosa, Raisu. Selvästi yhteisiksi nimivalinnoiksi liian erikoisia! Vaikka Nellin nimi onkin pehmeä ja soinnukas se sopii lapselle koska lapsi on herkkä, tarkkaileva. (H36.)

Äidin isän äiti sanoi vauvaa jo vatsassa Eveliinaksi (H6).

Mattikin oli ihan alusta Matin näköinen, mutta mietittiin kun tuttavilla ja sukulaisilla on samannimisiä, mutta se ei lopultakaan haitannut (H41).

Leo oli vaihtoehtona, mutta syntyessään Aapo ”näytti” aivan Aapolta (P68).

Heti synnyttyään Kaisa oli ihan Kaisan näköinen, ei sitä tarvinnut miettiä. [--] Ennen syntymää äiti ajatteli etunimeksi Heidiä, mutta vauva ei ollut yhtään ”Heidimäinen”. (T69.)

Lapsi oli alusta alkaen Jyrin näköinen ja oloinen (P23).

Sampo tuntui sopivalta lapselle (nimi varmistui vasta n. 1-kuukautisena). Oltiin kokeiltu puheissamme muita nimiä, mutta ne eivät tuntuneet vaan sopivan lapsen ulkonäköön ja luonteeseen jne. Nimi viehätti suomalaisuudellaan ja kalevalaisella taustallaan. Kuulosti myös hyvältä sukunimeen. (P62.)

Aluksi kutsuttiin Jeremiakseksi. Odotettiin kuitenkin kunnes lapsi oli syntynyt ja annettiin nimi luonteen, ulkonäön ja temperamentin mukaan. (H7.)

Nimeä alettiin miettiä vasta syntymän jälkeen koska nimi pitää antaa lapsen mukaan (H1).

Aluksi Eetu oli kutsumanimi, mutta se hylättiin [ja alettiin käyttää nimisarjan toisena olevaa nimeä], kun pojan ”räväkämpi” luonne tuli esille (P26).

2.3.4. Nimestä pitää selvittää kantajansa sukupuoli.

Kutsumanimen selvin hankaluuksia aiheuttava piirre on se, että nimestä ei selviä kantajansa sukupuoli. Esimerkiksi nimiä Rauni, Kaino, Vieno ja Varma on annettu Suomessa sekä miehille että naisille. Tällaiset ”sukupuolettomat” nimet aiheuttavat sekaannuksia, koska niistä ei voi suoraan päätellä, onko kysessä mies vai nainen. Nimen tuleekin selvästi olla joko miehen

tai naisen nimi, eikä tässä suhteessa epäselviä nimiä useinkaan haluta antaa omalle lapselle. Varsinkin harvinaisten ja uusien nimien kohdalla on vaikea tietää, kummalle sukupuolelle se kuuluu. Esimerkiksi uusista luontoon liittyvistä nimistä, kuten Paju tai Tähti, on ensikuulemalta lähes mahdotonta tietää, onko se tytön vai pojan nimi. Kun uudet nimet yleistyvät, ne yleensä leimautuvat selvemmin sukupuoleen. Näin on käynyt esimerkiksi Kuura-nimelle, jota ensin annettiin sekä tytöille että pojille, mutta josta sittemmin on tullut pojannimi.

Eppu oli työnimenä, mutta päädyttiin siihen, että Eppu ei ole riittävän 'tavallinen'. Eppu voi olla tyttö tai poika (ei hyvä juttu). (P38.)

Seeli Joosua hylättiin [pojan nimenä], koska se [Seeli] Suomessa kuitenkin on yleisempi naisilla (tiedusteltiin asiaa). Lisäksi nimi oli liian "raamatullinen". (P62.)

Nimet on selvästi tytön ja pojan nimi - Jirka jäi vähän epäselväksi kun ei ollut koskaan nähnyt ketään sen nimistä (H22).

2.3.5. Nimen pitää sopia muihin etunimiin, sukunimeen ja/tai muiden perheenjäsenten nimiin.

Tavallisesti ensimmäisenä valitaan kutsumanimi. Poikkeuksena ovat sellaiset suvun nimet, joiden antaminen on joka tapauksessa selvää. Yleensä ne annetaan kuitenkin muiksi kuin kutsumanimeksi. Tähän ensin valittuun nimeen sitten etsitään sointuvat muut etunimet. Joskus etunimet voivat tulla heti yhdessä niin, että muita nimiä ei tarvitse enää miettiä. Monet nimenantajat ovat hyvinkin tarkkoja siitä, että etunimet sointuvat toisiinsa. Etunimilaitian pitää olla sujuva ja kuulostaa hyvältä. Tavallisin etunimisarja on sellainen, että lyhin nimi on ensimmäisenä, esimerkiksi Mikko Johannes tai Sari Niina Karoliina. Tämä on suomen kielen viskurilain mukainen järjestys, eli lyhyet nimet sijoittuvat nimisarjan alkuun ja pitkät loppuun (vrt. esim. Tammi 1979: 46). Poikkeuksia on kuitenkin vaikka kuinka paljon, sillä sointuvuus ei suinkaan ole kiinni nimien pituudesta. Esimerkiksi kaksi suunnilleen yhtä pitkää nimeä, kuten Juhani Mikael ja Laura Kaisa, tai viskurilain vastainen nimi, kuten Sanna-Mia, ovat sopivaan sukunimeen yhdistettynä aivan yhtä sointuvia kuin viskurilain mukaiset etunimisarjatkin. Tavallisesti ensimmäinen etunimi on myös kutsumanimi, mutta yhtä hyvin kutsumanimi voi muikin nimisarjan nimistä. Viskurilain mukaan monet pitkät kutsumanimet on sijoitettu nimisarjassa jälkimmäiseksi nimeksi. Jos esimerkiksi halutaan antaa nimet Anna ja Katariina, joista Katariina on kutsumanimi, se on sointuvuuden vuoksi sijoitettava Annan jäl-

keen, sillä Katariina Anna kuulostaa suomalaisen korvaan kauhealta. Kolmenimisellä keskimmäinenkin etunimi voi olla kutsumanimi.

Sointui hyvin ja äiti halusi nimenomaan kolme nimeä - ja halusimme että ne kokonaisuudessaan sointuvat hyvin yhteen (T5).

Etunimien sinänsä pitää sopia yhteen, jotain omaperäistä [--] (T23).

Myös etunimien järjestys valittiin ”sointuvaksi” kokonaisuudeksi (P26).

Koko nimen pitää sointua hyvin yhteen (T46).

Miehen nimi kun todennäköisesti pysyy koko elämän, sen täytyy olla sujuvan kuuloinen. II nimi vähän pidempi. (P48.)

Sitä [etunimien sopimista sukunimeen] emme erityisesti pohtineet, mutta sommittelimme nimeä kuitenkin kokonaisuutena (T50).

Juhana-nimi tupsahti varmaan almanakkaa selatessa esiin. Se sopi hyvin yhteen etu- ja sukunimen kanssa. Isä halusi sen olevan myös vanha ja historiallinen nimi. [--] Toisena nimenä hylättiin isän toinen nimi, Olavi. Se nimi ei miellyttänyt täysin kumpaakaan. (P11.)

Yleensä ottaen etunimien toisiinsa sointuminen on tärkeämpää kuin se, että kutsumanimi ja sukunimi sopivat yhteen, vaikka tietenkin sekin on osaltaan merkittävää. Kutsumanimen ja sukunimen pitää sointua äänteellisesti yhteen niin, että syntyy tarpeeksi vaihteleva ja mielenkiintoinen kokonaisuus. Nimet eivät saa olla liian samanlaisia, kuten Antti Anttila tai Tuula Tuulinen, jotta ne erottuvat toisistaan selvästi. Sukunimi ei kuitenkaan ole niin olennainen - monesti sen vaikutus on rajaava: erittäin tavalliseen sukunimeen pitää löytää harvinaisempi etunimi, pitkään sukunimeen lyhyt etunimi jne. Suurimmalla osalla ihmisistä on suomalainen sukunimi ja siihen sopivat melkein kaikki suomalaiset etunimet. Jotkut ihmiset eivät erityisesti pidä sukunimestään, ja etunimet ovat heille sukunimeä tärkeämmät - se sukunimi vaan nyt on se mikä on.

Tosi yleiseen sukunimeen piti löytää ei-niin-yleinen etunimi (T66).

[Se] on niin tavallinen sukunimi ettei tuo vaikeuksia yhdistää etunimiä (P52).

[Sukunimi] vaikutti ehkä taustalla. Ei mitenkään tietoisesti sommiteltu nimeä, ehkä vain katsottiin että se kuulostaa hyvältä (H1).

Etunimien sointuminen oli tärkeämpää. Katsottiin kyllä että etu- ja sukunimi sopivat mutta se ei suuresti ollut aiheena (H21).

Sukunimi ei ole kiva - se on kauhea! (H17.)

Lapsen nimen voidaan haluta sointuvan toisen vanhemman tai molempien nimiin. Lapsen voi tälläkin tavalla, nimen kautta, liittää perheeseen. Keinoja kytkeä nimet yhteen on monia: Ne voivat olla äänteellisesti hyvin lähellä toisiaan, kuten Juho ja Juha, Oskar ja Oskari tai Kaija ja Kaisa. Vanhemman nimestä voidaan kirjaimien paikkaa vaihtamalla luoda lapselle nimi, esimerkiksi Jorma > Jarmo tai Ismo > Simo. Tai sitten nimen voi lyhentää, esimerkiksi Tuulikki > Tuulia, tai valita nimen pitempi versio, kuten Mikael (< Mika) tai Eveliina (< Eve). Lapsen nimen alkukirjain voidaan valita äidin ja isän tai isovanhempienkin nimien alkukirjainten mukaan. Tai nimi voidaan saada yhdistämällä vanhempien nimet, esimerkiksi Sari ja Tuomo = Satu. Siinä tapauksessa, että annetaan muunnelma isän nimestä tytölle tai äidin nimestä pojalle, etsitään lähin mahdollinen nimi, kuten Kirsi ja Kristian.

Jotkut vanhemmat haluavat, että lasten nimet sointuvat yhteen jollain tavalla. Voidaan valita sama alkukirjain, sama ensitavu tai samat loppuvokaalit. Tai kaikkien nimissä voi olla samat alkukirjaimet, kuten Tiina Marjaana, Tero Mikael, Tuija Maria ja Titta Maarit. Yhteensointuvuus voi olla samantyyllisyyttä, mikä tarkoittaa vaikkapa vanhanaikaisuutta tai kansainvälisyyttä.

Koska pojat ovat syntyneet ”lähekkäin”, halusimme että nimet käyvät yhteen (P33).

Isosiskon nimi alkaa H-kirjaimella ja niistä etsimme sopivamman, melko pitkään siinä meni kun esikoisen nimeksi olisi tullut silloin Ville-Veikko, jos hän olisi ollut poika ja tämä nimi oli pitkään myös pojan synnyttyä mielessämme (P52).

Isä halusi että kaikki lapset alkavat N-kirjaimella, äiti olisi halunnut luopua N-kirjaimesta poikien kohdalla huonon tarjonnan vuoksi (P34).

”Samaa sarjaa” isonveljen kanssa, sisarpuolet mm. olivat sitä mieltä että nimi on oltava samankaltainen (kansainvälinen) kuin isoveljellä (P60).

Sisarusten nimet eivät kuitenkaan saisi olla liian samanlaisia. Esimerkiksi Teijo ja Teija tai Anna ja Hanna menevät helposti sekaisin, vaikka ne hyvin toisiinsa sointuvatkin. Kaikki vanhemmat eivät kuitenkaan pidä perheenjäsenten nimien yhdistelystä, vaan haluavat antaa kaikille lapsille omat nimet, koska nämä ovat omia persooniaan. Samoja nimikirjaimia jotkut pitävät turhana kikkailuna ja nimillä leikkimisenä.

Ei haluttu antaa samalla alkukirjaimella alkavia [nimiä] koska siitähän voi tulla sekaannuksia kun on samat alkukirjaimet (H37).

En ymmärrä samanalkuisuutta, en todellakaan. Nimet on annettu ihmisen mukaan, kukin on oma persoonansa. (H34.)

Mutta ei ainakaan ihan samanlaista koska on ihan erilaiset luonteetkin. Pitää olla äänteellisesti erilaiset, esim. Julius ja Elias liian samanlaiset. (H28.)

Sisaruksille ei pidä antaa samantapaisia nimiä koska nimet ovat niin henkilökohtainen asia (H31).

2.3.6. Nimestä syntyvien mielikuvien täytyy olla positiivisia.

Nimistä syntyvät mielikuvat ovat nimenvallinnassa tärkeitä, vaikka ne yleensä vaikuttavatkin taustalla. Kiviniemi käyttää mielikuvista nimitystä sivumielle. Näitä sivumielteitä on kahdenlaisia: kielensisäisiä ja kielenulkoisia. Kielensisäiset sivumielteet ovat syntyneet nimestä itsestään, kielenulkoiset taas liittyvät nimenkantajiin. Kielensisäisiä eli kielellisiä assosiaatioita on erilaisia, pääasiassa ne koskevat äänteellistä miellyttävyyttä, nimen rakennetta tai kirjoitustasua. Ne voivat myös olla semanttisia, eli nimen sisältöön tai äänteellisesti läheisiin yleiskielen ilmauksiin kytkeytyviä. (Kiviniemi 1982: 13.) Äänteellistä miellyttävyyttä käsittelin jo luvussa 2.3.2. Nimistä syntyvät mielikuvat ovat täysin yksilöllisiä. Jollekin saattaa vaikkapa Pekka-nimestä tulla vaikka minkälaisia mielleyhtymiä, kun toiselle se on vain nimi. Esimerkiksi Raili oli erään Kiviniemen kyselyyn vastanneen mielestä ”niin reippaantuntuinen nimi” (mt. 17). Poikien nimen voidaan haluta olevan miehekäs tai vahva, tyttöjen taas naisellinen.

Aleksi oli äidin puolelta ensimmäinen lapsenlapsi, ja mummokin sanoi, että Aleksi olisi kauris ja miehekäs nimi, hän ei tiennyt että olimme ajatelleet juuri sitä nimeä (P47).

Matti: perinteinen, konstailematon (P29).

Tiia: ”iloiselta ja reippaalta” kuulostava nimi (T49).

Nimi ei saisi yhdistyä äänteellisesti mihinkään ikävään asiaan. Joillekin etunimille on jostakin syystä syntynyt negatiivisia yleiskielisiä merkityssisältöjä, jotka ovat melko yleisesti tiedossa. Tällaisia nimiä ovat mm. Urpo, Uuno, Tauno, Naima, Impi, Lyyli, Tahvo ja Yrjö. Nämä nimet itsessään eivät ole mitenkään negatiivisia tai huonoja, mutta syystä tai toisesta ne ovat kielellisesti assosioituneet vähemmän miellyttäviin asioihin. Esimerkiksi Uunoa on Turhapuro-elokuvien perusteella käytetty haukkumanimenäkin. Nämä negatiiviset mielleyhtymät vaihtelevat kuitenkin nimikohtaisesti ja myös sen mukaan, sattuuko tuntemaan ketään sen nimistä.

Yrjö, koska se tuo mieleen ”ylen antamisen”.
 Akseli, tuo mieleen auton osan.
 Klaara, sanotaan että ”Klaara Vappen”. (T38.)

Monet nimenantajat ovat sitä mieltä, että nimellä ei saisi olla ollenkaan yleiskielistä merkitystä, ei ainakaan kutsumanimellä. He eivät pidä siitä, että etunimestä syntyy muitakin mielikuvia. Tällaisia nimiä ovat esimerkiksi Akseli, Laina, Otto, Ansa. Myöskään luonteenpiirteitä kuvaavia nimiä ei haluta: Kaino, Varma, Kauno. Myös luontoon liittyviä nimiä, kuten Marja tai Vesa, voidaan karttaa niiden liian selvän yleiskielisen merkityksen vuoksi. Toiset nimenantajat taas haluavat, että nimellä olisi jokin merkitys, mutta tämän merkityksen pitää olla positiivinen. Nimen pitää herättää kauniita mielikuvia, jollaisia syntyy esimerkiksi nimistä Helmi, Toivo, Rauha ja Tuuli. Vierasperäistenkin nimien merkityssisältö voi olla tärkeä, esimerkiksi Anna ‘armo’, Sofia ‘viisaus’ tai Pasi ‘kuninkaallinen’ (ks. Vilkuna K. 1980). Nämä merkityssisällöt eivät kuitenkaan ole yhtä selviä kuin yleiskieliset merkitykset, joten arkikäytössä ne tuskin tulevat esiin.

Kielenulkoisia sivumielteitä nimille tulee lukemattomista asioista. Nimet saattavat yhdistyä erilaisiin tapahtumiin ja elämäntilanteisiin, jotka tulevat aina mieleen nimen yhteydessä. Monien nimenantajien mielestä lapsen nimi ei saisi muistuttaa liiaksi lemmikkieläimen nimeä, ja usein nimiehdotus hylätään, jos tiedetään jokin samanniminen lemmikki. Kovin vaihtelevia ovat käsitykset siitä, mitkä ovat eläinten nimiä, ja asiaa mutkistaa se, että eläimille annetaan ihmisten nimiä. Myös esimerkiksi Lassi, Mikki, Aku, Iines ja Minni liittyvät niin läheisesti sarjakuviin, että ne voidaan hylätä. Jotkut nimet ovat saaneet ikävää kaikua muutenkin, esimerkiksi Sampo vakuutusyhtiön tai Elisa puhelinyhtiön kautta.

Suvi: Olin raskaana kesän ja [lapsi] syntyi syksyllä kauniina päivänä (T67).

Kuura: [Lapsi] syntyi pakkasyönä, ja seuraavana päivänä puut olivat kuuran peitossa (P44).

Nimellä pitää olla hyvä merkitys: Valo, Onni, Helmi (H9).

Tuli riitaa Lassi-nimestä. Äiti ei halunnut samannimisen sarjakuvan takia antaa Lassi-nimeä, vaikka se onkin ihan hyvä nimi. [--] En pidä siitä, että nimestä syntyy paljon muitakin mielikuvia. (P59.)

Mummu ei tykännyt Pekka-nimestä - sanoi että se on sitten Pekka Puupää! (H18.)

[Hylättiin] Milla, pelko että kääntyisi Milla Magiaksi Aku Ankan mukaan (T11).

Eemeli tuntui viittaavan liikaa ”Vaahteramäen Eemeliin” (P14).

Äidin äiti sanoi että Roope on hevosen nimi! (H13.)

Juliasta piti tulla kutsumanimi, mutta tuttavan koiranpentu sai Juulia-nimen hieman aikaisemmin (T48).

[En antaisi] nimeä joka kuvaa jotain esineellistä, kuten esim. Kukka (Maaria) tms. Koska lapsi on lapsi ja kukka on kukka. (P62.)

2.3.7. Nimestä ei saa tulla ketään epämiellyttävää ihmistä mieleen.

Kielenulkoisia sivumielteitä, eli nimenkantajiin liittyviä mielikuvia, on varmasti kaikilla. Kiviniemi toteaa, että nimi voi liittyä niin kiinteästi kantajaansa, että siihen yhdistyvät hänen ominaiset luonteenpiirteensä ja ulkoinen olemuksensa. Nimestä tulee ikään kuin kantajansa kielellinen kuva. (Kiviniemi 1982: 13.) Kaikkiin nimiin näitä mielikuvia ei kuitenkaan liity, ei välttämättä edes kaikkien tuntemiemme ihmisten nimiin. Jotkut nimenantajat haluavat sellaisen nimen, jota ei ole kenelläkään heidän tuntemallaan ihmisellä. Heidän lapsellaan pitää olla ”oma” nimi. Toisia taas samannimiset ihmiset eivät haittaa, kunhan he ovat mukavia. Varsinkin tavallisimpien Mattien, Mikkojen ja Annojen kohdalla on käynyt niin, että tiedetään niin monta samannimistä, ettei nimi oikeastaan yhdisty kehenkään. Monesti kuitenkin hyväkin nimiehdotus on hylätty, koska toinen vanhemmista on joskus tuntenut jonkun epämiellyttävännimisen ihmisen. Myöskin epämiellyttävät julkisuuden henkilöt ”pilaavat” nimen.

Noora: Kati ei hyväksynyt, olen lapsena tuntenut jonkun ällöttävän Nooran (T54).

Harri, Antti, Panu olleet sellaisia poikia joita olen nuorena inhonnut (T1).

Ensin piti tulla Elina mutta isä tunsu yhden josta ei pitänyt (H20).

[Hylättiin] sellaisia nimiä, joista tuli joku entinen ”ikävä” leikkikaveri/koulukaveri mieleen (T67).

Lisäksi olemme molemmat vanhemmat työskennelleet lasten parissa eikä nimestä saanut tulla kukaan tietty lapsi mieleen - moni nimi karsiutui pois. [--] [En antaisi] jonkun lapsen nimeä, jonka kanssa on työskennellyt - etenkin jos siihen sisältyy negatiivisia mielleyhtymiä. Kaipa haluamme nimen kautta tuoda esiin lapsen yksilöllisyyttä ja ainutlaatuisuutta. (P64.)

En tuntenut ketään samannimistä. Se ei ole mukavaa jos toinen ihminen tulee mieleen tarkoituksettomasti. (H1.)

Toisaalta nimiä myös annetaan sen vuoksi, että ne yhdistyvät positiivisessa mielessä johonkin tiettyyn ihmiseen. Nämä ihmiset voivat olla vanhoja ja jo edesmenneitäkin, eikä heidän yhteiskunnallisella asemallaan ole juurikaan merkitystä, kuten Kiviniemikin on todennut (vrt. Kiviniemi 1982: 137). Olennaista on se positiivisuus, joka tutun ihmisen kautta nimeen liittyy. Tämä vanhempi nimenkantaja on tehnyt nimestään miellyttävän ja erityisen, siis tavallaan ollut nimen esikuvana (ks. luku 2.1.2). Tällaisen nimen antaminen voi myös olla osoitus tälle ihmiselle siitä, miten tärkeä hän on nimenantajalle.

Saini olisi ollut hyvä erittäin valoisan työtoverin mukaan annettuna (T25).

Isällä kaveri lapsuudesta, positiivinen muisto. [--] Tutut ihmiset toivat nimeen hyvän kuulon ja tunnon. (H37.)

Äiti oli vuosia sitten hoitanut ihanaa mummoa nimeltä Alina ja nimi jäi silloin mieleen. Alina oli lähes satavuotias, ”äkäinen” ja topakka mummo - [lapsi] muistutti tätä mummoa luonteeltaan, maisteltiin nimeä ja se sopi. Toinen mummo josta äiti piti oli nimeltään Hilda Maria, mutta sitä Hildaa isä ei sentään hyväksynyt. (T21 ja H12.)

2.3.8. Nimi ei saa aiheuttaa hankaluuksia arkipäivän elämässä.

Tämän ehdon on esittänyt eräs äiti kyselyvastauksessaan (T30). Näitä hankaluuksia on tietysti kaikenlaisia, eivätkä kaikki suhtaudu niihin yhtä vakavasti, mutta yleensä ottaen yritetään kiertää sellaiset asiat, jotka oman kokemuksen mukaan voivat aiheuttaa hankaluuksia. Kuten Kiviniemikin on huomannut, erityisesti nimenantajat karttelevat niitä piirteitä, joista eivät omassa nimessään pidä (Kiviniemi 1982: 163). Käytännölliset seikat ovat tärkeitä varsinkin kutsumanimen kohdalla. Monesti ne otetaan huomioon silloin, kun muutamasta vaihtoehdosta pitää päättää se paras.

Selvintä hankaluuksia aiheuttavaa asiaa, eli sitä ettei nimestä selviä kantajan sukupuoli, käsittelin jo edellä (luku 2.3.4.). Virallisissa yhteyksissä ongelmia tai harmia aiheuttaa se, että kutsumanimi ei ole nimisarjan ensimmäinen nimi. Tavallisesti kutsumanimeksi käsitetään etunimisarjan ensimmäinen nimi, mistä tietokoneiden aikakaudella on tullut yleinen käytäntö. Kuten edellä on tullut selville, ensimmäinen nimi ei kuitenkaan aina ole kutsumanimi, jolloin kutsumanimi pitää erikseen selvittää, eikä asia aina selvene, vaikka kuinka alleviivaisi kutsumanimensä papereihin. Erityisen ikävää tämä on silloin, kun ei yhtään pidä tästä toisesta nimestään, jota virallisissa yhteyksissä aina ensimmäiseksi käytetään. Ne vanhemmat, joilla on

ollut tällaisia ongelmia etunimiensä kanssa, ovat varmistaneet, että kutsumanimi tulee etunimisarjassa ensimmäiseksi.

Itsellä kutsumanimenä toinen etunimi ei ole tuottanut vaikeuksia. Siihen on tottunut että virallisissa tilanteissa kutsutaan aina ensimmäisellä etunimellä. Satun pitämään kovasti molemista nimistä, ne ovat kauniita nimiä. Lapsillekin on sanottu että se vaan on niin että ensimmäisellä etunimellä kutsutaan virallisissa tilanteissa eikä se sitä paitsi haittaa kun nimet on kivat. (H6.)

Olen tyytyväinen puhuttelunimeeni. Ensimmäiseen ristimänimeeni en ole tyytyväinen, inhoan sitä. se on laimea ja haittaa oikean puhuttelunimeni käyttöä etenkin virallisissa (esim. lääkärikäynneillä) yhteyksissä. Tietokoneaika on pahentanut tilannetta ja oikean kutsumanimen käyttö on vaikeaa. (T44 ja H10.)

Hankaluutta tuottaa kun kutsumanimi on 2. nimi. Virallisissa papereissa on aina Marja. (T29.)

Virallisesti tai kaikissa papereissa nimi Anne tulee automaattisesti, koska se on 1. nimi, vaikka alleviivaisin puhuttelunimen. Se on joskus häiritsevää. (T18.)

Eräs tärkeä, mutta yleensä taustalla vaikuttava seikka on se, että kutsumanimessä ei saa olla r- ja s-äänteitä siltä varalta, että lapsi ei osaa pienenä sanoa r:ää tai s:ää. Tämä rajoitus on yleensä tullut oman kokemuksen kautta. Eräs vastaaja kertoi ”äräväkaisena” lapsena inhonneensa omia nimiään, koska niissä kaikissa oli r (T40). Muutenkin nimen ääntämisen helppouuden kiinnitetään huomiota, sillä kutsumanimeksi ei haluta liian vaikeaa nimeä, ainakaan jos sukunimi on vaikea ääntää. Se, että lapsi ei isompana osaa sanoa nimeään oikein, koetaan kiusalliseksi. Lempinimiksi saattavat tosin jäädä sellaiset ”lapsenkieliset” nimet, jotka ovat tulleet siitä, kun lapsi opettelee puhumaan eikä vielä osaa sanoa omaa nimeään, esimerkiksi Hiiki < Henrik (P16). Muut etunimet voivat sitten ollakin vaikeampia.

Nimissä ei ole r- tai s-kirjainta mahdollisten ääntämisongelmien vuoksi. Itse en osannut pienenä sanoa r-kirjainta ja olin koulussa ikikiitollinen, ettei nimessäni ollut r-kirjainta. (P59.)

[En antaisi] vaikeasti kirjoitettavaa, äännettävää [nimeä], jotta lapsikin osaa ääntää ja kirjoittaa sen jo pienenä (T54).

Sandra: nätti nimi, minä - äiti - olin kuullut sen nimen jo vuosia aikaisemmin eräällä lapsella ja ihastuin siihen jo silloin. Kuitenkin puhuttelunimeksi turhan vaikea lausua. (T49.)

Kutsumanimeksi harkittiin Emiliä mutta se on enemmän muotinimi (aikaan liittyvä), vaikea taivuttaa kun loppuu konsonanttiin, aina joutuisi selittämään onko se yhdellä vai kahdella e:llä (H20).

Monet nimenantajat edellyttävät, että kutsumanimen pitäisi olla lyhyt: korkeintaan kaksita-
vuinen ja viisikirjaiminen. Lyhyt nimi on helppo ja nopea lausua. Pitkä kutsumanimi lyhenee
usein lempinimiksi, eivätkä kaikki erityisemmin pidä lempinimistä. Lyhyt nimi on hyvä myös
siinä tapauksessa, että sukunimi on pitkänlainen. Toisaalta pitkissä nimissä on oma viehätys-
sensä. Pitkiä nimiä on luonnehdittu sointuvammiksi, persoonallisemmiksi ja vähemmän tök-
sähtäviksi kuin lyhyitä nimiä. Nimen pituushan ei automaattisesti tarkoita, että se olisi vaikea
ääntää. Sukunimen lyhyyskin on voinut aiheuttaa sen, että on haluttu vähän pitempi kutsu-
manimi. Etunimisarjojen pituutta mietitään myös. Toisten mielestä kaksi etunimeä on ihan
tarpeeksi, toiset taas haluavat pitkiä kauniita ja sointuvia nimiä.

Lyhyt nimi on helppo muistaa ja nopea kirjoittaa sekä mahtuu aina atk-lomakkeisiin (T32).

Oskari oli turhan pitkä, tulisi lempinimiä Oskarin sijaan (P38).

Nimi on osa persoonaa, joten on erittäin tärkeää että ihmistä kutsutaan omalla nimellä [ei
lempinimellä] (H34).

Kolmas nimi on mielestäni liikaa (T6).

Ei haitannut vaikka nimisarjoista tuli pitkiä eikä ne mahdu esimerkiksi tietokoneelle koko-
naan, eihän nimeä tietokonetta varten valita! (H3.)

Usein korostetaan myös sitä, että nimen täytyy olla etunimeksi tajuttava. Yleisesti lempini-
menä pidettävien nimien antaminen virallisiksi etunimiksi voi aiheuttaa sekaannuksia. Etuni-
men täytyy olla ”oikea” nimi. Näin esimerkiksi Eki (< Erkki), Eikka (< Eino), Jaska (< Jaak-
ko) ja Tupu (< Tuula) eivät ole hyväksyttäviä etunimiä. Kuitenkin kun uusia nimiä syntyy
vanhojen nimen pohjalta juuri lempinimien kautta, on rajaa vaikea vetää. Onhan esimerkiksi
Katariinasta syntynyt monta nykyään yleisesti hyväksyttyä nimeä, kuten Kaarina, Kaari,
Katriina, Kaija ja Riina (vrt. Vilkuna K. 1980).

Nimen vääntelemättömyys on eräs olennainen seikka. Erityisesti kutsumanimestä ei pitäisi
pystyä vääntämään mitään hauskaa riimiä tai halventavaa lempinimeä. Vanhemmat yrittävät
välttää sellaisia nimiä, joista voisi tällä tavoin kiusata. Kaikista nimistähän tietysti saa jollain
tavalla jonkun kiusaamismuodon, mutta joistain nimistä se tulee helpommin. Tosin on sellai-
siakin vanhempia, jotka eivät tätä ajattele, vaan ovat sitä mieltä, että kiusaamisen syyt ovat
muualla kuin nimessä.

Yksi arkipäivän elämässä ongelmia aiheuttava asia voi olla nimen erikoisuus. Lapselle halu-
taan antaa persoonallinen ja tavallisuudesta poikkeava nimi, mutta erikoisesta nimestä voi olla

haittaakin. Tavallisten nimien etuna on niiden helppous. Kaikki tietävät, miten esimerkiksi Liisa äännetään ja kirjoitetaan, eikä sitä koskaan tarvitse selitellä. Toisaalta ne voivat olla liian tavallisia ja tylsiäkin, ja lisäksi oikein yleisen etunimen kantajalla on aina ja kaikkialla kaimoja. Täyskaimoista voi syntyä ikäviäkin sekaannuksia. Persoonalliset ja erikoiset nimet muistetaan yleensä hyvin, eikä kaimoista tule ongelmia. Toisaalta myös erikoisen nimen kantajalla voi olla täyskaimoja, koska nimissä kaikki on kiinni sattumasta. Liian erikoisesta nimestä voi olla lapselle haittaa: siitä voi tulla koulukiusaamista, se kuullaan usein väärin, sitä joutuu taivalemaan virastoissa ja yleensäkin se voi aiheuttaa ylenpalttista hilpeyttä väärissä tilanteissa. Tasapainoilu erikoisen ja tavallisen nimen välillä on kuitenkin pienestä kiinni. Se mikä yhdelle on erikoinen, toiselle on aivan tavallinen. Esimerkiksi Aale voi jonkun mielestä olla tosi erikoinen ja outo nimi, kun taas toinen on vaikkapa lapsena asunut jonkun Aalen naapurissa ja pitää sitä ihan normaalina, vaikkakin harvinaisena nimenä. Erikoiset nimet ovat kuitenkin nimistön tarpeellinen osa, ja useat aineistoni erikoisen nimen kantajista ovat tyytyväisiä nimeensä, vaikka se joskus hankaluuksia tuottaakin.

Epäilytti antaa erikoinen nimi, ehkä Kasper olisi ollut parempi, mutta [se on nyt] muotiniimi (H14).

Isä on kärsinyt yleisestä etunimestään, äiti taas on pitänyt harvinaisesta nimestään. Isälle on annettu neutraali nimi koska on pelätty kiusaamista. Mutta kiusaaminen ei ole nimestä kiinni! (H32.)

Itse olen tykännyt erikoisesta nimestä. Erikoisesta nimestä ei ole suhteessa niin paljon haittaa [kuin yleisestäkään nimestä]. (H17.)

[Oma nimi] ei kovin yleinen, muistetaan aika helposti myöhemminkin (pienenä aikuiset luuli, että keksin itse nimen, että mikä se oikea nimi on) (P25).

Erikoinen nimi antaa identiteettiä, isä on ylpeä harvinaisesta nimestään, minä kärsin nimestä koulussa kun oli monta kaimaa (H35).

Haluttiin ihan tavallinen nimi, ei mitään erikoista (H37).

[Yleisyys] ei haitannut. [Tyttären] kohdalla haluttiin vähän erikoisempi nimi mutta muiden kohdalla oli niin perusmeininki että yleisyys ei käynyt mielessä. (H41.)

Ei ihan yleisimpiä nimiä - sai olla käytetty nimi mutta ei ihan joka toisen nimi (H16).

[Yleisyys vaikutti] jonkin verran mutta koska ne ovat suvun nimiä yleisyys ei ollut tärkeä. [--] oma yleinen nimi vaivasi monien kaimojen vuoksi. (H3.)

Oli kastettuja paljon silloin mutta ei se haitannut. Oma nimikin on koulussa ollut yleinen mutta ei se kiusannut. (H19.)

Ei ole harmittanut vaikka se onkin yleinen nimi. Sukunimi on sen verran harvinainen ettei täyskaimoja ole. (H5.)

[Pidän] tavallisista nimistä, en erikoisista. Tavallinen lyhyt nimi, joka on hyvä käytössä. Ei tule väännöksiä ja lempinimiä. Nimen tulee olla selvä ja nimeksi erottuva. Uudet nimet ei istu, esimerkiksi Eka. (H4.)

2.3.9. Suvussa tai läheisessä tuttavapiirissä ei saa olla samannimisiä lapsia.

Kirjoittamattomana sääntönä on se, että omien sisarusten, serkkujen ja ystävien lapsien kutsumanimiä ei anneta. Myös näitä nimiä lähellä olevia nimiä vältetään. Samantyyllisiä nimiä, esimerkiksi vanhahtavia tai supisuomalaisia nimiä, voidaan kyllä antaa. Tästä säännöstä ovat poikkeuksena oikeastaan vain suvussa kulkevat nimet, joita annetaan muiksi kuin kutsumanimiksi. Monet ehdotukset on hylätty siksi, että työkavereilla, naapurissa tai pihapiirissä on samannimisiä lapsia. Saman nimen antaminen varsinkin lähisuvussa koetaan loukkaavaksi, erityisesti jos nimi on vähänkään erikoisempi ja lapset suunnilleen samanikäisiä. Saman nimen antaminen on aika mielikuvituksetontakin, kun nimiä kuitenkin on niin paljon. Jotkut nimenantajat ovat vältelleet kaikkien tuttujensa nimiä ja antaneet sellaisen nimen, että eivät tunne ketään samannimistä.

Tiedettiin joitakin [samannimisiä] mutta ei lähisukulaisissa eikä ystävillä. En antaisi samaa nimeä kuin lähipiirissä. (H19.)

Jos kaverit ovat juuri antaneet lapselle jonkun nimen niin niitä en käyttäisi (T1).

Kutsumanimeksi ei samaa, mikä on jo jolloin sukulaisella tai tutulla (P33).

Katsottiin tarkasti ettei ole samannimisiä sukulaisten ja ystävien lapsia. Eniten kutsumanimen kohdalla. (H6.)

Ajateltiin tarkasti ettei suvussa ole samannimisiä vaikka oltaisiin toisella puolella Suomeakin (H15).

Isä ehdotti Juusoa [--] myös äiti oli ajatellut Juuso-nimeä, mutta luuli, ettei se kävisi, kun suvussa käytetään Juuso-nimeä yhden pojan kutsumanimenä (vain lempinimi) (P18).

Sääntö ei tietenkään ole aivan yksinomainen. Selvin poikkeus voidaan tehdä silloin, jos sukulaisten kanssa ei olla tekemisissä ja he asuvatkin toisella puolella Suomea. On voinut esimerkiksi käydä niin, että sattumalta on päätetty antaa sama nimi kuin minkä sukulaiset ovat antaneet, mutta kun ei olla paljon tekemisissä ja on eri sukunimikin, ei ole enää haluttu vaih-

taa mieluisaa nimeä. Ilmeisesti myöskin suku on kaveripiiriä tärkeämpi, sillä suvussa olevia nimiä ei niin helposti anneta, kaveripiirissä sen sijaan voi olla samannimisiä.

Tuttavapiirissä on monta Jennaa ja Juusoa eikä nimenantamisessa ole ollut esteenä se että tuttavilla on samannimisiä lapsia (H12).

3. NIMENMÄÄRÄYTYMISTAVAN SYNTYMINEN JA VALTA-AIKA: MUUTOSLINJA ESIKRISTILLISELTÄ AJALTA 1800-LUVULLE

3.1. Esikristillisen ajan nimistö ja nimen antaminen

Esikristillisen ajan nimistön osalta tutkijat ovat keskittyneet selvittämään suomalaisten oma-kielistä nimistöä. Näin on koetettu luoda yleiskuva siitä, millainen nimistö Suomessa on ollut ennen kristinuskon mukanaan tuomaa kristillistä etunimistöä. Aarno Maliniemen mukaan varmasti muinaissuomalaisiksi todennettavia yksilönnimiä ei ole säilynyt alkuperäisissä muodoissaan paljonkaan, mutta paikannimistön ja erityisesti sukunimistön avulla on voitu päätellä millaisia ne ovat olleet, sillä usein yksilönnimet ovat suku- ja paikannimien kantasanoina. Niinpä esimerkiksi sukunimet Koljonen ja Utriainen perustuvat vanhoihin yksilönnimiin Koljo ja Utria, Turun Aningaisten nimessä on ehkä Aninka tai Aningas jne. Miesten nimet ovat usein säilyneet sellaisten paikkojen nimissä, joita he ovat hallinneet, kuten erämetsien, kalavesien ja kaskimaiden nimissä. Maliniemen näkemyksen mukaan myöskin kotieläinten nimissä, varsinkin lehmien, hevosten ja koirien nimissä, on säilynyt nimiä, jotka alunperin ovat kuuluneet niiden isäntäväelle. Tutkijat ovat pitäneet monia ikki-loppuisia lehmännimiä alunperin emäntien niminä. Esikristillisen ajan niminä on pidetty lisäksi joitakin kansanrunoudesta löytyviä nimiä. (Maliniemi 1947: 41-42.)

Pääasiassa esikristillisen ajan nimiä on kuitenkin tutkittu asiakirja-aineiston pohjalta. Eero Kiviniemen mukaan henkilönnimistöä ei ole paljonkaan tietoa ennen 1500-lukua, koska suuri osa Suomen keskiaikaisesta asiakirja-aineistosta on tuhoutunut. 1300-luvun aineistoa on hyvin niukasti. 1400-luvulta aineistoa on enemmän, mutta siinä tavallista kansaa harvoin mainitaan nimeltä. Koko maan kattavat veroluettelot alkavat vasta 1500-luvulta ja henkikirjat ja kirkonkirjat 1600-luvulta. Lisäksi suurin osa näissä lähteissä esiintyvistä etunimistä on kristillisperäisiä. Kiviniemi on pannut merkille, että varhaisimmissa lähteissä omaperäiset nimet ovat usein enemmänkin lisänimen kuin etunimen luonteisia. Keskiajaltakin on varsin vähän sellaisia asiakirjamainintoja, joissa omaperäinen henkilönnimi on etunimen asemassa. Tämän vuoksi esikristillisen nimistön kartoittamisessa on turvauduttu kolmenlaiseen aineistoon: (1) sellaiseen kielisukulaiskansojen vanhaan henkilönnimistöön, joka todennäköisesti on ollut aikoinaan yhteistä, (2) muunlaisiin henkilönnimiin, lähinnä sukunimiin, ja (3) sellaisiin vanhoihin paikannimiin, joihin todennäköisesti sisältyy vanha yksilönnimi. (Kiviniemi 1982: 35-36.) Kustaa Vilkuna mainitsee erään satunnaisen muinaissuomalaisten nimien lähteen,

paavin pannakirjeen vuodelta 1340, jossa on lueteltu Sääksmäeltä Hämeen vanhan keskuslinnan Rapolan ympäristöstä aitonimisiä, mutta uppiniskaisia isäntiä: *Asikka* Hakkisenpoika, Voipalan *Kallas*, Rapolan *Kuningas*, Vedentaan *Laso* ja *Meurakas*, Voipalan *Mielenpito*, Jutikkalan *Mielikko*, Hyrvälän *Mielitty*, Ritvalan *Miemo*, Lainametsän *Satatieto* ja Onkkaalan *Yö* (Vilkuna K. 1959: 15).

Aineiston luonteesta johtuen tiedot esikristillisen ajan nimistöstä rajoittuvat miesten nimiin. Maliniemen mukaan historiallisista asiakirjoista on vaikea löytää yhtään kiistattomasti oma-kielistä naisennimeä. Kansanrunoudesta niitä sen sijaan on löydettävissä. (Maliniemi 1947: 45.) Naisten nimien puuttuminen on välillä nostanut kysymyksen, oliko naisilla esikristillisellä ajalla lainkaan omia nimiä. A.V. Forsman on kuitenkin ollut sitä mieltä, että muinaissuomalaisilla naisilla on ollut omat nimet, vaikka niiden olemassaoloa ei voidakaan todistaa, koska lähisukukansoistamme ainakin votjakeilla, tseremisseillä, lappalaisilla ja virolaisilla on todistetusti ollut naisille oma nimistö. Naisten nimiä on ehkä ollut vähemmän kuin miesten nimiä, mutta ilmeisesti ne ovat olleet muodoltaan ja sisällöltään melko samanlaisia kuin miesten nimet. Näitä vanhoja naisten nimiä saattaa yhä olla sukunimissä ja paikannimissäkin kantasanoina, mutta tutkijat eivät vain ole voineet erotella niitä miesten nimistä. (Forsman 1894: 51-55, 227.) Tämän vuoksi esitys esikristillisen ajan nimistöstä perustuu pääasiassa miesten nimiin. Naisten nimistä tiedetään kuitenkin se, että hyvin todennäköisesti jo muinaissuomalaisilla oli sellainen tapa, että kun nainen joutui miehelleen tai jäi leskeksi, häntä nimettiin sukunsa tai isänsä nimellä, johon oli liitetty pääte -tar. Tämä tapa löytyy Kalevalastakin, jossa Pohjolan emäntää kutsutaan Ilpottareksi. (Forsman 1894: 60; Maliniemi 1947: 46.)

Esikristillisellä ajalla ihmiselle on ilmeisesti annettu yksi nimi, joka vastaa nykyaikaista etunimeä. Tutkijat ovat käyttäneet tästä nimestä eri nimityksiä, joista yleisin on yksilönnimi (ks. esim. Maliniemi 1947). Kustaa Vilkunan mukaan todennäköisesti tämän ajan nimien käyttö on ollut hyvin ilmeikästä. Nimestä saatettiin käyttää tilanteen ja puhuttelijan mukaan erilaisia muotoja, esimerkiksi Mielikirja-nimistä poikaa kutsuttiin milloin Mielityksi, Mieliksi, Mieloksi tai Mielikäksi. Asiakirjoistakin on voitu havaita, että Toivari, Toivo ja Toivotu tarkoittavat samaa ihmistä eri tilanteissa. Erilaisten muotojen käyttö ei ole ollut sattumanvaraista, vaan jokaisella johtimella oli oma merkitystehtävä, jota ei enää nykyajasta käsin ole mahdollista saada selville. (Vilkuna K. 1959: 15.) Kielitieteilijät ovat usein pitäneet kkaloppuisia nimiä orjan niminä, mo(inen)-loppuisia nimiä johtomiesten niminä ja kki-loppuisia nimiä naisten niminä (Maliniemi 1947: 42-43).

Eero Kiviniemi on hahmotellut muinaissuomalaisen henkilönnimistön kantanimiä A.V. Forsmanin (1894) ja Detlef-Eckhard Stoecken (1964) tutkimusten pohjalta. Kiviniemen esityksen mukaan erilaisia kantanimiä on 22. Nämä nimet ovat todennäköisesti omakielistä alkuperää, vaikka täyttä varmuutta nimen suomalaisuudesta ei olekaan. Joissakin nimissä voi olla muinaisbalttilaista tai germaanista vaikutusta, mutta sen selvittäminen on kuitenkin arvailujen varassa (vrt. Kiviniemi 1982: 43-45). Näiden nimien lisäksi on esikristillisellä ajalla ollut käytössä alkuperältään muunkielisiäkin nimiä. Seuraavassa muinaissuomalaisten kantanimien luettelossa nimen merkitys on mainittu vain, jos sellainen Kiviniemen mukaan selvästi on. Usein nimien nykykielinen merkitys on erilainen kuin muinaissuomalainen.

Auva/Auvo 'onni; kunnia, maine', Hyvä, Iha/Iho 'iloinen, hyvä (mieli)', Ika/Ikä/Iko, Ilma/Ilmo, Kaikki/Kaikko, Kak(k)o/Kak(k)i, Kalle/Kalli, Kauka/Kauko 'pitkä', Kirja 'piirto, merkki, kuvio, koriste', Kulta, Kyllä 'runsaus, kylläisyys', Lempi/Lemme/Lempa/Lempo, Mieli/Mielo/Miela 'mieluisuus', Päivä 'aurinko', Toiva/Toivo/Toive 'usko; lupaus', Un(n)a/Unta/Unto, Uta/Uto/Uti/ Utu, Valta/Valto 'voima, mahti, herruus; valta-alue, pitäjä', Viha/Viho 'vihreä', Vihta/Vihto/Vihti, Vilja/Viljo 'runsas'.

Nämä kantanimet ovat voineet olla nimiä joko sellaisenaan tai niistä on voitu muodostaa nimiä johtamalla tai yhdistämällä. Esimerkiksi kantanimistä Iha, Hyvä, Lempi, Mieli ja Valta on saatu johtamalla Hyväri, Hyvätty, Mielikkä ja Mielitty sekä yhdistämällä Ihalempi, Ihamieli, Lempivalta ja Valtalempi. Varsinaisten kantanimien lisäksi nimistöön kuuluu yleensä kaksiosaisien nimien jälkiosana esiintyviä nimiä, esimerkiksi -heimo, -joutsen ja -neuvo. (Kiviniemi 1982: 37-40; Forsman 1894: 153-165; Stoecke 1964: 15-81.) Maliniemen mukaan muinaissuomalaiset yksilönnimet ovat olleet yksivartaloisia, siis joko kantanimiä tai niiden johdoksia. Kaksiosainen nimityyppi on ollut yleinen germaanisella kielialueella, josta se on tullut muinaissuomalaiseen nimistöön. (Maliniemi 1947: 44.)

Kiviniemen hahmotelma pakanuudenaikaisesta nimistöstä perustuu sellaisiin nimiin, joiden on oletettu olleen etunimen asemassa. Esikristillisellä ajalla on kuitenkin ollut runsaasti sellaisia nimiä, joista ei ole voitu päätellä, ovatko ne olleet etunimiä, lisänimiä vai sukunimiä. (Kiviniemi 1982: 43.) A.V. Forsman on tutkinut myös näitä nimiä tekemättä jakoa nimen alkuperän tai aseman perusteella. Forsmanin esityksen pohjalta Aarno Maliniemi on luonut ryhmittelyn nimen merkityksen perusteella. Monet nimet kuvastavat miehekkäitä ominaisuuksia ja avuja: Mieho, Neuvo, Ikäneuvo, Hyväneuvo, Mietti, Ampuja, Joutsimies, Kalamies, Karhumies, Venemies, Seppä. Sotaisia harrastuksia kuvaavat Uro, Sankari, Torio, Tapatoro, Viho, Vihavaino, Tapavaino, Vaino, Vaania. Tähän ryhmään liittyvät monet aseiden ja

työkalujen nimet: Joutsu useine johdannaisineen (Arijoutsu, Utujoutsu), Kalpa, Miekka, Keiho, Tornio, Puukko, Kurikka, Vasara, Ora, Koveri, Keihäri, Kalpio, Nuolia. Henkisten kykyjen arvostamista osoittavat Arpia, Tietävä, Tuntia, Parantaja, Laulaja, Kukurtaja. Ikää kunnioitettiin ja vanhaksi elämistä toivottiin monissa ikä-kantanimen johdoksissa ja yhdistelmissä: Ikämieli, Ikäpäivä. Kiitettäviä luonteenominaisuuksia edustavat Kainu, Vaito, Hyvä, Hyväri, Hyvätty, Hyvälempi, Lempiä, Säisä. Suurin osa nimistä on kuitenkin otettu luonnosta: Hirvi, Härkä, Kontio, Kokko 'kotka', Susi, Repo, Etana, Siira, Kirppu. Kasvikuntaa edustavat Tammi, Tuomi, Raita, Otra 'ohra', kivikuntaa taas Paaso, Paasi, Paasia. Luonnosta on otettu myös Vesi, Vesivalo, Ilma, Tulo 'tuli', Päivä, Kuutamo, Otava, Tuuli, Kare, Talvi. Näiden lisäksi Maliniemi erottaa tarustolliset nimet: Ukko, Kaleva, Väinä(mö), Ilmari, Ahti, Unto, Untamo, Turo. (Maliniemi 1947: 43-44: Forsman 1894: 243-251.)

Suomalaisten muinaisesta nimenantamisesta ei ole säilynyt tietoja juuri lainkaan. Kiviniemen mukaan monet seikat kuitenkin oikeuttavat otaksumaan, että suomensukuisilla kansoilla oli esikristillisellä ajalla käytäntö, että nimen piti liittyä sukuun. (Kiviniemi 1982: 45-46.) Asko Vilkuna on käsitellyt vanhoja nimervalintatapoja tutkiessaan lapsen varustamista elämäntaipaleelle. Myöskin hän on todennut, että pakanuuden aikana nimi valittiin suvusta. Vilkuna on turvautunut lähisukukansojen keskuudesta kerättyihin tietoihin, koska ne ovat monessa suhteessa perinpohjaisempia ja luotettavampia kuin Suomea koskevat tiedot. Kyseeseen tulevat ensisijassa saamelaiset (lappalaiset), mutta myös tseremissit, votjakit, mordvalaiset, ostjakit ja vogulit sekä skandinaavit. Vilkunan mukaan mikään ei estä yhdistämisestä näitä tietoja suomalaisten ja itäkarjalaisten nimenantoon. Esimerkiksi lappalaisten käsitykset nimenantamisesta lapselle ja sen yhteydessä suoritettavat menot muistuttavat suurelta osin suomalaisten ja karjalaisten vastaavia uskomuksia ja menoja. (Vilkuna A. 1989: 125, 123.) Tietojen yhdistämistä tukee myös Kiviniemen esittämä otaksuma, että suomalaisten ja lappalaisten esi-isillä on joskus ollut yhteinen henkilönnimistö (Kiviniemi 1982: 34).

Asko Vilkuna on tutkielmassaan esittänyt teorian pakanuudenaikaisesta ajattelusta, jossa ihmisen nimi liittyy erottamattomasti ihmisen elämään, onneen ja kohtaloon. Fyysinen ihminen koostui ruumiista, hengestä ja elinvoimasta. Tämä yhteenliittymä ei kuitenkaan ollut täydellinen ilman yksilöllisyyttä, joka asettui ihmiseen edellä mainittuja myöhemmin. Ihminen oli elämänsä alkuvaiheessa vajavainen, koska hänessä oli yksilöllisyyttä varten tyhjiö. Sen valtaamista tavoitteli kaksi vastakkaista voimaa: toinen oli ihmisen kannalta toivottu yksilöllisyyden perusta ja ihmisen puolustaja, toinen ihmisen tulevaisuuden ja täydelliseksi tulemisen turmelija. Jos ihmiselle vihamieliset voimat onnistuivat saamaan tyhjiön haltuunsa, ihmisen

tulevaisuus oli turmeltu ja seurauksena oli keskenmeno, henkinen vajavaisuus, epäonni, sairaus tai kuolema. Ihmisen turvaava voima koostui kuudesta toisiinsa liittyvästä seikasta: nimi, suojelushaltija, ulkomuoto, luonne, kohtalo ja onni. Nämä muodostivat kiinteän kokonaisuuden, joka oli ihmisen yksilöllisyyden perusta. (Vilkuna A. 1989: 197-198.)

Ihmisen yksilöllisyys oli ulkoisesti todettavissa kolmesta seikasta: nimestä, luonteesta ja ulkomuodosta. Nimi ei ollut vain pelkkä sana, vaan kuhunkin nimeen kätkeytyi omalla laillaan ajatteleva ja luova tekijä, persoonallisuus. Tämän persoonallisuuden antoi ihmiselle hänen nimeensä liittyvä haltija. Pakanuudenaikaisten uskomusten mukaan haltijat edustivat, hallitsivat ja luonnehtivat omistamaansa, ja tämä omistettu voi olla mikä tahansa: ihminen, asumus tai eläin. Jos haltija oli hyvä, oli ihminenkin menestyvä, jos taas haltija oli huono, kärsi ihminenkin siitä. Ihmisen ja hänen haltijansa luonne oli täsmälleen sama. Haltijan saadessaan ihminen joutui itseään korkeamman voiman suojelukseseen. Tämän vuoksi lapsen tuli saada nimi ja sitä kautta haltija joltakin aiemmin eläneeltä ja mieluiten samaan sukuun kuuluneelta ihmiseltä. Tällöin se, mikä oli tälle ihmiselle luonteenomaista, mikä oli hänen haltijansa, tuli nyt hänen jälkeläisensä ja kaimansa osaksi. Tämä haltija ei suinkaan ollut huono, sillä se oli osoittanut kelpoisuutensa toimiessaan saman suvun piirissä tämän aikaisemman sukupolven edustajan haltijana. Kun haltija näin viittasi aikaisempiin sukupolviin, se sai tietenkin osakseen myös sen kunnioituksen, jota yleensäkin osoitettiin edellisille polville. Ihmisen haltija oli siis ikään kuin sukuperintö luonteen, käytöksen ja ulkomuodon suhteen. Haltija määräsi paitsi ihmisen luonteen, myös hänen ulkonäkönsä. Pakanuuden aikana ihmisen yksilöllisyyden mittapuuna ovat olleet ruumiilliset ominaisuudet ja ennen kaikkea ulkonäkö ja kasvojen hahmo. Kasvoilla oli tärkeä yhteys haltijaan: haltijan poissaolo ilmeni vajavaisuutena kasvoissa, kuten verettömyytenä ja kalpeutena. (Vilkuna A. 1989: 183-186.)

Uskomus ihmisen haltijasta liittyy vanhaan haltijauskoon. Perinteentutkimuksessa haltija on määritelty jossakin paikassa asustavaksi, paikkaa hallitsevaksi ja siitä huolta pitäväksi yli-luonnolliseksi olennoiksi. Haltijat ovat vallinneet joko luonnonpaikkoja, kuten metsänhaltija, vedenhaltija, maanhaltija tai vuorenhaltija, tai kulttuuripaikkoja, kuten kodinhaltija, talonhaltija, riihenhaltija, navetanhaltija tai kirkonhaltija. Luonnonhaltijat voivat olla yleisiä kaikkien metsien tai vesien haltijoita tai sitten vain tietyn metsän, vuoren, järven tai joen haltija. Kerptomus- ja uskomusperinteessä esiintyy myös esimerkiksi hautausmaan haltija, aarteenhaltija, eri eläinlajien haltijoita sekä ihmisenhaltija. Haltijamielikuvat ovat muodostuneet eri tavoin elollistamisen, sielullistamisen ja vainajauskon kautta. Suomalaista haltijauskoa vastaavia

uskomuksia ja mielikuvia esiintyy laajalla alueella ympäri maailmaa. (Perinteentutkimuksen terminologia 1998: 15-16.)

Haltija määräsi ihmisen elämänkulun. Ihmisen ja haltijan välinen suhde muodosti ihmisen onnen. Ihmisen elämässä esiintyvät sattumanvaraisuudet eivät olleet haltijauskon mukaan mitään sattumanvaraisuuksia, vaan ne johtuivat ihmisen persoonallisuudesta, eli hänen haltijastaan. Samalla tavoin haltija oli ihmisen kohtalon määrääjä. Haltija kuvastui ihmisessä, mistä selvin merkki oli nimi, jolla haltija tavallaan oli vallannut ihmisen. Ihminen taas puolestaan merkitsi nimellään onniosansa ja kohtalonsa, joten nimisuhde ulottui haltijasta ihmisen itsensä kautta ihmisen osaan. Ihmisen onniosaa tuli hänelle itselleen yhtä läheiseksi kuin nimenkin, ja se seurasi ihmistä koko elinajan ja sen jälkeenkin, sillä edes kuolema ei pystynyt katkaisemaan ihmisen ja hänen osansa yhteyttä, vaan ihminen vei osansa hautaan, mutta jätti nimensä, haltijansa ja oman koetellun onnensa sukuperinnöksi tuleville polville. (Vilkuna A. 1989: 186, 191-192, 193.)

A.V. Forsman on esittänyt kuvauksen lappalaisten nimenantamisesta, joka hänen mukaansa perustuu sielu-uskoon. Lappalaiset uskoivat elämän jatkuvan kuoleman jälkeenkin, ja kuolemanjälkeinen elämä oli suoraa jatkoa täällä elettyyn elämään. Heillä on ilmeisesti ollut kaksi eri vainajamaailmaa. Ensinnäkin oli onnellinen Saivvo-aibmo, jossa kuolleet saivat uudistetun ruumiin kanssa jatkaa samanlaista elämää kuin mitä olivat maan päällä eläneet. Nämä Saivo-ihmiset olivat onnellisia ja hyviä, ja kuoleman jälkeen hyvän elämän eläneet pääsivät Saivo-ihmisiksi, jotka toimivat maan päällä elävien omaistensa ja ystäviensä suojelijoina. Näiden vainajien ja elävien välillä ajateltiin olevan likeinen yhteys. Toinen vainajien maailma oli Jabmi-aibmo, joka tarkoitti kuolleiden maailmaa, jossa hallitsivat tautien, kuoleman ja pahuuden vallat. Sinne joutuivat kaikki pahantekijät, eli huonon maanpäällisen elämän eläneet ihmiset. Näiden vainajien nimiä ei annettu lapsille. Sen selville saamiseksi, kenen Saivo-ihmisen nimi oli lapsessa syntyvä, oli useita keinoja. Tavallisesti äiti sai unessa tiedon siitä, mikä nimi lapselle oli annettava. Jos tietoa ei tullut unessa, isä tai ystävät tiedustelivat sitä arpomalla. (Forsman 1894: 19-22.) Vilkunan mukaan Suomen lappalaiset antoivat lapsilleen esi-isiensä nimiä, ja tässä mentiin jopa niin pitkälle, että uskottiin sukulaisvainajan ottavan lapsen takaisin, jos lapselle annettiin nimi suvun ulkopuolelta (Vilkuna A. 1989: 132).

Muilla lähisukukansoilla on ollut useita keinoja sen selville saamiseksi, keneltä esivanhemmalta lapsi oli perivä haltijan ja sitä kautta kenen nimi lapselle oli annettava. Koska ei ole varmuutta siitä, mikä tai mitkä keinot ovat olleet suomalaisilla käytössä, tutkijat eivät ole nostaneet minkään sukukansan tapaa muita tärkeämmäksi. Vilkunan mukaan nimen etsiminen

kuului äidin, kättilön tai tietäjän tehtäviin. Skandinaviassa lapselle on annettu nimi kuolleen sukulaisen, ensisijassa isovanhemman mukaan. Oikea nimi saattoi määräytyä siten, että tämä sukulainen ilmestyi odottavalle naiselle unessa. Elävien sukulaisten nimiä ei saanut antaa, koska uskottiin, että nimen mukana siirtyi onnikin, niin että lapsen menestyminen aiheuttaisi vahinkoa vanhemmalle nimen omistajalle. Toinen yleinen keino on ollut arpominen. Vuoritseremissien keskuudessa arpominen tapahtui kahdella tavalla. Tietäjä otti itkevän lapsen syliinsä ja nimiä luetellen kiikutteli lasta. Se nimi annettiin, jonka kohdalla lapsi lakkasi itkemästä. Tai sitten tietäjä iski tuluksilla tulta luetellen samalla nimiä. Lapsi sai sen nimen, jonka kohdalla tuli syttyi. Ostjakit taas luettelivat sukulaisvainajien nimiä ja nostelivat kehtoa; se keveni sen nimen kohdalla, kenen haltija lapsessa oli. Myös vogulit uskoivat esi-isän ”sielun” siirtyvän vastasyntyneeseen, ja tämän vuoksi oli heti synnytyksen jälkeen tutkittava, kenelle lapsi kuului, eli kenen sielu lapsessa oli. Mordvalaiset puolestaan pitivät lapsen eloonjäämisen ehtona sitä, että sille annetaan isän tai äidin nimi. (Vilkuna A. 1989: 119, 135, 136, 137.)

Suvun nimen arpomisen lisäksi on sukulaiskansoilla ollut muitakin nimenvälitsemiskeinoja. Tseremisseiltä tunnetaan sellainen nimenantamistapa, että vastasyntyneelle antoi nimensä ensimmäinen paikalle tuleva samaa sukupuolta oleva ihminen. Tämän jälkeen häntä kutsuttiin lapsen isäksi tai äidiksi. Myös mordvalaiset ovat nimenneet lapsen sen mukaan, kuka tulee ensimmäisenä vastaan talon ulkopuolella. Tämän elossa olevan ihmisen nimen antamisen tarkoitus on harhauttaa paholainen uskomaan, että lapsi on suojeluksessa samalla tavoin kuin samanniminen aikuinen. Votjakeilla kättilö on syntymän jälkeen antanut lapselle ”saunanimen” joko vuodenajan tai jonkin luonnonilmiön mukaan. Tätä nimeä lapsi kantoi kunnes sai oikean nimen, tyttö usein häihinsä asti, mutta pojalle ”saunanimi” saattoi jäädä pysyväksikin. Ostjakeilla on ollut sellainenkin tapa, että lapsen isä pian syntymän jälkeen on määrännyt nimen joko lapsessa olevan silmiinpistävän ominaisuuden tai ympäröivästä luonnosta ensimmäisenä tai muuten vain silmään sattuneen eläimen, esineen tai ilmiön mukaan. Tämä on ilmeisesti samanlainen nimi kuin votjakkien ”saunanimi”. (Vilkuna A. 1989: 133-134, 136-137.)

Joskus ihmisen haltija saattoi epäonnistua. Ihminen menestyi huonosti ja sairasteli, minkä arveltiin johtuvan siitä, että haltija ei kyennyt varjelemaan hallittavaansa. Koska ihmisen, hänen haltijansa ja nimen välinen yhteys oli erottamaton ja ihmisen persoonallisuus oli sama kuin hänen nimensä, nimen avulla voitiin säädellä ihmisen persoonallisuutta. Kun ihminen oli todennut huonon onnen vainoavan itseään, eli haltija oli epäonnistunut suojelussaan, ihminen vapautui persoonastaan, siis huonosta haltijasta, ottamalla uuden nimen. Aikaisempi haltija

syrytyi uuden nimen ja sen edustaman persoonan myötä, ja ihminen luopui edellisestä mi-
nästään, jolloin hänen onnensa saattoi todella muuttua. (Vilkuna A. 1989: 187.) A.V. Forsman
on kuvannut nimenvaihtamista lappalaisilla. Nimi vaihdettiin, jos ihminen sairastui vakavasti.
Tällöin uskottiin, että joku suvun vainajista tahtoi hänet luokseen tai halusi kostaa hänelle
jonkin kärsimänsä vääryyden. Nimen vaihtaminen oli kuitenkin viimeinen keino, kun mikään
muu vainajan lepyttämiseksi tehty ei enää auttanut. Lapsen kohdalla sairastelun syy saattoi
olla se, että nimenvaihtamisessa enteet oli tulkittu väärin ja lapsi oli saanut väärän nimen, jolloin
paraneminen edellytti nimen vaihtamista sen esivanhemman nimeksi, jonka nimi alun alkaen
olisi pitänyt antaa. Tästä nimenvaihtamisesta seurasi, että lappalaisella saattoi olla kolme tai
neljäkin nimeä, sillä vanhaa nimeä ei aina hylätty uutta otettaessa. (Forsman 1894: 21-22.)
Lähisukukansoista ainakin votjakit ovat tunteneet nimen vaihtamisen. Nimenvaihdosta on
tietoja suomalaisiltakin ja niinkin myöhäiseltä ajalta kuin 1850-luvulta, joten se ei ole jäänyt
vain esikristillisen ajan käytännöksi. (Vilkuna A. 1989: 134, 125-127.) Myös Kaarle Krohn on
maininnut vuonna 1803 tapahtuneesta nimenvaihdosta, kun Eerik-niminen talonpoika Tervo-
lassa Pohjanmaalla oli pitemmän aikaa sairastettuaan parantunut uuden kasteen kautta, jossa
hän otti nimen Isak (Krohn 1915: 166).

3.2. Kristinuskon vaikutus nimistöön ja nimen antamiseen

3.2.1. Nimistön muuttuminen

Kuten aiemmin olen maininnut, asiakirjalähteiden puutteellisuuden vuoksi esikristillisen ajan
nimistöistä ja nimenannosta on vain hajanaista tietoa. Sama koskee myös katolista aikaa. Kus-
taa Vilkunan mukaan kristilliset nimet ovat tulleet käyttöön Lounais-Suomessa Kalannin seu-
dulla jo 1000-luvulla. Tämän ajan haudoissa on selviä kristillisiä piirteitä ja läntisestä Varsi-
nais-Suomesta ei ole löydetty merkkejä pakanallisesta hautaamisesta enää vuoden 1050 jäl-
keen, joten on syytä otaksua, että vainajillakin on ollut jo tuolloin kasteessa saatuja kristillisiä
etunimiä. (Vilkuna K. 1959: 22.) Myös Eero Kiviniemi on asettanut kristinuskon leviämislle
aikarajoja, ja hänen mukaansa leviäminen on alkanut viimeistään 1000-luvulla ja edennyt
niin, että Länsi-Suomessa siirtyminen kristilliseen aikaan on tapahtunut noin vuoteen 1150 ja
Itä-Suomessa noin vuoteen 1300 mennessä. Lapista pakanuus hävisi vasta 1600-luvulla. Ki-
viniemi kuitenkin arvelee, että kristinuskon omaksuminen on ollut aika pintapuolista, jolloin

suuri osa kansasta olisi elänyt eräänlaisessa puolipakanuudessa vielä pitkään. (Kiviniemi 1982: 63.) Arvelu pitää paikkansa, sillä puolipakanuudessa elämisestä kertovat esimerkiksi suomalaiset kansanrunot. Kaarle Krohn on tutkimuksessaan suomalaisten runojen uskonnosta esittänyt, että pakanallisen jumalan ja karjansuojelijan Kekrin juhlapäivä syksyllä yhdistyi kristilliseen Pyhänmiesten päivään niin, että katolisuskoon käännetyt suomalaiset ovat vielä luterilaisinakin kauan viettäneet kekriä marraskuun ensimmäisenä, jolloin kirkon mukaan oli Pyhänmiesten päivä, ja muuttaneet kekrin yleiseksi sukulaisvainajien muistopäiväksi. Esi-kristillisen ajan perua on Pyhänmiesten päivän aattona tai varhain aamulla teurastettu lammas, eläinuhri. Myös katolisen kirkon pyhimysten palvonta pakanallistui, jolloin samanlainen lammasuhri toimitettiin tiettyjen pyhimysten muistopäivänä, kuten arkkienkeli Mikaelin päivänä. (Krohn 1915: 53, 201.)

Katolisen kirkon vaikutuksesta henkilönnimistössä tapahtui jyrkkä muutos, kun vanhat, kirkon pakanallisiksi leimaamat nimet muutettiin kristillisiksi etunimiksi. Kiviniemen mukaan voidaan otaksua, että kun kristilliseen kasteeseen liittyi ajatus uudelleensyntymisestä ja irtisanoutuminen pakanuudesta, tämän on edellytetty ilmenevän myös nimestä, joka on muutettu kristillisen pyhimyskalenterin mukaisesti valittuun nimeen (Kiviniemi 1982: 60). Asko Vilkuna on oletanut, että nimeä vaihdettaessa uusi kristillinen nimi valittiin kalenterista kaste-päivän mukaan (Vilkuna A. 1989: 122). Tällöin ihmisestä tuli tämän pyhimyksen nimikko, jota pyhimys suojeli. Tällä tavoin Suomeen tuli uusi nimervalintatapa: nimen valitseminen kalenterista tietyn päivän mukaan.

Kirkolla oli nimenannon perustana oma pyhimyskalenteri, joka oli kalendaarinen luettelo pyhimysten muistopäivistä ja muista kirkollisista merkkipäivistä. Siinä mainittiin mm. pyhimysten nimet, heidän epiteettinsä (apostoli, piispa, marttyyri jne.) sekä liturgisten toimitusten laatu. Joinakin muistopäivinä oli yksinkertainen messu (simplex), joinakin kaksinkertainen (duplex) ja suurimpina merkkipäivinä toimitettiin korkein messupalvelu (totum duplex). Väähäisempiin merkkipäiviin liittyi mainita ”memoria”. Katolisen kirkon jumalanpalvelusmenot seurasivat aina pyhimyskalenteria, joten sen ansiosta pyhimysten nimet ja teot tulivat kansalle tutuiksi. (Kiviniemi 1982: 67.) Suomen katolisen kirkon, eli Turun hiippakunnan, pyhimyskalenterin perustana oli dominikaanimunkkien pyhimyskalenteri, joka sovitettiin Suomen oloihin. Kirkon tunnustamia pyhimyksiä oli useita tuhansia, mutta yhden hiippakunnan kalenteriin mahtui pyhimysjuhlia vain noin 200, joista niistäkin suurin osa oli pienempiarvoisia, joilla ei ollut suurta merkitystä ristimänimistölle. Yhteisiä pyhimyksiä kaikkialla olivat arkkienkeli Mikael, apostolit, Johannes Kastaja ja alkukristillisen ajan kuuluisimmat marttyyrit

(Stephanus, Laurentius, Clemens, Katharina, Margareta ym.), kirkon suuret opettajat (Ambrosius, Augustinus, Gregorius, Hieronymus) sekä muutamat etupäässä varhaisemmalla keskiajalla eläneet ja yleiskirkollisen merkityksen saaneet pyhimykset, kuten Benedictus, suuren munkkikunnan perustaja. Tähän yleiskatoliseen kalenterirunkoon liittyi vähäisempiä pyhimyksiä ja ennen kaikkea paikallisia, omassa maassaan tähän arvoon nousseita ja naapurimaiden pyhimyksiä. Hiippakuntien pyhimyskalenterit sisälsivät siis tavallisimmat lapsille annettavat nimet, ja Suomessa vain harvoin esiintyi kristillisiä nimiä, jotka eivät kuuluneet täällä palvotuille pyhimyksille. (Maliniemi 1947: 49-50.) Ensimmäisissä pyhimyskalentereissa oli kuitenkin paljon ”tyhjiä” päiviä, keskimäärin joka toinen, joten kalenterin nimivalikoima ei ollut laaja (Heikinmäki 1972: 64).

Viralliset pyhimysten mukaan annetut nimet eivät kuitenkaan olleet jokapäiväisessä käytössä, vaan yleensä käytettiin kansanomaista puhuttelumuotoa, esimerkiksi Andreas > Antti ja Jacobus > Jaakko. Näillä pyhimysten nimien kansanomaisilla muodoillakin oli kristillinen status. Puhuttelumuotoja on yhdestä nimestä saattanut syntyä paljonkin. Esimerkiksi Kustaa Vilkuna luettelee Johannes-nimestä vanhoista lähteistä löydetyt muodot Hans, Jusse, Jöns, Jon, Jonis, Juntti, Juhannus, Hannus, Ihannus ja Ihanti, joiden lisäksi on lukematon määrä koko ajan käytössä säilyneitä muotoja (Vilkuna K. 1980: 135-136; Vilkuna K. 1959: 22). Vilkuna mainitsee lyhyesti myös nimien muuttumisesta, kun ne sopeutettiin meikäläiseen kansankieleen. Esimerkiksi Itä-Suomessa kansanomaisen nimimuodon ensimmäiseksi tavuksi tuli kreikkalais-venäläisen ääntämistavan mukainen painollinen tavu, jolloin pyhimyksen nimestä katosi ensitavu, kuten nimissä Kari < Ma-kári ja Manni < Her-mánnos. Painoton alkuosa putoi usein pois muuallakin Suomessa. (Vilkuna K. 1959: 25.)

Kaikki pyhimyskalenterin nimet eivät olleet yleisesti käytössä, vaan jotkin nimet olivat huomattavasti suositumpia kuin muut. Aarno Maliniemi on tutkinut tavallisimpia keskiajalla käytettyjä pyhimyskalenterin nimiä. Keskiajalla ei annettu Maria-nimeä, koska pyhän neitsyen nimeä pidettiin liian korkea-arvoisena ihmiselle. Sama koskee Jeesus-nimeä, jota ei edelleenkään ole hyväksyttyä antaa. Yksi yleisimmistä keskiaikaisista nimistä oli arkkienkeli Mikaelin nimi, joka useimmin oli kansanomaisessa muodossa Mikkeli tai Mikko. Sen lisäksi olivat apostolien nimet: Johannes ja siitä syntyneet puhuttelunimet, Petrus eli Pietari, Andreas eli Antti, Jacobus eli Jaakko, Matias eli Matti, Paulus eli Paavali ja Thomas eli Tuomas. Näitä harvinaisempia ovat Marcus ja Simon. Yleiskatolisista nimistä suosituimpia olivat Nicolaus eli Nikki ja Laurentius eli Lauri, joiden lisäksi oli Benedictus eli Pentti, Martinus eli Martti ja Gregorius eli Korjus tai Reko. Pohjoismaisista pyhimyksennimistä suosituin oli norjalaisen

Pyhän Olavin nimi, jonka kansanomaisia vastineita olivat mm. Uolevi ja Uoti, sekä oma kansallispyhimyksemme Henrik eli Heikki, ruotsalaiset Eerik, Eskil eli Eskeli tai Esko ja Sigfrid eli Sipi tai Sipri, ja tanskalainen Knut. Näiden lisäksi yleinen nimi oli norjalainen Magnus eli Maunu. Suosituimmat naisten nimet, joista on asiakirjalähteiden luonteen vuoksi huomattavasti vähemmän tietoa, olivat Katarina eli Katri ja Margareta eli Marketta tai Kreetta. Ruotsalaisen pyhimyksen Birgitan nimi oli myös suosittu ja sen tavallisimmat kansanomaiset vastineet olivat Pirjetta ja Pirkko. Yleisiä nimiä olivat lisäksi Helena eli Elina, Valborg eli Valpuri tai Vappu ja Gertrud eli Kerttu. Muita keskiaikaisia nimiä olivat Neitsyt Marian äidin nimi Anna, Maria Magdalenan nimestä tullut Matalaena sekä alkukristillisten pyhimysten nimet Cecilia eli Silja ja Christina eli Kirsti. (Maliniemi 1947: 50-54, 56.)

Pelkkien asiakirja-aineistojen perusteella on ollut vaikea päätellä sitä, miten suomalaiset omaksuivat kristillisiä nimiä ja miten uudet nimet vakiintuivat. Aarno Maliniemi on asiakirjojen nimistön pohjalta tehnyt johtopäätöksiä kristillisten nimien käyttöönotosta. Yleensä ottaen keskiajan nimistö oli Maliniemen mukaan sangen konservatiivista ja uudistui hämmästyttävän hitaasti. Tavallisten nimien valikoima oli varsin suppea, uusia nimiä tuli harvoin ja niiden vakiintuminen kesti kauan. Uusien nimien käyttöönottamisessa kirkolla oli huomattava merkitys. Käytössä olevaa nimistöä muokkasivat esimerkiksi uuden pyhimyksen ottaminen virallisen palveluksen kohteeksi, suojeluspyhimyksen määrääminen seurakunnan kirkolle tai uusien suojelijoiden liittäminen entisten rinnalle, uusien pyhimysalttareiden perustaminen kirkkoihin tai arvokkaiden pyhänjäännösten saaminen, joka nosti asianomaisen pyhimyksen mainetta paikkakunnalla. Myöskin väestönsiirroilla, ruotsalaisten, tanskalaisten ja saksalaisten asettamisella oli vaikutusta nimistöön. Ilmeisesti ylimmät yhteiskuntaluokat olivat alttiimpia omaksumaan uusia ristimänimiä. Suomen aatelilla oli ruotsalaisia ja tanskalaisia sukulaisuussuhteita, ja sitä kautta tuli uusia nimiä erityisesti Ruotsista. Alemmat yhteiskuntaluokat omaksuivat usein ylempien kerrosten uutuusnimiä, joten monet nimet vaelsivat sukupolvien kuluessa läpi yhteiskuntaluokkien ylhäältä alaspäin. Maliniemen havainnon mukaan tämä ilmiö näkyy selvemmin hieman myöhemmällä ajalla, jolloin on usein käynyt niin, että jokin nimi on yläluokan piirissä jo muuttunut harvinaiseksi, kun se alemmissa luokissa on tullut yleiseksi. (Maliniemi 1947: 51, 54-55.) Myöskin Eero Kiviniemi on otaksunut, että uutta nimistöä otettiin Suomessa käyttöön paikallisten mahtimiesten välityksellä ja että nimenvaihtaminen on tapahtunut enemmän elävien esikuvien kuin pyhimyskalenterin perusteella (Kiviniemi 1982: 69-70).

Joidenkin nimien suuresta suosiosta huolimatta on muistettava, että kaikki pyhimyskalenterin nimet todennäköisesti olivat käytössä. Kustaa Vilkuna luettelee nykyään vain suku- ja paikannimissä tavattavia keskiaikaisia pyhimyksennimiä ja niiden kansanomaisia vastineita: Scholastica eli Lastikka, Donatus eli Naatus, Dionysius eli Nisu tai Nisius (talonnimi Nisula), Erasmus eli Rasi, Ambrosius eli Rusi tai Prusi, Hieronymus eli Ronimus, Augustinus eli Tiinus, Antonius eli Tyni ja Sylvester eli Västi (Vilkuna K. 1959: 11).

Suomessa kristinuskon vaikutuksesta ihmisen etunimelle siis asetettiin sellainen vaatimus, että nimen täytyi olla kristillinen, mikä johti vanhojen nimien väistymiseen ja statukseltaan kristillisten etunimien yksinomaistumiseen. Kirkko ei kuitenkaan vielä keskiajalla kieltänyt perinteisten nimien käyttöä, vaikka eräät kirkkoisät ja piispat jo varhain vaativat pakanallisten nimien poistamista (Kiviniemi 1982: 60). Tästä huolimatta esikristillisen ajan nimet hävisivät melko nopeasti, ja tutkijat ovatkin ihmetelleet muutoksen perinpohjaisuutta, sillä esimerkiksi Saksassa ja Skandinaviassa esikristilliset nimet säilyivät paljon pitempään. Aarno Maliniemi pitää eräänä syynä pakanallisen nimistön nopeaan katoamiseen sitä, että kristinusko levisi samanaikaisesti ja yhteistyössä ruotsalaisen hallinnon kanssa. Maallisen hallinnon kieleksi tuli latinan ohella ruotsi, jolloin suomalaisten nimet merkittiin asiakirjoihin useimmiten ruotsinkielisessä asussa. Tämän vuoksi on luultavaa, että moni alkuperäisesti suomalainen nimi, joka on äänteellisesti muistuttanut kristillistä tai ruotsalaista nimeä, on tullut kirjatuksi ”siistityssä” asussa. (Maliniemi 1947: 47.) Eero Kiviniemi puolestaan päättelee, että muutoksen syyt ovat kahtalaiset. Ensinnäkin suomalaisilla ei ollut omia pyhimyksiä, joiden kautta omakieliset nimet olisivat saaneet keskeisemmän aseman. Millään omaperäisellä nimellä ei ollut niin tärkeää asemaa, että se olisi voinut kilpailla yhä merkittävämmän aseman saavien pyhimystennimien kanssa. Toiseksi Suomeen oli jo esikristillisellä ajalla kotiutunut vierasperäistä henkilönimistöä, joka varmasti helpotti uusien nimien omaksumista. (Kiviniemi 1982: 66.)

Keskiajalla ihmiselle annettiin kasteessa edelleenkin vain yksi etunimi, joka siis tuli ihmisen suojelepyhimykseltä. Eero Kiviniemen mukaan käytännössä nimiä oli kuitenkin aina enemmän kuin tämä yksi ristimänimi, sillä tavallisesti ihmisellä oli etunimensä, eli päänimensä, ohella erilaisia lisänimiä. Näitä lisänimiä syntyi aina tarpeen mukaan, jos ja kun päänimi ei riittänyt yksilöimään ihmistä tarpeeksi hyvin. Ilmeisesti lisänimet ovat aina liittyneet henkilönimistöön. Kiviniemi arvelee, että lisänimien syntymiseen vaikutti pääasiassa kolme seikka. Ensinnäkin samanimisyyden lisääntyminen, kun vanha omaperäinen nimistö alkoi syrjäytyä harvalukuisemman kristillisperäisen nimistön tieltä. Toiseksi kaupunkien syntyminen johti uudenlaisiin väestökasaumiin, jolloin vanha nimenkäyttö ei ollut enää tarkoituksenmukaista.

Kolmanneksi hallinnon kirjallistuminen edellytti ihmisten entistä tarkempaa yksilöimistä ja virallisempaa nimeä. Tavallisin lisänimi oli patronyymi, joka muodostettiin isän päänimestä liittämällä siihen -poika tai -tytär, esimerkiksi Heikki Matinpoka. Lisänimi saattoi syntyä asuin- tai kotipaikan mukaan, ja joskus tämä lisänimi yhdistettiin päänimen ja patronyymin perään, esimerkiksi Olle Larsson aff Liessä 1468. Lisänimi saattoi myös viitata ammattiin tai säätyyn, mutta yhtä hyvin ruumiillisiin tai henkisiin ominaisuuksiinkin: marti ridari 1479, Nicki Saxa 1487, Olli Snickar 1470, lauri housupae 1479, Olef Pyjalka 1478, waehae Jaco (Vähä-Jaakko) 1482, Rauta Pieti 1478, anders kawko 1469, thomas vihattu 1479. Monista lisänimistä on myöhemmin tullut sukunimiä. (Kiviniemi 1982: 49-53.) Lisänimiä ei kuitenkaan annettu pienelle lapselle, vaan niitä syntyi vasta vanhemmalla iällä.

3.2.2. Nimervalintatapojen ja uskomusten muuttuminen

Asko Vilkuna on hahmotellut esikristillisen tradition suhdetta kristilliseen traditioon. Vilkuna huomauttaa ensinnäkin, että kristinuskon mukanaan tuomista tavoista puhuttaessa on parempi käyttää kristillisten tapojen sijasta sanontaa, että tavat kuuluvat kristilliseen traditioon. 'Kristillinen traditio' sisältää hänen mielestään paremmin sen oleellisen seikan, että uskonto ei rakentunut vain Raamatun varaan, vaan monet kristinuskon piirissä olevat riitit ja uskomukset voivat olla hyvinkin vierasta alkuperää. Jos nämä uskonnon saamat lisät eivät ole olleet ristiriidassa uskon omien periaatteiden kanssa, kirkko salli niiden jäädä elämään rikastuttaakseen kulttielämää ja kansanomaistaakseen uskontoa, jotta kristinuskon täydelliseen omaksumiseen tarvittava ylimenokausi olisi helpompi. Jos esikristillisen tradition piirteet taas olivat ristiriidassa uskon kanssa, ne yritettiin hävittää. Siinä muodossa kuin kristinuskon aikoinaan Suomeen tuli, se sisälsi Vilkunan mukaan paljon kristillistä traditiota, joka oli kuitenkin monessa suhteessa yhteneväinen esikristillisen tradition kanssa. Sekä kasteelle että haltijan asettumiselle oli ennen kaikkea yhteisenä piirteenä nimen saaminen. Tämä aiheutti osaltaan sen, että mitään jyrkkää muutosta ei tapahtunut vanhan uskon väistyessä uuden tieltä. Aiemmin haltijan asettuminen oli päättänyt lapsen vaaraperiodin, siis ajan jolloin paha saattoi ottaa hänessä vallan, mutta myös kristillinen kaste samoin päätti vaaraperiodin. Esikristillisen tradition mukaan lapsi sai turvakseen jonkin esi-isänsä haltijan, jonka nimikin hänelle annettiin. Kristillisessä kasteessa lapsi alistettiin nimen kautta suojeluspyhimyksen turvattavaksi. Saatuaan nimen ja haltijan lapsi tuli heimoyhteisön jäseneksi, kun taas kastettu lapsi tuli seurakunnan jäseneksi.

Molemmissa tapauksissa hän sai yhteisönsä edut ja oikeudet, esimerkiksi hautauksen. (Vilkuna A. 1989: 194-195.)

Traditioita erottavista piirteistä selvin oli nimenantamishetki. Kaste toimitettiin yleensä jo kolmen tai seitsemän päivän kuluessa syntymästä, kun ennen haltija oli asettunut hieman myöhemmin, Itä-Suomessa vasta noin puolen vuoden iässä. Tämäkin muutos oli oikeastaan siis vain parannus, koska lapsi saatettiin turvaan aikaisemmin. Kristillisen kasteen myötä myös esi-isän haltija syrjäytyi. Tähän oli ilmeisesti kaksi syytä: ensinnäkin vanhat nimet, joihin haltija liittyi, katosivat kristillisten nimien myötä ja toiseksi esi-isän haltijaan uskomisen soti Raamattuun perustuvaa uskoa vastaan. Nimenannossa olennainen ero oli se, että vanhat nimervalintatavat hävisivät. Kirkko vastusti erityisesti arpoja, koska juuri heissä oli personoituneena aikaisempi usko, ja juuri arpojathan olivat ennen selvittäneet, mikä suvun nimistä lapselle oli annettava. Sen sijaan tapa valita lapselle jonkun esivanhemman nimi säilyi, koska se ei ollut ristiriidassa kirkon oppien kanssa muussa kuin siinä, että lapsille ei voitu antaa pyhimyskalenterin ulkopuolisia esi-isien nimiä. (Vilkuna A. 1989: 195, 196, 122.) Esi-isän haltijan syrjäytyminen aiheutti myös toisen muutoksen. Kun ihmisen nimi, haltija ja onni eivät enää kuuluneet niin kiinteästi yhteen, tuli mahdolliseksi antaa elossa olevan ihmisen nimi lapselle. Aiemminhan sellaista nimeä ei voinut lapselle antaa, koska nimen käsitettiin liittyvän niin tiukasti kantajansa onneen, että antamalla elävän ihmisen nimi tältä vietiin onnikin.

Ei ole kuitenkaan selvää, missä määrin vanhat tavat ja uskomukset säilyivät kansan keskuudessa. Käytävissä olevat lähteet ovat puutteellisia siltä osin, että ne kertovat vain virallista tietoa nimen antamisesta. Voihan olla, että kirkon pakanallisina pitämät ja vastustamat nimenantamisriitit hävisivät, mutta nimervalintaan liittyvät uskomukset säilyivät. Niitä ei vain enää ilmaistu julkisesti. Esimerkiksi Asko Vilkunan mukaan itäkarjalaiset ovat arponeet nimen kalenterista, ja tämä nimen nouseminen pyhästä kirjasta on katsottu jonkinlaiseksi kohtalon sormen osoitukseksi. Vaikka pappi olisikin katsonut nimen kalenterista, kansan parissa väitettiin samaan sukuun tulevan aina samoja nimiä, koska nimet nousivat sukujuonia pitkin. (Vilkuna A. 1989: 123, 120.) Todennäköisesti siirtyminen esikristillisestä ajasta kristilliseen on kestänyt useamman vuosisadan. Sekä Asko Vilkuna että A.V. Forsman (1894) ovat esittäneet ylimenokauden kuvauksen lappalaisilla, ja on syytä otaksua, että samanlainen siirtymäkausi on ollut suomalaisillakin. Asko Vilkuna on esityksessään tukeutunut kirkkoherra Erik Johan Jessenin selostukseen lappalaisten kastekäytännöstä. Odottava äiti sai ilmoituksen unessa, mikä nimi lapselle tuli antaa ja mikä esi-isän haltija lapseen oli syntyvä. Jos ilmoitusta ei tullut, nimeä kysyttiin arpomalla. Syntymän jälkeen lapsi vietiin kirkkoon, jossa pappi kastoi

lapsen ja antoi samalla kristillisen ristimänimen. Mutta heti kun lapsi tuotiin kotiin, hänet oli kastettava uudelleen, jotta hän vapautuisi seurakunnan yhteydestä, koska uskottiin, ettei hänellä olisi onnea ennen kuin papin kaste oli mitätöity. Kotona tehdyssä uudessa kasteessa ”same nabma (lapin nimi) kaste” lapselle annettiin se ennalta ilmoitettu esivanhemman nimi. Tällä nimellä lasta sitten kutsuttiin. Kristillistä nimeä ei saanut käyttää. Jos joku niin vahingossa teki, hän sai rangaistuksen. (Vilkuna A. 1989: 128-129; Jessen 1767: 33-.) A.V. Forsman on ollut sitä mieltä, suomalaisilla on ollut samantapainen käytäntö. Hänen mukaansa kaksinkermainen kaste on ollut vielä 1500-luvun alkupuolella karjalaisilla tavallinen. Selvää ei kuitenkaan ole, tapahtuivatko pakanalliset nimittäjäiset ennen vai jälkeen kirkollisen kasteen. (Forsman 1894: 49-50.)

3.2.3. Uskonpuhdistuksen vaikutukset

Katolisella ajalla lapsen nimen piti siis olla kristillinen, ja nimeen liittyi olennaisena ajatus nimikkopyhimyksen suojeluksesta. Ilmeisesti kristillisen kasteen yhteydessä aikuiset saivat kastepäivää lähellä olevan pyhimyksen muistopäivän mukaan uuden kristillisen nimensä, mutta lasten nimenvallinnasta tilanne on ollut kahtalainen. Toisaalta nimi on voitu valita pyhimyskalenterin mukaan joko syntymäpäivän tai kastepäivän kohdalta. Kun otetaan huomioon, että kalenterissa varsinkin alkuaikoina oli paljon nimettömiä ”tyhjiä” päiviä ja kaste tapahtui melko nopeasti syntymän jälkeen, sopiva nimi yleensä löytyi kalenterista näiden päivien läheltä. Toisaalta nimenannossa on ollut olemassa esikristilliseltä ajalta peräisin oleva käytäntö antaa esivanhempien nimiä lapsille. Koska tämä käytäntö ei ollut ristiriidassa kirkon kannan kanssa, se säilyi, vaikka siihen liittyvät esikristillisen ajan uskomukset alkoivatkin hävitä. Todennäköisesti nämä kaksi nimenantamiskäytäntöä ovat olleet alusta asti rinnakkaisina, vaihtoehtoisina tai toisiaan täydentävinä käytäntöinä valita lapselle nimi.

Uskonpuhdistus hylkäsi 1500-luvun alkupuolella pyhimysten palvonnan, mutta pyhimyskalenterin kautta saadut nimet jäivät edelleen käyttöön. Pyhimyskalenteri muuttui nimipäiväkalenteriksi, mikä varmaan olikin merkittävin uskonpuhdistuksen aiheuttama muutos etunimisissä ja nimenannossa. Maija-Liisa Heikinmäen mukaan pyhimyskalenterista irtauduttiin kahdella tavalla. Ensinnäkin siten, että pyhimysten vieraskieliset nimet korvattiin niiden kansankielisillä vastineilla, jolloin esimerkiksi marttyyripaavi Clemens muutettiin asuun Clemetti(i). Myöhemmin 1700-luvun jälkipuoliskolla latinalaisia nimiä muutettiin ruotsin kielen mukaisiksi, esimerkiksi Escillus > Eskil ja Franciscus > Frans. Toiseksi meillä tuntemattomampien

pyhimysten nimet poistettiin kokonaan ja tilalle otettiin omia kansanomaisia nimiä. Välittävänä vaiheena tässä olivat hallitsijahuoneen jäsenten nimet, jotka oli sijoitettu almanakkaan kuolin- tai syntymäpäiville. (Heikinmäki 1972: 65-66.) Kustaa Vilkunan mukaan kirkollisten nimien mukaan tuli 1700-luvulla hallitsijoiden ja kuninkaallisten naisten nimiä. Myöhemmin Venäjän vallan aikana almanakassa olivat kaikki keisarillisen perheen nimet, joista tärkeimpiä vietettiin juhla- ja vapaapäivinä, kuten ennen pyhimysten muistopäivää. (Vilkuna K. 1959: 27-28.)

Uskonpuhdistuksen jälkeen uusiksi nimiksi nimipäiväkalenteriin hyväksyttiin yleensä ottaen vain raamatullisia nimiä. Esimerkiksi 1600-luvulla uusia nimiä olivat Abel, Seth, Isaac, Enoch, Amos, Elias, Sara, Rebecca, Ester, Elisaeus, Judith, David, Jeremias, Samuel, Benjamin, Tobias, Jachim, Lazarus, Abram, Adam ja Eva. 1700-luvulla kalenteriin otettiin mm. Gabriel, Hesekiel, Salomon, Aaron, Esaias, Joel, Zacheus, Moses, Malakias ja Zephania. (Kiviniemi 1982: 104.) Kustaa Vilkunan mukaan vuonna 1685 kalenteria täydennettiin siten, että jokaiselle päivälle tuli jokin nimi. Uudet nimet otettiin raamatullisten tai kirkkohistoriallisten henkilöiden nimistä, muunlaiset nimet olivat harvinaisia. Tässä Ruotsin suurvaltakauden aikana tehdyssä kalenterin uudistuksessa hävisivät sen nimistöstä kaikki suomalaiset piirteet, eikä niitä myöhemmin tullut suomalaiseen almanakkaan, joka alkoi ilmestyä vuodesta 1705. Virallinen etunimistö pysyi ruotsalaisena aina vuoteen 1890, jolloin sitä alettiin systemaattisesti suomalaistaa. (Vilkuna K. 1959: 27.)

Kun ihmisen nimestä poistettiin ajatus nimikkopyhimyksen suojeluksessa olemisesta nimen kautta, on selvää, että nimet alkoivat muuttua ”vain” nimiksi. Vaikuttaa siltä, että tämä muutos on edistänyt nimenmääräytymistavan syntymistä, koska ajatus pyhimyksen yhteydestä nimeen on poistettu. Nimi alkoi viitata enemmän ihmiseen itseensä. Pyhimyksen ja nimen välisen yhteyden hämärryttyä ja katkettuakin nimiin on alkanut liittyä toisenlaisia mielikuvia:

Kun lapselle annettiin nimi, aina toivottiin lapsesta tulevan nimensä väärtinen. Uljaksesta odotettiin tulevan uljaan miehen, Urhosta taas urhokkaan miehen. Matista odotettiin varttuvan väkevän miehen, ja Simosta sitkeää miestä toivottiin, Mikosta hyvää kirkossa kävijää, nimi oli pyhä, enkeli Mikaelin mukainen. Heikistä odotettiin tulevan helppoluontoisen, Antista aulista, auttavaista miestä toivottiin. Pekasta yritteliästä miestä. Tahvosta toivottiin vakavaa miestä. Helenasta hetasta, anteliasta naista, Anna-Marista tekevää, ahkeraa naista. Jooseffinasta siveää, kainoa naista, Lyylistä lempeää naista. Olgasta pinnalla pysyvää naista, Lienasta liukasta, nopealiikkeistä naista. Sofiasta hiljaista naista, Tyyneistä tasaista naista. Rauhasta riitaa karttavaa ja Juhosta talonsa pitäjää.

Mutta harvoin he juuri sitä ovat, oli eräs sanontakin. (SKS Vanhanen KJ 30: 12467.)

Tällaisia nimiin liittyviä mielikuvia ei entisajan osalta ole ilmeisesti toistaiseksi tutkittu, aineistoa varmasti löytyisi arkistoista.

3.3. Nimien kulkeminen perintönä suvussa eli nimenmääräytymistapa

Suomessa on ollut vallitsevana tapana aina 1800-luvun lopulle saakka antaa lapselle perintönimi suvusta. Eeva Pesonen on esittänyt tavasta seuraavanlaisen kuvauksen:

Nimen valinta oli verrattain helppo. Lapsesta tehtiin aina jonkun suvun jäsenen kaima. Ensimmäisestä pojasta tehtiin isoisän kaima [eli isän isän kaima]. Toisesta pojasta äidin isän kaima. Samoin ensimmäisestä työstä isoäidin [eli isän äidin] ja toisesta äidin äidin kaima. Seuraavista taas tätien, setien, enojen kaimoja. Vasta kun muut esikuvat loppuivat tehtiin äidin ja isän kaima ellei näillä sattunut olemaan sama nimi kuin jollain edellä mainituistakin. Jos kaikki lähimmät sukulaiset jo olivat saaneet kaiman oli harkittava kaukaisempia sukulaisia sillä täytyihän lapsen olla jonkun kaima. (SKS Pesonen KJ 49: 18968.)

Tämä kuvaus esittää tavan ideaalitapauksen, jossa nimeämisjärjestyksessä ensimmäisenä ovat isän vanhemmat ja sitten äidin vanhemmat. Tässä Pesosen kuvauksessa seuraavina olivat vanhempien sisarukset ja sitten vasta vanhemmat itse. SKS:n kansarunousarkiston muistiinpanojen perusteella tavallisin järjestys on kuitenkin ollut se, että isovanhempien nimien jälkeen tulivat vanhempien omat nimet. Tärkeintä on ollut se, että ensimmäisestä pojasta ja ensimmäisestä tyttärestä on tehty isän vanhempien kaimat ja toisesta pojasta ja toisesta tyttärestä äidin vanhempien kaimat. Näiden jälkeen syntyneiden lasten nimet on voitu valita hieman vapaammin isän ja äidin sisarusten kaimoiksi tai vanhempien omiksi kaimoiksi. Jos nimettäviä on ollut kovin paljon, on nuorimpien kohdalla saanut valita nimen melko vapaastikin, varsinkin jos suvun tärkeimmät nimet on jo annettu. Nimeämisjärjestys on kuitenkin vaihdellut, kuten seuraavista kuvauksista voi päätellä.

Nimen antamisessa täytyi ehdottomasti noudattaa perinnettä: ”ensimmäisestä pojast tehtiin kojukko kaima [kojtukko = isän isä] ja toisest kirkkuko kaima [kirkkukko = äidin isä], vanhemmast tytöst taas pit tulla kaima kojtmummol [kojtmummo = isän äiti] ja toisest työst kirkkomummol [kirkkomummo = äidin äiti]. Siit sen jälkee tehti isäl ja äitil kaima, jos lapsii niin monta olj.” Jos lapsia oli vieläkin enemmän, sai kaiman joku muu sukulainen tai arvossa pidetty henkilö. (SKS Heikkonen KJ 2: 306.)

Ensimmäinen poika kastettiin aina taaton isän kaimaksi, toinen poika maamon isän kaimaksi, vanhin tytär maamon äidin kaimaksi ja toinen tytär taaton äidin kaimaksi. Seuraavat pojat kastettiin taaton ja maamon veljien kaimoiksi ja tyttäret taaton ja maamon sisarten kaimoiksi. Jollei ollut taatolla ja maamolla sisaria ja veljiä, tai heitä oli niin vähän, ettei heistä kaikille riittänyt kaimoja, valittiin lapselle kaimaksi kaukaisempi sukulainen, hyvä ystävä tai vaikutusvaltainen henkilö. (SKS Sauhke E240: 199.)

Jos laps ol poika, ni sil pit antaa issääse isä nim, äijä nimi. Jos taas laps ol tyttö, ni se sai issääse äiti nimen, mummoose nime. Näin ikkää ol ensimmäisii lapsii kans. Sit ko tulj toisii lapsii

ni sit annettii niil äiti vanhempii nimet. Jos tulj usjempii lapsii, ni niil sai sit jo laittaa nimeks mitä tahto. (SKS Ravantti KJ 19: 6934.)

Tavan taustalla oli kunnioituksen ja arvostuksen osoittaminen. Lapsen nimeäminen kaimaksi oli kunnianosoitus vanhempaa nimenkantajaa kohtaan. Pekka Vuoljärven muistiinpanon mukaan ”Meil ol’ iha ku siäntö, jot ristimänimet pittää antaa oma suvu arvojärjestykses polvest polvee ja lapsest toisee” (SKS Vuoljärvi E227: 229). Tästä voidaan päätellä, että suvun arvojärjestyksessä ensimmäisenä olivat isän vanhemmat ja sitten äidin vanhemmat, ja tämä järjestys oli ilmeisesti muotoutunut melko rikkomattomaksi säännöksi. Oli nimittäin suuri loukkaus, jos tästä järjestyksestä poikettiin:

Nimet meil annettii sukulaisii mukkaa arvojärjestykses apostolissii nimilöi. Kuka poikkes’ täst tavast, hiä sai osaksee paheksumist. (SKS Vuoljärvi KJ 50: 19152.)

Elleivät he saaneet kaimaa, ottivat he tämän kovin pahakseen (SKS Hanninen KJ 1: 57).

Jos [--] ei isovanhemmille olisi ”tehty kaimaa”, olisi sitä pidetty mitä suurimpana loukkauksena heitä kohtaan (SKS Heikkinen KJ 2: 306).

Jos ei ensimmäisestä lapsesta tehty isoisan tai isoäidin kaimaa se aiheutti paljon päänvaivaa ja pohtimista kylässä (SKS Pesonen E217: 149-151).

Ensimmäiselle poikalapselle annettiin isoisan, siis ukon nimi. Tytöstä piti tehdä mummolle kaima. Se oli rakkauden tähden että ukko ja mummo hoitivat - katsoivat kaimojaan hyvin. (SKS Sihvonen KJ 25: 8975.)

Tavasta poikettiinkin vain muutamissa perustelluissa tapauksissa, esimerkiksi aviottomien lasten kohdalla tai silloin, jos kyseinen sukulainen vapaaehtoisesti luopui kunniasta. Jokin nimi saatettiin jättää antamatta siinäkin tapauksessa, että kyseinen sukulainen oli ”pilannut” nimensä ja hänestä oli jäänyt huono muisto (vrt. Kiviniemi 1982: 131).

Poikkeustapaukset koskivat mm. avioliiton ulkopuolella syntyneitä, milloin sellaista harvoin tapahtui, ja mahdollisesti heille annettiin sellainen nimi, jota ei ennestään ollut koko saarella [muistiinpano koskee Lavansaarta]. Olisihan joku kunnan saarelainen voinut loukkaantua, jos jollekin ”äpäralle” tai jollekin muulle vähemmän maailmaan maailmaan toivotulle olisi annettu hänen nimensä ja niin tehty hänen ”kaimansa”. (SKS Hannula KJ 51: 19253.)

Jossain tapauksessa saattoi sattua että isoäiti vapaaehtoisesti luopui tuosta kunniasta. Jos talossa jo ennestään oli esim. 3-4 Maria: isoäiti itse, tytär Mari, miniä, mahdollisesti kaksikin miniä-Maria, ehkä jo toisella miniällä ”pien Mari” ei niistä enää tahtonut saada selvää. Silloin voitiin hypätä suoraan äidin äitiin. - Mikäli ei hänkin sattunut olemaan Mari. - Toinen poikkeus voitiin tehdä jos isoäidillä sattui olemaan kovin vanhanaikainen ja oudolta kuulostava nimi. Esim. Judith joka sitten väännettiin Jytiksi. Jos isoäiti sattui olemaan vapaamielinen ei hän halunnut pojantyttäreelleen sellaista vanhan testamentin aikaista nimeä. Tällaiset säännöistä poikkeamiset olivat hyväksyttäviä. (SKS Pesonen E217: 149-151.)

Usein annettiin lapselle [--] kuolleiden vanhempain tai niiden vanhempain nimi, paitsi jos näistä oli huono muisto jäänyt (SKS Kotikoski b) 1003).

Karjalan alueella isän ja äidin nimeä ei aina haluttu antaa. Enemmän annettiin setien, tätien ja enojen nimiä.

Lapsen nimeksi pantiin joko isoisän tai -äidin nimi. Hyvin harvoin suoraan isän tai äidin ristimänimi. (SKS Poutanen KJ 17: 5832.)

Moni ei niin toaton tai moamon nimie pane lapselleh. On häpie sitä kutsuo omalla nimelläh. (SKS Paulaharju 18882.)

Asko Vilkuna on huomauttanut tästä, että äidillä ei avioliitossa ollut normaalisti käytössä todellista etunimeä ennen kuin mahdollisesti vasta vanhoilla päivillään. Kun hänen nimeään ei tavallisesti ollut tapana käyttää, oli se ehkä sopimaton pikkutyttölekin. (Vilkuna A. 1989: 120.)

Tällaisesta nimenmääräytymistavasta oli neljä merkittävää seurausta. Ensinnäkin seurauksena oli se, että tietyt nimet alkoivat kulkea suvussa polvesta toiseen. Asko Vilkuna on havainnut, että ”tarkastelepa melkeinpa minkä sukutilan isäntäluetteloa tahansa, huomio kiintyy siihen, kuinka tietyt etunimet ovat tavallaan perinnöllisiä. Usein saattaa pitkänkin aikaa vuorotella vain kaksi nimeä, jolloin isä on antanut pojalleen oman isänsä nimen.” (Vilkuna A. 1989: 118-119.)

Nimi lapselle annettiin aina jos oli poika, esikoinen isän isän nimi, jos oli tyttö isän äidin nimi. Siksi olikin sukupolvesta toiseen Tehvanan Pärty, Pärtyn Tehvana, Tehvanan Pärty. Tai Jyrin Jaakko, Jaakon Jyrki jne. (SKS Laine KJ 10: 3301.)

Siksi nimet aina kertautuivat (Mikon Matin Mikko) (SKS Pulliainen E179: 195-196).

Toiseksi tavan seurauksena yhteen sukuun tuli monta samannimistä ihmistä:

Samojen nimien käyttämisestä johtui että monessa suvussa oli samannimisiä serkuksia monta kymmentä. Samassa talossa voi olla 5-6 samannimistä perheenjäsentä. Tunsin talon jossa yhteen aikaan oli 5 Eevaa: emäntä, 2 miniää ja 2 pojan tytärtä. Niin että nimien yhtäläisyys alkoi tuottaa hankaluutta. (SKS Pesonen KJ 49: 18968.)

Monien samannimisten ihmisten vuoksi eri puolilla Suomea syntyi keinoja erottaa samannimiset sukulaiset toisistaan. Kustaa Vilkuna on esitellyt niistä erään, jossa tietty puhuttelunimi liittyy ihmisen ikäkauteen: ”poikasen nimi on toinen kuin arvokkaan isäntämiehen”. Esimerkiksi Nivalan Haapalassa syntynyt poika sai nimekseen Johannes, mutta lapsena häntä sanottiin Junnuksi, kuten kaikkia muitakin Johannes-nimisiä pikkupoikia. Rippikoulun jälkeen häntä alettiin kutsua Haapalan Jussiksi, naimisiin mentyään ja saatuaan oman talon hänen

nimensä muuttui Juhoksi ja vanhempana, arvostettuna isäntänä ja herastuomarina hän oli Juho Haapala. Vilkunan mukaan monet muutkin vanhat etunimet ovat kansankielessä jäsentyneet kuvaamaan ihmisen eri ikäkausia ja asemaa. Aivan samoin esimerkiksi Etelä-Pohjanmaalla Jaakko on poikasena ollut Jassu tai Jaakku, sitten Jaska, nuorena miehenä Kauppi ja naimisisa olevana isäntänä Jaakkoo. (Vilkuna K. 1959: 8-9.) Sen sijaan Itä-Suomen alueella nimiä ei ilmeisesti väännelty tällä tavoin, vaan käytettiin toisenlaista erottamiskeinoa:

Jos sattui että talossa oli kolme samannimistä, kun silloin asui monta veljestä samassa talossa ja kummankin vanhin poika oli äijän kaima silloin sanottiin Suur-Antti ja Pien-Antti (SKS Paasonen KJ 15: 5445).

Mari: kun jokaisessa talossa oli Mari, väliin kaksikin samassa talossa oli erotukseksi sanottava esim. Suur-Marj, Pien-Marj, pitkä-Marj, tätj-Marj (SKS Pulliainen KJ 18: 5977).

Kolmantena seurauksena oli se, että käytössä olevien etunimien määrä muodostui varsin pieneksi paitsi suvussa, myös kyläyhteisössä. Tämä oli omiaan luomaan runsaasti kansanomaisia puhuttelumuotoja ja erilaisia lisänimiä, joilla samannimiset ihmiset erotettiin toisistaan.

Entisien nimien mukaan annettujen nimien takia tulikin ristimänimien määrä niin suppeaksi, että mm. Matti, Ville, Vihtori, Anttooni ja varsinkin Eero ja Simo, Topias tai Taneli oli lähimain kaikissa perheissä. [--] Tavallisen nimen lisäksi oli lähimain kaikilla ihmisillä lisänimi, joilla monet saman nimiset erotettiin toisistaan. Naisia useimmiten nimitettiin miehensä ristimänimen mukaan, esim. Matin Leena, Tavun Anni, Mullin Anni, Lauksen Anni. Miehien nimiä voitiin mukailla alkuperäisistä nimistä, esim. Retsu < Rieti, tai ammatin mukaan Papin-Matti. [--] Esi-isien tai -äitien nimistä johtuneet lisänimet olivat yleisimpiä, esim. Juhos-Simo, Pärtyn-Mikko. (SKS Hannula KJ 51: 19253.)

Kun kylät yleensä olivat muodostuneet yksistä kantataloista ja kylän eri taloilla oli siten samat sukunimet ja ristimäniminä oli paljon samoja nimiä, ei pelkkä ristimä- ja sukunimi riittänyt selvittämään, kenestä oli kysymys, joten käytettiin pelkkiä ristimänimiä kolmanteen polveen, esim. Niilon Heikin Jussi, Niilon Aatamin Heikki jne (SKS Romppanen KJ 43: 17313).

Nimenmääräytymistavan seurauksena syntyi myös tapa antaa perheestä kuolleen lapsen nimi myöhemmin syntyvälle lapselle. Eero Kiviniemen mukaan tämä tapa on ollut vallitsevana Länsi-Suomessa (Kiviniemi 1982: 133), mutta siitä on tietoja Itä-Suomen alueeltakin:

Jos aikasemmin perheessä kuoli esim. Anna-Katri, kun syntyi uusi lapsi, annettiin sen nimeksi jälleen Anna-Katri (SKS Virsu KJ 31: 13421, Antrea).

Nimi annettiin monta kertaa isovanhempii mukkaa ja anto ne läheisiin vainajiin mukkaakii. Esim. oli eräs äiti, jolla oli kolme Allan-nimistä poikaa, kun edellinen kuoli, niin vastasyntynyt sai saman nimen. (SKS Rantanen KJ 19: 6626, Uusikirkko VI.)

Itä-Suomessa kuolleen lapsen nimen antamista on pääasiassa kuitenkin vältetty. Maija Ruutun mukaan Karjalan kannaksella ”lapselle ei saanut antaa sen kuolleiden sisarusten nimiä, sillä tällöin ei siitä tullut onnekasta” (Ruutu 1931: 44). Tästä huolimatta tapa on ollut Suomessa yleinen. Koska lapsikuolleisuus oli aiemmin suuri, saatettiin jokin nimi antaa samassa perheessä kolmekin kertaa. Kiviniemi on arvellut, että kuolleen sisaruksen nimen saanut lapsi on ollut menetyksen korvaaja. (Kiviniemi 1982: 133.) SKS:n kansanrunousarkiston kahden muistiinpanon perusteella toisenlainenkin selitys on mahdollinen.

Ensimmäiselle pojalle annettiin vaijan [eli isän isän] tai isän nimi. Jos lapsi kuoli, sama nimi annettiin uudelle lapselle, joka syntyi. (SKS Kilpelä KJ 5: 1490.)

Jos esikoislapsi kuoli, näyttää olleen tapana antaa sama nimi jollekin myöhemmin syntyneelle (SKS Romppanen KJ 43: 17313).

Kuolleen esikoislapsen nimen antaminen seuraavaksi syntyvälle samaa sukupuolta olevalle lapselle saattaa tarkoittaa sitä, että isovanhemman nimen on haluttu pysyvän suvussa. Etunimet ovat entisaikaan saattaneet olla suvussa keskeisessä asemassa siksi, että tietty etunimi osoitti ihmisen kuulumista sukuun. Varsinkin isoisän nimen säilyminen pojanpojan, siis tulevan isännän, nimenä on voinut olla niin tärkeää, että vaikka tämä lapsi kuolisikin, nimiperinne ei ole saanut katketa. Jos tavan alkuperä on ollut tämä, se on myöhemmin siirtynyt koskemaan muitakin lapsia: ”Lapsi kun kuoloo, niin kun se on ollut mielehini, niin sen nimi annetah toiselle lapselle” (SKS Paulaharju 18919).

Myös Jaana Tokola on käsitellyt vastasyntyneen nimeämistä kuolleen lapsen mukaan. Hänkin on tullut siihen tulokseen, että nimeämisessä on ollut kysymys halusta säilyttää suvussa kulkeva nimi, jos nimen saanut lapsi kuoli. Perintönimen on haluttu säilyvän. Kuolleen lapsen nimen antamisen taustalla on saattanut olla yritys korvata menetetty lapsi uudella ja vähentää menetyksen aiheuttamaa surua. (Tokola 1997a: 80.) Nimen tärkeyteen viittaa eräs Kiviniemen esimerkkikin: ”Äiti kertoi, että he halusivat tytöistä yhden nimeksi Klaudia, ja näin sitten kävi, että minä olin kolmas, joka lopulta jäi elämään; kaksi ensimmäistä Klaudiaa kuoli” (KJ s. 1923) (Kiviniemi 1982: 133). Eläville sisaruksille ei annettu samaa nimeä, sillä sehän olisi ollut mahdotonta varsinkin yksinimisyyden aikana.

Se vaan katsottiin, ettei sisaruksille annettu kahdelle samaa nimeä. Kerran tapahtui siinäkin asiassa poikkeus. Vastasyntynyt oli niin heikko, että luultiin sen siihen paikkaan heittävän henkensä. Kätilö kastoi Mariksi, kun ei muistanut, että talossa jo oli Mari-tyttö. Lapsi jäikin elämään ja niin oli talossa kaksi Mari-nimistä sisarusta. (SKS Pulliainen KJ 18: 5977.)

3.3.1. Suvun nimien antaminen tapana

Kuten edellä on käynyt ilmi, suvun nimien antaminen lapsille tietyssä järjestyksessä on käsitetty tavaksi. Tämän vuoksi on aiheellista tarkastella sitä perinteentutkimuksen *tapa*-käsitteen valossa. Kulttuuriantropologiassa *tapa* (englanninkielinen vastine *custom*) on määritelty kulttuuriperinteeseen kuuluvaksi, totunnaiseksi sukupolvelta toiselle siirtyväksi käytänteeksi. *Tapa* ilmentää yhteisön odotuksia tai vaatimuksia, ja tässä mielessä se on lähellä sosiologien normin käsitettä. (Jargon 1998: 49.) Isän ja äidin vanhempien nimien periytyminen perheen ensimmäiselle neljälle lapselle täyttää tämän määritelmän. Käytäntö on ollut voimassa vuosisatoja melko muuttumattomana ja se on siirtynyt suoraan yhdeltä sukupolvelta seuraavalle. Tavan ydin on ollut se, että esikoispojalle annetaan isän isän nimi ja esikoistyttärelle isän äidin nimi. Seuraava poika ja tytär ovat saaneet äidin vanhempien nimet. Heitä seuraavat lapset on sitten nimetty joko vanhempien tai heidän sisarustensa kaimoiksi. Tämä on ollut yleinen arvojärjestys suvussa, ja se on myös ollut tavan ideaalimuoto, jota on pyritty toteuttamaan. Isovanhempien nimien antaminen on liittynyt vanhempien kunnioittamiseen, joka on nimenmääräytymistavan aikaan ollut talonpoikaisyhteisöille leimaa-antava piirre. Entisaikain lasten elämää tutkineen Pirjo Hämäläinen-Forslundin mukaan staattinen agraarikulttuuri asetti kasvatuksessakin etusijalle vanhempien kunnioituksen, tottelevaisuuden, työteliäisyyden ja sosiaalisuuden. Vanhempia kunnioitettiin niin paljon, että heitä teititeltiin Suomessa paikoitellen 1900-luvun sotiin saakka. (Hämäläinen-Forslund 1987: 196, 199.) Nuorempien lasten osalta nimen valitseminen suvun keskuudesta on ollut vapaampaa, ja vaikka siinäkin on ollut kyse kunnioituksen osoittamisesta suvun jäsentä kohtaan, se ei ole ollut kaavamaisuuteen sidottua. Esikoislasten nimeämisessä tavasta poikkeaminen on herättänyt huomiota myös suvun ulkopuolella. Poikkeamat ovatkin olleet harvinaisia ja ne ovat ilmaisseet ongelmia tai ristiriitoja, kuten epäselvyyttä isyydestä.

Nimenmääräytymistapa on ollut hyvin lähellä *normia*, joka folkloristiikassa on määritelty yksilön ja ryhmän käyttäytymistä sääteleväksi ohjeeksi, malliksi tai säännöksi, jotka voidaan ilmaista käskyinä tai kieltoina. *Normin* kuvaamisessa kiinnitetään huomio viiteen seikkaan: sen luonteeseen (käsky, kieltö vai lupa), sisältöön (mitä käskee tai kieltää), tilanteisiin joissa se on voimassa, sen kohteeseen (mitä ryhmää tai yksilöä koskeva) ja lausujaan. Sosiologiassa sellaista *normia*, jonka lausujaa ei voida määritellä, pidetään *tapana*. *Normin* tärkeä tunto-merkki on se, että sen noudattamisesta poikkeaminen aiheuttaa rangaistuksia.

(Perinteentutkimuksen terminologia 1998: 40.) Nimenmääräytymistapa on käsky, joka antaa selvän ohjeen siitä, miten ensimmäiset lapset tulee nimetä. Se on ollut yhteisössä yleisesti tiedossa oleva sääntö, joka on vaikuttanut nimen antamisessa taustalla, ja siitä poikkeaminen on ollut aina negatiivista, tavallisimmin osoitus yhteisölle suvunsisäisistä ongelmista. Koska sääntö on ollut hyvin selvä, nimeämisjärjestyksestäkin poikkeaminen on ollut vaikeaa. Esimerkiksi isoäidin nimen antamatta jättäminen on ollut julkinen loukkaus häntä kohtaan, sillä nimet ovat kaikkien tiedossa.

3.3.2. Nimen valitseminen almanakasta - tapojen rinnakkaisuus ja yhdistyminen

Karjalassa ja Itä-Suomessa nimenantoon vaikutti ortodoksinen kirkko, jolla tietenkin oli oma pyhimyskalenterinsa, jonka nimet luonnollisesti poikkesivat roomalaiskatolisen kalenterin nimistä. Pyhimysten nimet olivat osin samoja, mutta niiden kansanomaiset puhuttelumuodot olivat usein erilaisia idässä ja lännessä. Esimerkiksi Gregorius-nimestä tuli lännessä Reko, Rekko, Reijo ja Korjus, idässä taas Riiko, Riiska ja Rissa, samantapaisesta Georgius-nimestä puolestaan lännessä Yrjö ja Yrjänä, kun idässä sen vastineita olivat Jürkka, Jyrki ja Jyri. Mutta monet kansanomaiset muodot olivat samanlaisiakin sekä idässä että lännessä. (Kiviniemi 1982: 75.) Kreikkalaiskatolisella kirkolla oli nimenantamisessa selvät periaatteet ja se ohjasikin itäsuomalaisten ja karjalaisten nimen valitsemista paljon enemmän kuin kirkko Länsi-Suomessa.

Ortodoksisen perinteen mukaan lapsen nimen samankaltaisuus pyhäksi julistetun ihmisen kanssa ymmärretään hengelliseksi sukulaisuudeksi, joka tekee tästä pyhästä ihmisestä lapsen taivaallisen suojelijan ja esirukoilijan. Lapselle tuli antaa vain yksi etunimi, joka oli valittu sen pyhän ihmisen mukaan, jota muistellaan lähellä lapsen syntymäpäivää, tai sellaisen pyhän mukaan, joka oli perheessä muuten läheinen ja rakas. Vaikka sama nimi voikin esiintyä kalenterissa useamman päivän kohdalla, mikä johtuu samannimisistä pyhistä ihmisistä, on lapsella vain yksi nimipäivä. (Ortodoksinen kalenteri 2000: 148.) Tavallisimmin nimen valitsi pappi, joka katsoi kalenterista syntymäpäivän mukaisen nimen.

Kolmen päivän perästä ristittiin. Vanhemmat eivät saaneet valita lapselle nimeä. Kun papin luo lapsi vietiin, pappi otti almanakan ja katsoi, kenen päivänä lapsi oli syntynyt. Sen mukaan hän antoi lapselle nimen. (SKS Kilpelä KJ 44: 17451.)

Ennen oli nimen anto lapsille papin asiana. Karjalassa ennen pappi määräsi mille nimelle lapsi kastettiin, siihen ei ollut lapsen vanhemmilla mitään sanomista. Lapsen nimensaanti riippui siitä päivästä minä hän oli syntynyt. Jos poikalapsi syntyi miehennimisenä päivänä ristittiin hänet sille nimelle. Mutta jos sattui syntymäpäivä olemaan naisenniminen päivä, katsoi pappi

lähinnä syntymäpäivää edesspäin olevan miehennimen ja lapselle annettiin se nimi. Samoin tehtiin tyttölapselle, joka sattui syntymään miehennimisenä päivänä, edesspäin oleva lähin naisennimi annettiin hänelle. (SKS Oulasmaa 1960.)

Nämä Siiri Oulasmaan ja Eeva Kilpelän kirjaamat kuvaukset esittävät tavan alkuperäisimmillään, sillä alunperin kirkon periaatteen mukaisesti nimen valitsi pappi eikä vanhemmilla ollut sananvaltaa nimeen, joka määräytyi suoraan kalenterin mukaan. Tärkeää oli se, että otettiin ensimmäinen nimi, joka almanakassa oli joko syntymäpäivänä tai heti sen jälkeisenä päivänä. Siitä huolimatta, että nimi määräytyi kalenterin mukaisesti, sukuun yleensä tuli samoja nimiä. Kansan keskuudessa nimikkopyhimys ei ilmeisesti ollut mitenkään olennaisessa merkityksessä.

Pappi se antaa nimen, mikä kirjasta nousoo, mikä millekin päivälle määrätty. Minä päivänä on lapsi syntyn, niin sille päivälle katsotah. On omat kirjat tytöillä ja pojilla, mi nousoo nimi. Se pitäisi ensimmäini nimi panna, mi nousoo nimi. [--] Kun nousoo sukulaisen nimie, niin niitä pannah. Sukujuonta myöten tapaa nimie noussa, missä suvussa mitkin nimet nousoo. Jos nousoo joku outo klooki nimi, niin sanotah: ”Mistä se nyt tuli, kun ei koko sukukunnassa semmoista nimie”. (SKS Paulaharju 18882.)

Pappi kutsuttiin lasta kastamaan ja nimi saatiin tavallisesti siten, että pappi luki kalenterista lapsen syntymäpäivästä lähtien nimiä. Tavallisesti otettiin ensimmäinen nimi, joka ”nousi”. Jos sitä ei kuitenkaan hyväksytty, uskottiin, että niin monta lasta syntyisi perheeseen kuin pappi ehti lukea ennen hyväksyttyä. (SKS Hirvonen KJ 32: 14305.)

Myöhemmin papin vallan ehdottomuus nimen määrittämisessä väheni ja vanhemmat saivat vaikuttaa enemmän nimen valitsemiseen, joko kalenterista tai muuten.

Pappi esitti ennen nimet, sellaiset kuin oli ollut kalenterissa syntymäpäivänä tai lähellä sitä. Vanhemmat itse tietysti lausuivat oman ehdotuksensa ja jos nimi oli ortodoksinen tai sillä oli ortodoksinen vastine pappi hyväksyi sen. (SKS Martiskainen KJ 36: 15512.)

Mutta sitten ajat muuttuivat. Sai jo itse valita nimet. Pappi kysyi ennen kastamista nimeä. Monet karjalaiset panivat vielä senkin jälkeen lapsilleen nimet vanhan tavan mukaan. (SKS Oulasmaa 1960.)

Jos syntymäpäivänä sattui olemaan samalle sukupuolelle kuuluva sopiva nimi niin voitiin ottaa se ja silloin sanottiin: ”Hää toikii nimen tullessaa” (SKS Pukonen KJ 17: 5874).

Kansan keskuudessa nimen valitseminen kalenterista muotoutui taustaltaan sellaiseksi, että olennaista nimen valitsemisessa oli se, että nimi otettiin joko syntymäpäivältä tai sitä seuraavilta päiviltä, ei koskaan syntymää edeltäviltä päiviltä.

Jos syntymäpäivänä oli sopiva nimipäivä annettiin se lapselle ja uskottiin sen tulevan onnelliseksi, kun se oli nimipäivänään syntynyt (SKS Kotikoski b) 1001).

Lapselle ei saanut antaa sellaista nimeä joka oli sinä vuonna jo ollut täytyi antaa tulevia nimiä lapsi menestyi hyvin (SKS Nieminen KT 6: 42).

Lapselle ei kastettaessa saanut antaa sellaista nimeä joka hiljattain oli almanakan mukaan ollut, vaan piti aina olla sellainen nimi, joka pian tuli. Muussa tapauksessa lapsi parkuu nimeään takaa niin kauan, että se nimipäivä tulee. (SKS Leivo b) 1758.)

Syntymäpäivän mukaan nimi on annettu erityisesti silloin, kun lapsi on syntynyt jonakin merkkipäivänä:

Ainakin määrättyinä merkkipäivinä syntyneille näyttää olleen annettuna myös nimi syntymäpäivän mukaan, esim. juhannuksena Johannes (SKS Romppanen KJ 43: 17313).

Joskus saatiin nimeksi merkkipäivän mukaan, jos se muuten oli sopiva. Jos vaikka olisi ollut päivän pari väliäkin, annettiin nimeksi merkkipäivän nimi, esim. Matti. [--] Sellaisia merkkipäivän mukaan annettuja nimiä annettiin hyvin paljon pojille jos vain sattui syntymäpäivän kohdalle tai hyvin lähelle. Senkin luultiin vaikuttavan lapseen, jos tuon almanakassa olleen niminen mies oli vähänkin jostain kuuluisa. (SKS Tujunen KJ 27: 10467.)

1800-luvulle tultaessa nimen valitseminen kalenterista oli muuttunut niin, että nimi otettiin kalenterista joko syntymäpäivältä tai tulevilta lähipäiviltä, jos nimi sattui olemaan sopiva, mutta ehdoton sääntö nimen määräytyminen syntymäpäivän mukaan ei enää ollut. Ortodoksisessa Karjalassa nimen katsominen kalenterista säilyi pisimpään, mutta tämä tapa oli rinnakkainen nimenmääräytymistavan kanssa. Tavat ovat olleet vaihtoehtoisia ja toisiaan täydentäviä. Järjestys kuitenkin on ollut se, että suvun nimet on annettu ensimmäisille lapsille ja almanakasta on valittu syntymäpäivän mukaan nimet nuoremmille lapsille, joille suvun nimiä ei enää ole välttämättä riittänyt.

Nimi usein valittiin joko isän tai äitin nimi, jos oli ensimmäinen lapsi. Toisilla sukulaisten nimi. Jos oli jo vanhempien ja sukulaisten nimet käytetty ja oli mukava nimi syntymäpäivällä otettiin se. (SKS Jormanainen KJ 41: 16835.)

Nimien valinnassa tulivat kysymykseen suvussa esiintyneet esivanhempien nimet, joilla siis oli suurempi arvo kuin sattumalta almanakasta löytyneillä kauniilla nimillä (SKS Kilpiö E227: 9-17).

Kahden ristimänimen tultua käyttöön on syntynyt tällainenkin nimenvaihtokeino:

Väliin lapsille pantiin useampi kuin yksi nimi. Toiseksi nimeksi voitiin panna esim. se nimi, minä päivänä oli syntynyt. (SKS Pulliainen KJ 18: 5977.)

Jos lapsi oli poika, sai hän nimensä isoisän mukaan. Toinen nimi annettiin sen päivän mukaan, jolloin lapsi oli syntynyt. Kun poikani [kertojana Aleksanteri Olonen, synt. 1886 Hietämäki, Inkeri] syntyi Pietarin päivänä, sai hän nimekseen Pekko (isoisän mukaan) Pietari (29.6.). (SKS Kilpelä KJ 50: 19232.)

Vaikka tapa valita nimi kalenterista oli voimakkain Itä-Suomessa ortodoksisen kirkon vaikutusalueella, nimen valitseminen kalenterista oli yleistä Länsi-Suomessakin. Kiviniemen mukaan suvun nimien antaminen oli vahvin talollisilla, torpparit ja mökkiläiset valitsivat nimen useammin syntymäpäivän mukaan kalenterista. Hän on nähnyt tavan taustalla käytännöllisen perusteen: varsinkin silloin, kun vuotuinen ajantieto oli etupäässä kirkollisten merkkipäivien varassa, nimipäivän ja syntymäpäivän yhteys helpotti syntymäaikojen muistamista. (Kiviniemi 1982: 158.) Jaana Tokola tosin on osoittanut tutkielmassaan maatalousväestön etunimistä 1800-luvun Kalajoella, että Kiviniemen päätelmä nimervalintatapojen jakautumisesta talollisten ja tilattomien välillä ei ole oikeaan osunut. Tokolan tutkimuksessa ei ilmennyt tällaista sosiaaliin seikkoihin perustuvaa eroa nimenvallinnassa. (Tokola 1997a: 103-104.)

4. NIMENMÄÄRÄYTYMISTAVAN MUUTTUMINEN JA HAJOAMINEN: MUUTOS- LINJA 1800-LUVULTA 1900-LUVUN LOPULLE

4.1. Etunimen muuttuminen yksilöllisyyden osoittajaksi

Tapa antaa suvun nimiä tietyssä arvojärjestyksessä, siis tapa jota tässä tutkielmassa nimitetään nimenmääräytymistavaksi, on ollut voimassa Suomessa 1800-luvulle saakka, paikoin 1800-luvun loppuun asti. Sen valtakautta oli aika keskiajalta 1700-luvun lopulle, jolloin se alkoi hyvin hitaasti heiketä. Antero Heikkinen ja Jaana Tokola ovat tutkineet suvun nimien antamisen perinteen murtumista 1800-luvun kuluessa, Heikkinen Kuhmossa (1993) ja Tokola Kalajoella (1997a). Heillä molemmilla on tutkimuksen taustalla ajatus, että 1700-luvun lopulla nimenvainnassa alkoi luopuminen perinteisiin sidotusta nimeämisestä, mikä aiheutui siitä, että ihmisen nimi alettiin käsittää osoitukseksi hänen yksilöllisyydestään, kun taas aiemmin etunimi oli ollut yhteisöllinen ja yhteisössä tutun etunimen antaminen oli merkki sitoutumisesta yhteisön perinteisiin.

Antero Heikkinen on vertaillut Kuhmon miesten etunimistöä vuosina 1775 ja 1850 sekä etunimen antamisen perusteita. Vuonna 1775 etunimien määrä oli varsin suppea: 884 miehellä oli käytössä yhteensä 38 nimeä. Kaikki miehet olivat yksinimisiä. 1700-luvulla neljä viidestä esikoispojasta kantoi joko isän isän tai äidin isän nimeä. Toisista pojista seitsemän kymmenestä kastettiin isän isän tai äidin isän tai isän mukaan. Kolmansista pojista puolestaan viisi kymmenestä sai nimensä tuosta piiristä. Tyttöjen kohdalla etunimien lukumäärä oli vieläkin suppeampi. Myöskään ensimmäisiä tyttöjä kastettaessa harvoin oli menty isovanhempien ja äidin nimipiiriin ulkopuolelle. Toisen ja kolmannen tyttären nimet oli kylläkin valittu jo hie-man vapaammin. Perinteen vahvuus oli siis 1700-luvulla ilmeinen. 1850-luvulla Kuhmon 1873 miehellä oli käytössä jo yhteensä 68 etunimeä, joten uusia nimiä oli tullut käyttöön runsaasti. Uusia naisten nimiä ei sen sijaan ollut tullut paljonkaan käyttöön. Uutta oli kuitenkin se, että sekä tytöille että pojille oli alettu antaa kaksi etunimeä. 1850-luvulla isän isän tai äidin isän mukaan kastettiin kaksi kolmesta esikoispojasta, joten perinteellä oli edelleen vankka ote. Kuitenkin joka neljäs esikoispoika oli saanut nimensä isovanhempien ja isän nimipiiriin ulkopuolelta, ja perinteen heikkeneminen oli Heikkisen mukaan havaittavissa myös toisen ja kolmannen pojan kohdalla. Kaiken kaikkiaan lähin sukupiiri otettiin nimenannossa 1800-luvun alkupuolella edelleen huomioon, mutta tiukasta perinteen noudattamisesta oltiin jo luopumas-

sa. (Heikkinen 1993: 115, 117.) Tällainen on tilanne ollut todennäköisesti suuressa osassa Suomea tähän aikaan.

Myös Jaana Tokola on todennut etunimistön huomattavan suppeuden tutkimuksessaan Kala-joen etunimistöstä: 1800-luvun alussa jonkin kolmesta yleisimmästä nimestä sai 45% tytöistä (Anna, Maria ja Susanna) ja 40% pojista (Johannes - Juho, Matias - Matti ja Jaakko). Hänen mukaansa nimistön pysyminen suppeana osoittaa yhteisön konservatiivisuutta ja kollektiivisuutta. Traditiosidonnaisuus velvoitti ihmiset antamaan lapsilleen vanhoja hyviksi havaittuja nimiä, jotka kulkivat suvussa perintönä. Nimenantajat eivät toimineet itsenäisesti, vaan nimenvalinta oli riippuvaista yhteisöllisistä säännöistä. Ihmiset eivät nähneet itseään ja muita yksilöinä, vaan yhteisön osina, jotka periaatteessa olivat korvattavissa toisilla. Kun ihminen nähtiin kokonaisuuden osana eikä yksilönä, nimen yksilöivällä luonteella ei ollut merkitystä. Samanimisyys nähtiin luonnollisena ja se lisäsi yhteenkuuluvuuden tunnetta. (Tokola 1997a: 23-25.) Etunimen yhteisölliseen luonteeseen viittavat seuraavat SKS:n aineiston muistiinpanotkin:

Niminä käytettiin suvussa olleita tai paikkakunnalla käytettyjä nimiä (SKS Sassi KJ 20: 7312).

Jos kaikki lähimmät sukulaiset jo olivat saaneet kaiman oli harkittava kaukaisempia sukulaisia sillä täytyihän lapsen olla jonkun kaima. Eikä nimivalikoima ollut yhtä rikas kuin nykyään. Eivätkä kaikki silloisessakaan almanakassa olevat nimet olleet nimeksi kelpaavia. (SKS Pesonen KJ 49: 18968.)

SKS:n muistiinpanojen mukaan lapselle annettavan nimen tuli olla paikkakunnalla tunnettu nimi. Yleensä nimivalikoima oli varsin suppea, mikä tulee selvästi esiin muistiinpanojen yleisimpien nimien listoissa, joissa paikkakunnasta toiseen toistuvat samat nimet: Anna, Helena, Saara, Eeva, Mari, Matti, Antti, Mikko, Jaakko, Pekka. Uusia ja erikoisempia nimiä saatiin elävän kaiman kautta:

Äitini nimi oli Beada. Tunsin pitäjässä siihen aikaan 8-9 Beadaa. Kun joskus ihmettelin mistä tuollainen hieno nimi oli sinne eksynyt, kerrottiin joskus olleen sen niminen papin rouva. Beada oli vääntynyt Piataksi. (SKS Pesonen KJ 49: 18994.)

Toisaalta voidaan huomauttaa, että nimenmääräytymistavan voimassaolon aikaan etunimellä ei vain yksinkertaisesti ole ollut yksilöivää merkitystä. Ihmisen yksilöllisyys, jos se on pitänyt nimessä osoittaa, on tullut lisänimien kautta. Tähän aikaanhan sukunimiä ei ollut läheskään kaikilla. Yrjö Alanen on tutkinut liikanimiä Etelä-Pohjanmaalla (1913) ja Kustaa Vilkun Nivalassa (1958). Vilkunan mukaan talonmistajia nimitettiin tavallisesti talon nimen mukaan: esimerkiksi Hautalan isäntä oli Kustaa Heikinpoika Hautala, jota puhuteltiin kohteliaasti

Hautaseksi. Talonisännälle kuului siis nen-pääte, talon emäntää taas puhuteltiin talon nimen mukaan etunimellä: Hautalan emäntä oli Hautalan Reeta. Tosin näitä puhuttelunimiä saivat käyttää vain vertaiset; palvelusväki, itselliset ja nuoret sekä toisten lapset kutsuivat heitä Hautalan isännäksi ja emännäksi. (Vilkuna K. 1958: 93.) Tosin usein oli niin, että kylässä oli monta samannimistä taloa ja niissä isännillä samat ristimänimet. Tällöin käytettiin sellaista tapaa, että annettiin talolle tuvan nimi, jolloin talojen nimiksi tuli esimerkiksi Vanhatupa, Uusitupa, Pikkutupa, Peltotupa, Keskitupa, myös Matintupa, Juhontupa. Silloin isäntien puhuttelunimet olivat tietenkin Vanhantuvan Jussi, Matintuvan Matti jne. (Alanen 1913: 193.) Torppien ja mökkien vaimot, joiden miehillä ei ollut omaa maata, eivät olleet emäntiä, vaan heidät tunnettiin asuinpaikan mukaan etunimillä: Haaran Maija, Hiitolan Reeta, Ilmolan Anna. Mökin miehistä ei koskaan käytetty sellaista nimeä, joka oli muodostettu nen-pääteellä asuinpaikan nimestä, vaan se nimitys kuului ainoastaan talonisännille. Heitä puhuteltiin pelkällä etunimellä tai sukunimellä, jos sellainen oli, tai asuinpaikan mukaan: Tiris-Jussi = Jussi Tirinen, Pentinpuro = Juho Pentinpuro, Liikalan Pekka = Pekka Erkkilä Liikalan torpasta. (Vilkuna K. 1958: 93-94.) Itsellisiä ja mäkitupalaisia voitiin kutsua myös miestä vaimonsa ja vaimoa miehensä yhteydessä, esimerkiksi Lissun Kustaa, Liisan Matti, Jussin Liisa, Heikin Maija. (Alanen 1913: 193.)

Näin ihmisiä yleensä yksilöitiin puhutellessa, mutta lisäksi oli toinenkin, huomattavasti värikkäämpi tapa: haukkumanimet. Kustaa Vilkunan mukaan suurimmalla osalla ihmisistä oli jokin haukkumanimi, joka oli jossain määrin halventava liikanimi, jota käytettiin asianomaisen selän takana, joskus harvoin edessä päin, mikäli haluttiin asianomaista syvästi loukata. Poikkeuksen muodostivat vain yleisesti kunnioitetut isännät ja emännät, joita puhuteltiin aina yhtä kohteliaasti riippumatta siitä, olivatko he paikalla vai eivät. Mutta jos vaikkapa isännässä havaittiin jokin epäedullinen tai tavallisuudesta poikkeava luonteenpiirre, liikanimi syntyi helposti. Esimerkiksi varakkaan ja arvostetun Haapalan talon isäntä, liian omaperäisenä pidetty Matti Haapala sai selän takana liikanimen Mattero, jonka ro-pääte teki nimelle halventavan sävyn, koska sillä suomen kielessä on johdettu useita halventavia nomineja kuten häperö, pökerö, tokero, tökerö. Lähes kaikilla paikallaan asuvilla mökkiläisillä oli myös halventava liikanimi, itsellisiin kuuluvalla irtoväellä todennäköisesti kaikilla. Monen oikeata nimeä ei välttämättä edes tiedetty. Tavallisesti liikanimen jälkiosa oli asianomaisen oikea etunimi. Edessä päin ihmisiä sinuteltiin ja käytettiin pelkkää ristimänimen kansanomaista muotoa, takana päin käytettiin aina liikanimeä. Useimmat liikanimet kuvasivat sattuvasti jotain piirrettä ihmisen ulkomuodossa tai luonteessa. Esimerkiksi Huulero-Matilla oli omituisen paksu alahuuli, Illo-

Matti kulki hieman vinossa, Mökylä-Matti näytti hyvin kömpelöltä, Kööki-Matti hoiti naisten talouspuuhia, Nuppipää-Matti oli pienipäinen ja pitkäkaulainen, Nuusku-Matti veti ahkerasti nuuskaa isoon nenäänsä, Rikas-Matti taas oli ollut rikas, mutta rikkaudesta oli jäljellä vain liikanimi. Monet nimet syntyivät ihan sattumalta. Esimerkiksi Palolan Matti oli kerran huuhahtanut ”Että huihai koko roskasta” ja saanut heti nimen Huihai-Matti, koska se nimi kuvasi hyvin Matin luonnetta. (Vilkuna K. 1958: 94, 96-97.)

Yhtä kaikki nimenmääräytymistavan aikaan ihmisen yksilöiminen tapahtui muilla tavoilla kuin ristimänimen kautta. Jaana Tokola on tutkinut etunimen yhteisöllisen luonteen muuttumista ja etunimen aseman muuttumista ihmistä yksilöiväksi. Tokolan lähtökohtana on oletamus, että suppea etunimistö kertoo traditiosidonnaisesta yhteisöstä, jossa ajatus ihmisen yksilöllisyydestä ei ole voimakas, vaan ihmisten toimintaa ohjaavat yhteisölliset normit. Nimistön laajeneminen ja uusien etunimien antaminen ovat merkki alkavasta kulttuurisesta muutoksesta. Uudenlainen, tutusta etunimistöstä poikkeava nimi yksilöi lapsen entistä selvemmin, jolloin etunimen yhteisöllinen luonne heikkenee. Etunimen periytymisen tutkiminen on yksi keino selvittää lapsen ainutlaatuisuuden ja yksilöllisyyden ymmärtämisen muutosta. Jos lapsi perii nimensä suvusta, se voidaan nähdä vanhempien haluna korostaa sukulinjaa, ei-peritty nimi taas on osoitus lapsen yksilöllisyyden ymmärtämisestä. (Tokola 1997a: 4, 31, 44, 76.)

Nimenmääräytymistavan aikaan sukusidonnaisuus oli voimakasta. Tokolan mukaan varsinkin perheeseen syntyvä poika nähtiin osana sukulinjaa, ja erityisen tiukkaa tämä sukusidonnaisuus on ollut niissä tapauksissa, joissa sama nimi annettiin joka sukupolvessa. Lapsi käsitettiin osaksi perhettä ja sukua, ei niinkään ainutlaatuiseksi yksilöksi. Yhtenä osoituksena tästä oli kuolleen lapsen nimen antaminen seuraavaksi syntyvälle lapselle, jolloin kuollut lapsi tuli ikään kuin korvatuksi uudella. (Mt. 77, 78.) 1800-luvulla vanha nimenmääräytymistapa alkoi kuitenkin hitaasti murtua. Tokola näkee perinteen murtumisen takana yhteisöllisyyden hajoamisen ja ihmisen yksilöllisyyden tiedostamisen. Kun yhteisöllisyys ja edellisiltä sukupolvilta peritty tietotaito ei enää ollut välttämätöntä elämässä selviytymisen kannalta, traditiosidonnaisuus alkoi vähetä ja yksilö erottua yhteisöstä. Ihminen alettiin käsittää yksilöksi myös perheen ja suvun sisällä, jolloin myös lapsi ymmärrettiin omaksi erilliseksi persoonakseen. (Mt. 118.) Nimenmääräytymistavan muuttuminen on Tokolan mukaan seurausta yhteiskunnallisten muutosten aiheuttamasta perinteiden löystymisestä. Yksilöllistymisen taustalla olivat yhteisöllisyyden hajoaminen ja ydinperheellistyminen. 1800-luvulla sosiaalisen eriarvoisuuden kasvaessa kylien vanha yhteisöllisyys hajosi, elämisen ehdot muuttuivat alkavan elinkeinorakenteen muutoksen johdosta ja yhteydet muuhun maailmaan paranivat liikenneyhteyksien

kehittyessä. Samalla kun yksilö alkoi erottua yhteisöstä, myös ydinperhe alkoi erottua suvusta. Sivistyneen keskiluokan piirissä perhe alettiin nähdä isän, äidin ja lasten muodostamana suvusta erillisenä yksikkönä. Tällöin isovanhempia ei enää pidetty yhtä tiukasti perheen osana kuin ennen. (Mt. 6, 100, 101.) Todennäköisesti ydinperheen näkeminen suvusta erilliseksi toi perheen lasten nimeämiseen uudenlaisen ajatuksen sisarussten nimien yhteensovittamisesta. Lapsi liitettiin sisarusparven osaksi nimensä kautta. Esimerkiksi Arja Lampisen tutkimuksessa Jyväskylän uniikinimistä erään perheen kaikkien lasten ensimmäiset etunimet ovat t-alkuisia uniikinimiä, jotka muodostavat yhtenäisen sarjan: Toipa Onni Ossian (1885), Toipi Wolter Oswald (1889), Toily Alvi Gretel (1891) ja Toisti Elny Maria (1895) (Lampinen 1993: 93).

Tokola on selvittänyt tutkimuksessaan Kalajoen nimistöstä, monennenko lapsen nimeämisestä suvun mukaan nimeäminen on alkanut vähetä, kenen mukaan nimeämisestä on ensin luovuttu sekä onko nimeämisessä ollut eroja tyttöjen ja poikien välillä. Vanhan nimenmääräytymistavan mukaan nimettäessä helpoin poikkeamiskohta olivat nuoremmat lapset ja erityisesti tytöt. Tokolan mukaan tyttöjen nimistön laajeneminen poikien nimistöä enemmän osoittaa, että yksilöllisen nimen antaminen tyttärelle oli helpompaa kuin pojalle. Tämä on johtunut siitä, että pojat nähtiin tyttöjä selvemmin perinteen kantajiksi, ja tämän vuoksi yhteisön paine perinteen mukaiseen nimeämiseen oli suurempi poikien kohdalla. Suvun ulkopuolisen nimen antaminen oli myös sitä helpompaa, mitä nuorempi lapsi oli kyseessä. Jos esimerkiksi perheen kolme vanhinta poikaa oli nimetty tavan mukaan isän isän, äidin isän ja isän kaimoiksi, yksilöllisen nimen valitseminen neljännelle pojalle ei aiheuttanut yhteisön puolelta samanlaista vastustusta kuin mitä esikoisen nimeäminen yksilöllisesti olisi saanut aikaan. (Tokola 1997a: 32-33.) 1800-luvun alussa 62% kalajokisista pojista sai nimensä vanhan nimenantoperiaatteen mukaan. Ei-perittyjen nimien määrä kasvoi tasaisesti koko 1800-luvun ajan, eikä Tokolan mukaan mitään varsinaista murroskohtaa ole havaittavissa. 1800-luvun lopulla nimensä peri 41% pojista, eli perinne oli edelleenkin vahva. Tyttöillä muutos oli samansuuntainen, mutta tyttöjen nimissä nimenmääräytymistavasta alettiin luopua aiemmin ja muutos oli nopeampi. Vuosisadan alussa tytöt saivat nimensä suvusta yhtä usein kuin pojatkin, mutta 1800-luvun lopussa lähes 70% tytöistä sai nimensä suvun ulkopuolelta. (Mt. 97, 99.)

Varsinainen muutos nimenmääräytymistavassa oli kuitenkin se, että isovanhempien nimiä ei enää annettu yhtä paljon kuin ennen. Kun vuosisadan alussa noin joka kolmas poika ja tytär peri nimensä joko isän tai äidin vanhemmilta, 1800-luvun lopussa nimensä peri isovanhemmalta enää noin joka kymmenes lapsi. Tämä osoittaa sukupolvien välisten siteiden heikkenemistä. Tokola pitää tähän syynä perhekäsityksen muuttumista: ydinperheen ajatuksen koros-

tumisen myötä isovanhemmat eivät enää olleet kiinteä osa perhettä. Samaan viittaa myös havainto siitä, että nimeämiskäytäntö siirtyi isoisän nimestä isän nimeen, eli isän nimen antaminen lisääntyi samalla kun nimen periminen isoisältä väheni. Muutos näyttää alkaneen tilattomien keskuudessa. Isovanhempien asema olikin erilainen talollisten ja tilattomien perheissä, sillä talollisilla keskeistä oli omaisuuden siirtyminen perimisen kautta, eli isovanhemmilla oli taloudellista merkitystä. Tilattomilla taas sukupolvien välisten suhteiden heikkenemistä lisäsi se, että heillä ei yleensä ollut mahdollisuutta huolehtia vanhuksista eivätkä nämä tavallisesti asuneet perheen luona kuten talollisilla. (Mt. 101, 109, 110, 113.) Myös Antero Heikkinen on havainnut, että Kuhmossa perinteisestä nimeämisestä luopuivat ensin tilattomat. Hänen mukaansa tilattomilla ei ollut jättää lapsilleen suurta perintöä, joten he eivät kokeneet sukuperinteen noudattamistakaan yhtä suurena velvoitteena kuin tilalliset. Pisimpään perinnettä kannattivat suurperheet, joissa ensimmäiset lapset saivat säännöllisesti isovanhempien nimet. Ilmeisesti perinteet säilytettiin kauimmin taloissa, joissa asui suurperhe. (Heikkinen 1993: 117.)

On kuitenkin huomattava, että nimenmääräytymistavan hajoaminen oli hidaskäynnin prosessi, joka tapahtui useiden sukupolvien aikana. Sen juuret ovat jossakin 1700-luvun puolella, mutta varsinaisesti se alkoi 1800-luvun alussa. Merkittävää on Jaana Tokolan mukaan se, että muutos tapahtui asteittain. Joissakin perheissä nimeämistavasta on luovuttu kokonaan, mutta samaan aikaan naapurissa tapaa on edelleen tiukasti noudatettu. Esimerkiksi Jaako Jaakonpoika Haanpään kuudesta pojasta ei 1800-luvun lopulla kukaan perinyt nimeään lähisuvusta, kun taas Nikodemus Matinpoika Kiimamaan kahdeksasta pojasta puolet sai nimensä perinteen mukaisesti. (Tokola 1997a: 97.)

4.2. Kaksinimisyys ja kolminimisyys

Marianne Blomqvistin mukaan suomalaiset omaksuivat kaksinimisyyden ruotsalaisilta, jotka puolestaan olivat omaksuneet sen saksalaisilta. Kaksinimisyyden malli saatiin kuninkaallisilta: Ruotsissa kaksinimisyys alkoi levitä kuningas Karl IX:n lasten Gustav Adolfin, Karl Filipin ja Maria Elisabetin nimien myötä 1600-luvulla. Ruotsalaisten mallia seurasivat ensin suomenruotsalaiset, joilta kaksinimisyys siirtyi suomalaisille. (Blomqvist 1993: 54.) Myös Eero Kiviniemi on esittänyt kaksinimisyyden leviämisen tapahtuneen niin, että malli saatiin ylemmiltä säädyiltä: talonpojat herrasväeltä, aatelittomat aatelisilta ja aateliset kuninkaallisilta niin, että kaksinimisyys levisi parin kolmen vuosisadan kuluessa Keski-Euroopan ylhäisöltä Kainuun perukoille (Kiviniemi 1999: 62).

Ilmeisesti ensimmäiset kaksinimiset lapset kastettiin Vaasassa 1600-luvun lopussa. Suomen rannikkokaupungeissa kahden nimen antaminen levisi asteittain 1700-luvun kuluessa. Esimerkiksi vuonna 1800 Kristiinankaupungissa 43 kastetusta lapsesta 34 sai kaksi nimeä, Tammisaareissa 84 kastetusta 51, Porvoossa 52 kastetusta 36 ja Loviisassa 62 kastetusta 42 sai kaksi nimeä. Maaseudulle kaksinimisyys levisi ennen 1800-luvun puoliväliä, paikoitellen muutos oli varsin nopea. Yksinimisyydestä pitivät kiinni pisimpään talonpojat, kun taas esimerkiksi käsityöläiset, sotilaat, piijat, rengit ja työmiehet omaksuivat sen nopeammin. (Blomqvist 1993: 54-56.) Eero Kiviniemen tutkimusten mukaan kaksinimisyys olikin yleistä Länsi-Suomessa jo 1800-luvun alkupuolella, mutta Itä-Suomessa, erityisesti Karjalassa mutta myös Savossa, yksinimisyys säilyi yleisenä paljon pitempään. Esimerkiksi Viipurin läänissä 1880-luvulla noin 70%:lla naisista oli yksi etunimi, kun samaan aikaan Uudenmaan läänissä yksinimisiä naisia oli vain noin 10%. Kahden etunimen antaminen yleistyi nopeimmin Turun ja Porin läänissä sekä Uudenmaan läänissä, joissa 1800-luvun lopussa yli 80%:lla naisista ja miehistä oli kaksi etunimeä. (Kiviniemi 1982: 181-183.) Itä-Suomessa kahden nimen yleistymistä hidasti ainakin osaksi ortodoksinen kirkko, jonka mukaan ”useamman etunimen antaminen hämärtää nimenannon alkuperäisen tarkoituksen ja merkityksen” (Ortodoksinen kalenteri 2000: 148). Koska kaksinimisyys kuitenkin ortodoksien keskuudessakin huomattavasti yleistyi varsinkin 1800-luvun loppupuolella ja etunimetkin ajan mittaan muuttuivat, kirkollishallitus antoi 1930-luvulla määräyksen, että yksinomaan suomalaisessa almanakassa esiintyviä nimiä sai antaa vain yhdessä jonkin ortodoksisen nimen kanssa (Kasanko 1982: 3). Tämähän käytännössä tarkoitti, että lapselle sai (ja pitikin) antaa kaksi nimeä. Kaksinimisyys yleistyi Itä-Suomessa 1900-luvun alun jälkeen niin, että 1940-luvun jälkeen eroa Itä- ja Länsi-Suomen välillä ei enää ollut (Kiviniemi 1982: 183).

Kolmen etunimen antaminen on lähes yhtä vanha käytäntö kuin kaksinimisyys, mutta se on aina ollut kahden nimen käytäntöä harvinaisempaa. Marianne Blomqvistin mukaan ensimmäiset kolmenimiset lapset kastettiin 1600-luvun lopulla (Blomqvist 1993: 59). Kuten kaksinimisyys, kolmen nimen antaminen yleistyi ensin Uudellamaalla ja Lounais-Suomessa, ja sen leviäminen tapahtui suurelta osin samalla tavalla kuin kaksinimisyyden. Kolmenimisyys pysyi kuitenkin harvinaisena 1900-luvun alkuun saakka, sillä esimerkiksi Uudellamaalla ja Lounais-Suomessa kolmen nimen kantajia oli 1800-luvun lopulla vain pari prosenttia. (Kiviniemi 1982: 183). Tämän vuoksi 1800-luvun osalta kannattaa enemmän puhua kaksinimisyydestä ja sen yleistymisestä.

Kaksinimisyys oli alusta asti yleisempää tyttöjen nimeämisessä. Antero Heikkinen on tutkimuksessaan Kuhmon etunimistöä ja nimenmääräytymistavan murtumisesta pannut merkille, että 1850-luvulla tyttöjen kohdalla kahden etunimen antaminen oli huomattavasti yleisempää kuin pojilla. Erityisesti ensimmäiset pojat saivat harvoin kaksi nimeä. Esimerkiksi lentuolaisen talokkaan Simo Ohtosen esikoisesta tehtiin isän kaima vuonna 1766, toisesta pojasta vuonna 1768 isän isän Pekan kaima, vuonna 1770 syntynyt poika sai äidin isän Tapani-nimen, mutta ensimmäinen vuonna 1773 syntynyt tyttö sai nimekseen Anna Tiina. (Heikkinen 1993: 118.) Myös Eero Kiviniemi on havainnut, että kaksinimisyys yleistyi miehillä huomattavasti hitaammin kuin naisilla; yksi- ja kaksinimisyys olivat koko maata ajatellen tasoissa naisten nimissä 1860-luvulla ja miesten nimissä 1880-luvulla (Kiviniemi 1982: 183). Jaana Tokolan tutkimuksessa Kalajoen etunimistöä kaksinimisiä poikia oli 1800-luvun alussa vain 7%, kun taas tyttöjä oli 40%. 1800-luvun lopussa vastaavat luvut olivat pojilla 72% ja tytöillä 89%. Syyksi Tokola näkee sen, että pojat nähtiin tyttöjä selvemmin yhteisön perinteen kantajiksi. (Tokola 1997a: 64, 67.)

Eero Kiviniemen mukaan moninimisyden yleistymistä tuki aiemmin tavallinen samanimisyys. Erilaisten etunimien määrä oli vähäinen, ja kun nimet yleensä vielä valittiin suvun piiristä, suurin osa lapsista sai samoja nimiä sukupolvesta toiseen. Kahden etunimen antamisen avulla etunimen valitsemista pitkään säännellyt perinne voitiin siirtää koskemaan toista nimeä, jolloin ensimmäinen etunimi voitiin valita omien mieltymysten mukaan. Moninimisyys mahdollisti nimiperinteen säilyttämisen, mutta antoi samalla vanhemmille uudenlaista vapautta etunimien valitsemisessa. (Kiviniemi 1982: 180; Kiviniemi 1999: 63.) Samalla ensimmäisten ja jälkimmäisten etunimien asema alkoi erilaistua: ensimmäisen etunimen valintaan vaikutti eniten se, että se oli useimmiten lapsen kutsumanimi (Kiviniemi 1999: 63). SKS:n kansanrunousarkiston muistiinpanojen perusteellakin nimenmääräytymistapa siirtyi koskemaan toista nimeä, tosin kahdesta ensimmäisestä ei voi päätellä, tarkoitetaanko niissä vain yleensä toista etunimeä vai etunimisarjan toista (jälkimmäistä) nimeä.

Silloinkin ensin, kun on alettu ottaa uudenaikaisia nimiä käytäntöön, piti isovanhempien nimi olla edes toisena (SKS Heikkinen KJ 2: 306).

Kaksi viikkoa syntymän jälkeen lapsi kastettiin. Lapselle annettiin kaksi nimeä, usein toinen oli jonkun läheisen sukulaisen, esim. isoisan tai isoäidin nimi. (SKS Kilpelä KJ 4: 1390.)

Nimien valinnassa tulivat kysymykseen suvussa esiintyneet esivanhempien nimet, joilla siis oli suurempi arvo kuin sattumalta almanakasta löytyneillä kauniilla nimillä. Varsinkin mummon ja ukon nimet olivat suosittuja toisena nimenä. Kutsumanimeksi niitä ei juuri pantu kaikei erehdyksien ja väärinkäsityksien välttämiseksi. (SKS Kilpiö E227: 9-17.)

Kiviniemen näkemyksen mukaan kaksinimisyys siis jakoi etunimien aseman nopeasti kahtia. Ensimmäinen etunimi, usein kutsumanimi, valittiin omien mieltymysten mukaan, kun taas jälkimmäinen tai jälkimmäiset etunimet kantoivat nimiperinnettä, jolloin ne yleensä perittiin joko vanhemmilta tai isovanhemmilta. Jaana Tokola on tutkinut, pitääkö tämä näkemys paikkansa Kalajoen etunimistön perusteella. Erityisesti hän on selvittänyt, annettiinko suvun nimi ensimmäiseksi vai toiseksi nimeksi. 1800-luvun alussa noin puolet kaksinimisistä pojista sai ensimmäisen nimensä suvusta ja noin puolet pojista toiseksi nimekseen. Tyttöjen nimissä oli samanlainen jako. Tuolloin kaksinimiset lapset yleensä perivät molemmat nimet joltain lähisukulaiselta, joten eroa siinä, oliko peritty nimi ensimmäisenä vai toisena, ei ollut. Molempien nimien valitseminen suvun piiristä ilmeisesti helpotti uuden asian, kaksinimisyyden hyväksymistä. Näin esimerkiksi vuonna 1800 sai Heikki Juhonpoika Passin poika nimekseen Juho Heikki. Tilanne oli tyttöjen kohdalla samanlainen; eroa ensimmäisen ja jälkimmäisen nimen periytymisen välillä ei ollut. 1800-luvun kuluessa suvun nimen antaminen ensimmäiseksi nimeksi yleistyi niin, että 1830-luvulla kolmella neljästä kaksinimisestä pojasta oli peritty nimi ensimmäisenä nimenä, samaan aikaan kaksi kolmesta kaksinimisestä työstä sai perityn nimen ensimmäiseksi nimekseen. Tämä käytäntö oli suurimman osan 1800-lukua huomattavasti yleisempää kuin suvun nimen antaminen jälkimmäiseksi etunimeksi. 1800-luvun lopulla tyttöjen nimeämisessä tapahtui muutos. Ensimmäisen nimen periminen vähentyi huomattavasti ja samalla toisen nimen periminen lisääntyi, eli suvun nimien antaminen siirtyi selvästi jälkimmäisiin etunimiin. Pojillakin oli samansuuntaista siirtymistä, mutta ei samassa määrin kuin tyttöjen kohdalla. (Tokola 1997a: 70-71.)

Kaksinimisyyden yleistyessä lapsen molempien etunimien valitseminen suvun piiristä harvinaistui. Kun ensimmäinen etunimi määräytyi yhä perinteen mukaan, vanhemmat saattoivat valita jälkimmäisen etunimen omien mieltymystensä mukaan. Tämän vuoksi sekä tyttöjen että poikien etunimistö laajeni 1800-luvulla erityisesti jälkimmäisten nimien kautta. Täten Eero Kiviniemen näkemys siitä, että kaksinimisyys yleistyi siksi, että sen avulla voitiin siirtää nimen periytyminen jälkimmäiselle nimelle, jolloin vanhemmat saivat valita ensimmäisen etunimen omien mieltymystensä mukaan, ei ainakaan Kalajoella pidä paikkaansa. Vasta 1800-luvun lopulla sukuperinne alkoi tytöillä siirtyä koskemaan jälkimmäistä etunimeä, mutta poikien nimeämisessä perinne ei murtunut vielä 1800-luvulla. Jaana Tokolan mukaan se, että etunimen periytymisperinne näin hitaasti siirtyi pois ensimmäiseltä nimeltä, osoittaa perinteisen nimenantomallin ja perinteisten arvojen vahvuutta vielä 1800-luvun lopussakin. Vaikka yksilöllisyys haluttiin tuoda esiin nimenannossa, traditiosidonnaisuus velvoitti monet nime-

nantajat noudattamaan suvun nimiperinnettä ensimmäisen etunimen kohdalla, jolloin omat mieltymykset voitiin tuoda esiin vasta jälkimmäisen etunimen kautta. (Mt. 71-74.) On kuitenkin huomattava, kuten Tokolakin huomauttaa, että nimien järjestyksestä kasteluettelossa ei voida päätellä, mikä on ollut ihmisen varsinainen kutsumanimi (vrt. mt. 74). Ensimmäinen etunimi ei välttämättä aina ole kutsumanimi.

Todennäköisesti suvun nimien antamisen perinne siirtyi kuitenkin nopeasti koskemaan pääasiassa jälkimmäisiä etunimiä, kuten Kiviniemi on esittänyt. Jaana Tokola on tutkinut konservatiivista maaseutuyhteisöä, jossa nimistön muutokset ovat ilmeisesti olleet varsin hitaita. Kaupungeissa kaksinimisyys yleistyi jo paljon aiemmin, joten perinteen siirtyminen jälkimmäisille etunimillekin on tapahtunut aikaisemmin. Esimerkiksi Kokkolassa, Kalajoen lähi-kaupungissa, 60% kastetuista pojista sai kaksi nimeä, kun samaan aikaan Kalajoella luku oli 9% (Tokola 1997a: 64). Olennaista Tokolan tutkimustuloksissa on muutosprosessin järjestyksen kuvaus; voidaan olettaa, että muutos on kaupungeissakin tapahtunut suunnilleen samalla tavalla, vaikkakin aikaisemmin ja jossain määrin nopeammin.

Jaana Tokolan mukaan kaksinimisyyden yleistyminen oli osoitus konservatiivisen nimenantoprosessin hajoamisesta, mutta samalla se oli myös keino vapautua tiukasta norminmukaisesta nimeämisestä. Kaksinimisyys helpotti irtautumista perinteisestä nimenantomallista ja antoi mahdollisuuden vapaampaan nimenvalkintaan. (Mt. 68-69.) Kahden nimen antaminen toikin nimenantajille valitsemisen vapautta. Uusien nimien lisäksi nimenantajat saattoivat muunnella vanhaa nimenmääräytymistapaa. Kuten Marianne Blomqvist on esittänyt, kahden nimen antamisen kautta sama suvun perinnenimi saatettiin antaa useammalle lapselle jälkimmäiseksi etunimeksi. Kun aiemmin perinnenimi oli voitu antaa vain yhdelle lapselle, se voitiin kahden nimen käytännön ansiosta antaa vaikka kaikille lapsille jommaksi kummaksi nimeksi. Näin esimerkiksi isoisa Johanin nimestä voitiin muunnella pojille nimet Johan Erik, Anders Johan, Erik Johan jne. (Blomqvist 1993: 57.) Tästä on todennäköisesti saanut alkunsa monissa suvuissa nykyisinkin käytössä oleva tapa antaa miehen kaikille miespuolisille jälkeläisille hänen nimensä jälkimmäiseksi etunimeksi.

4.3. Muotininimien ja nimimuotien syntyminen

Nimimuotien voidaan katsoa syntyneen nimenmääräytymistavan hajotessa hitaasti 1800-luvun kuluessa. Kaksi- ja kolminimisyys antoivat vanhemmille mahdollisuuden valita osan lastensa nimistä vapaammin, omien mieltymysten mukaan. Lapsen yksilöllisyyden korostami-

sen kautta syntyi ajatus ”omasta” etunimestä, tavallisimmin kutsumanimestä, jota ei enää peritty suvusta tai annettu jonkun tutun ihmisen mukaan, vaan nimen täytyi olla suvun tai yhteisön sisällä yksilöllinen. Tällöin alkoi erilaisten ja uudenlaisten nimien etsiminen, joka puolestaan synnytti nimimuodit. Vaihtuvien nimimuotien ja muotininimien aika alkoi siis 1800-luvulla, ja nimimuotien voi sanoa vahvistuneen sitä mukaa, kun vanhat nimenvaihtotavat heikkenivät ja jäivät pois käytöstä. Nykyään muotininimet ovat tulleet nimistöä muokkaavaksi ja hallitsevaksikin ilmiöksi, mutta niiden olemus ja määrittelyminen on osoittautunut hyvin vaikeaksi. Muotininimien olemuksen selvittäminen on kuitenkin tässä tutkielmassa tärkeää, koska nimimuodit ja muotininimet ovat vaikuttaneet sekä nimenmääräytymistavan häviämiseen että suvun nimien antamiseen. Toisaalta nimimuodit ovat tukeneet suvun nimien antamisen jatkumista, toisaalta taas katkaisseet perinteitä - aina ajan hengen mukaan. Nimimuodit ja muotininimet eivät kuitenkaan ole kovin yksinkertainen asia, vaan niiden määrittelyminen on yllättävän vaikeaa. Tämän tutkielman kannalta on olennaista selvittää, mitä ovat muotininimet ja nimimuodit sekä miten ne syntyvät.

4.3.1. Muotিনিimi tutkijoiden näkökulmasta

Lukemiini tutkimusten perusteella tutkijoilla vaikuttaa olevan kolmenlaisia määritelmiä muotininimelle. Olen nimennyt ne diffusionistiseksi, kielitieteelliseksi ja sosiolingvistiseksi näkemykseksi. 1970-luvulta alkaen on ollut mahdollista tehdä atk-pohjaisia tilastoja etunimien määristä koko Suomen alueella. Kielitieteilijät ovat keskittyneet selvittämään nimien yleisyyttä sekä ajallista ja paikallista suosionvaihtelua. Niinpä tutkimuksia yhdistää kaksi seikkaa: Ne koskevat pääasiassa vain kunkin aikakauden suosituimpia nimiä, jolloin etunimistön kokonaisuus ja monimuotoisuus jäävät sivuseikoiksi. Toiseksi niissä käsitellään etunimiä pelkinä niminä, jolloin esimerkiksi nimen antamisen perusteet rajautuvat pois. Nämä tilastolliset tutkimukset ovat kuitenkin tuoneet nimistöntutkimukseen uuden käsitteen, muotininimen. Yksinkertaisesti määriteltynä muotিনিimi tarkoittaa tiettyä aikakautena, yleensä vuosikymmenenä tai viisivuotiskautena, annettuja yleisimpiä etunimiä. Nämä suosituimpien nimien listat sisältyvät myös Kiviniemen etunimioppaisiin (ks. esim. Kiviniemi 1993).

Tässä yksinkertaisessa merkityksessä muotinineä on käyttänyt Pentti Leino, joka on tutkinut 1970-luvun alussa etunimien suosionvaihtelua vuosien 1954-1969 välisenä aikana syntyneiden lasten kutsumanimissä. Yleisyyden lisäksi Leino liittää muotinineen olennaisena osana diffusionin, eli nimien leviämisen prosessin. Laajan ja tasaisesti lähes koko Suomen kattavan

aineistonsa pohjalta Leino osoittaa, että 1960-luvulla tietyt uudet etunimet, esimerkiksi Jari, levisivät aallon tavoin etelästä pohjoiseen ja kaupungeista maaseudulle (vrt. Leino 1972). Kun nämä nimet määritellään muotiniimiksi, käsitteessä on olennaista maantieteellinen levinneisyys. Tämän määritelmän käyttäminen edellyttää kuitenkin tarkkoja tilastotietoja paitsi tietyn nimen valtakunnallisesta levinneisyydestä, myös paikallisista lukumääristä. Diffusionistinen näkemys pohjaa tilastollisiin lähtökohtiin ja johtaa pääasiassa nimien lukumäärän laskemiseen, joten sellaisenaan se sopii vain diffuusiotutkimuksiin.

Nimistöntutkimuksen terminologia (=NT 1974) edustaa kielitieteellistä näkemystä ja määrittelee muotiniimen lyhyesti: ”nimi, joka edustaa jonakin aikana suosittua nimityyppiä” (NT 1974: 30). Mitään esimerkkejä ei anneta. Määritelmä on sikäli ontuva, että se vaatii selvityksen siitä, mikä on nimityyppi. Se määritellään seuraavasti: ”erilaisin perustein muusta nimistöstä erottuva nimien tyyppi, esim. johdos-, perusosatyyppi, nimiin sisältyvän sanaston perusteella erotettavissa oleva nimityyppi” (mt. 39). Nimityypin määritelmän selventämiseksi täytyy siis selvittää, mitä ovat johdos- ja perusosatyyppit. Näiden lisäksi määritelmän alla viitataan nimenosa-, rakenne- ja määritetyyppeihin (mt. 39).

Johdostyyppi on ”samajohtiminen nimityyppi, esim. -la, -lä -nimet (mt. 17). Osan etunimistä voi katsoa olevan johdoksia, kuten Kerttu > Kerttuli, joten johdostyyppi sopii etunimistön tutkimiseen. Perusosatyyppi puolestaan määritellään näin: ”samaperusosaisten nimien tyyppi, esim. -alho-nimet (mt. 43), ja se on tarkoitettu muiden kuin etunimien tutkimiseen. Nimenosatyypin tyyppi on ”nimen määrite- tai perusosan mukainen nimityyppi, esim. Kaski-nimet, -lettonimet” (mt. 32), joten se ei sovi etunimien tutkimiseen. Määritetyyppi on ”nimityyppi, jota edustavissa nimissä on sama määrite, esim. Neva-, Vähä-nimet” (mt. 31), joten tämäkään ei sovi etunimiin. Rakennetyyppi sen sijaan soveltuu etunimien tutkimiseen, sillä sen määritelmä on seuraava: ”nimityyppi, jota edustavat kaikki samalla nimenmuodostusperiaatteella luodut nimet, esim. yksiosaiset tai epeksegeettiset¹ nimet” (mt. 46). Varsinkin uudehkoja naisten nimiä on luotu erilaisten nimenmuodostusperiaatteiden mukaan, esimerkiksi tyyppi Aila, Eila, Laila, Leila on antanut rakennemallin nimille Taila, Teila, Tuila (Kiviniemi 1982: 167).

Nimityyppiä selventävät etunimien tutkimiseen sopivat käsitteet ovat siis johdostyyppi ja rakennetyyppi. Täten edellä esitettyjen Nimistöntutkimuksen terminologian määritelmien mukaisesti muotiniimi on määriteltävissä seuraavasti: muotiniimi on nimi, joka edustaa jonakin aikana suosittua nimityyppiä, joka on erilaisin perustein muusta nimistöstä erottuva nimien

¹ Epeksegeesi = nimen muuttuminen rakenteeltaan siten, että siihen liittyy sekundaarina perusosana paikan lajia luonnehtiva appellatiivi, esim. Peroja > Perojanoja ‘Peräojanoja’ (NT 1974: 13).

tyyppi, esimerkiksi johdos- tai rakennetyyppi. Lähinnä tätä määritelmää on Päivi Tammi, joka on tutkinut turkulaisten suosikkinimiä 1900-luvulla. Hän erittelee aineistonsa yleisimpien siinä esiintyvien nimien mukaan ja etsii samalla näiden yleisten nimien äännerakenteen kautta aikakauden nimille ominaisia rakennepiirteitä. Esimerkiksi 1970-luvun alussa suosituimpia tyttöjen nimiä Turussa olivat nasaalin sisältävät nimet kuten Sanna, Niina, Minna ja Tiina. Näiden muotininimien lisäksi samaa äänteellistä tyyppiä ovat nasaalinimet Jonna, Nonna, Jenni ja Jeni. (Tammi 1979: 41.) Nämä nimet eivät kuitenkaan olleet muotininimiä tuolloin, sillä ne eivät olleet yleisiä.

Tämä muotininimen määritelmä perustuu pitkälti nimien äännerakenteeseen. Se ei sovi käytettäväksi sellaisenaan muissa kuin puhtaasti kielitieteellisissä tutkimuksissa, koska se muuttaa etunimien tutkimisen pelkäksi rakenneanalyysiksi, jolloin tehdään väkivaltaa nimistölle, joka pääasiassa ei ole rakennetyyppien kokoelma.

Eero Kiviniemi on yhdistänyt etunimistön tutkimuksessa kielitieteellisen, tilastotieteellisen ja sosiolingvistisen tutkimustavan, jossa ilmeisesti suurin ongelma on ollut käsitteiden määrittely. Hän on käyttänyt pääasiassa tilastollista ja sosiolingvististä lähestymistapaa, johon kielitieteelliset käsitteet eivät ole sopineet. Kiviniemi onkin suurelta osin tukeutunut ruotsalaiseen, saksalaiseen ja tsekkiläiseen sosiolingvistiseen nimistöntutkimukseen, josta hän on poiminut Suomen oloihin sopivia teorioita ja käsitteitä (ks. Kiviniemen lähteet 1982: 355-358). Muotininimen määrittelyssä hän ottaa lähtökohdaksi muodin olemuksen ja sen sosiaaliset vaikutukset nimenantoon. Muoti vaikuttaa nimenvallinnassa aina taustalla. Siis ”vaikka nimenvallinta tavallaan on hyvin yksityinen asia, se on kuitenkin samantapaisten valintojen tekemistä kuin esim. pukeutuminen, asunnon kalustaminen tai muu käyttäytymisemme”. (Kiviniemi 1993: 10.) Muodin olemuksen kuvaamisessa Kiviniemi nojautuu Volker Kohlheimiin: Muoti on sosiaaliseen käyttäytymiseen kuuluva piirre, jonka avulla ihmiset voivat samastaa itsensä muihin ja myös erottua joukosta. Toisaalta muoti yhtäläistää ja toisaalta erottaa, ja jos kyseessä on erilaisiin sosiaalisiin luokkiin jakautunut yhteisö, muoti kuvastaa näiden sosiaalisten luokkien välisiä eroja. Muoti-ilmiö sisältää aina jo syntyessään myös häviönsä syyt. Muoti näet pyrkii aina leviämään, mutta yleistyessään se menettää alkuperäisen luonteensa, ja juuri siksi se häviää. (Kiviniemi 1982: 170; Kohlheim 1978: 522-533.) Tämä muodin luonnekuvaus sopii Kiviniemen mielestä hyvin etunimien suosionvaihteluun. Hänen näkemyksensä mukaan nimenvallinnassa useimmiten suositaan sosiaalisesti edustavia nimiä, jotka leviävät nopeasti ylemmistä sosiaaliryhmistä alempiin ja samalla yleistyvät. Tällöin ne eivät enää ole ylemmän sosiaaliryhmän mielestä tarpeeksi edustavia, vaan tämä ryhmä etsii uudenlaisia nimiä erottu-

akseen alemmista sosiaaliryhmistä. Nimien suosionvaihtelu on näin ajallista, sosiaalista ja paikallista. (Kiviniemi 1982: 170.) Tämän teorian tueksi ei Kiviniemi esitä mitään tutkimustuloksia, eikä etunimiä ole Suomessa vartavasten tutkittu yhteiskuntaluokan mukaan.

Kiviniemen mukaan ”nimenvalinta on osa sosiaalista käyttäytymistämme, jota säätelevät monenlaiset yhteisölliset normit” (Kiviniemi 1993: 45). Ihmisillä on käsitys kaikkien erilaisten etunimien statuksesta, mikä tarkoittaa sitä, että on olemassa sosiaalinen maku, joka säätelee sitä, onko jokin nimi sosiaalisesti edustava eli sopiva valittavaksi omalle lapselle. Jokin uusi nimi tai kauan unohduksissa ollut nimi yhtäkkiä havaitaan sosiaalisesti edustavaksi, jolloin monet vanhemmat valitsevat sen. Nimen suosio kasvaa ja sitä voidaan kutsua muotinimeksi. ”Muotininimenä voidaan pitää sellaista nimeä, jonka suosio verrattuna muihin on selvä, mutta lyhytaikainen.” Muotininimen tunnusmerkki on siis se, että sen suosiota kuvaava käyrä on jyrkkä. (Kiviniemi 1982: 166, 169-171, 216.) Tästä voidaan päätellä, että muotinitimet selviävät vain tilastollisen analyysin kautta.

Kiviniemi ei liitä muotininimen määritelmään minkäänlaista nimien tyypittelyä tai rakenneseikkoja. Kuitenkin toisaalla hän toteaa, että yhdysnimet kuten Marja-Liisa ovat tyypillinen muoti-ilmiö suomalaisessa nimistössä. Yhdysnimiä on muodostettu ensimmäisen suosituksen yhdysnimen, Anna-Liisan, antaman rakennemallin mukaan. Nimirakenne tuli muotiin 1940-luvulla, jolloin useimpien jo käytössä olleiden yhdysnimien suosio kasvoi ja uusia nimiä syntyi runsaasti. Kiviniemen sanoin ”muotiin eivät tule vain tietyt nimet vaan myös tietty nimenmuodostustapa”. (Mt. 186.) Kiviniemen määrittelemä muotিনিimi on siis toisaalta mikä tahansa nimi, joka saa yhtäkkisen suuren suosion nimeantajien keskuudessa, ja toisaalta se voi olla nimirakennetyyppi, joka sisältää sekä yleisiä että harvinaisia nimiä, joita yhdistää niiden muodostustapa. Käytännössä Kiviniemi tarkoittaa muotininimellä vain edellistä tapausta.

Kiviniemen määritelmä muotininimestä on kovin epämääräinen. Lisäksi hän käyttää sitä ristiriitaisesti. Käytännössä muotininimiä on voinut olla vasta vanhojen nimenvalintatapojen menettettyä valta-asemansa, koska vasta silloin on voitu valita nimet omien mieltymysten mukaan. Kiviniemi itse tarkentaa, että nopeasti vaihtuvien muotininimien aika alkaa vasta 1940-luvulta (mt. 215). Kuitenkin esimerkiksi käsitellessään 1500-luvun yleisimpiä etunimiä, joita ovat Henrik ja Mats, hän kutsuu niitä muotininimiksi, vaikka ne eivät hänen määritelmänsä mukaan missään tapauksessa ole muotininimiä (vrt. mt. 71). Kiviniemen määritelmän käyttäminen on siis mahdotonta ilman tarkkoja tilastotietoja ja sosiologista muotiteoriaa.

4.3.2. Muotiniimi nimenantajien näkökulmasta

Edellä esittelemäni muotiniimen määritelmät ovat tutkijoiden luomia käsitteenmäärittelyjä, jotka on tarkoitettu tieteellisiin tutkimuksiin. Mutta myös nimenantajilla on oma näkemyksensä muotiniimestä, ja se on hieman erilainen kuin tutkijoiden näkemykset. Nimenantajathan eivät voi tukeutua ajanmukaisiin tilastoihin tai levinneisyyslukuihin. Muotiniimen määritelmä ei kuitenkaan ole käyttökelpoinen ilman nimenantajien näkemystä, jonka olen luonut haastattelu- ja kyselyaineistoni pohjalta. Siinä on erotettavissa kolme muotiniimen piirrettä.

Muotiniimien tieteellisten määritelmien ainoa yhteinen piirre on oikeastaan se, että muotiniimi on jonakin aikana tavattoman suosittu nimi. Myös nimenantajien näkökulmasta suuri suosio tietynä ajankohtana on muotiniimen tunnuspiirre. Puistossa, päiväkodissa tai koulussa onkin monta samannimistä lasta. Tosin tämä huomio tehdään vasta monta vuotta nimen antamisen jälkeen. Nimen antamisen aikoihin onkin hyvin vaikea tietää, mitkä nimet ovat sinä vuonna suosittuja. Nyt 1990-luvulla suosittuus on hieman helpompi saada selville, koska suosituimpien nimien listat julkaistaan vuosittain sanomalehdissä, mutta varsinaiset tilastot Yliopiston nimipäiväalmanakassa julkaistaan kahden vuoden viiveellä. Muotiniimiksi siis leimautuvat suosituimpien etunimien listojen kärjessä olevat nimet.

Nimenantajien kannalta selvin muotiniimen piirre on kuitenkin uutuus. Erityisesti muotiniimiksi käsitetään suosituimpien nimien listojen kärjessä olevat uudet nimet, kuten 1990-luvulla Jenna, Julia, Jesse ja Joni. Kiviniemen mukaan etunimistö uudistuu yleensä viidellä tavalla: 1. Nimiä lainataan muista kielistä, esimerkiksi äidille on voinut jäädä mieleen kaunis saksalainen nimi Ilse tai silloin kun toinen vanhemmista ei ole syntyperäinen suomalainen. 2. Nimien aiemmissa asuissa tapahtuu muutoksia, esimerkiksi haluttaisiin antaa nimi Elisa, mutta se on kovin suosittu, joten annetaankin nimi Elissa. 3. Miesten nimistä muodostetaan naisten nimiä, kuten silloin kun päätetään antaa isän nimi tyttärelle vaikkapa jälkimmäiseksi etunimeksi, esimerkiksi Lauri > Lauriina. 4. Aiemmista nimistä yhdistellään uusia, esimerkiksi yhdistetään mummojen nimet tyttärelle tai luodaan yksilöllisempi yhdysnimi, kuten Kaisa-Reetta tai Reetta-Kaisa. Yhteen kirjoitettuna yhdysnimestä tulee vielä selvemmin uusi nimi: Annaleena, Hannakaisa, Annamari. 5. Sepitetään uusia nimiä yleiskielisistä ilmauksista, esimerkiksi jo vakiintuneet etunimet Veikko 'veli', Marja, Varpu ja Ensi 'ensimmäinen'. (Kiviniemi 1982: 106; esimerkit omiani.) Uutuuteen voidaan kiinnittää niin paljon huomiota, että lähes kaikki uudet nimet leimataan muotiniimiksi, vaikka nämä nimet eivät mitenkään erityisen suosittuja olisikaan. Uutuus koskee myös sellaisia vanhoja, mutta vuosikymmeniä unohduksissa olleita

nimiä, jotka ”löydetään uudelleen”. Näistäkin muotininimiksi leimautuvat ne suosituimmat, listojen kärjessä olevat nimet. Sen sijaan sellaiset vanhat, mutta koko ajan käytössä olleet nimet, kuten Anna, Elina tai Mikko, eivät ole muotininimiä, koska ne eivät selvästi yhdisty mihinkään aikakauteen.

Kolmas muotininimen piirre onkin selvä yhteys johonkin aikaan. Nimestä voi päätellä kantaajan iän, pääasiassa siksi, että tämä nimi on ollut suosittu jonakin tiettyinä aikoina. Esimerkiksi Sari, Päivi, Jari ja Tiina ovat selvästi 1960-luvun nimiä, niitä ei ole suuressa määrin annettu ennen 1960-lukua eikä sen jälkeen, vaikka tietysti poikkeuksia on. Vanhojen ja uudelleen löydettyjen nimien kohdalla taas on niin, että nimet ovat tavallisesti niin vanhoja, että aiempi kantajapolvi on jo kuollut, joten esimerkiksi Ville, Juho ja Alekski ovat 1990-luvulla enemmän pikkupoikien kuin vanhojen miesten nimiä.

4.3.3. Muotininimet innovaatioina

Mikä siis lopultakin on muotিনিimi? Lyhyttä ja yksinkertaista määritelmää on vaikea antaa. Tavallisen ihmisen näkökulmasta muotিনিimi on suomalaisessa etunimistöissä kohtalaisen uusi nimi tai kauan unohduksissa ollut, uudelleen löydetty nimi, joka on tiettyinä ajankohtana, tavallisesti yhden sukupolven aikana, tavattoman suosittu. Muotinineen liittyy aina ajatus uutuudesta, myös uudelleen löydettyjen nimien osalta. Tässä tutkielmassa muotিনিimi-käsitettä käytetään näin määriteltynä. Suosion syntymisen vuoksi muotinineen liittyy kuitenkin aina maantieteellinen leviäminen, jota kielitieteilijät ovat tutkineet.

Eero Kiviniemi on esittänyt muotinineiden leviämisestä maantieteellisen mallin: nimet leviävät ”toisaalta hierarkkisesti eli suuremmista keskuksista pienempiin ja toisaalta aaltomaisesti eli innovaatiokeskuksista ympäristöön, yleensä taajamista harvemmin asutuille alueille”. Suomessa pääkaupunkiseudulla on ollut pitkään keskeinen asema muotinineiden leviämisessä, jopa niin että mistään nimestä ei ole tullut yleistä koko maassa, ellei se suosioon nousun alkuvaiheissa ole yleistynyt Helsingin seudulla. Maaseudulla uudet nimet omaksutaan hitaammin, mutta toisaalta siellä on säilynyt vanhempaa nimiperinnettä pitempään. (Kiviniemi 1996: 311-312.) Hyvin monien tutkittujen nimien leviäminen noudattaa tätä mallia, vaikka yksittäisten nimien osalta erojakin löytyy leviämisaikasta ja levinneisyyden tasaisuudessa.

Maantieteellistä leviämistä tutkittaessa on syntynyt ajatus muotinineistä innovaatioina. Ainakin Eero Kiviniemi (1996) ja Sari Mustakallio (1996) ovat tehneet innovaatiotutkimusta, jossa he ovat selvittäneet muutamien etunimien maantieteellistä leviämistä. Sari Mustakallio

on käyttänyt Everett M. Rogersin innovaatioteoriaa, jota on käytetty myös kulttuuriantropologiassa kulttuurin muutosprosessin tutkimiseen (ks. esim. Crapo 1993). Rogersin määritelmän mukaan innovaatio on idea, käytäntö tai esine, joka vaikuttaa uudelta. Oikeastaan ei ole väliksi, onko idea ”objektiivisesti” tarkasteltuna todella uusi, vaan tärkeintä on se, että se yksittäisen ihmisen mielestä on uusi. Innovaatioon liittyy siis aina ajatus uutuudesta. (Rogers 1983: 11.) Tämän määritelmän pohjalta muotoinimet ovat innovaatioita.

Nimi-innovaatioina on tutkittu yksittäisiä nimiä, kuten Eero Kiviniemi (1996) on tarkastellut uuden etunimen Sarin ja uudelleen löydetyn vanhan nimen Sannan leviämistä. Tämä lähtökohta ei ole kovin hedelmällinen tarkasteltaessa leviämisen syitä ja seurauksia, koska siinä nimistä tulee ikään kuin itsenäisiä toimijoita, jotka vaeltavat muiden nimien kanssa uusista alueista kilpaillen tavoitteenaan mahdollisimman suuri suosio. Nimenantajat jäävät pelkiksi nimen omaksujiksi tai torjujiksi. Sari Mustakallio (1996) puolestaan on käsitellyt sisaruutta tai veljeyttä ilmaisevien etunimien Sisko, Veli, Veikko ja Veijo leviämistä. Hän käsittää innovaation paitsi uusiksi nimiksi, myös ideaksi nimien takana: sisaruutta tai veljeyttä voi ilmaista nimellä. Tämä lähtökohta on huomattavasti parempi, sillä siinä on mahdollisuus ottaa huomioon nimenantajien näkemyksiä, nimistä syntyvät mielikuvia ja nimien liittymistä toisiinsa. Molemmat tapaukset ovat kuitenkin innovaatioita, joten Rogersin määritelmä tarvitsee tarkennusta. Kulttuuriantropologiassa on tavallisesti erotettu kahdenlaisia innovaatioita: täysin uudet ideat (discovery) ja keksinnöt (invention), joissa yhdistetään jo olemassaolevia asioita uudella tavalla (Crapo 1993: 326). Tämä jako kuvaa paremmin nimi-innovaatioiden moninaisuutta, sillä periaatteessa innovaatio voi olla lähes mikä tahansa etunimistöön liittyvä piirre. Selvimmillään se on suomalaisessa etunimistössä uusi nimi tai vanha ja uudelleen löydetty nimi, joka erityisesti suuren suosion kautta määrittyy muotoinimeksi. Tai sitten innovaatio voi olla jokin nimien rakenteeseen liittyvä seikka, esimerkiksi kahdesta jo olemassaolevasta etunimestä yhdistetty nimi, kuten Kaisa-Maria tai Juhapekka. Tällöin jokin suosittu nimi toimii rakennemallina muille samankaltaisille, mutta eri nimistä yhdistellyille nimille. Mutta yhtä lailla innovaatio voi olla idea nimien takana, esimerkiksi ajatus kansainvälisyydestä, jolloin valitaan sellainen nimi, joka sopii sekä suomalaisen että ulkomaalaisen suuhun. Idea toimii nimenvälinnässä taustalla, joten esimerkiksi kansainvälisyyden ajatuksen mukaan annetut nimet eivät yleensä ole samoja, vaan kysymys on jokaisen nimenantajan omasta tulkinnasta, mikä sopii kansainväliseksi nimeksi.

Otan esimerkiksi yhdysnimisyyden, joka on rakenteellinen innovaatio (vrt. luku 4.3.1.). Kun 1800-luvulla kahden etunimen antaminen yleistyi, oli hyvin tavallista, että arkipäivän elämäs-

sä käytettiin molempia etunimiä, eli kaksoisnimeä. Nämä kaksoisnimet olivat virallisen kalenterin mukaisia, esimerkiksi Maria Elisabet ja Anna Katarina. Koska tällaiset nimet olivat usein melko pitkiä, ne lyhentyivät helposti Maija Liisaksi ja Anna Kaisaksi. Tällaisten kaksoisnimien pohjalta syntyivät 1800-luvun lopulla yhdysnimet, kun kaksoisnimiä alettiin kirjoittaa yhteen, joko viivan kanssa tai ilman. Malli on todennäköisesti omaksuttu Ruotsista. Aluksi yhdysnimet olivat perinteisesti kaksoisniminä olleita, tuttuja nimiyhdistelmiä, ja niitä esiintyi harvakseltaan. Sitten 1900-luvun alkupuolella rakenne alkoi yleistyä, kun suureen suosioon nousi Anna-Liisa, joka muotiniimi 1920-luvulla. Laajemmin suosituksi yhdysnimet tulivat 1940-luvulla, jolloin useimpien jo käytössä olleiden yhdysnimien suosio kasvoi ja uusia yhdysnimiä syntyi runsaasti. Erittäin yleisiä yhdysnimiä on loppujen lopuksi vähän, suosituimmat nimet ovat olleet Anna-Liisa, Marja-Leena ja Marja-Liisa (ks. Yliopiston nimipäiväalmanakka vuodeksi 2001: 63-64). Erilaisia yhdysnimiä on kuitenkin mahdollista muodostaa lähes loputtomasti, joten usein hieman erikoisempaa nimeä etsineet ovat päätyneet luomaan lapsensa nimen yhdysnimen rakennemallin mukaan. Mitä erilaisimpia yhdistelmiä on mahdollista luoda, joten monet nimet ovat jääneet ainutkertaisiksi. Jostakin syystä yhdysnimet tulivat suosituksi naisten nimissä monta vuosikymmentä aiemmin kuin miesten nimissä, ja ne ovat aina olleet suosituimpia naisilla kuin miehillä. Tyttöjen nimissä yhdysnimirakenne oli suosituimmillaan 1940-luvulla ja poikien nimissä 1980-luvulla, jonka jälkeen suosio laskenut, mutta yhdysnimiä annetaan yhä. (Kiviniemi 1982: 185-187; Kiviniemi 1999: 64-66.) Yhdysnimissä näkyy selvästi se, että muutama muotiniimeksi tullut nimi on levittänyt yhdysnimisyyden innovaatiota ja samalla muuttanut etunimistöä. Ajan mittaan uutuudesta on tullut valitseva käytäntö, sillä 1990-luvulla tuskin kukaan enää pitää yhdysnimeä muotiniimenä. Kiviniemikin pitää yhdysnimiä muoti-ilmiönä ja on ilmaissut saman asian näin: ”muotiin eivät siis tule vain tietyt nimet vaan myös tietty nimenmuodostustapa” (Kiviniemi 1982: 186).

Tämä avaa uuden näkökulman muotiniimiin. Muotiniimet ovat sellaisia nimiä, jotka edustavat jotakin uutta ideaa etunimistöissä. Kun ne leviävät ja yleistyvät nopeasti, ne levittävät mukanaan tätä ideaa, jonka useat nimenantajat voivat omaksua ja luoda siitä oman versionsa. Ne muuttavat etunimistöä paitsi tuomalla uusia nimiä, siis uusia vaihtoehtoja, myös uusia ideoita ja ajatuksia mukanaan. Tässä lähestytään kulttuuriantropologiassa esitettyä jakoa suoraan leviämiseen (direct diffusion) ja virikkeelliseen leviämiseen (stimulus diffusion). Suorassa leviämisessä innovaatio leviää sellaisenaan, muuttumattomana, kun taas virikkeellisessä leviämisessä leviää jonkin yksittäisen kulttuuripiirteen takana oleva laajempi ajatus. (Vrt. Crapo 1993: 326.) Lähes kaikki etunimien piirteet voidaan nähdä muotiniimien leviämisen seurauk-

sina, esimerkiksi kaksinimisyys, äänteellinen kauneus ja nimien pituus. Kaikki etunimistön piirteet ovat joskus olleet uutuuksia, uusia ideoita nimen antamisessa, ja yleistyessään nämä uutuudet ovat tulleet vallitsevaksi käytännöksi, tavallisuudeksi. Näin käy myös muotiniimille. Suosion hiivuttua ne eivät suinkaan häviä mihinkään, vaan niitä annetaan yhä, mutta huomattavasti vähäisemmässä määrin kuin aiemmin. Ajan mittaan muotiniimestä tulee tavallinen, yleinen nimi.

Innovaatioihin liittyy olennaisena osana diffuusio, joka on perinteentutkimuksessa määritelty yksinkertaisesti kulttuuriaineuksen leviämiseksi yhteisöstä tai kulttuurista toiseen tai seudulta toiselle (Perinteentutkimuksen terminologia 1998: 6). Everett M. Rogers määrittelee diffuusion seuraavasti: ”Diffusion is a process by which an innovation is communicated through certain channels over time among the members of a social system” (Rogers 1983: 5). Diffuusion neljä tärkeää osatekijää ovat innovaatio (an innovation), kommunikaatiokanavat (communication channels), aika (time) ja sosiaalinen ympäristö (a social system). Innovaatiota käsitelin jo edellä. Innovaatioiden leviämisen ydin on ihmisten välinen viestintä, kommunikaatioprosessi. Yksinkertaisimmillaan se sisältää innovaation, ihmisen joka on jo omaksunut innovaation tai jolla on tietoa siitä, ihmisen jolla ei vielä ole tietoa innovaatiosta ja kommunikaatiokanavan, joka yhdistää nämä kaksi ihmistä. Kommunikaatiokanava tarkoittaa siis niitä keinoja, jolla viestit kulkevat ihmiseltä toiselle. (Mt. 10, 17.)

Etunimien leviämiskanavien tutkiminen on aika vaikeaa, etenkin menneisyyden osalta. Veikko Anttila on todennut, että innovaatioiden leviäminen oli ennen liikenne- ja tiedotusvälineiden kehittymistä hidasta ja perustui henkilökohtaiseen kosketukseen ja suulliseen tiedonvälitykseen. 1800-luvun lopun suuret yhteiskunnalliset muutokset toivat henkilökohtaisten kontaktien tilalle ja rinnalle uusia tiedonsaantikanavia. (Anttila 1985: 66.) Entisaikaan yleisin nimen levittäjä onkin ollut nimenkantaja itse. Nimenvalintaperusteiden yhteydessä ilmeni, että monet nimet on annettu toisen ihmisen, joko lapsen tai aikuisen mukaan. Kiviniemellä on hyvä esimerkki: ”Oli muuten sangen usein toistunut tapa, että malli otettiin opettajan lapsilta. Eräässäkin kylässä ilmestyi seitsemän Astaa opettajan Astan jälkeen. (SV s. 1912)” (Kiviniemi 1982: 136). Myös nimikalenteri on toiminut tehokkaana nimien levittäjänä. Rogersin mukaan joukkoviestimet ovat nopeita ja tehokkaita innovaatioiden levittäjiä (Rogers 1983: 17-18). Sanomalehtien, radion, television ja myöskin kirjojen yleistyttyä ne ovat levittäneet tehokkaasti erilaisia nimiä. Kirjojen osalta saattoivat levitä sekä romaanihenkilöiden että kirjailijan etunimet. Kustaa Vilkuna mainitsee etunimien historiaa käsitellessään usein jonkin kirjallisen teoksen tai vaikkapa laulun, jonka hän katsoo tehneen nimeä tunnetuksi (vrt.

Vilkuna 1980). Lyhyesti voisikin todeta, että kaikki mahdolliset asiat, joihin nimi voi liittyä, voivat levittää sitä. Kuitenkin olennaisin leviämiskanava on ilmeisesti aina ollut nimenkantaja, joka on tehnyt nimeään tunnetuksi ja tuonut nimeensä persoonallisen leimansa.

Aika on tärkeä osa leviämisprosessia. Innovaatioiden leviämiseen eli niiden tulemiseen yleisesti hyväksytyiksi kuluu tietty aika. Yleensä tämä hyväksytyksi tuleminen on mahdollista kuvata vain sen pohjalta, kuinka moni on kyseisen innovaation omaksunut. Rogers on esittänyt, että useimpien innovaatioiden omaksuminen noudattaa s:n muotoista käyrää. Ensin vain muutamat ihmiset ovat hyväksyneet innovaation, ja vaihe voi kestää esimerkiksi vuoden tai vain kuukauden. Tämä vaihe muodostaa s-käyrän pohjan. Sitten kun yhä useampi ihminen omaksuu innovaation, käyrä nousee jyrkemmin ylöspäin, kunnes innovaatio on saavuttanut suurimman osan ihmisistä. Tämän jälkeen käyrä alkaa taas loiventua, koska yhä vähemmän on jäljellä sellaisia ihmisiä, jotka eivät ole omaksuneet innovaatiota. Jotkut innovaatiot omaksutaan nopeasti ja niiden käyrä on jyrkkä, toiset taas hitaammin, joten niiden käyrä on paljon loivempi ja pitempi. (Rogers 1983: 20, 23.) On kuitenkin huomattava, että kaikki innovaatiot eivät koskaan saavuta läheskään täyttä hyväksyntää. Tämä omaksumismalli pätee myös etunimiin: toiset nimi-innovaatiot omaksutaan yhdellä rysäyksellä, kuten jotkin uudet etunimet, toisten omaksumiseen menee kauemman aikaa.

Etunimien leviämisen osalta sosiaalinen ympäristö on lähes mahdotonta tavoittaa. Tietenkin on olemassa nimilaki, joka määrää nimenvallinnan rajat, mutta siihen joudutaan harvoin tukeutumaan. Sosiolingvistit ovat yrittäneet kartoittaa sitä tutkimalla mm. nimenantajien sosiaaliluokkaa, ammattia ja asuinpaikkaa (vrt. luku 4.3.1.). Kuten aiemmin on selvinnyt, se ei kuitenkaan ole ollut kovin hedelmällinen lähtökohta. Nimien leviäminen ei rajaudu vain tietyn ikäisiin ihmisiin, sillä nimien valitsemiseen vaikuttavat kaikenikäiset: mummit voivat toivoa jotakin nimeä, samoin vaikkapa neljävuotias isosisko. Selvin nimenvallinnan ympäristö on tietenkin oma suku ja kaveripiiri. Sisarusten lasten nimistä voidaan ottaa mallia antamalla esimerkiksi samantyyllisiä nimiä, tai sitten voidaan valita tarkoituksella erilaiset nimet kuin suvun muilla lapsilla. Vanhempien kaveripiirin lasten nimet ovat usein esimerkkinä siitä, millaisia nimiä annetaan tai on annettu muutama vuosi sitten, sillä usein pienten lasten vanhemmat tuntevat paljon muita pienten lasten vanhempia. Myös päiväkodin tai puiston lasten nimien kautta voidaan tutkia ajankohtaisia nimiä.

Muotinimien syntymiseen ja leviämiseen vaikuttavia asioita olen aineistoni pohjalta löytänyt neljä. Nämä ovat yleensä toisistaan erillisiä, eli ne eivät tavallisesti yhdisty. (1) Oman sukupolven nimiä ei haluta antaa lapsille. Eräs selvimmistä etunimistön piirteistä on se, että

kahden perättäisen sukupolven etunimet harvoin ovat samoja nimiä. Vanhemmat eivät yleensä halua antaa oman ikäluokkansa nimiä lapsilleen, vaan etsivät uudentuntuksia nimiä, jotka voivat olla joko vanhoja hyviksi koettuja nimiä tai aivan uusia nimiä. (Vrt. Tammi 1979: 35; Kiviniemi 1993: 45.) Tähän on useita syitä. Eero Kiviniemen mukaan nimenantajat eivät useinkaan valitse oman tai edellisen sukupolven nimiä siksi, että ne tuntuvat joko liian yleisiltä tai liittyvät liian tiiviisti joihinkin tuttuihin ihmisiin (Kiviniemi 1999: 68). Omasta lapsuudesta ja nuoruudesta tutut kavereiden ja aikuisten nimet eivät sovi annettavaksi omalle lapselle, koska nämä nimet ovat kantajiensa vanhetessa muuttuneet aikuisten nimiksi, jotka eivät sovi pikkulapselle. Esimerkiksi jos lapsuudessaan 1970-luvulla on tuntenut Sarin ja Jarin sekä naapurin Ritva-tädin, ei näitä nimiä 1990-luvulla osaa ajatella omalle lapselle, koska nehan ovat nyt aikuisten nimiä. Jos sen sijaan on ollut lapsi 1940-luvulla, voi ihan hyvin pitää sopivana lapsenlapsen nimenä Saria ja Jaria, mutta ei sentään Ritvaa, koska sehan on keski-ikäisen naisen nimi. Ne nimenantajat, jotka haluavat kulkea kaikkia muotivirtauksia vastaan, yleensä valitsevatkin oman ikäluokan tyypillisen nimen.

(2) Vähän erilaisemman nimen etsiminen. Nimenantajat etsivät tietoisesti hieman erilaista nimeä kuin ne nimet, joiden he tietävät olevan suosittuja tai yleisiä. Heille nimi on osoitus yksilöllisyydestä, ja ainakin kutsumanimen pitää olla riittävän erikoinen. Yleensä nämä nimenantajat lukevat kasteilmoituksia ja suosituimpien nimien listoja, joten he ovat varsin hyvin perillä siitä, mitkä nimet ovat kymmenen kärjessä. He eivät myöskään halua Annan ja Antin tapaisia ajattomia nimiä. Olennaista nimen valitsemisessa on se, että nimi on selvästi erilainen kuin aiemmilla ikäluokilla ja että se on jollakin tavalla erilainen kuin ne nimet, joita tietää sillä hetkellä annettavan. Tavallisesti ajatuksena on ”ei liian yleinen, ei liian erikoinen”, eli halutaan persoonallinen, massasta erottuva nimi, joka kuitenkin on ”oikea” etunimi. Tämä nimi voi löytyä melkein mistä vain, myös nimipäiväkalenterista, jossa on monia hieman harvinaisempia nimiä. On kuitenkin vaikea tietää, millaiset nimet ovat tulossa suosituiksi. Sattumoisin lähiaikoina monet muutkin ovat löytäneet tämän samaisen nimen ja se onkin tullut suosituksi hyvin nopeasti. Esimerkiksi eräs haastateltava kertoi nimestään, että hänen vanhempansa eivät tunteneet 1960-luvulla muita Minnoja kuin Minna Canthin ja olikin melkoinen yllätys, kun Minna-nimen suuri suosio myöhemmin paljastui (H28). Kiviniemen almanakkakyselyssä tuli esille tämä sama seikka: ”yksilöllisempää nimeä etsiessään nimenantajat ovat ajankohdasta riippumatta usein osuneet suoraan muotinimeen tai sellaiseen harvinaisempaan nimeen, jonka suosio on ollut nopeasti kasvamassa” (Kiviniemi 1982: 169). Mainittakoon, että nykyaikana tällainen sattumus on kuitenkin vuosittain julkaistavien suosikkilistojen

ja lukuisten nimikirjojen vuoksi paljon harvinaisempi kuin entisaikaan, jolloin tietoa nimien yleisyydestä ei ollut saatavilla.

(3) Nimen yleisyys ei haittaa. Halutaan antaa sellainen nimi, josta itse pidetään, eikä yleisyydellä ole mitään merkitystä. Nimen suosittuushan ei yleensä ole nimeen automaattisesti liittyvä tieto, vaan se pitää erikseen selvittää. Läheskään kaikkia nimenantajia ei millään tavalla kiinnosta, onko nimi suosittu vai ei. He valitsevat nimen omista lähtökohdistaan, eivätkä ole kiinnostuneet siitä, mitä muut valitsevat. Vähiten nimen suosittuus kiinnostaa suvun nimen kohdalla, ja suvun nimiä valittaessa ei yleensä korostetakaan nimen yksilöllisyyttä tai erikoisuutta, koska nämä nimet ovat monella muulla tapaa tärkeitä. Varsin usein käykin niin, että valittu suvun nimi on suosittu, koska monella nimenantajalla on samannimisiä mummoja ja pappoja. Aika monessa suvussa kulkevat samat nimet, kuten Juho, Maria, Anna ja Antti. Tai sitten halutaan tavallinen, hyvä ja ajanmukainen nimi. Monet nimenantajat ovat sitä mieltä, että he eivät halua lapselleen mitään erikoista, liian muodikasta tai vanhanaikaista nimeä, vaan kyseisenä aikana tavallisen, uudehkon nimen. Mieluiten nimi saisi olla nimipäiväkalenterissa. Tällaisia nimiä ovat 1990-luvulla esimerkiksi jo 1980-luvun puolella suosituimpien nimien listoilla olleet nimet Jani, Sami, Tomi, Heidi, Katja ja Anne (nimet Kiviniemi 1993: 46-47).

(4) Lapselle annettava nimi on voitu päättää monta vuotta aikaisemmin, jolloin se on ollut uusi tai erikoinen. Monta vuotta aiemmin on saatettu myös valita jokin vanha ja tuolloin harvinaisempi nimi. Kuten aiemmin olen todennut, hyvältä kuulostavia nimiä pistetään usein muistiin siltä varalta, että sen voisi antaa joskus omalle lapselle. Ajan mittaan vuosia sitten päätetystä nimestä on voinut tulla hyvinkin suosittu. Esimerkiksi 1960-luvulla syntyneet nimenantajat ovat saattaneet löytää 1980-luvulla jonkin silloin harvinaisemman nimen, vaikkapa Olivian, ja tehdä päätöksen sen antamisesta omalle lapselle. Kun lapselle sitten 1990-luvulla pitäisi antaa nimi, huomataan, että Oliviasta onkin tällä välin tullut aika suosittu nimi. Monet muutkin ovat löytäneet tuon vähän erikoisemman ja kauniin nimen, mahdollisesti jopa tuolloin 1980-luvulla, kun se ei ollut niin suosittu. Nimi on kuitenkin jo niin vahvasti mielessä ja se tuntuu ainoalta sopivalta, niin että muita nimiä ei voida enää ajatellakaan. Voi myös käydä niin, että yleisyyttä ei osata edes ottaa huomioon, koska nimen yleisyydestä on se käsitys, että se ei ole suosittu.

Muotininimien leviämistä estäviä asioita olen löytänyt myöskin neljä. (1) Suvussa tai lähipiirissä ei saa olla samannimistä lasta (vrt. luku 2.3.9.). Myös liian samantapaisia nimiä välteetään. Tämä estää tehokkaasti yhden yksittäisen muotininimen leviämisen suvussa saman sukupolven aikana.

(2) Muotinimeksi leimautunutta nimeä ei haluta omalle lapselle. Nimissä sinänsä ei yleensä ole mitään vikaa, mutta muotinimeksi leimautuminen antaa nimelle hieman negatiivisen sävyn. Yleistyessään nimi menettää persoonallista leimaansa. Kun lapsen nimen halutaan olevan jollakin tapaa yksilöllinen, liian yleinen nimi tuntuu persoonattomalta massanimeltä. Jos nimen tiedetään olevan juuri silloin todella yleinen pikkulasten nimi, se ei tunnu tarpeeksi erilaiselta. Yleiseksi tiedetyn nimen sijasta voidaan valita jokin vähän harvinaisempi, mutta kuitenkin tätä nimeä lähellä oleva nimi. Muutoksen ei tarvitse olla suuri, sillä yhdenkin äänteen muuttaminen tekee nimestä toisen, esimerkiksi Jennasta voi tulla Janna, Aleksista Akseli tai Santerista Anteri.

(3) Liiallinen erikoisuus. Varsinkin uusien nimien kohdalla niiden erilaisuus voi olla negatiivistakin: Uusilla nimillä ei ole montakaan nimenkantajaa vanhemmissa ikäluokissa, joten ne voivat vaikuttaa perinteettömiltä, vain lapsille sopivilta nimiltä. Kuitenkin kun lapset kasvavat isoksi, nimiin on jo totuttu ja ne ovat siirtyneet kantajansa mukana aikuisellekin sopiviksi nimiksi. Joidenkin uusien nimien rasitteena on se, että ne eivät välttämättä tunnu yhdistyvän esimerkiksi äänteellisesti muuhun etunimistöön, joten ne vaikuttavat keksityiltä tai tekemällä tehdyiltä. Tässäkin asiassa aika ja toiset uudet nimet tasoittavat eroja.

(4) Puuttuminen almanakasta. Erityisesti silloin, kun perheessä tai suvussa on tapana viettää nimipäiviä, on nimen esiintyminen nimipäiväkalenterissa tärkeää. Tavallisimmin tämä koskee kutsumanimeä. Mutta vaikka nimipäiviä ei vietettäisikään, monet nimenantajat ovat ottaneet valitsemisessa lähtökohdakseen nimipäiväkalenterin. Sen nimet ovat suomalaisiksi leimautuneita, suomen kielen äännerakenteen mukaisia sekä yleisesti tunnettuja ja hyväksytyjä etunimiä. Almanakka ei kuitenkaan ole nimenvaiinnassa mitenkään erityisen tärkeä: kun se oikea nimi löytyy, ei oikeastaan ole väliä, onko se almanakassa. Jos nimellä ei ole nimipäivää, voidaan juhlia lähinnä olevan nimen päivänä, esimerkiksi Alisa Aliisan päivänä, tai jos on kyseessä vanha nimi, joka on joskus ollut almanakassa, juhlitaan sen vanhan nimipäivän mukaan riippumatta siitä, mikä nimi uudessa kalenterissa on, esimerkiksi Viliinalla oli ennen nimipäivä 13.6., jolla päivällä on nykyään Raili ja Raila. Puuttuminen almanakasta kuitenkin saattaa hidastaa tai estää muotinimen leviämistä.

Nimimuotien vaihtuminen on muokannut voimakkaasti etunimistöä ja erityisesti kutsumanimien valitsemista 1900-luvulla. Nykyään voi kutsumanimen perusteella melko helposti päätellä ihmisen iän, koska monet nimet, varsinkin muotinimeksi määriteltävät nimet, liittyvät selvästi johonkin aikakauteen. Nimimuodit ovat ajan saatossa varmasti vähentäneet epämuo-

dikkaiksi, yleensä väärällä tavalla vanhanaikaisiksi, koettujen suvun nimien antamista edes toiseksi nimeksi.

4.4. Vaatimus etunimien omakielisyydestä ja etunimistön suomalaistaminen

Eräs selvimmistä nimimuodeista suomalaisessa etunimistössä on ollut ajatus etunimien suomalaisuudesta ja omakielisyydestä. Kuten aiemmin on käynyt ilmi, kristinusko hävitti muinaissuomalaisen rikkaan omakielisen etunimistön ja 1800-luvulle saakka suomalaisten etunimet olivat pyhimyskalenterin ja Raamatun mukaisia almanakkanimiä, joiden alkuperä ei ollut suomalainen: Timoteus, Reinhold, Kristofer (nimet Heikinmäki 1972: 66). Tosin kuten Kustaa Vilkuna on esittänyt, nämä viralliset kreikkalais-latinalais-saksalais-ruotsalaiset ristimänimet olivat varsinaisen kansan parissa vain kastetilaisuudessa, lukukinkereillä, henki- ja ripipikirjoituksissa ja vihkiäisissä, muulloin käytettiin aina kansanomaisia muotoja, jotka ovat säilyneet suomalaisuisina Heikkeinä, Kyösteinä ja Pekkoina keskiajalta nykypäiviin (Vilkuna K. 1947: 59). Saksalaisen romantiikan vaikutuksesta Suomessa heräsi pyrkimys omaan kansallisväriin myös etunimissä, sillä Saksassa ja Ruotsissa alettiin hieman aiemmin antaa yhä runsaammin vanhoja kansallisia muinaisnimiä (Vilkuna K. 1959: 16).

Tämä nimimuoti alkoi sivistyneistön keskuudesta. Vilkunan mukaan esikuvina toimivat sivistyneistöön kuuluvat suomalaisuusmiehet ja heitä lähellä olevat kirjailevat, kansallisesti heränneet papit, joista huomattavimpia oli Antero Warelius, joka oli myös ”Suomettaren” perustaja. Hänen lisäksi suomalaisen etunimistön suunnannäyttäjänä olivat mm. Wolmar Schildt, Yrjö Sakari Yrjö-Koskinen, K.E.F. Ignatius ja August Ahlqvist. Tämän suomalais-kansallisen piirin ulkopuolella oli toinenkin piiri, joka etsi suomalaisia etunimiä: ummikko-ruotsalaiset, jotka halusivat lapsilleen suomalaisia etunimiä joko romanttisista syistä tai osoittaakseen suosiotaan suomalaisuutta kohtaan. Esimerkiksi Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran rahastonhoitajan, kanslianeuvos Gustav Onni Immanuel Hallstenin (synt. 1858) koti Vaasassa oli puhtaasti ruotsinkielinen, mutta pojalle kuitenkin etsittiin suomalaista etunimeä ja tiedettiin kaksi, Onni ja Väinö, joista edellinen valittiin. (Vilkuna K. 1947: 69-72.)

Eero Kiviniemen mukaan uusia omakielisiä etunimiä saatiin monella tavalla: niitä tehtiin kääntämällä, niitä lainattiin kansanrunoudesta, etenkin Kalevalasta, sekä suomen kielen tutkijoiden hahmottelemasta muinaissuomalaisesta nimistöstä, paikannimistöstä, niitä seipitettiin vieraskielisten etunimien mallin mukaan tai muiden nimien sisältöä mukailemalla, ja tulkit-

tiinpa jotkut nimet omakielisiksi, vaikka ne jo olivat käytössä vieraskielisten nimien lyhennyminä, kuten Alli < Alfild tai Ilta < Mathilda (Kiviniemi 1999: 63-64). Näillä keinoilla suomalaiseen etunimistöön saatiin esimerkiksi nimi Onni, joka käännettiin suoraan merkityksen kautta joko nimestä Makarios tai Felix, joiden molempien merkitys on 'onnellinen'. Muita käännösnimiä ovat esimerkiksi Orvokki < Viola 'orvokki, violetti', Rauha < Fredrik tai Salomon 'rauhallinen' ja Solmu < Knut 'solmu'. Kansanrunoudesta ja Kalevalasta löytyi runsaasti nimiä, kuten tutut Aino, Väinö, Ilmari, Ahti, mutta näiden lisäksi sellaisetkin nimet kuin Terhi (< Terhenetär eli Terhenneiti) ja Sampsa, Pellervoisen toinen nimitys. Kielentutkijoiden hahmottelemia muinaissuomalaisia nimiä ovat mm. Toivo, Lemmitty ja Mielikki, joka aiemmin oli vain lehmän nimenä. Mallin mukaan syntyneitä nimiä ovat mm. Satu ja Taru, jotka on muodostettu ruotsalaisen Saga 'satu' -nimen mallin mukaisesti. Malli on voinut olla myös tietty ajatus nimien takana, kuten luonteenpiirteitä ilmaisevien nimien Tauno 'hyvätapainen', Siviä 'siveä', Kelpo, Raikas ja Mainio. Paikannimistöstä on löydetty esimerkiksi sellaiset nimet kuin Saima < Saimaa ja Inari. (Nimet Vilkuna K. 1980; vrt. Kiviniemi 1997: 63.) Eniten "suomalaisia" etunimiä kuitenkin saatiin ottamalla virallisiksi etunimiksi jo kauan käytössä olleita kristillisperäisten etunimien kansanomaisia puhuttelumuotoja, kuten Antti, Pekka, Paavo, Martti, Liisa, Maija, Pirkko, Kaija ja Riitta (vrt. Kiviniemi 1999: 64). Kustaa Vilkuna on erottanut omakielisessä etunimistössämme kolme kerrostumaa: Ensimmäiset nimet 1800-luvun puolivälistä alkaen olivat suomalaisuusaatteen ja suomen kielen korostuksen ilmauksia. Sen mukaisesti ne ovat sisältörikkaita, aatteellisia ja tunnepitoisia sanoja: Aatos, Armas, Arvo, Jalo, Kaino, Lahja, Lempi, Mainio, Oiva, Onni, Rauha, Siviä, Suoma, Toivo, Usko, Voitto. Vuosisadan vaihteen uudet nimet olivat enimmäkseen kansallisromanttisen ajan kalevalaisia nimiä: Ahti, Auvo, Heimo, Ilmari, Impi, Jouko, Kalervo, Kaleva, Kauko, Kimmo, Kullervo, Kyllikki, Mielikki, Nyyrikki, Osmo, Pellervo, Sampo, Sampsa, Sulho, Tapio, Tellervo, Terhi, Unto, Untamo, Vellamo, Viljo, Väinämö. 1900-luvun kerrostuman nimille on tyypillistä merkityksetön mutta kaunis äänneasu ja äänteellinen mukailu: Aija - Eija, Aira - Airi, Arja - Erja, Laila - Leila, Maila - Maili, Saija - Seija, Soila - Soile - Soili, Saila, Solja jne. (Vilkuna K. 1947: 20.)

Ilmeisesti ensimmäinen tunnettu omakielinen myöhemmän ajan suomalainen etunimi annettiin 1830-luvun puolivälissä, kun laamanni Georg Adolf Wetterhoffin poika sai kasteessa nimekseen Onni Kurt Alfred (synt. 1835). Samalla vuosikymmenellä muita omakielisiä nimiä ei annettu, mutta 1840-luvulla kastettiin Ilma-, Oiva-, Toivo- ja Väinö-nimiset lapset. (Vilkuna K. 1947: 59.) Aluksi suomalaisia omakielisiä nimiä annettiin usein yhdistettynä vie-

raskielisiin nimiin, esimerkiksi Wolmar Schildtin lapset Saima Siviä Vilhelmina (synt. 1854), Ilma Ihanelma Fredrika (1856), Silmä Hilja Elisabet (1861) ja Jalo Aatos Viini Vilhelm (1864) (nimet ma. 69). Useat nimet olivat myös hyvin erikoisia ja jäivät melko ainutkertaisiksi, kuten K.A. Gottlundin tyttärien nimet Maria Neitokulta (synt. 1845) ja Sigrid Pikku Sinisirkku (1845) tai J.A. Nyströmin tyttärien nimet Inha Lucina (synt. 1863) ja Helma Abrahamina (1867) (nimet ma. 69, 70). Alussa oli lisäksi horjuvuutta sukupuolen suhteen, kuten uusien nimien kohdalla yleensäkin. Esimerkiksi Aino, Helmi ja Ilmi annettiin pojan nimeksi, kun taas joillekin tytöille annettiin nimet Armas ja Onni (ma. 72).

Uusien etunimien antaminen pysyi parin kolmen vuosikymmenen ajan vain muutamien suomen kielen harrastajien ja pappisperheiden piirissä. Uudenlaisen nimen antaminen vaati melkoista rohkeutta aikana, jolloin hyväksyttävät etunimet olivat pyhimysten ja Raamatun henkilöiden almanakkanimiä. Esimerkiksi vielä 1870-luvulla jotkut ruotsinkieliset papit eivät suostuneet kastamaan poikaa Ilmariksi, koska se oli pakanan nimi. (Vilkuna K. 1947: 17; 1959: 69.) Omakielisten nimien saattaminen yleisesti hyväksytyksi tapahtui, paitsi tietysti elävien esikuvien avulla, nimipäiväkalenterien ja sanomalehtien kautta. Etunimistön suomalaistaminen vaikuttaa näin jälkikäteen tarkasteltuna suunnitelmalliselta toiminnalta. Vilkunan mukaan varsin huomattavan teko omakielisen etunimistön kartuttamiseksi ja tunnetuksi tekemiseksi tuli vuonna 1864 turkulainen virkamies Isak Edward Sjömanin julkaiseman kirjan ”Siveä. Kauno-annakka 1865” muodossa. Se sisälsi uusia omakielisiä nimiä sekä kristillisperäisten nimien kansanomaisia muotoja. Kauno-annakan jälkeen ilmestyi useita omakielisiä etunimiä esitelleitä sanomalehtiartikkeleita, joissa puolustettiin suomalaisten nimien soveltuvuutta etunimiksi. 1880-luvun alussa Kansanvalistusseuran piirissä ryhdyttiin valmistelemaan sellaista almanakkaa, jossa olisi kaikki kansallisiksi tulleet ja käyttöön päässeet nimet sekä myöskin vanhat kristilliset nimet, kaikki tietenkin suomalaisasuisina. Kansanvalistusseura oli jo 1880-luvun alussa voimakas ja vaikuttava järjestö, ja sen julkaisut, varsinkin Kalenteri, levisivät laajalle. Juuri 1880-luvulla, ilmeisesti seuran almanakkojen avulla, omakieliset nimet levisivät yleisempään käyttöön. Virallinen almanakka kulki jäljessä, sillä siihen tehtiin ensimmäiset suomalaisuusmuutokset vuonna 1890, mutta todellinen uudistus tuli vasta 1908. (Vilkuna K. 1947: 60, 63, 65, 68.) Tosin sittemmin virallisen almanakan toimituksessa omakuttiin omakielisyysaate niin perusteellisesti, että 1920-luvun aitosuomalaiskaudella almanakkaan muutettiin useita muinaissuomalaisia nimiä ikään kuin suositusnimiksi, esimerkiksi Arpia, Jurva, Kaipia, Lalli, Tiera ja Tornia, mutta niitä eivät nimenantajat hyväksyneet, joten

vuoden 1950 almanakasta oli poistettava 51 kuolleeksi painolastiksi kuivunutta omakielistä etunimeä (Vilkuna K. 1959: 13).

Suomalaisuus nimimuotina alkoi siis pienen aatteellisen piirin keskuudesta 1830-luvulla ja se levisi noin sadan vuoden kuluessa niin, että Eero Kiviniemen mukaan suurimmillaan suomalaisuuden suosio oli 1930-luvulla, jolloin joka kolmas lapsi sai omakielisen etunimen (Kiviniemi 1999: 64). Tämän jälkeen omakielisten etunimien suosio on tasaisesti laskenut niin, että 1990-luvun puolivälissä omakielisen nimen sai ensimmäiseksi etunimekseen enää yksi kymmenestä lapsesta (Kiviniemi 1997: 67). Kokonaan omakieliset nimet eivät kuitenkaan ole hävinneet. Nimimuotia levittivät aikoinaan sellaiset muotoinimet kuin Aino, Hilja, Tyyne ja Helmi (1880-1910), myöhemmin Ritva, Terttu ja Marja (1930- 1940) sekä miesten nimissä Väinö, Toivo ja Tauno (1880-1910) ja myöhemmin Veikko, Kauko ja Seppo (1920-1950) (nimet: suosituimpien nimien listat 1880-1981 Kiviniemi 1982: 204-206 ja 208-210). Kalevalaisen etunimistön suosiota vahvisti samaan aikaan muussa nimistössä vallinnut kalevalaromantiikka. Hannes Sihvon mukaan lähinnä fennomaanisiet pyrkimykset vaikuttivat siihen, että Kalevalasta ja muusta kansanrunoudesta ammennettu nimistö tuli suosituksi myös julkaisujen, taloudellisten yhteisöjen, laivojen ja erilaisten paikkojen nimissä. Kalevalaromantiikka sävytti aikakauslehtien ja sanomalehtien sekä albumien nimistöä runsaasti jo 1800-luvun jälkipuoliskolla. Ylioppilaslehtien ja -albumien nimiä olivat mm. Joukahainen (1843), Sampsu Pellervoinen, Tellervo ja Kaukomieli. Julius Krohn julkaisi 1864 Mielikki-nimistä lasten lehteä. Muita kalevalaisen nimiperinteen mukaan nimettyjä lehtiä ovat olleet Kalervo (1871), Tapio (1861) ja Kaleva (perustettiin 1899). Näiden lisäksi Ilmarinen-, Väinämöinen- ja Sampo-nimisiä julkaisuja on ilmestynyt useitakin. Kalevalaisilla nimillä nimettiin monia vakuutusyhtiöitä: Kaleva (perustettu 1874), Pohjola (1891), Sampo (1909), Wellamo (1912) ja Louhi (1917). Suomessa höyrylaivatkin saivat komeita kalevalaisia nimiä: Wellamo (1898), Ilmarinen (jo 1833), Väinämöinen (1918), Sampo ja Ilmarinen (molemmat 1890-luvulla) sekä jäänmurtaja Sampo (1800-luvun lopulla). Rautateillä höyrystivät puolestaan veturit Ilmarinen (1871) ja Lemminkäinen (1872). Näiden lisäksi Väinämöinen, Joukahainen, Ilmarinen ja Lemminkäinen olivat vanhastaan sukunimiä. (Sihvo 1972: 399-403, 406, 407, 408, 411.)

Vaatus etunimistön suomalaistamisesta ja siitä syntynyt suomalainen etunimimuoto muuttivat osaltaan suvun nimien antamista. Siihen astihan osa suvuissa kulkevista nimistä oli vieraskielisiä. Näitä nimiä varmasti jäi pois käytöstä epäsuomalaisuuden ja epämuodikkuuden vuoksi. Vähiten muutospainetta kohdistui kristillisperäisten vanhojen pyhimysnimien kansanomaisiin muotoihin, kuten Mattiin, Anttiin ja Juhaniin, jotka ovat sen verran suomalaistuneet,

että niitä saattoi suomalaisuuskaudella aivan hyvin antaa edelleenkin nimeksi. 1990-luvulla keräämässäni aineistossa suvussa kulkeneet nimet ovat pääasiassa vanhojen pyhimysnimien kansanomaisia muotoja, kuten Tapani, Juhani, Antti, Matti, Ville, Juho, Liisa, Katariina, Kaisa. Joukossa on myös omakielisiä nimiä kuten Kalevi, Veikko ja Rauha. Vain muutamat suvuissa kulkevista nimistä ovat kieliasultaan epäsuomalaisia, jos niitä tarkastellaan kieliasun mukaan: Erik, Vilhelm, Samuel, Elisabeth ja Eevert.

4.5. Sukunimien vakiintuminen

1800-luvulla suomalainen etunimistö muuttui voimakkaasti etunimen yksilöllisyyden korostamisen, kaksi- ja kolminimisyyden yleistymisen sekä etunimen omakielisyyden vaatimuksen kautta. Nämä kaikki murensivat omalta osaltaan nimenmääräytymistä, mutta lisäksi 1800-luvun loppupuolella alkoi vielä yksi nimistönmuutos: sukunimien vakiintuminen suomalaiseen nimikäytäntöön. Pirjo Mikkonen ja Sirkka Paikkala ovat tutkineet suomalaisten sukunimien syntymistä ja kehitystä. Sukunimi on kielitieteessä yleensä määritelty niin, että sukunimeksi voidaan katsoa sellainen lisänimi, joka on esiintynyt samassa suvussa kolmessa perättäisessä polvessa. Määritelmä on kuitenkin ongelmallinen sikäli, että lisänimien periytyminen ei ole aina ollut säännönmukaista ja periytyminen on joskus vaikea käytännössä osoittaa. Määritelmä on tehty tutkijan näkökulmasta eikä siinä ole otettu huomioon sitä, ovatko nimenkantajat itse käyttäneet nimeä sukulaisuuden ilmaisemiseen. Täten sukunimeksi määriteltävässä nimessä olennaista on se, että sitä käytetään käsitteen merkitysisällön mukaisesti ilmaisemaan sukulaisuutta ja sukuun kuulumista. Entisaikaan lisänimen tai sukunimen antoivat toiset ihmiset tai viranomaiset, eikä asianosaisella itsellään ollut nimeen paljontaan vaikutusmahdollisuuksia. (Mikkonen & Paikkala 2000: 18-19, 20.)

Sukunimikäytännön osalta Suomessa on selvä ero Itä- ja Länsi-Suomen välillä. Länsi-Suomessa suurimmalla osalla ihmisistä oli etunimensä lisäksi erilaisia lisänimiä, jotka olivat syntyneet koti- tai asuinpaikan, ammatin, persoonallisten piirteiden tai isän nimen mukaan. Jotkut lisänimet ovat saattaneet vakiintua sukunimen kaltaisiksi jossain määrin periytyviksi nimiksi, mutta yhtenäistä sukunimikäytäntöä Länsi-Suomessa ei ole ollut. Ruotsin mallin mukaan länsisuomalaiset talonpojat nimettiin kirjoihin yleensä omalla ja isän nimellä, esimerkiksi Johan Johanssoniksi eli Juho Juhonpojaksi, jonka lisäksi heidän nimeensä voitiin kirjata sen asumuksen nimi, jossa he sillä hetkellä asuivat. Tämä asumuksen, usein talonnimi, muis-

tutti kyllä muodoltaan sukunimeä, mutta se vaihtui aina, kun ihminen muutti talosta toiseen. Sen sijaan nykyisten sukunimien kaltaiset sukunimet ovat Itä-Suomessa vanha ilmiö. Ero Itä- ja Länsi-Suomen välillä johtuu ainakin osaksi verotuskäytännöstä. Lännessä oli jo varhain kiinteät talot, joita verotettiin maa-alan mukaan. Tällöin ei ollut niin tärkeää, kuka talossa asui. Osassa Itä-Suomea taas talo ei ollut niin kiinteä kokonaisuus. Idässä verotettiin kaskiviljelyä harjoittavia ihmisiä, jotka muuttivat talonsa paikkaa viljelypaikan mukaan, jolloin ihmiset itse tulivat taloa tärkeämmiksi ja samalla nimen merkitys korostui. Itä-Suomessa sukunimi ilmaisi myös oikeuden kaskimaihin. (Mt. 13, 14, 17.) Täten sukunimien systemaattinen käyttöönotto muutti enemmän länsisuomalaisista kuin itäsuomalaisista nimikäytäntöä.

Länsi-Suomessa ennen 1800-lukua varsinaisia periytyviä sukunimiä oli aatellisilla, oppineistolla, sotilailla, porvaristolla ja käsityöläisillä, jotka saivat itse valita nimensä. Ruotsi-Suomessa aatelisten sukunimipakko astui voimaan vuonna 1626 ritarihuoneen järjestäytymisen yhteydessä. Aatelinimien tarkoitus oli ensisijassa ilmaista kantajiensa oikeus läänitykseen tai muuhun maaomaisuuteen sekä yleensäkin periytyviin oikeuksiin. Oikeuksien periytyminen saattoi johtaa nimien periytymiseen, ja vaikka näiden periytyvien nimien tehtävä ei alkuaan ollutkaan sukulaisuuden ilmaiseminen, näitä nimiä voidaan pitää varsinaisina sukuniminä. Säätyläisten ja joidenkin käsityöläisten sukunimien käyttö alkoi osin jo 1600-luvulla. Tavallisen kansan keskuudessa sukunimiä alettiin ottaa käyttöön vasta 1800-luvun loppupuolella. (Mt. 13, 14.) Eeva Maria Närhin mukaan 1800-luvulla suomalaiset olivat sukunimeltään vanhojen perintönimien kantajia, kuten Korhonen, Tikkanen, Mustonen, Ruotsalainen, Susi, Mehto ja Vahvaselkä, mutta varsin yleisesti myös vierasnimisiä Anderssoneja, Renvalleja, Beckereitä, Lönnroteja, Malmbergejä, Markoweja, Fomkineja jne. Osa kansaa oli kokonaan sukunimettä, osalla nimi vaihtui samankin miespolven aikana asuintalon mukaan. (Närhi 1996: 32.) Suurin osa aateliston, oppineiston, sotilaiden, porvariston ja käsityöläisten sukunimistä on ollut vieraskielisiä (vrt. Mikkonen & Paikkala 2000: 24-27).

Myös sukunimet voidaan nähdä nimimuodin ilmiönä. Mikkosen ja Paikkalan mukaan sukunimien käyttö levisi, kuten moni muu muoti tai yhteiskunnallinen innovaatio, ylimmästä yhteiskuntaluokasta eli aatelistosta vähitellen papistoon ja porvaristoon ja saavutti lopulta talonpojat. Kehitys on ollut samantapaista koko Euroopassa, vaikkakin eri maissa varsin eri-aikaista. Kaiken kaikkiaan sukunimien käyttöönotto ja vakiintuminen on kuitenkin vienyt vuosisatoja. Käsitteen sukunimi omaksumiseen ja sukunimien käyttöönottoon vaikutti oppineiston ja aateliston välittämän mannermaisen muodin lisäksi 1800-luvun kansallishenki sekä yhteiskunnan organisoituminen. Suomen kielen aseman kohentamisen yhteydessä kiinnitettiin

huomiota myös henkilönnimistöön. Etunimien ohella myös sukunimet alettiin käsittää kansallisiksi symboleiksi. Niitä kansalaisia, joilla jo oli sukunimi, innostettiin suomalaistamaan vieraskielisiä nimiään, kun taas niitä, jotka olivat kirkonkirjoissa vain Antinpoikia, Juhontytärtä tai joskus Liisanpoikia, kehoitettiin ottamaan itselleen sukunimi. Länsi-Suomessa alkoivat enimmäkseen -poika, -tytär, -son ja -dotter -nimet väistyä kirkonkirjoista 1800-luvun lopulla. (Mikkonen & Paikkala 2000: 13, 19.)

Sukunimien vakiintuessa kirkonkirjoihin merkittiin sukunimiksi tietenkin jo käytössä olleita aatelinimiä, oppineistonimiä, porvaris- ja käsityöläisnimiä sekä sotilasnimiä. Sukunimettömät puolestaan ottivat sukunimekseen vanhoja lisänimen asemassa olleita nimiä: patronyymejä, eli isännimiä, liika- ja lisänimiä, talonnimiä sekä itse seipitettyjä tai mallin mukaan muodostettuja nimiä. Mikkosen ja Paikkalan mukaan varsinkin alussa uusien nimien ottamiseen ja erilaisten nimityyppien kehittymiseen vaikuttivat esimerkiksi pappien, opettajien ja lehtimiesten käsitykset sukunimestä, sen muodosta ja sisällöstä. 1800-luvun lopulla suomalaisen ja ruotsalaisen maaseutuväestö keskuuteen levisi nopeasti tapa käyttää patronyymejä perinnöllisinä sukuniminä. Näin syntyivät monet son-loppuiset sukunimemme, sillä sukunimiksi kelpuutettiin yleensä vain ruotsalaisia patronyymejä. Suomalaisia patronyymejä otettiin sukunimeksi vain muutama kymmen, eikä niistä ole tullut muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta periytyviä koko perheen nimiä, vaan ne ovat jääneet pois käytöstä. Liika- ja lisänimistä sukunimiksi otettiin mm. kansallisuutta, heimoa, koti- tai asuinpaikkaa ja sukulaisuutta ilmaisevia nimiä, kuten Vänskä < svenske 'ruotsalainen', Hämäläinen, Ahokas, sekä kantajansa ominaisuuksia kuvaavia nimiä: Pitkänen, Veripää. Ammattinimityksiä kuvaavat esimerkiksi Pakarinen ja Välläri 'keittäjä', ja ammattinimityksistä ovat voineet syntyä myös sellaiset sukunimet kuin Myllynen < Mylly-Pekka, Mylläri-Pekka ja Rouvinen < Krouvi-Matti. Talonnimistä syntyi runsaasti sukunimiä, jotka niminä ovat vanhoja, mutta sukunimiä uusia. Monet talonnimet sisältävät jonkun aiemman isännän yksilönnimen, esimerkiksi Jussi-isännän talo voi olla Jussila tai Pentin hallitsema talo Pentti. (Mt. 20, 22-23.)

Useimmat yleisimmistä sukunimistä kuuluvat nuoreen kerrostumaan: Virtanen, Nieminen, Mäkinen, Koskinen, Järvinen, Lehtonen, Lehtinen, Saarinen, Salminen, Heinonen, Salonen, Tuominen. Tälle nimityypille on tunnusomaista, että nen-johdin liittyy maastotermiin tai johonkin muuhun luontoaiheiseen sanaan, ei kuitenkaan eläintennimityksiin. Tämä muoti-ilmiön tavoin levinnyt nimityyppi syntyi 1800-luvun loppupuoliskolla. Sen yleistymiseen vaikutti käsitys, että tällaiset nen-loppuiset nimet edustavat varsinaista vanhaa sukunimistöä. Nimien luomista helpottikin se, että suuri osa vanhoista sukunimistä on nen-loppuisia. Uusia

nen-loppuisia sukunimiä otettiin mallin mukaan tai niitä muodostettiin kotitalon tai -torpan nimestä, esimerkiksi Sahalahden Mäkipään mäkituparyhmän poika sai sukunimen Mäkinen, Sysmän Saarenkylän asukas taas nimen Saarinen. Näitä nimiä antoivat muun muassa papit ja opettajat, jotka merkitsivät muotiniimiä sukunimettömille joskus jopa nimettävältä lupaa kysymättä. (Mt. 27.) Edellä lueteltuja nimityypin yleisimpiä edustajia voikin kutsua ajan muotiniimiksi, jotka yleistyessään levittivät nen-loppuisten sukunimien muodostusmallia.

Mikkosen ja Paikkalan mukaan nämä nimet kuvastavat ensimmäisinä uutta käsitystä sukunimistä: ne on annettu tai otettu osoittamaan sukulaisuutta ja kuulumista samaan perheeseen. Lisäksi niillä on haluttu korostaa suomenkielisyyttä ja -mielisyyttä. 1800-luvun lopulta alkaen sukunimellä on haluttu nimenomaan ilmaista ihmisen kuuluminen perheeseen ja sukuun, ja sukunimiä on tietoisesti pidetty periytyvinä. (Mt. 27, 19-20.) Sukunimien tuleminen osaksi suomalaista nimikäytäntöä muutti myös suvun nimien antamista: sukulaisuutta ei enää välttämättä tarvinnut ilmaista etunimissä, koska sukunimi liittyy ihmisen siihen sukuun, jonka nimeä hän kantaa. Senhän ilmaisee jo nimityskin, *sukunimi*. Sukunimi periytyy suoraan polvelta toiselle, aivan kuten isän tai isoisan nimi aiemmin. Sukunimien vakiintuminen antoi lisää vapautta etunimien valitsemiseen, koska tavallaan sukunimi siirtyi periytyvän nimen asemaan.

4.6. Suvun nimien antaminen 1900-luvulla

4.6.1. Etunimien antamisen yleisiä piirteitä 1900-luvulla

Henkilönnimistössä 1800-luvulla alkaneet kehityslinjat jatkuivat 1900-luvun puolella niin, että lähes kaikki 1900-luvun etunimistön merkittävimmät piirteet ovat suoraa seurausta 1800-luvun nimistönmuutoksista. 1900-luvun alussa etunimistöä eniten muokkaava seikka oli vaatimus etunimien omakielisyydestä ja suomalaisuudesta, joka oli levinnyt nimimuotina koko kansan keskuuteen. Eero Kiviniemen mukaan omakielisten nimien suosio oli ylimmillään 1930-luvulla, jolloin joka kolmas lapsi sai omakielisen nimen (Kiviniemi 1999: 64). Erityisen suosittuja olivat myös vanhojen pyhimysnimien kansanomaiset puhuttelumuodot, kuten Matti, Antti, Kerttu ja Aune. Vuosisadan alkupuolen suomalaisuusaatteen mukaisia muotiniimiä olivat mm. Aino, Tyyne, Ritva, Pirkko, Toivo, Veikko, Pentti ja Erkki. (Nimet: Kiviniemi 1982: 204-211). Suomalaisuus oli kunniassa vielä sotien jälkeenkin, sillä Jaana Tokola on katsauk-

sessaan Jyväskylän lasten nimistä vuonna 1950 havainnut, että vierasperäisiä nimiä ei juuri-kaan annettu. Lasten etunimet olivat vahvasti suomalaisia, sillä nimien joukossa oli vain muutamia ei-suomalaisia nimiä, jotka löytyvät kylläkin ruotsalaisesta almanakasta: Hugo, Sune ja Harry. (Tokola 1997b: 104.) 1900-luvun jälkipuolella omakieliset ja suomalaiset etunimet ovat kuitenkin menettäneet suosiotaan. Muutos alkoi hitaasti 1950- ja 1960-luvun kuluessa. 1950-luvun lopussa Kustaa Vilkuna pani merkille, että esimerkiksi nimet Fanni, Hilma, Hilta, Iita, Selma, Eemeli, Oskari ja Uuno olivat käyneet kovin epämuodikkaiksi. Samoin oli käynyt sellaisille nimille kuin Aatos Armas ja Jalo Lahja. Sen sijaan olivat yleistyneet Vilkunan mielestä arkisen asialliset nimet Juhani, Jukka, Hanna, Katariina, Mari ja Tiina, sekä merkityksettömästä äänneyhtymästä muodostetut Aira, Eija, Raija, Raino, Reija. (Vilkuna K. 1959: 11, 13.) Kiviniemen mukaan selvimmin suosiotaan ovatkin menettäneet johonkin omakieliseen ilmaukseen perustuvat nimet (Kiviniemi 1999: 64), eli juuri sellaiset nimet kuin Lempi, Tyyne, Pirkko, Tauno, Armas ja Viljo. Sen sijaan suomalaisasuiset Matit, Mikot, Maijat ja Leenat ovat säilyttäneet asemansa. Omakielisiä etunimiä on kuitenkin annettu 1900-luvun lopussakin, mutta nimet ovat muuttuneet. 1990-luvulla suosittuja nimiä ovat Kiviniemen mukaan mm. Suvi, Sini, Meri, Taru, Satu, Onni, Veikka ja Pyry (ma. 64).

Toinen 1800-luvulla alkanut muutos, joka jatkui voimakkaana 1900-luvun puolella, on kaksi- ja kolminimisyyden yleistymisen. Eero Kiviniemen mukaan yksinimisyys väheni tasaisesti ja hyvin näkyvästi 1800-luvulta 1950-luvulle, noin 50%:sta 5%:iin. Kolmen nimen antaminen yleistyi tasaisesti 1900-luvun aikana niin, että 1970-luvun lopussa 10-15% lapsista sai kolme etunimeä. (Kiviniemi 1982: 182, 183.) Sitten annettujen nimien määrä on muuttunut seuraavanlaiseksi: vuonna 1995 ainoastaan yhden etunimen sai edelleen noin 5% lapsista, kolme nimeä sai pojista noin 30% ja tytöistä noin 27% (Yliopiston nimipäiväalmanakka vuodeksi 1997: 55). Vuosisadan loppua kohden on siis lisääntynyt kolmen etunimen antaminen, yksinimisyys on vakiintunut vähäiseksi ja kaksinimisyys hieman vähentynyt kolminimisyyden yleistyessä. Ilmeisesti kolminimisyydestä onkin tullut 1980- ja 1990-luvun kuluessa muoti-ilmiö. Sen sijaan 1900-luvun puolivälissä voimakkaana vaikuttanut yhdysnimimuoti on ollut laskussa jo 1980-luvulta alkaen ja vuonna 1995 yhdysnimen sai yhdeksi etunimekseen noin 4% pojista ja 6,5% tytöistä (mt. 55).

Äänteellisesti nimimuodissa on 1900-luvun kuluessa tapahtunut selvä muutos. Käytän seuraavassa pohjana Eero Kiviniemen listoja ”Suosituisimmat ensimmäiset etunimet naisilla eri aikoina (1880-1981)” ja ”Suosituisimmat ensimmäiset etunimet miehillä eri aikoina (1880-1981)”. Vuosisadan alussa (1900-1919) kymmenen suosituimman nimen joukossa oli lähes

yksinomaan pehmeä-äänteisiä nimiä: Anna, Hilja, Aino, Tyyne, Helmi, Aili, Hilma, Lempi, Elsa, Aune, Helvi, Eino, Väinö, Toivo, Lauri, Juho, Kalle, Vilho, Matti, Paavo, Tauno, Viljo. Vuosien 1920-1939 aikana kymmenen suosituimman nimen joukkoon tulevat voimakasään-teiset nimet: Kerttu, Sirkka, Hilkka, Ritva, Pirkko, Raili, Terttu, Veikko, Erkki, Martti, Reino, Raimo. Usein näissä nimissä on r-äänteen sisältävä konsonanttiyhtymä (rkk, rtt, rst). Tämän jälkeen vuosien 1940-1964 aikana suositut nimet muuttuvat edellisiä hieman pehmeä-äänteisemmiksi: Tuula, Marja, Leena, Raija, Seija, Anja, Eila, Pirjo, Riitta, Arja, Eija, Sirpa, Merja, Päivi, Tarja, Anne, Jaana, Tiina, Matti, Seppo, Pentti, Pekka, Heikki, Hannu, Timo, Jukka, Juha, Jari, Ari, Jarmo. Tänä aikana nimissä on edelleen voimakkaita konsonantteja ja konsonanttiyhtymiäkin, mutta ei enää pitkiä r-äänteellisiä konsonanttiyhtymiä. Vuodesta 1965 vuoteen 1981 suosituimpien nimen joukkoon tulee yhä enemmän sointuvia, pehmeä-äänteisiä nimiä, vaikkakin nimissä edelleen on konsonanttiyhtymiä: Sari, Minna, Satu, Katja, Sanna, Nina, Johanna, Hanna, Heidi, Mari, Jenni, Laura, Mika, Marko, Petri, Pasi, Sami, Janne, Jani, Mikko, Antti, Ville, Jussi. (Vrt. Kiviniemi 1982: 204-211.) 1980-luvulla suosituimpien nimi-en listoille tulevat nimet ovat entistä vokaalivoittoisempia ja niissä ei enää ole voimakkaita konsonanttiyhtymiä: Anna, Elina, Noora, Jenna, Joni, Niko, Teemu, Joonas, Toni (ks. Kivi-niemi 1993: 46-47). 1990-luvulla uudet suosikkinimet ovat yhä pehmeä-äänteisiä ja edellisiä vieläkin vokaalivoittoisempia: Henna, Anni, Julia, Emilia, Sara, Roosa, Veera, Emma, Aleks, Jere, Jesse, Eetu, Joonas (ks. Yliopiston nimipäiväalmanakat vuosille 1996: 55-56; 1998: 56, 58; 2000: 56, 58). Myös vuonna 2000 almanakkaan lisätyt uudet nimet kuvaavat hyvin 1990-luvun etunimistön äänteellistä pehmeyttä ja paljon vokaaleja sisältävien nimien suosiota: Aada, Santtu, Aleksandra, Eerika, Elise, Elmeri, Jami, Janette, Jemina, Joanna, Juliaana, Katriina, Kiia, Matleena, Milka, Miina, Miro, Miska, Mikaela, Nikolai, Olivia, Rasmus, Rebekka, Robert, Roope, Roni, Ronja, Susanne, Valentin, Tino, Viola (ks. Kiviniemi 1998: 62-68).

Nimimuodin tavoittaminen jälkikäteen on yleensä hankalaa, sillä usein muodista on jäljellä vain itse nimet ja muoti-ilmiöiden taustoja on vaikeampi selvittää. Myös monien nimimuotien samanaikaisuus hankaloittaa yksittäisen muoti-ilmiön tutkimista, sillä pelkkää nimeä on vaikea kiistattomasti liittää johonkin muotiin tietämättä nimen taustalla olevia valitsemisperuste-luja. Nimimuotien syntyminen ja leviäminen kuitenkin havainnollistuu vasta ajan kuluessa, ja usein tämän hetken nimimuoti on löydettävissä jo edellisen vuosikymmenen nimistä, niin että toisaalta nykyhetken nimimuotia voi tarkastella 1970- ja 1980-luvulla tapahtuneiden muutosten pohjalta. Nimimuodissa on aina kysymys suurempien linjojen vetämisestä, jossa yksittäiset nimet ja niiden valintaperusteet eivät ole ratkaisevan tärkeitä. Tältä pohjalta olen hahmo-

tellut 1990-luvulla annettujen etunimien taustaksi kolme nimimuotia: pitkät kutsumanimet, kansainvälisyys ja vanhat nimet. Nämä kolme nimimuotia ovat alkaneet jo 1970-luvulla ja levinneet hitaasti 1980-luvun aikana, kunnes 1990-luvulla ne ovat tulleet varsinaisiksi nimimuodeiksi. Nämä nimimuodit ovat myös haastateltavani tunnistaneeet, joten ne eivät ole vain ulkoa päin tehtyjä päätelmiä, vaan todellisia, etunimien antamisessa vaikuttavia asioita.

Kajja Turunen on tutkinut Helsingissä 1990-luvun puolivälissä etunimien valintaperusteita ja kiinnittänyt huomiota tutkimuksessaan erityisesti sellaisiin etunimiin, jotka on annettu kansainvälisyyden perusteella. Hän vertaili 1960-, 1970-, 1980- ja 1990-luvulla annettujen nimien valintaperusteita ja tuli siihen tulokseen, että 1960-luvulla ja 1970-luvun alussa ei kansainvälisyyttä juurikaan pohdittu etunimien valitsemisessa. 1970-luvun lopulla nimenvälinnassa on ollut mukana ajatus kansainvälisyydestä ja 1980-luvulla etunimiä on jo annettu kansainvälisyyden perusteella. Tällaisia nimiä on annettu enemmän tytöille kuin pojille. Aluksi kansainvälisiä nimiä on annettu varovasti: 1960- ja 1970-luvulla kansainväliset nimet on lähinnä annettu muiksi kuin kutsumanimiksi. 1990-luvulla kansainvälisiä nimiä on annettu sekä kutsumanimiksi että muiksi etunimiksi. Monet vanhemmat ovat valinneet lapsensa etunimet niin, että kansainvälinen nimi on annettu muuksi kuin kutsumanimeksi, niin että lapsi voi myöhemmin vaihtaa kutsumanimensä toiseen nimeen, jos kutsumanimen suomalaisuudesta on haittaa tai hän haluaa käyttää kansainvälistä nimeään. Kuitenkin kansainvälisyydessä on olennaista se, että valittu nimi sopii sekä suomalaisen että ulkomaalaisen suuhun, eivätkä kansainvälisyyden perusteella valitut nimet yleensä poikkeava tavallisesta etunimistöstä: Anna, Maria, Laura. Yleensä kansainväliset etunimet siis ovat hillittyjä ja sopivat suomalaisenkin suuhun. (Turunen 1996: 65-67, 74.) Saman havainnon olen tehnyt omasta aineistostani. Ajatus nimen kansainvälisyydestä ja sopivuudesta tulevaisuuden monikulttuuriseen ja -kieliseen maailmaan on ollut mukana valittaessa varsin tavallisia ja suomalaiseen etunimistöön vakiintuneita nimiä, mutta mukana on uudempiakin nimiä:

[Anna]: Mielestämme nätti perinteinen, mutta myös kansainvälinen nimi (T45).

[Otto]: Lyhyt ja ytimekäs nimi, selkeä 'suomalaistyyppinen' vaikka onkin lienee Saksasta peräisin. Otto on helppo nimi myös ulkomaalaisille. (P38.)

Otto: Haluttiin antaa perinteinen suomalainen nimi joka sopii myös ulkomaalaisen suuhun (P50).

Nico-nimen c:llä ajateltiin "kansainvälisyyttä" (P13).

Jasmin: Myöskin kaunis [--], sovitettu myös isosiskon toiseen nimeen. Molemmilla toiset nimet kansainvälisemmät, ainakin englanninkielisissä maissa helpompi käyttää. (T8.)

Nimien haluttiin olevan ”yksilöllisiä”, muttei liian erikoisia. Lisäksi oli mukavaa, että ne luontuvat myös muiden kielten mukaan, mutta ovat silti suomalaisia (- ei Brooke tms.). Myös tietty perinteisyys oli haussa. (T17.)

Ajatuksessa etunimen kansainvälisyydestä voi olla taustalla esimerkiksi se, että nimestä on hyötyä lapselle tulevaisuudessa vaikkapa ulkomailla opiskellessa tai työskennellessä (Tokola 1997b: 105). Monet vanhemmat ovat nykyään itsekin asuneet ulkomailla. Kokemukset omasta suomenkielisestä etunimestä ovat silloin saattaneet olla karvaatkin:

Olen asunut Ruotsissa ja ehkä palaan ulkomaille, saattaa olla että muuallekin. Kärsin Ruotsissa asuessa omasta suomalaisesta nimestä, joten halusin lapsille kansainvälisemmät nimet. (H31.)

[Outi-nimi] on ollut hankala muissa maissa (out/aut, audi yleensä lausuttuna) (T36).

Sirpa-nimi ei ollut Ruotsissa asuessa kovinkaan tyydyttävä. Mutta Suomessa kyllä. (T57.)

Ulkomailla asumisen, ulkomaalaisten ystävien ja kansainvälisten avioliittojen myötä on huomattu se tosiasia, että monet suomalaiset nimet ovat ulkomaalaisille vaikeita ääntää. Myös joidenkin nimien merkitys vieraassa kielessä tai niistä syntyvät mielleyhtymät voivat olla vähemmän viehättäviä. Tämä on haluttu ottaa huomioon lapsen nimiä valitessa. Vieraskieliset nimet ovat sopivia silloin, kun toinen vanhemmista on syntyperältään ulkomaalainen tai suku on esimerkiksi ruotsinkielistä, jolloin sukunimikin voi olla vieraskielinen. Perheen kotikielikään ei aina ole pelkästään suomi. Usein ulkomaalaisten sukulaisten on vaikea ääntää suomalaisia nimiä, varsinkin jos niissä on pitkiä konsonanttiyhtymiä tai vokaaleja y, ä ja ö. Toisaalta ääntämisvaikeudet riippuvat täysin siitä, miten paljon kielet eroavat toisistaan. Aineistossani on muutama lapsi, jonka vanhemmista toinen ei ole syntyperältään suomalainen. Nämä vanhemmat on ratkaisseet pulman näppärästi: joko yksi etunimestä on valittu ulkomaisilta sukulaisilta, pääasiassa isovanhemmilta, jolloin mitään kieliongelmaa ei ole, tai sitten on valittu ääntämiseltään sellaisia suomalaisia etunimiä, että ne ovat helppoja ulkomaisille sukulaisille.

Useinhan kansainvälisyys tulee esiin selvästi vieraskielisten nimien kohdalla. Jaana Tokolakin on katsauksessaan Jyväskylässä vuonna 1990 annettuihin etunimiin kiinnittänyt huomiota sellaisiin etunimiin kuin Dionne, Chantal, Jose, Julian (ks. Tokola 1997b: 105). Selvästi vieraskieliset etunimet herättävät huomiota ja toimivat varmasti nimimuodin levittäjinä. Vieraskielisten etunimien leviämistä vaikuttaa kuitenkin kaksi seikkaa: suomalaiset sukunimet sekä ääntämis- ja kirjoitushankaluudet. Esimerkiksi sellaiset nimet kuin Richard, Casimir,

Philip, Robert, Jacques, Ridge, Brooke, Cecilia, Christina, Charlotte ja Yasmine eivät sovi hyvin tavallisen Mäkisen, Niemisen ja Mutikaisen kanssa. Vieraskieliset nimet vaatisivat yleensä alkuperäkielensä mukaista ääntämistä, mikä kuulostaa varsin koomiselta, kun sukunimi kuitenkin ääntyy suomalaisittain. Toki vieraskielisiä nimiä voi ääntää suomen kielen mukaisestikin, mutta vaikutelma on silloinkin koominen. Lisäksi ”ulkomaalaiset” nimet sisältävät usein suomen kielelle vieraita äännteitä ja niiden äänneasu voi olla erilainen kuin kirjoitusasu. Niitä on siis vaikea sekä ääntää että kirjoittaa, erityisesti pienen lapsen. Tällaisesta nimestä voi myös tulla mielipahaa ja kiusaamista koulussa. Vanhastaan vieraskielisiä etunimiä on annettu siinä tapauksessa, että sukunimi on puhtaasti vieraskielinen. Usein näihin sukunimiin sopivat kuitenkin suomalaisetkin etunimet. Jostakin syystä suomalaisen etunimen ja vieraskielisen sukunimen yhdistelmä ei tunnu olevan lainkaan niin koominen ja epäsopiva kuin vieraskielisen etunimen ja suomalaisen sukunimen. ”Ulkomaalaisten” etunimien vieroksuminen kuvastaa ehkä selvimmin aineistoni sisäsuomalaisuutta; pääkaupunkiseudulla ja rannikolla tällaisia nimiä annetaan enemmän. Esimerkiksi Kaija Turunen on syksyllä 1993 poiminut Helsingin Sanomien kastettuja-palstalta seuraavat varsin epäsuomalaiset nimet: Benjamin Alexander, Bianca Victoria, Chira Carolina, Emily Ada Elmiira, Madeleine Ellen Maria, Nicky Sebastian, Oscar Christian (Turunen 1996: 8.) Keskisuomalaisittain 1990-luvulla hyväksyttävän etunimen voisikin kiteyttää erästä vastaajaa mukaillen: Nimi saa olla persoonallinen, mutta sen pitää olla kulttuurisesti sopiva (P63).

Monet nimenantajat ovat tarkoituksella asettuneet vastustamaan vieraskielisiä nimiä ja korostavat suomalaisuutta:

Pitää olla kansallisuuteen sopiva nimi! Arvostan sitä että suomalaiset uskaltavat käyttää kunnan suomalaisia nimiä. Ei tarvitse nöyristellä. (H28.)

Nimen täytyy kuvastaa omia juuria ja perinteitä (P58).

Kun omat nimet ovat suomalaisia, lapsille myös! (H35.)

Koko perheen nimet ovat tavallisia kunnan suomalaisia etunimiä - ei ulkomaalainen lapsen nimi sovi suomalaisten nimien kanssa (H4).

Haluttiin tavalliset, perinteiset suomalaiset nimet, ei mitään Christian Alexander Niemisiä. Vaikka meillä onkin erikoinen sukunimi ja appi ehdotti kansainvälisiä nimiä, haluttiin suomalaiset, jotka on helpot lausua ulkomaalaisellekin. (H40.)

Kansainvälisyys-ajatuksen rinnalla ovat 1970-luvulta alkaen olleet vanhat etunimet sadan vuoden takaa. 1970- ja 1980-luvuilla suosituimpien nimien listoille nousivat sellaiset nimet

kuin Ville, Mikko, Antti, Timo, Teemu, Joonas, Hanna, Mari, Anna ja Elina. 1990-luvulla satavuotiaat ja sitä vanhemmat nimet ovat tulleet entistä suosittummiksi, ja annettujen vanhojen nimien määrä on kasvanut. Muotininimiksi ovat muodostuneet Väinö, Emma, Aleks, Juho, Anni, Emilia, Iida, Ville, Teemu, Joonas ja Eetu (ks. esim. Yliopiston nimipäiväalmanakka vuodeksi 2000: 56-59). 1800-luvun ja 1900-luvun alun etunimistöön voimakkaasti tulehisen 1990-luvun puolella ovat myös haastateltavat panneet merkille:

Vanhat nimet, noin sata vuotta ja sitä vanhemmat (H36).

Vanhat nimet alkaa olla taas: Selma, Simo, Eelis (H37).

Vanhoja nimiä: Emma, Maria, Severi, Sulo. Nyt on 1900-luvun alun nimiä. (H40.)

Olisin halunnut antaa [pojalle] nimen Emil (isän isän toinen nimi), mutta mies ei halunnut. Silloin [vuonna 1987] ei olleet vanhat nimet suosiossa kuten nyt. (H21.)

Vanhat nimet: Lyydia, Sofia, Juho, Helmi. Mummonaikaiset: Augusta, Aleksandra, Amanda, Henriikka, vähän pitempiä nimiä ehkä. (H35.)

Viimeisessä esimerkissä mainitut vähän pitemmät etunimet kutsumaniminä ovat viime vuosikymmenten uusi ilmiö. Pitkällä kutsumanimellä tarkoitan kolmitavuista nimeä riippumatta siitä, kuinka monta kirjainta nimessä on. Siis esimerkiksi kolmitavuinen Elina on pitkä kutsumanimi, kun taas kaksitavuinen Veikko on lyhyt, vaikka Veikko on kuusikirjaiminen ja Elina vain viisikirjaiminen. Lähes kaikki muotininimet 1900-luvun alkupuolelta saakka ovat olleet kaksitavuisia ja useimmat vielä nelikirjaimisia, esimerkiksi Aino, Eila, Anja, Pirjo, Päivi, Sari, Anne, Eino, Toivo, Matti, Kari, Jari, Juha, Jani, Mika. Tokihan aiemminkin on annettu pitkiä kutsumanimiä, esimerkiksi kaikki yhdysnimet ovat laskettavissa pitkiä nimiksi, mutta muissa kuin yhdysnimissä suuntaus on uusi. Olenkin rajannut seuraavasta yhdysnimet pois juuri siksi, että ne ovat aina pitkiä. Esitykseni perustuu Eero Kiviniemen kokoamiin listoihin ”Suosituimmat ensimmäiset etunimet naisilla eri aikoina (1880-1981)” ja ”Suosituimmat ensimmäiset etunimet miehillä eri aikoina (1880-1981)” (Kiviniemi 1982: 204-211). Nämä listat sisältävät kunkin vuosikymmenen 40 suosituinta nimeä, tosin 1960-luvulta alkaen viiden vuoden jaksoissa. 1880-luvun puolella näillä listoilla esiintyy montakin kolmitavuista nimeä: Maria, Amanda, Matilda, Johanna, Vilhelmiina, Helena, Lyydia, Aleksandra, Emilia, Aliina, Sofia, Johannes, Vihtori, Taavetti, Aukusti, Jalmari, Oskari, Iisakki ja Aleksanteri. Tämän ajan pitkät nimet selittyvät osaksi sillä, että tuolloin yksinimisyys oli vielä voimissaan samoin kuin rikas kansanomaisen puhuttelunimistö, niin että varmasti monet Jo-

hannat, Aleksandrat ja Aukustit olivat Hannoja, Santroja ja Kusteja. 1900-luvun puolella pitkät nimet häviävät listoilta niin, että vuosien 1900-1970 välillä listoilla on vain muutamia nimiä ja nekin yleensä listojen häntäpäissä: Maria, Lyydia, Sinikka, Marjatta, Helena, Johanna, Johannes, Jalmari, Kalevi, Juhani, Tapio. Miesten nimissä 1960-luvun loppupuolella ei listalla ole yhtään kolmitavuista nimeä. Kolmitavuisten nimien häviäminen kutsumanimistä johtuu todennäköisesti siitä, että kaksinimisyiden ja kolminimisyiden yleistyessä ne ovat siirtyneet jälkimmäisiksi etunimiksi. Suomen kielessähän ns. viskurilaki määrää tavuiltaan pitemmän nimen nimisarjan jälkimmäiseksi nimeksi. Näin esimerkiksi nimi Kari Juhani Nieminen on yleisen nimitajun mukainen, kun taas Juhani Kari Nieminen ei istu suomalaisen korvaan.

1970-luvulla naisten ensimmäisten etunimien, siis tavallisesti kutsumanimiksi käsitettyjen nimien, joukkoon alkoi kuitenkin ilmaantua kolmitavuisia nimiä: Johanna, Marika, Susanna, Maria, Elina. Miesten nimien listoille ensimmäinen kolmitavuinen nimi ilmestyi vasta 1985-1989 ja se oli Alekski (Kiviniemi 1993: 46-47). 1990-luvulla kolmitavuiset kutsumanimet nimisarjojen ensimmäisinä niminä yleistyivät entisestään. Esimerkiksi vuoden 1998 yleisimpien ensimmäisten etunimien listoilla 40 joukossa olivat Emilia, Elina, Sofia, Johanna, Annika, Janina, Anniina, Alekski, Santeri, Matias, Valtteri, Oskari, Mikael ja Samuli (Yliopiston nimipäiväalmanakka vuodeksi 2000: 56, 58). Tästä voidaan päätellä ainakin se, että kolminimisyys on lisääntynyt. Kolmen nimen sarjassa kolmitavuinen nimi voi hyvin olla ensimmäisenä ilman, että nimisarjan rytmi ja viskurilaki aiheuttavat ongelmia, kunhan sarjan viimeinen nimi on myös kolmitavuinen, esimerkiksi Kristiina Anna Maria Nieminen tai Katariina Suvi Marika Nieminen. Kahden nimen sarjoissa molempien nimien tulee olla kolmitavuisia, esimerkiksi Johanna Maria Nieminen, Mikael Kristian Nieminen, Matleena Rebekka Nieminen tai Rebekka Matleena Nieminen ja Janette Jemina Nieminen. Tällaiset nimet kertovat myös siitä, että etunimet yleensäkin ovat pitenemässä sen lisäksi, että kolmen etunimen antaminen on yleistymässä. 1990-luvun etunimistöä voi siis hieman yleistäen luonnehtia kansainvälistyväksi, vanhahtavaksi ja piteneväksi.

4.6.2. Suvun mukaan annetut nimet

Nimenmääräytymistapa ohjasi vanhemmat antamaan lapsilleen suvun nimiä, ja tavan hajotessa väheni luonnollisesti myös suvun nimien antaminen, kun etunimet sai valita oman mielen mukaisiksi. Vielä 1800-luvun puolella nimenmääräytymistapa vaikutti etunimien valitsemi-

seen, mutta tavan voima heikkeni jatkuvasti niin, että 1900-luvulla erityisesti tyttöjen nimet on valittu varsin vapaasti. Eero Kiviniemen 1970-luvun lopussa tekemän Almanakkakyselyn tulosten mukaan suvun mukaan nimeämiseksi 1900-luvulla on ollut tyypillistä se, että nimet ovat selvästi yleisempiä pojilla kuin tytöillä ja että nimervalinta suvun piiristä oli viime vuosikymmeninä menettänyt huomattavasti suosiotaan (Kiviniemi 1982: 131). Suvun mukaan nimeäminen siis väheni vuosisadan alusta 1970-luvulle saakka. Syitä tähän on varmasti useita. Yksi mahdollinen selitys on voimakkaiden nimimuotien ja uusien muotiniimien tuleminen sotien jälkeen. Uusien nimien kanssa eivät suvun vanhat nimet sopineet ja nimimuodin vaihtumisen mukaan oman ja edellisen sukupolven nimet olivat tulleet epämuodikkaiksi ja vääryällä tavalla vanhanaikaisiksi. Ja kun lapsen etunimiä ei enää tarvinnut valita suvusta, niitä ei sitten valittu, kun oli muitakin vaihtoehtoja. Nimenmääräytymistapa jätti kuitenkin jälkeensä moneen sukuun yhden tai kaksi nimeä, jotka annetaan jokaisessa sukupolvessa kerran tai kaksi, joissakin suvuissa systemaattisemmin esimerkiksi aina isältä pojalle, äidiltä tyttärelle, vain esikoispojille tai pienissä suvuissa melkein jokaiselle. Välillä tällainen perinne on voinut katketa yhden sukupolven ajaksi, mutta sitten sitä on jatkettu esimerkiksi niin, että isä on antanut pojalleen oman isänsä toisen nimen, joka on periytynyt monessa polvessa, mutta jota ei jostain syystä isälle ole annettu. Tavallisin nimenmääräytymistavan jälkeensä jättämä suvun nimen antamisen muoto on isän tai äidin nimen, yleensä toisen nimen, mutta myös kutsumanimen, antaminen lapselle jälkimmäiseksi etunimeksi.

Suvussa 2. nimi on ollut aina Juhani tai Johannes. Sukua on selvitetty v. 1837 asti, jolloin eli Johan Johansson -niminen esi-isä. (P31.)

Äidin suvussa tyttöjen toinen nimi periytyy mummoilta tai isomummoilta aika monen sukupolven ajalta (P56).

Perinteet nimien kierrätyksessä on pitkät ja suvut isoja, 11 lastakin monesti (H12).

Pojat ovat 1. tai 2. nimeltään Antteja (ainakin esikoispojat) (T61).

Kullervo, äidin isän toinen nimi (Esko Kullervo). Kaikki Esko Kullervon poikapuoliset lapset alenevassa polvessa ovat Kullervoja. Veljeni = Mikko Kullervo, hänen poikansa Juha-Matti Kullervo ja Tuomas Kullervo. (P24.)

Lapsille on yleensä annettu 2. ja 3. nimeksi joko äidin, isän tai isovanhempien nimi (T29).

Isovanhempien tai omien vanhempien toinen nimi annetaan esikoiselle (P28).

Vanhempien toinen nimi on ollut tapana antaa jollekin lapselle (P11).

Joillakin on isän toinen nimi annettu pojalle toiseksi nimeksi (T24).

Suvussa jotkut nimet siirtyvät polvelta toiselle. Ilmeisesti ihan sattumanvaraisesti. Ainakin lähiaikoina. (P3.)

Jonkin verran äitini (isän) nimesi sisareni lapsena kuolleen sisarensa mukaan. Minun nimeni löytyy isän ukilta - samoin vanhemman veljeni nimi. Sisareni on nimennyt tyttärensä äitini ja mummmomme mukaan... (T63.)

Suku äidin puolelta ei ole ollut perinteikäs nimeämisessä, isän puolella tietyt nimet (suvun patriarkat mm. Johannes) kulkevat suvussa. [Isän] puolella annetaan mielellään sukulaisten nimiä, isännimi toisena nimenä on perinne, jota emme jatkaneet. (T68.)

Olen poiminut kyselylomake- ja haastatteluaineistostani suvuissa 1900-luvulla kulkevia nimiä: Aleksanteri, Anna, Antti, Aurora, Eemil, Ensio, Erik - Erkki, Esa, Helena, Henriikka, Ilmari, Jalmari, Joel, Johanna, Johannes, Juhani, Juho, Kalevi, Kalle, Katariina, Kaisa, Katri, Liisa, Maria, Marjatta, Matti, Mikael, Mikko, Orvokki, Oskari, Pekka, Rafael, Rauha, Sakari, Samuel, Tapani, Tapio, Veikko, Vihtori, Vilho, Viljo, Ville - Vilhelm. Näistä nimistä monessa suvussa kiertävät Tapani, Maria, Johannes, Juhani, Antti ja Anna. Vaikka suvun mukaan nimeäminen onkin ollut yleisempää poikien kuin tyttöjen kohdalla, suvuissa kulkee yhtä lailla naisten kuin miestenkin nimiä. Joissain suvuissa saattaa olla niinkin, että miesten nimiä ei kulje ollenkaan, kun taas naisten nimiä voi kulkea kaksikin. Joissain suvuissa taas on muodostunut sellainen perinne, että monessa perättäisessä polvessa on annettu sama nimi jälkimmäiseksi nimeksi, mutta muille suvun jäsenille nimeä ei ole annettu. Esimerkiksi "[isän] suvussa Eevert on siirtynyt esikoispojalle jo neljän sukupolven ajan" (T36).

1970-luvulle asti suvun nimien antaminen siis väheni, mutta sen jälkeen suvun nimien antaminen ei ole enää merkittävästi vähentynyt. Eero Kiviniemen mukaan Almanakkakyselyn tuloksissa 28% ensimmäisistä etunimistä, 59% toisista ja 56% kolmansista etunimistä oli annettu suvusta (Kiviniemi 1982: 132). Kaija Turusen aineistossa, joka painottui 1980-lukuun, ensimmäisistä etunimistä 22% ja toisista etunimistä 54% oli annettu suvusta (Turunen 1996: 18). Omassa aineistossani 179 lapsesta 109 lasta, eli noin 61%, on saanut suvun nimen. Lukuja ei kylläkään voi vertailla, sillä Kiviniemi ja Turunen ovat eritelleet aineistonsa Kiviniemen luomien nimenvaihtoperusteiden mukaan, mitä minä puolestani en ole tehnyt. Kaija Turusen mukaan 1990-luvulla nimenannossa on ollut suuntauksena antaa suvun nimiä: toisaalta vanhoja perinteisiä nimiä ja toisaalta sellaisia nimiä, jotka sopivat kansainvälisiksi nimiksi. Myös tyttöjen nimeäminen suvun mukaan vaikuttaa lisääntyvän. (Mt. 74, 30.)

Kaiken kaikkiaan 1990-luvulla suvun nimien antaminen on tavattoman kirjavaa verrattuna nimenmääräytymistavan aikaiseen käytäntöön. Esimerkiksi tytölle voidaan nimeksi valita

yhtä hyvin äidin, tädin, isoäidin, isotädin, isoisomummon nimi tai vaikkapa 1700- ja 1800-luvuilla suvussa kiertänyt nimi, joka on löytynyt sukututkimuksesta. Tämä herättää kysymyksen, miksi ja millä perusteilla suvun nimiä valitaan. Tavat eivät velvoita vanhempia enää samoin kuin sata vuotta sitten eikä nimen valitseminen suvusta ole mitenkään itsestänselvyys edes ensimmäisen lapsen kohdalla. Aineistoni perusteella vaikuttaa siltä, että suvun nimien antamiselle on kolme perustetta. Nämä perusteet ovat yleensä erillisiä eivätkä limity toisiinsa. Ensimmäinen on se, että tämä kyseinen sukulainen, jonka mukaan nimi on annettu, on tai on ollut nimenantajalle tärkeä ja rakas ihminen.

Ukki oli Jukalle rakas ja tärkeä aikuinen lapsuudessa, nyt jo edesmennyt. Työteliäänä ja hyväluonteisena miehenä tunnettu. ”Hyvän miehen” esikuva nimenä. [--] Jukkaa itseään on harmitanut joskus se, ettei toisena tai kolmantena nimenä ole kenenkään esivanhemman tai isän nimeä. (P14.)

[Isän äiti] on ollut mulle kuin oma äiti (H3).

Nimi kulkee suvussa (lapsen enolla, ukilla ja serkulla) äidin puolelta. Arvostan ja kunnioitan tätä nimeä kantavia suvun miehiä. Halusin nimen muodossa suvulle jatkuvuutta. (P61.)

Isän äiti [--] hoiti minua sekä sisaruksiani pienenä. Oli ihana mummu, joka aina hakeutui lasten pariin. Isäni sisar [--] oli kummitätini ja vanhapiika asuen mummuni luona ja näin ”joutui” paljon olemaan meidän lasten kanssa. Hänestä myös hyviä muistoja lapsuudesta. (T25.)

[Äidin] isä otti Kalle-nimen kunnianosoituksena (H18).

[Lapsi] tuntui lempeäluonteiselta kuin isoisänsä. Oli jo pienestä asti. Haluttiin kunnioittaa pappaa ja tämä olikin siitä kovin otettu, hänen vaimonsa oli katkera kun ei saanut omaa nimekaimaa. (H28.)

Isoäiti oli elossa vielä silloin ja oli hyvin otettu nimen antamisesta, mutta he eivät koskaan ehtineet tavata (H38).

Poikamme sai molempien puolelta isovanhemman nimen, vaikka yhdistelmä ei ole sointuva. Sointuvuutta enemmän vaakakupissa painoi halu jatkaa näiden suvun vahvojen miesten muistoa naisvaltaisessa suvussa. Tavallaan myös toive, että poika perisi jotain heidän karakteristaan. (T68.)

Näissä esimerkeissä tulee esiin se, miten syviä merkityksiä nimet voivat kantaa mukanaan. Useimmat tällaiset nimet ovat nimenantajien lähisukulaisia: isiä, äitejä, isovanhempia, tätejä, setiä, enoja. Monesti nimi on annettu jo kuolleen läheisen muistoksi.

Toinen perustelu on se, että suvun nimi liittyy lapsen sukuun tai perheeseen. Tällöin itse nimi ei liity niin kiinteästi tämän aiemman nimenkantajan persoonaan, vaan sen herättämät mielikuvat liittyvät yleisemmin sukuun. Toki aiempi nimenkantajakin voi olla tärkeä nimenantajille. Usein tällä periaatteella valitut nimet ovat suvussa kulkeneita nimiä, joita on ollut

sen verran monella suvun jäsenellä, että ne eivät yhdisty erottamattomasti johonkin yhteeseen ihmiseen. Tai nimi on löydetty esimerkiksi sukututkimuksesta, jolloin aiemmat nimenkantajat ovat jo ajat sitten kuolleet.

Ei ollut mitään erityistä syytä antaa suvun nimiä, se osoittaa suvun jatkuvuutta ja luo yhteenkuuluvuutta (H39).

On vaan mukava jos on vähän perinteitä, joku joka pysyy mukana (H29).

Lapsessa on isovanhempiakin, saa näkyä nimessä (H32).

Perinne, sitoutuminen, jatkuvuus haluttiin säilyttää. Nimi tuntui tosi hyvältä, kummankin isää on yhteisessä lapsessa. Esi-isät ja -äidit elää nimen kautta uusissa polvissa. (H34.)

Jatkuvuus. [--] Tietty perinne säilyy nimissä, rakkaus sukua ja sen alkuperää, myös sukutaloa kohtaan. Kunnioitus esipolvia kohtaan esimerkiksi antamalla mummon nimen. Kiinnittää lapsen sukuun, antaa juuret. (H35.)

Tuntui vaan tärkeältä antaa suvun nimi, lapsi kuuluu sillä tavalla sukupuuhun. Suvun nimet takuusomalaisia. Tuntui omimmalta. (H13.)

Se oli vaan se suvun nimi, haluttiin antaa isän toinen nimi. Annettiin alkuperäinen Johannes koska se oli kaunis nimi. Ei annettu muunnelmaa koska se oli hyvä, tuo jatkuvuutta sukupolvien ketjussa. Suvun nimi oli itsestään selvä. (H22.)

Kolmas suvun nimien antamisen perustelu on se, että nimi on itsessään miellyttävä sen lisäksi, että se on suvusta. Nämä nimet eivät yleensä ole suvussa kulkevia nimiä, vaan nimenantajat valitsevat ne suvusta omien nimimieltymystensä mukaan ja lapsen muihin etunimiin sopivaksi. Pääpaino on siis nimen ominaisuuksilla, ei nimeen liittyvillä mielikuvilla aiemmista nimenkantajista tai sukutunteesta.

Nimet oli muutenkin nättejä nimiä, kaikkien toiset nimet on vuosisadan vaihteesta, sopivat siis yhteen. Matilda-mummo oli isälle läheinen, muut on kuolleet jo kauan sitten. (H20.)

Pääasia oli saada rakas nimi suvusta (T68).

Äidin isän isän isä oli Iivari [--]. Haettiin suvusta vanhaa nimeä, joka sopisi [kutsumanimen] kanssa. Isän puolella isä on saanut isoisänsä etunimen etunimeksi. Myös muutamia toisia nimiä, mutta ei pitkää nimiperinnettä. Kun nimeä mietittiin aluksi oli ehdolla nämä kulkeneet toiset nimet, mutta sitten kysyttiin kaikilta vanhemmilta isovanhempien kaikki nimet koska ei itse muistettu. Sitten valittiin nimi koska pääasiana oli saada suvun perinnenimi. [--] Ville (papan nimi) tosin karsiutui pois koska se on niin yleinen ja tuttavapiirissä on niin monta Villeä. (P38 ja H4.)

Se sattui sopimaan [kutsumanimen]. Jos ei olisi sopinut, olisi voinut vaihtaa toiseksi, onneksi ei tarvinnut vaihtaa. Äiti oli mielissään nimen antamisesta. (H38.)

Ne oli niin hyviä. Itse asiassa [nimet] keksittiin ensin ja sitten huomattiin, että on suvussakin. Oli hyvä lisäperustelu. [--] Tuo mukaan sukutunteen, mutta ei ole ollut perinteenä. (H41.)

Näiden perusteiden lisäksi suvun nimien antamiseen ovat voineet vaikuttaa lapsen isovanhempien toiveet jonkin tietyn suvun nimen antamisesta. Joskus taas pitkä nimiperinne, esimerkiksi sama nimi toisena nimenä, on itsessään niin hieno ja arvokas, että se halutaan säilyttää.

Kyllä isoäidit hienovaraisesti vihjasivat toivovansa isoisän nimeä mukaan lapsenlapselle ja meistä se oli myös itsestään selvää (P52).

Painostuksesta tuli Maria! Kiristys! Perinnöttömäksi tekeminen! [Naurua.] Äiti on voimakas-
tahtoinen ja halusi nimen kulkevan suvussa. (H30.)

Monesti on kuitenkin käynyt niin, että tällainen nimiperinne on nyt ainakin tilapäisesti katkaistu. Perinnenimeä ei ole annettu tai useamman polven ajan periytynyt nimi on jäänyt syystä tai toisesta antamatta tässä polvessa, tulevastahan ei voi tietää. Syitä miksi suvun nimiä ei ole annettu on erilaisia:

Samuel-nimi on kulkenut, nyt se on tyssännyt siihen että on vaan tyttöjä yhdessä polvessa (H37).

[Suvussa on kulkenut nimiä], mutta äidin puolella on muut sisarukset käyttäneet ne! Ei haluttu antaa [niitä] koska on jo käytössä samalla sukupolvella. Isän puolella on suomenruotsalaiset ja ortodoksijuuret, joten nimet ei sopineet. (H28.)

Mummo olisi toivonut, että [nimi] olisi jatkunut, äidille sillä ei ollut merkitystä, joten se oli helpompi jättää käyttämättä. [--] Nimi on kuitenkin persoonakohtainen, vähän ärsytti että kaikki on samannimisiä. Perinne ei välttämättä hyvä nimessä, koska kaikki on kuitenkin omia persooniaan. (H36.)

Mutta sitten tuli sellainen ajatus, että ei halua antaa omia nimiä, koska ei halua sitoa lasta itseensä nimen kautta - lapsi on oma persoonansa jolla on oma nimensä (H37).

Isän suvussa ei kulje, eivät ole [sillä tavalla] sukurakkaita. Äidin suvussa Maria ja Esa. Lasten serkuilla on jo nimet käytössä, joten ei haluttu kastaa samannimisiksi. (H39.)

Helena-nimestä ei niin paljon pidä, että olisi sen lapselle antanut. Helena kulkenut äidin suvussa. (T25.)

Mietittiin suvun nimiä omille lapsille, mutta nimet ei lopultakaan miellyttäneet korvaa tarpeeksi (H27).

Suvun nimissä ei ollut sellaisia nimiä, jotka olisi miellyttäneet. Äidin puolella nimet mummoilta oli varattu siskolle, joka ei kuitenkaan saanut tyttöä vaan kolme poikaa. (H21.)

Ilmari - suvun perinnenimi isän puolelta, mutta ei haluttu loukata äidin vanhempia, joten valittiin neutraali nimi (P59).

Päätettiin antaa lapsille omat nimet, antakoot sitten omille lapsilleen suvun nimiä, jos haluavat (H6).

Monissa suvuissa perinteet ovat katkenneet jo monta sukupolvea sitten. 1900-luvun puolella ei ole enää kulkenut nimiä sukupolvelta toiselle, eikä myöskään ole ollut tapana antaa isän tai äidin nimiä lapsille jälkimmäisiksi etunimiksi. Nimet on jo monen polven ajan valittu omien mieltymysten mukaan, eikä sukulaisuus tai sukuun kuuluminen tule mieleen etunimiä valittaessa.

Ei kenelläkään kummallakaan puolella. Ei harkittu omia toisia nimiä, ei niin rakkaita nimiä eikä sopineet kutsumanimiin. Olisi ollut kiva että olisi ollut joku nimi jota jatkaa, mutta ei tiedetty kummalle puolelle kallistua. Severi, Urho, Tyyne, Ritva, Raili ei oikein muodinmukaisia. (H40.)

Ei ole koskaan puhuttukaan, ei ainakaan äidin puolella, ei sisaruksilla. Ei ole niin läheiset välit vanhempiin että on päätetty itse. (H16.)

Mietittiin vähän Petteriä [isän toinen nimi] mutta isä ei halunnut antaa sitä toiseksi nimeksi, koska oli joutunut siitä kiusatuksi: Petteri punakuono (H7).

Mutta yhtä lailla kuin nimiperinteet ovat katkenneet, niitä on myös syntynyt. Sellaiset nimeantajat, joiden suvussa ei ole ollut nimeämisperinteitä lähipolvissa, ovat antaneet jonkin aiempien polvien nimistä lapselleen. Usein on vielä tehty niin, että kaikille lapsille on annettu jokin nimi suvusta. Tai esimerkiksi sisarukset ovat aloittaneet uuden nimiperinteen antamalla sen kaikille lapsilleen. Taustalla on toive siitä, että lapset sitten jatkaisivat perinnettä.

4.6.3. Suvun nimien antaminen nimenmääräytymistavan jäänteinä ja nimimuotina 1990-luvulla

1800-luvun antropologi E.B. Tylor otti käyttöön termin *survival*, jolla hän tarkoitti kulttuurin aikaisemmista kehitysvaiheista myöhäisemmän kehitystason piiriin periytyneitä yksittäispiirteitä. Uudessa miljöössä nämä yksittäispiirteet ovat menettäneet alkuperäisen merkityksensä tai käyttöyhteytensä, mutta siitä huolimatta ne ovat jääneet elämään uusia merkityksiä ja tehtäviä saaden. Tylorin käyttämä termi *survival* on suomennettu sanalla *jäännö*. Jäänteitä ovat esimerkiksi jotkut lasten leikit, jotka ovat aiemmin voineet olla aikuisten suorittamia rituaalisia menoja sekä monet alkuaan uskomukselliset tai maagiset hää- ja hautajaismenojen yksit-

täispiirteet, joilla nykyään on vain seremonian juhlallisuutta korostava tehtävä; haudalle asetetaan kivi, vaikka sen tehtävänä ei enää olekaan vainajan liikkeelle lähtemisen estäminen. (Perinteentutkimuksen terminologia 1998: 19; Tylor 1871.)

Etunimien valitsemisessa 1900-luvulla suvun nimien antaminen on nähtävissä nimenmääräytymistavan jäänteeksi. Tavan alkuperäisestä tehtävästä ja merkityksestä, eli vanhempien kunnioittamisesta ja tietyn nimen säilymisestä suvussa, on jäänteenä jäljellä edelleen kunnioitus esipolvia kohtaan, vaikkakin kunnioituksen osoittaminen ei enää ole yhtä automaattista kuin aiemmin ja se kohdistuu yleensä vain yhteen tai kahteen suvun jäseneseen, ei enää itseltään selvästi nimenantajien vanhempiin. Kun vertaa nimenmääräytymistapaa ja suvun nimien valitsemista 1990-luvulla, voi sanoa vanhan tavan mukaisen nimeämisyjärjestyksen hajooneen niin, ettei siitä ole jäljellä oikeastaan mitään. Nimenmääräytymistavan mukaanhan tärkeintä oli antaa isän isän ja äidin isän sekä isän äidin ja äidin äidin nimet ensimmäiselle ja toiselle pojalle sekä ensimmäiselle ja toiselle tytölle. Nykyään nimenannon painopiste näyttää siirtyneen yhtä sukupolvea kauemmas: annetaan enemmän nimenantajien isovanhempien nimiä ja vieläkin kaukaisempien esivanhempien nimiä. Joissakin tapauksissa ajatus esikoisen nimeämisestä suvun nimellä on säilynyt, mutta toisaalta nykyään perheet ovat niin pieniä, että ajatuksella esikoisuudesta ei enää ole väliä keskimääräisessä kahden lapsen perheessä. Myöskin suvun nimien antamisen tavan norminkaltainen luonne on hävinnyt. Monissa suvuissa on kyllä tapana antaa suvun nimiä, mutta antaminen on harvoin pakkoon sidottua. Jotkin hienot ja arvokkaaksi koetut perinteet, kuten sama nimi monessa perättäisessä polvessa, tai sukulaisten taholta tuleva lievä painostus vaikuttavat nimenantajiin jonkin verran, mutta yleensä ottaen nykyään nimen antaminen omalle lapselle koetaan perheensisäiseksi asiaksi, johon ulkopuolisten ei ole korrektaa puuttua.

Sen sijaan ajatus jonkin tietyn nimen säilymisestä suvussa ei ole niinkään menettänyt merkitystään, itse asiassa monien nimien kohdalla se on ollut suvun nimien antamista säilyttävä ajatus. Suvussa periytyvät nimet eivät välttämättä ole olleet nimenantajia täysin miellyttäviä, mutta nimen on haluttu säilyvän suvussa ja se on siksi annettu. Esipolvien nimet ovat edelleen tärkeitä. Nimenmääräytymistavan aikana periytyvään nimeen liittyi vielä jäänteitä esikristillisen ajan haltijasta ja ihmisen luonteen ja nimen yhteydestä, eivätkä nämä mielikuvat ole vieraita nykyäänkään. Nimen kautta lapsi yhdistyy aiempaan nimenkantajaan ja nimen enteellisyyteenkin uskotaan, tosin vain puolittain - nimen ei kuitenkaan uskota luovan lasta. Nimen säilyminen suvussa ja suvussa periytyneen etunimen antaminen ei kuitenkaan enää ole niin selvä osoitus sukuun tai perheeseen kuulumisesta, sillä sukunimet ovat poistaneet etunimiltä

tämän nimenmääräytymistavan aikaisen tehtävän. Nykyään sukunimi osoittaa ihmisen suvun ja liittää perheenjäsenet nimellisesti toisiinsa, tai nyt vapaampana sukunimikäytännön aikana, ainakin toiseen vanhempaansa.

1990-luvulla tämä nimenmääräytymistavan jäänne on joutunut varsin mielenkiintoiseen tilanteeseen: siitäkkin on tullut muoti-ilmiö. Ilmeisesti 1980-luvulla alkanut ja 1990-luvulla voimistunut vanhojen etunimien tuleminen on nostanut suvun nimien arvostusta ja muuttanut niiden antamisen nimimuodiksi. Myös Kaija Turunen on todennut suvun nimien antamisen olevan suuntauksena 1990-luvulla (Turunen 1996: 74). Erityisen suosituksi ovat tulleet 1900-luvun vaihteen nimet, jolloin monet nimenantajat ovat huomanneet, että heidän isovanhempiensa nimiä onkin pikkulapsilla. Muotinimien esimerkin kautta vanhojen nimien antaminen on yleensäkin tullut mahdollisemmaksi eivätkä 1970-luvulla oudoilta kuulostaneet Toivo, Väinö, Vilho, Helmi ja Hilja enää olekaan lainkaan niin poikkeavia nimivalintoja. Ja kauniita nimiä on luonnollisesti etsitty suvusta ja luettu sukututkimuksista. Lisäksi suvun nimien antamisen muuttumista nimimuodiksi on edistänyt suvun arvostuksen kasvaminen yleensäkin 1900-luvun loppua kohden. Muoti-ilmiön suvun nimien antamisesta tekee se, että monet sellaiset ihmiset, joiden suvuissa tai perheissä ei ole enää monen polven ajan ollut tapana antaa suvun nimiä eikä näissä suvuissa siis kulje mitään nimiäkään, ovat antaneet lapsilleen suvun nimiä. Monet ovat antaneet kaikille lapsilleen nimet suvusta, jotkut vain yhdelle. Tällaisia nimiä kutsutaan perintönimiksi, vaikka ne eivät perintönimiä olekaan siinä merkityksessä, että ne olisivat periytyneet suvussa monta polvea. Yleensä nämä nimet ovat joltakin isovanhemmalta, eikä suvussa ole muita samannimisiä. Suvun nimille on siis käynyt samoin kuin kaikille muillekin: niistä on tullut osa nimimuotien jatkuvaa ketjua.

5. LOPUKSI

Olen tässä tutkielmassa selvittänyt nimenmääräytymistavaksi kutsumani vanhan nimenantotavan luonnetta ja taustaa. Tapa on ollut Suomessa voimassa 1800-luvun lopulle saakka. Nimenmääräytymistapa määräsi lasten nimet niin, että lapsella tuli yleensä ottaen aina olla kaimana joku suvun aikuisista ihmisistä. Tavasta oli kolme merkittävää seurausta: Ensinnäkin suvuissa kulkivat tietyt samat nimet vuosisatojen ajan. Toiseksi etunimistö muotoutui suppeaksi sekä suvun että kylän sisällä, josta oli seurauksena rikas lisänimistö. Kolmanneksi syntyi tapa antaa kuolleen lapsen nimi seuraavaksi syntyvälle samaa sukupuolta olevalle lapselle. Tämän tavan alkuperäisenä syynä on ilmeisesti ollut nimen säilyttäminen suvussa, mutta myös jonkinlainen menetyksen korvaaminen. Nimenmääräytymistavan taustalla oli vanhempien kunnioittaminen ja lapsen liittäminen sukuun nimen kautta aikana, jolloin sukunimiä ei vielä ollut.

Nimenmääräytymistavan tutkimiseksi olen hahmotellut muutoslinjan, joka on johtanut tavan syntymiseen esikristillisten nimenantamistapojen pohjalta ja johon kristinuskon tulolla ja uskonpuhdistuksella on ollut oma vaikutuksensa. Esikristillisellä ajalla ihmisen nimeen liittyi erottamattomasti ihmisen onni ja luonne, joita sääteli nimeen liittyvä haltija. Tämä haltija oli peritty siltä esivanhemmalta, jonka nimi lapselle annettiin. Kristinuskon tulo toi tullessaan uuden etunimistön, joka hävitti esikristillisen etunimistön täysin. Sen sijaan nimeen liittyvä onni- ja haltijausko säilyivät, joissain tapauksissa jopa 1800-luvulle asti, vaikka niitä ei enää avoimesti nimen yhteydessä ilmaistukaan. Uskonpuhdistus muutti lähinnä kirkon suhtautumista etunimeen; katolisen ajan ajatus nimen kautta tulevasta suojeluspyhimyksestä poistettiin ja etunimelle asetettiin vaatimus raamatullisuudesta tai ainakin kristillisperäisyydestä. Nimenmääräytymistavan valta-aikana, joka ajoittuu keskiajalta 1800-luvulle, suomalainen etunimistö oli siis vierasperäistä.

Suvun nimien antaminen on ilmiönä säilynyt nykyaikaan saakka, vaikka nimenmääräytymistapa onkin hävinnyt, joten olen selvittänyt myös muutoslinjaa nimenmääräytymistavan valta-ajalta 1900-luvun loppuun. Henkilönnimistön osalta tämä aikakausi on täynnä muutoksia, jotka kaikki ovat omalla tavallaan vaikuttaneet nimenmääräytymistavan hajoamiseen ja häviämiseen. 1700-luvun lopulla alkoi kaksi toisiinsa liittyvää etunimistön uudistusta: kaksinimisyys ja ajatus etunimen yksilöllisyydestä. Kaksinimisyys mahdollisti lapsen yksilöimisen uudella tavalla, omalla suvun ulkopuolisella nimellä. Nimenmääräytymistapa oli kuitenkin näiden muutosten aikaan voimakas, ja usein toinen etunimistö annettiinkin vielä perinteen

mukaan. 1800-luvun kuluessa syntyi vaatimus etunimien omakielisyydestä, joka johti etunimistön voimakkaaseen suomalaistamiseen. Tänä aikana monet suvuissa perintönä kulkeneet nimet joko suomalaistettiin tai nimiperinne katkesi. 1800-luvun lopulla tulivat vielä sukunimet, joita käytettiin osoittamaan ihmisen kuulumista tiettyyn sukuun, mikä osaltaan heikensi suvun nimien asemaa sukuun tai sukulinjaan kuulumisen osoittajana. Vaatimus etunimien omakielisyydestä, kaksinimisyys ja tietystä mielessä sukunimetkin ovat nähtävissä alueellisesti leviäviksi nimimuodeiksi, jotka muokkaavat henkilönnimistöä. Nimimuodit leviävät muotanimien avulla, jotka antavat nimenantajille uusia ideoita ja malleja, jotka voivat koskea esimerkiksi etunimien rakennetta tai äänneasua. Nimenmääräytymistavan häviämiseen nimimuodit ovat vaikuttaneet muokkaamalla etunimistöä aina kunkin voimassa olevan muotisuunnituksen mukaiseksi, jolloin suvun nimet ovat nimenmääräytymistavan heikentymisen jälkeen joutuneet samaan asemaan kuin muutkin etunimet - niistä on tullut joko muodikkaita tai epämuodikkaita aina ajan hengen mukaan, jolloin niiden antaminen on muuttunut nimenantajien yksilöllisten päätösten alaiseksi. Nimenmääräytymistapa on kuitenkin jättänyt moneen sukuun yhden tai kaksi nimeä, jotka annetaan ainakin kerran sukupolven aikana, jolloin sanotaan, että nimi kiertää tai kulkee suvussa.

Aiheen laajuuden vuoksi on ollut mahdollista tarkastella vain näiden muutosten yleisiä suuntaviivoja, vaikka jokainen muutos ja uudistus olisi jo itsessään mielenkiintoinen tutkimuskohde. Henkilönnimistössä vuosisatojen aikana tapahtuneiden muutosten taustoja olisikin syytä selvittää enemmän, sillä sieltä löytyisi monenlaisia yllättäviäkin seikkoja. Tällaisia tutkimuskohteita ovat varsinkin kaksi- ja kolminimisyyden syntyminen ja muotoutuminen sekä sukunimien tuleminen osaksi suomalaista nimikäytäntöä. Hedelmällisenä tutkimuskohteena pidän myös etunimiin liittyvien mielikuvien selvittämistä. Esimerkiksi luvun 3.2.3. lopussa olevasta SKS:n muistiinpanosta päätellen nimiin on liittynyt uskomuksia esimerkiksi ihmisen luonteesta. Myöskin kansanomaisten puhuttelumuotojen moninaisuutta voisi tässä yhteydessä pohtia.

Tutkielmani tekemisessä on kuitenkin mielenkiintoisimmaksi noussut juuri tuo yleisten suuntaviivojen luominen ja kokonaiskuvan hahmottaminen. Pidän tämän opinnäytetyön tärkeimpänä antina sitä, että olen joutunut tutkimuksen tavoitteiden saavuttamiseksi keräämään kolme primaariaineistoa ja voinut siis käyttää monenlaista lähdemateriaalia. Olen suunnitellut ja toteuttanut lomakekyselyn ja 41 tutkimushaastattelua, joista opin paljon enemmän kuin niistä kymmenistä metodioppaista, joihin teoriaopintojen aikana olin tutustunut. Olen saanut kokemusta sekä itse keräämäni aineiston että arkistoaineiston tutkimisesta ja analysoinnista.

Huomasin myös sen, miten olennaista suunnitelmien tekeminen on tutkimustyön onnistumisen kannalta. Tutkimukseni on sikäli onnellisten tähtien alla syntynyt, että esitutkimusvaiheen lopuksi tekemäni suunnitelma tutkielman rakenteesta on pitänyt eikä minulla ole ollut suuria ongelmia enää kirjoittamisvaiheessa. Tämä on seminaaritöiden ohella ainoa kirjoittamani tutkimusraportti, jonka tekeminen on osoittanut ainakin sen, että luova ongelmanratkaisukyky on kaikki kaikessa.

LÄHTEET

Primaarilähteet:

Kyselyaineisto:

137 vastausta lomakekyselyyn etunimien antamisesta: 68 vastausta koskien poikien etunimiä (P1-P68) ja 69 vastausta koskien tyttöjen etunimiä (T1-T69). Yhteensä 134 vastaajaa, koska kolmelta vastaajalta vastaus kahden lapsen nimistä. Kyselylomakkeen jakopaikkoina neljä Jyväskylän kaupungin päiväkotia, tammikuussa 2000. Aineisto tekijän hallussa.

Haastatteluaineisto: 41 haastattelua lasten etunimien antamisesta. Aineisto tekijän hallussa.

Haastattelun numero - kyselylomakevastauksen numero: haastateltavan tiedot: sukupuoli, syntymävuosi ja -paikka, ammatti. Lapsen/lasten syntymävuosi ja -paikka. Haastattelun aika, paikka ja kesto. Käsinkirjoitettujen muistiinpanojen sivumäärä.

H1-T6: nainen synt. 1962 Jyväskylä, kirjastosihteeri. 1 lapsi synt. 1997 Jyväskylä. Haastattelu 9.8.2000 Jkl, kesto n. 50 min. 3 sivua.

H2-T1: nainen synt. 1963 Jyväskylä, toimistosihteeri. 2 lasta synt. 1992 ja 1994 Jyväskylä. Haastattelu 10.8.2000 Jkl, kesto n. 45 min. 3 sivua.

H3-P24: nainen synt. 1963 Lappajärvi, vastaanottovirkailija. 3 lasta synt. 1992 Ruovesi, 1993 Jyväskylä ja 1996 Jyväskylä. Haastattelu 11.8.2000 Jkl, kesto n. 40 min. 3 sivua.

H4-P38: nainen synt. 1967 Jyväskylän mlk, lehtori. 1 lapsi synt. 1996 Jyväskylä. Haastattelu 14.8.2000 Jkl, kesto n. 35 min. 2 sivua.

H5-P47: nainen synt. 1956 Pertteli, osastonsihteeri. 1 lapsi synt. 1995 Jyväskylä. Haastattelu 14.8.2000 Jkl, kesto n. 50 min. 2 sivua.

H6-P33+P34: nainen synt. 1966 Multia, myyjä. 3 lasta synt. 1986, 1993 ja 1994 Jyväskylä. Haastattelu 15.8.2000 Jkl, kesto n. 45 min. 3 sivua.

H7-P23: nainen synt. 1961 Jyväskylä, kirjanpitäjä. 1 lapsi synt. 1993 Jyväskylä. Haastattelu 16.8.2000 Jkl, kesto n. 40 min. 2 sivua.

H8-P9: nainen synt. 1964 Sääminki, vaateusteknikko. 3 lasta synt. 1989 Tampere, 1990 Jyväskylä ja 1996 Jyväskylä. Haastattelu 17.8.2000 Jkl, kesto n. 50 min. 3 sivua.

- H9-P16: nainen synt. 1960 Sumiainen, toimistos sihteeri. 1 lapsi synt. 1994 Jyväskylä. Haastattelu 17.8.2000 Jkl, kesto n. 35 min. 2 sivua.
- H10-T44: nainen synt. 1963 Karttula, toimittaja, ja mies synt. 1962 Tampere, yliassistentti. 1 lapsi synt. 1996 Jyväskylä. Haastattelu 17.8.2000 Jkl, kesto n. 50 min. 3 sivua.
- H11-T26: nainen synt. 1965 Jyväskylä, sairaanhoitaja. 1 lapsi synt. 1993 Jyväskylä. Haastattelu 18.8.2000 Jkl, kesto n. 35 min, 2 sivua.
- H12-T21: nainen synt. 1967 Pihtipudas, kehitysvammaisten hoitaja. 1 lapsi synt. 1998 Jyväskylä. Haastattelu 21.8.2000 Jkl, kesto n. 50 min. 3 sivua.
- H13-P17: nainen synt. 1961 Loviisa, opettaja. 4 lasta synt. 1984, 1989, 1991 ja 1994 Jyväskylä. Haastattelu 31.8.2000 Jkl, kesto n. 1 h. 3 sivua.
- H14-T36: nainen synt. 1966 Turku, psykologi, ja mies synt. 1967 Rovaniemi, lääkäri. 2 lasta synt. 1996 ja 1998 Jyväskylä. Haastattelu 21.8.2000 Jkl, kesto n. 40 min. 3 sivua.
- H15-T57: nainen synt. 1966 Pudasjärvi, lastenhoitaja. 3 lasta synt. 1993, 1995 ja 1996 Jyväskylä. Haastattelu 24.8.2000 Jkl, kesto n. 45 min. 3 sivua.
- H16-T59: nainen synt. 1967 Jyväskylä, vaatturi, tavaratalomyyjä. 3 lasta synt. 1992, 1994 ja 1995 Jyväskylä. Haastattelu 24.8.2000 Jkl, kesto 1 h 10 min. 3 sivua.
- H17-T15: nainen synt. 1970 Jyväskylä, opiskelija/vammaisten avustaja. 1 lapsi synt. 1994 Jyväskylä. Haastattelu 24.8.2000 Jkl, kesto 50 min. 2 sivua.
- H18-T25: nainen synt. 1958 Järvenpää, perushoitaja. 2 lasta synt. 1994 ja 1997 Jyväskylä. Haastattelu 25.8.2000 Jkl, kesto n. 50 min. 3 sivua.
- H19-T23: nainen synt. 1962 Asikkala, lastentarhanopettaja. 2 lasta synt. 1991 ja 1995 Jyväskylä. Haastattelu 25.8.2000 Jkl, kesto 45 min. 3 sivua.
- H20-P66: nainen synt. 1963 Jyväskylän mlk, laskentaekonomi. 4 lasta synt. 1991, 1993, 1995 ja 1999 Jyväskylä. Haastattelu 28.8.2000 Jkl, kesto 55 min. 3 sivua.
- H21-T64: nainen synt. 1962 Pielisjärvi, opiskelija. 3 lasta synt. 1987 Helsinki, 1989 Vantaa ja 1994 Jyväskylä. Haastattelu 28.8.2000 Jkl, kesto n. 45 min. 3 sivua.
- H22-P64: nainen synt. 1958 Eno, psykologi - lastentarhanopettaja. 2 lasta synt. 1992 ja 1993 Jyväskylä. Haastattelu 30.8.2000 Jkl, kesto n. 1 h, 3 sivua.
- H23-P27: nainen synt. 1970 Jyväskylä, merkonomi. 1 lapsi synt. 1996 Jyväskylä. Haastattelu 29.8.2000 Jkl, kesto n. 25 min, 3 sivua.
- H24-P26: nainen synt. 1972 Pieksämäki, erityiskasvatuksen opettaja. 2 lasta synt. 1994 ja 1997 Jyväskylä. Haastattelu 29.8.2000 Jkl, kesto 1 h. 3 sivua.

- H25-T5: nainen synt. 1971 Jyväskylä, sairaanhoitaja. 1 lapsi synt. 1996 Äänekoski. Haastattelu 30.8.2000 Jkl, kesto n. 30 min. 3 sivua.
- H26-P1: nainen synt. 1967 Jyväskylä, myyjä. 3 lasta synt. 1991, 1992 ja 1994 Jyväskylä. Haastattelu 30.8.2000 Jkl, kesto n. 35 min. 3 sivua.
- H27-T31: nainen synt. 1962 Pielavesi, merkonomi. 2 lasta synt. 1993 ja 1994 Jyväskylä. Haastattelu 31.8.2000 Jkl, kesto n. 30 min. 3 sivua.
- H28-P63: nainen synt. 1965 Hollola, graafinen suunnittelija/tiedetoimittaja, ja mies synt. 1966 Helsinki, osastosihteeri. 2 lasta synt. 1992 ja 1998 Jyväskylä. Haastattelu 1.9.2000 Jkl, kesto n. 55 min. 3 sivua.
- H29-T18: nainen synt. 1964 Hankasalmi, vastaanottovirkailija. 1 lapsi synt. 1996 Jyväskylä. Haastattelu 31.8.2000 Jkl, kesto n. 40 min. 3 sivua.
- H30-P60: nainen synt. 1964 Kurikka, myyntineuvottelija. 3 lasta synt. 1992, 1995 ja 2000 Jyväskylä. Haastattelu 4.9.2000 Jkl, kesto n. 40 min. 3 sivua.
- H31-T9: nainen synt. 1973 Södertälje, Ruotsi, opiskelija. 2 lasta synt. 1994 ja 1996 Jyväskylä. Haastattelu 5.9.2000 Jkl, kesto n. 40 min. 3 sivua.
- H32-P15: nainen synt. 1976 Suolahti, opiskelija. 1 lapsi synt. 1999 Jyväskylä. Haastattelu 5.9.2000 Jkl, kesto n. 45 min. 3 sivua.
- H33-T45: nainen synt. 1968 Oulu, yrittäjä. 2 lasta synt. 1995 Tampere ja 1997 Kokkola. Haastattelu 5.9.2000 Jkl, kesto n. 35 min. 3 sivua.
- H34-T61: mies synt. 1952 Jyväskylä, johtaja. 2 lasta synt. 1992 ja 1998 Jyväskylä. Haastattelu 6.9.2000 Jkl, kesto n. 50 min. 3 sivua.
- H35-T67: nainen synt. 1960 Kärkölä, opettaja. 3 lasta synt. 1995 ja 1999 (kaksoset) Jyväskylä. Haastattelu 6.9.2000 Jkl, kesto n. 55 min. 3 sivua.
- H36-T54: nainen synt. 1974 Suonenjoki, visualisti. 1 lapsi synt. 1997 Jyväskylä. Haastattelu 8.9.2000 Jkl, kesto n. 50 min. 3 sivua.
- H37-T55: mies synt. 1960 Laukaa, mittariasentaja. 2 lasta synt. 1989 ja 1993 Jyväskylä. Haastattelu 8.9.2000 Jkl, kesto n. 45 min. 3 sivua.
- H38-T41: nainen synt. 1963 Tampere, erityisluokanopettaja. 2 lasta synt. 1991 ja 1995 Jyväskylä. Haastattelu 3.11.2000 Jkl, kesto n. 40 min. 3 sivua.
- H39-P8: nainen synt. 1966 Saarijärvi, opettaja. 2 lasta synt. 1998 ja 2000 Jyväskylä. Haastattelu 25.10.2000 Jkl, kesto n. 45 min. 3 sivua.
- H40-P20: nainen synt. 1967 Jyväskylä, projektipäällikkö. 2 lasta synt. 1991 ja 1997 Jyväskylä. Haastattelu 21.11.2000 Jkl, kesto n. 40 min. 3 sivua.

H41-P29: nainen synt. 1962 Jyväskylä, fysioterapeutti, ja mies synt. 1962 Helsinki, opettaja. 4 lasta synt. 1983 Tampere, 1985 Tampere, 1992 Jyväskylä ja 1994 Jyväskylä. Haastattelu 9.11.2000 Jkl, kesto n. 1 h. 3 sivua.

Arkistoaineisto: SKS = Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kansanrunousarkisto. Tekijän hallussa.

Kerääjä ja arkistnumero. Paikkakunta, jota tieto koskee, ja muistiinpanovuosi. Kertojan nimi, syntymäaika ja -paikka (jos merkitty arkistomuistiinpanoihin).

Ekman, E.J. 2274. Sysmä, 1938.

Haikonen, Aino KJ 1: 14. Räisälä, 1957. Omia muistelmia, A.H. synt. 1893 Räisälä.

Hanninen, Raili KJ 1: 57. Heinjoki, 1957. Kert. Elna Rahkonen, synt. 1907 Viipurin mlk, Näätälä.

Hanninen, Raili KJ 1: 61. Heinjoki, 1957. Kert. Anna-Maria Hyytiäinen, synt. 1880 Heinjoki.

Hannula, Verner KJ 51: 19253. Lavansaari, 1957.

Hautala, Sigrid KJ 2: 184. Jaakkima, 1957. Kert. Impi Sihvonen, synt. 1915 Jaakkima.

Heikkonen, Aino KJ 2: 306 ja 308. Vuoksenranta, 1957. Kert. Liisa Heikkonen, o.s. Pekkala, synt. 1873 Haapavesi.

Hirvonen, Irma KJ 32: 14305. Korpiselkä, Tolvajärvi, 1957. Kert. Natalia Vornanen, synt. 1892 Korpiselkä.

Hiukkanen, Paavo KJ 3: 393. Vuoksela, 1957.

Jormanainen, Pekka KJ 41: 16835. Ilomantsi, 1957.

Kansanen, Erkki 141. Koivisto, 1935. Kert. Gunilla Hoikkala.

Kilpelä, Eeva KJ 4: 1390. Sakkola, 1957. Kert. Helena Lamppu, o.s. Pappinen, synt. 1883 Sakkola.

Kilpelä, Eeva KJ 5: 1490. Vuoksenranta (Antree), 1957. Kert. Anna Vanhanen, o.s. Janhunen, synt. 1905 Vuoksenranta.

Kilpelä, Eeva KJ 6: 1747. Muolaa, 1957. Kert. Sohvi Mäkirinne, synt. Muolaassa, ikä 77 v.

Kilpelä, Eeva KJ 44: 17451. Uhtua, Viena, 1957. Kert. Teppo Vanhala, synt. 1884 Uhtua.

Kilpelä, Eeva KJ 50: 19232. Hietämäki, Inkeri, 1957. Kert. Aleksanteri Olonen, synt. 1886 Hietämäki.

- Kilpiö, Aune E227: 9-17. Jaakkima, 1957. Omia muistelmia, A.K. synt. 1923 Jaakkima.
- Klaus, Helena KJ 8: 2628. Metsäpirtti, 1957. Kert. Lovisa Hinkkanen, synt. 1897.
- Kontunen, Alma KJ 9: 3123. Uusikirkko, 1957. Omia muistelmia, A.K. synt. 1906.
- Kotikoski, J.W. b) 1000. Korpilahti, 1933. Kert. Ida Lintula (Koskinen), Muurame, ja Maijaliisa Riihelä, Korpilahti.
- Kotikoski, J.W. b) 1001. Korpilahti, 1933. Kert. Maijaliisa Riihelä, Korpilahti, Ida Lintula (Koskinen), Muurame, ja Rosina Wiitanen, Korpilahti.
- Kotikoski, J.W. b) 1002. Korpilahti, 1933. Kert. Maijaliisa Riihelä, Korpilahti, Ida Lintula (Koskinen), Muurame, ja Emelia Pellonpää, Jämsä Juokslahti.
- Kotikoski, J.W. b) 1003. Korpilahti, 1933. Kert. Ida Lintula (Koskinen), Muurame.
- Kotikoski, J.W. b) 1004. Korpilahti, 1933. Kert. Ida Lintula (Koskinen), Muurame, ja Maijaliisa Riihelä, Korpilahti.
- Kuisma, Maria KJ 10: 3206. Käkisalmi, 1957. Omia muistelmia, M.K. ikä 66v.
- Kälviäinen, Matti KJ 48: 18859. Valkeasaari, 1957. Omia muistelmia, M.K. synt. 1889.
- Laine, Anni KJ 10: 3301. Seiskari, 1957. Kert. Eeva Herrala, o.s. Hotanen, synt. 1860 Seiskari.
- Laine, Elsa, Porin tyttölyseo 3448. Noormarkku, 1936. Kert. Lydia Laine, synt. 1903 Noormarkku.
- Lankinen, Emma KJ 10: 3389-3390. Koivisto, 1957. Omia muistelmia, E.L. synt. 1898 Koivisto.
- Leivo, Frans b) 1785. Nousiainen, 1935.
- Leivo, Frans b) 1811. Nousiainen, 1936.
- Lesonen, Nasti 239. Suojärvi, Hyrsylä, 1915.
- Liehu, Heikki KJ 44: 17473. Pistojärvi, Viena, 1957. Kert. Mari Kieleväinen, synt. 1877 Vuonninen.
- Linde, Hilja KJ 10: 3466. Muolaa, 1957. Kert. Ida Maria Himanen, synt. 1881 Muolaa, ja omia muistelmia, H.L. synt. 1904 Muolaa.
- Martiskainen, Nina KJ 36: 15512. Suistamo, 1957. Kert. Martta Kähmi, synt. 1878 Suistamo.
- Mattila, Maria KT 8: 36. Karjala T.I., 1936. Omia muistelmia.
- Mattila, Maria KT 8: 221. Karjala T.I., 1938. Omia muistelmia.
- Mustonen, Jaakko KJ 36: 15607. Sortavala, 1957. Omia muistelmia, J.M. synt. 1884 Sortavala.
- Mähönen, Eino KJ 41: 16880. Kitee, Riihijärvi, 1957. Omia muistelmia, E.M. synt. 1903.

- Nieminen, Kalle 247. Jämsä, 1924.
- Nieminen, Kalle KT: 42. Karjala T.l., 1936.
- Niiranen, Lyyli KJ 36: 15671. Salmi, 1957. Kert. Olga Niiranen, synt. 1895 Salmi.
- Oulasmaa, Siiri 1960. Suistamo. Kert. Palaga Tanjunen, 58 v.
- Paasonen, Aino KJ 15: 5445. Kivennapa, 1957. Omia muistelmia, A.P. synt. 1902 Kivennapa.
- Paulaharju, Samuli 18882. Vuokkiniemi, Vuonninen, 1915. Kert. Anni Lehtonen, synt. 1868.
- Paulaharju, Samuli 18919. Vuokkiniemi, Vuonninen, 1915. Kert. Anni Lehtonen, synt. 1868.
- Pesonen, Eeva E217: 149-151. Toksova, Inkeri, 1955.
- Pesonen, Eeva KJ 49: 18944 ja 18968. Miikkulainen, Pohjois-Inkeri, 1957. Omia muistelmia, E.P. synt. 1893 Miikkulainen.
- Pessinen, Eeva KJ 16: 5627. Heinjoki, 1957. Kert. Katri Paakkanen, synt. 1885 Heinjoki.
- Pessinen, Eeva KJ 16: 5634. Johannes, 1957. Kert. Amanda Väntsi, synt. 1875 Johannes.
- Pessinen, Eeva KJ 16: 5642. Kivennapa ja Uusikirkko V.l., 1957. Kert. Aleks Kuusela, synt. 1895 Kivennapa, ja Ella Kuusela, synt. 1901 Uusikirkko.
- Pessinen, Eeva KJ 16: 5737. Muolaa, 1957.
- Pessinen, Eeva E239: 115 ja 121. Muolaa, 1958. Omia muistelmia.
- Poutanen, Herman KJ 17: 5832. Kurkijoki, 1957. Omia muistelmia, H.P. synt. 1892 Kurkijoki.
- Pukonen, Elsa KJ 17: 5874. Uusikirkko V.l., 1957. Kert. Tilda Halonen, synt. 1892 Uudenkirkon Ino.
- Pukonen, Elsa KJ 17: 5918. Uusikirkko, 1957. Kert. Katri Huoponen, synt. 1881 Uusikirkko.
- Pulliainen, Liina E179: 195-196. Kivennapa, 1948. Omia muistelmia.
- Pulliainen, Liina KJ 18: 5977. Kivennapa, 1957. Omia muistelmia.
- Purmonen, Martta KJ 42: 17000. Ilomantsi, 1957. Omia muistelmia, M.P. synt. 1915.
- Pönniö, Aino KJ 50: 19011. Lempaala, 1957. Omia muistelmia ajalta 1908-1918, A.P. synt. 1900 Lempaala.
- Rantanen, Saimi KJ 19: 6626. Uusikirkko V.l., 1957. Kert. Tilda Vilkanen, synt. 1898 Uusikirkko.
- Ravantti, Aina KJ 19: 6934. Antrea ja Valkjärvi, 1957. Omia muistelmia, A.R. synt. 1882.
- Reponen, Astrid E108. Pyhämaa, 1929. Syntymään ja lapsuuteen liittyviä tapoja ja uskomuksia Pyhämaan pitäjältä.
- Romppanen, Pekka KJ 43: 17313. Ilomantsi, 1957. Omia muistelmia, P.R. synt. 1921.
- Ruotsalainen, Toivo KJ 19: 7045. Räisälä, 1957. Omia muistelmia, T.R. synt. 1895.

- Rönkkönen, Iivari KJ 20: 7104. Parikkala, 1957. Kert. vanhukset.
- Sassi, Mirjam KJ 20: 7312. Viipurin mlk, 1957. Kert. Maria Sassi, synt. 1881.
- Sauhke, Nikolai E240: 199. Salmi, 1958.
- Seppänen, Anna KJ 20: 7374 ja 7383. Kivennapa ja Terijoki, 1957. Omia muistelmia, A.S. synt. 1890.
- Sihvonen, Katri KJ 25: 8975. Jaakkima, 1957. Omia muistelmia 50-60 vuoden takaa, K.S. synt. 1886.
- Susi, Sandra KJ 26: 9314. Uusikirkko V.l., 1957. Kert. Maijastiina Susi, synt. 1857.
- Toiviainen, Eino KJ 40: 16697. Uukuniemi, 1957. Kert. Juho Toiviainen, synt. 1868 ja muuttamat muut kyläläiset.
- Tujunen, V.R. KJ 27: 10465 ja 10467. Muolaa, 1957. Omia muistelmia, V.R. T. synt. 1888 Muolaa.
- Vanhanen, Lempi KJ 30: 12467. Heinjoki, 1957. Kert. Helena Vanhanen, synt. 1880 Heinjoki.
- Virsu, Saima KJ 31: 13421. Antrea, 1957. Kert. Matti Olkinuora, synt. 1888, sekä omia muistelmia.
- Vuoljärvi, Pekka E227: 224. Rautu, 1957. Kert. Kustaa Paukku, synt. 1897 Rautu.
- Vuoljärvi, Pekka E227: 229. Kolppana, Inkeri, 1957. Kert. Liisa Jääskeläinen, synt. 1896 Iso-Vapsi.
- Vuoljärvi, Pekka KJ 50: 19152. Vuolee, Inkeri, 1957. Kert. Jaakko Jääskeläinen, synt. 1892 Vuolee.
- Vuoljärvi, Pekka KJ 50: 19155. Vuolee, Inkeri, 1957. Kert. Heikki Rautanen, synt. 1888 Vuolee.

Sekundaarilähteet:

Alanen, Yrjö 1913: "Liikanimistä" Etelä-Pohjanmaalla. *Kotiseutu* 1913, s. 192-194. Kotiseutuliiton aikakauslehti. Neljäs vuosikerta. Jyväskylä: K.J. Gummerus.

Almanakka vuodeksi 1979. Julkaisija Helsingin yliopisto. Espoo: Weilin+Göös, 1978

Anttila, Veikko 1985: Innovaatioiden tutkimus. Teoksessa *Teoriaa, aihepiirejä ja näkökulmia kansatieteellisessä tutkimuksessa*, s. 66-74. Toimittaneet Jukka Pennanen, Leena Sammallahti ja Helena Haapalainen- Tiainen. Ethnos-julkaisu 1. Lappeenranta: Ethnos ry.

Blomqvist, Marianne 1993: *Personnamnsboken*. Loimaa: Finn Lectura.

Crapo, Richley H. 1993: *Cultural Anthropology*. Understanding ourselves & others. 3rd Edition. Guilford, Connecticut: The Dushkin Publishing Group, Inc.

Encyclopedia of Anthropology, 1976. Eds. David E. Hunter & Phillip Whitten. New York: Harper & Row Publishers, Inc.

Forsman (Koskimies), A.V. 1894: *Tutkimuksia suomen kansan persoonallisen nimistön alalla I*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Heikinmäki, Maija-Liisa 1972: Nimipäiviemme vaiheita. Teoksessa *Nimikirja*, s. 64-74. Toim. Hannes Sihvo. Kalevalaseuran vuosikirja 52. Porvoo - Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Heikkinen, Antero 1993: *Ihminen historian rakenteissa*. Mikrohistorian näkökulma menneisyyteen. Helsinki: Yliopistopaino.

Hämäläinen-Forslund, Pirjo 1987: *Maammon marjat*. Entisaikain lasten elämää. Porvoo - Helsinki - Juva: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Jargon, 1998. Kulttuuriantropologian englanti - suomi oppisanasto. Toim. Laura Aro & al. Viides, korjattu ja täydennetty painos. JYY julkaisusarja n:o 35. Jyväskylä: Kampus Kustannus ja Jyväskylän yliopiston ylioppilaskunta.

Jessen, Erik Johan 1767: *Afhandling om de Norske Finners og Lappers Hedenske Religion - De finnorum lapponumqve norwegicorum religione pagana, tractatus singularis*. Teoksessa Leem, Knut: *Beskrivelse over Finmarkens Lapper - De Lapponibus Finmarchiae*. Kiöbenhavn, 1767.

- Kasanko, Aleksanteri 1982 (1952): Esipuhe. Teoksessa *Nimi ja usko*. Ortodoksinen ristimänimiopas. Toim. A. Kasanko. Kuopio: Ortodoksinen veljestö.
- Kiviniemi, Eero 1982: *Rakkaan lapsen monet nimet*. Suomalaisten etunimet ja nimenvallinta. Espoo: Weilin+Göös.
- Kiviniemi, Eero 1993: *Iita Linta Maria. Etunimiopas vuosituhatteen vaihteeseen*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 590. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Kiviniemi, Eero 1996: Sari ja Sanna. Selvitys kahden suosituksen etunimen leviämisestä. Teoksessa *Kielestä kiinni*, 3. painos, s. 310-330. Toimittaneet Seija Aalto & al. Ensipainos 1989. Tietolipas 113. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Kiviniemi, Eero 1997: Omakielisten etunimiemme vaiheet. Teoksessa *Yliopiston nimipäiväalmanakka vuodeksi 1998*, s. 62-67.
- Kiviniemi, Eero 1998: Nimipäiväkaleri uudistuu vuosituhatteen vaihteessa. Teoksessa *Yliopiston nimipäiväalmanakka vuodeksi 1999*, s. 62-68. Toim. Eero Kiviniemi, Marianne Blomqvist ja Samuli Aikio. Julkaisija Helsingin yliopisto. Helsinki: Yliopistopaino, 1998.
- Kiviniemi, Eero 1999: Katsaus 1900-luvun etunimistöön. Teoksessa *Yliopiston nimipäiväalmanakka vuodeksi 2000*, s. 62-70.
- Kohlheim, Volker 1978: Namenmode und Selektionsprinzipien. *Onoma XXI*, Bibliographical and Information Bulletin. Louvain: International Centre of Onomastics.
- Krohn, Kaarle 1915: *Suomalaisten runojen uskonto*. Suomensuvun uskonnot I. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 137. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Lampinen, Arja 1993: Jyväskylän uniikkinit. *Sananjalka* 35, s. 83-100. Suomen kielen seuran vuosikirja 1993. Turku: Suomen kielen seura.

Leino, Pentti 1972: Etunimien suosionvaihteluja. Teoksessa *Nimikirja*, 75-98. Toimittanut Hannes Sihvo. Kalevalaseuran vuosikirja 52. Porvoo - Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Maliniemi, Aarno 1947 (1933): Henkilönnimet esihistoriallisena ja katolisena aikana. Teoksessa *Etunimikirja*, s. 40-57. Toimittaneet Hannes Teppo ja Kustaa Vilkuna. Tietolipas 5. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Julkaistu aiemmin teoksessa Suomen kulttuurihistoria I, 1933. Jyväskylä: Gummerus.

Mikkonen, Pirjo & Paikkala, Sirkka 2000: *Sukunimet*. Uudistettu laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Mustakallio, Sari 1996: Sisko ja sen Veli. Veli-, Veikko-, Veijo- ja Sisko-nimien leviäminen. Teoksessa *Nimet, aatteet, mielikuvat*. Kolme näkökulmaa etunimiin, s. 9-97. Toimittaneet Eero Kiviniemi ja Sari Mustakallio. Kieli 11. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.

NS = *Nykysuomen sanakirja*. Lyhentämätön kansanpainos, 1967. Osat I-II, A-K. Porvoo - Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.

NT = *Nimistöntutkimuksen terminologia*, 1974. Terminologin inom namnforskningen. Toimittaneet Eero Kiviniemi, Ritva Liisa Pitkänen ja Kurt Zilliacus. Castrenianumin toimitteita 8. Helsinki.

Närhi, Eeva Maria 1996: Ei susikaan sukunimestään suutu. Katsaus suomalaisten sukunimiin. Teoksessa Eeva Maria Närhi, *Suomalaista sukunimikäytäntöä*, s. 20-49. Toim. Ritva Korhonen, Anneli Räikkälä ja Eeva-Liisa Stenhammar. Kielenkäytön oppaita 1. Helsinki: Kotimaisen kielten tutkimuskeskus ja Edita. Julkaistu aiemmin teoksessa *Nimikirja*, 1972. Toim. Hannes Sihvo. Kalevalaseuran vuosikirja 52. Porvoo - Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Ortodoksinen kalenteri vuonna 2000. 106. vuosikerta. Kuopio: Ortodoksinen kirjallisuuden julkaisuneuvosto, 1999.

Pajari, Väinö 1924: Henkilönnimiä Parikkalasta. *Virittäjä* 1924: 7-8, s. 145-149. Kotikielen seuran aikakauslehti. Helsinki: Kirjapaino-osakeyhtiö SANA.

Perinteentutkimuksen terminologia, 1998. Toim. Satu Apo ja Eeva-Liisa Kinnunen. Helsinki: Helsingin yliopiston kulttuurien tutkimuksen laitos.

Rogers, Everett M. 1983: *Diffusion of Innovations*. Third Edition. New York: The Free Press.

Ruutu, Maija 1931: *Kansantapoja ja -uskomuksia Karjalan kannaksen itäosissa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 186. Osa Kansatieteellisiä kuvauksia III. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Sihvo, Hannes 1972: Kalevalaromantikkaa nimistössä. Teoksessa *Nimikirja*, s. 399-412. Toim. Hannes Sihvo. Kalevalaseuran vuosikirja 52. Porvoo - Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Stoebke, Detlef-Eckhard 1964: *Die alten ostseefinnischen Personnamen im Rahmen eines urfinnischen Namensystems*. Hamburg: Leibniz.

Tammi, Päivi 1979: Muotiniimiä ja nimimuoteja. Turkulaisten suosikkinimistä tällä vuosisadalla. *Sananjalka* 21, s. 35-49. Suomen kielen seuran vuosikirja 1979. Turku: Suomen kielen seura.

Tokola, Jaana 1997a: *Etunimi - merkki yhteisöllisyydestä vai yksilöllisyydestä?* Etunimi maatalousväestön maailmankuvan ja perhekäsityksen heijastajana 1800-luvun Kalajoella. Painamaton pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston Suomen historian laitos.

Tokola, Jaana 1997b: Mikä lapselle nimeksi? Etunimen valinta Jyväskylässä vuosina 1950 ja 1990. Teoksessa *Jyväskylän kirja: katsauksia kaupunkielämän vaiheisiin 1940-luvulta 1990-luvulle*, s. 102-105. Toim. Ilkka Nummela. Jyväskylä: Jyväskylän kaupunki ja Gummerus.

Turunen, Kaija 1996: *On hyvä ottaa hyvä nimi*. Etunimien valintaperusteita. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.

Tylor, E.B. 1871: *Primitive Culture*. London: J. Murray.

Vilkuna, Asko 1989 (1959): Ihmisen varustaminen elämäntaipaleelle. Teoksessa Asko Vilkuna, *Tavan takaa*. Kansatieteellisiä tutkimuksia tapojemme historiasta, s. 85-221. Toimittaneet Pirjo Korkiakangas, Laura Manninen ja Olavi Räsänen. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston etnologian laitos. Alkuteos *Die Ausrüstung des Menschen für seinen Lebensweg*, 1959. FFC N:o 179. Helsinki: Suomalainen Tiedeakatemia.

Vilkuna, Kustaa 1947: Uudempien suomalaisten etunimien historiaa. Teoksessa Hannes Tappo ja Kustaa Vilkuna (toim.), *Etunimikirja*, s. 40-57. Tietolipas 5. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Vilkuna, Kustaa 1958: Ihmisten puhuttelua edessä ja takana. *Kotiseutu* 1958, s. 93-97. Suomen Kotiseutuliiton aikakauslehti. 49. vuosikerta. Helsinki: Suomen Kotiseutuliitto.

Vilkuna, Kustaa 1959: *Oma nimi ja lapsen nimi*. Tietoja etunimistämme. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Vilkuna, Kustaa 1980: *Etunimet*. Toinen painos. Avustajat Marketta Huitu ja Pirjo Mikkonen. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Yin, Robert K. 1994: *Case Study Research. Design and Methods*. 2nd edition. London: Sage.

Yliopiston nimipäiväalmanakka vuodeksi 1996. Toim. Eero Kiviniemi ja Marianne Blomqvist. Julkaisija Helsingin yliopisto. Helsinki: Yliopistopaino, 1995.

Yliopiston nimipäiväalmanakka vuodeksi 1997. Toim. Eero Kiviniemi, Marianne Blomqvist ja Samuli Aikio. Julkaisija Helsingin yliopisto. Helsinki: Yliopistopaino, 1996.

Yliopiston nimipäiväalmanakka vuodeksi 1998. Toim. Eero Kiviniemi, Marianne Blomqvist ja Samuli Aikio. Julkaisija Helsingin yliopisto. Helsinki: Yliopistopaino, 1997.

Yliopiston nimipäiväalmanakka vuodeksi 2000. Toim. Eero Kiviniemi, Marianne Blomqvist ja Samuli Aikio. Julkaisija Helsingin yliopisto. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava, 1999.

Yliopiston nimipäiväalmanakka vuodeksi 2001. Toim. Eero Kiviniemi, Marianne Blomqvist ja Samuli Aikio. Julkaisija Helsingin yliopisto. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava, 2000.

Liite 1

Kyselylomakkeen kysymykset:

1. Lapsen koko nimi sekä syntymävuosi ja -paikka. (Alleviivaa puhuttelunimi.)
2. Perheenjäsenten koko nimet sekä syntymävuodet ja -paikat. (Alleviivaa puhuttelunimet.)
3. Millä perusteella valitsitte lapsen etunimet?
 1. nimi
 2. nimi
 3. nimi
4. Kenen ehdotuksia ne olivat?
5. Mitä nimiehdotuksia hylkäsitte ja miksi?
6. Oliko lapsellanne ”työnimeä”?
7. Vaikuttiko etunimien valintaan se, että ne sopivat sukunimeen?
8. Onko lapsellanne lempinimiä? Jos on, mistä ne ovat tulleet?
9. Oletteko tyytyväisiä omiin etunimiinne? Miksi?
10. Onko suvuissanne tai perheissänne ollut erityisiä nimeämistapoja?
11. Millaista nimeä ette antaisi lapsellenne?

En halua, että lapseni etunimiä käytetään esimerkkinä tutkimuksessa.

Liite 2

Haastattelussa selvitettyt asiat:

Osa tiedoista oli saatu jo kyselylomakkeessa, joten kysymykset vaihtelivat sen mukaan, mitä vastaaja oli aiemmin kertonut.

Koska kaikilta haastateltavilta oli tiedot yhden lapsen nimen antamisen perusteista, selvitettiin ensin myös muiden lasten nimien taustat.

Jokaisen haastateltavan kanssa käytiin läpi samat aiheet, tapauksesta riippuen hieman eri kysymyksiin.

1. Ristimänimen/lopullisen nimen miettimisen aloitus:
Esim. Milloin aloitte miettiä ristimänimiä?
2. Nimien etsintä- ja löytämispaikat:
Esim. Etsittekö nimiä nimipäiväkalenterista tai nimikirjoista?
3. Nimenvalintaan vaikuttaneet ihmiset:
Esim. Toivoivatko isovanhemmat jotain nimeä?
4. Ensimmäiset nimet, hätäkastenimet:
Esim. Muistatko oliko teillä nimet tytölle ja pojalle sairaalaan mennessä?
5. Nimien päättämisyjärjestys:
Esim. Mikä/kumpi etunimistä oli ensin selvillä?
6. Valitsemismenetelmä:
Esim. Oliko valitsemisessa apuna omia ”suosikkilistoja”?
7. Sukunimen vaikutus:
Esim. Miksi sukunimi vaikutti/ei vaikuttanut?
8. Suvun nimet, miksi on annettu tai ei ole annettu:
Esim. Onko teillä kulkenut suvussa joitain nimiä esim. toisena nimenä? ja Harkitsitteko antaa niitä?
Miksi annoitte suvussa kulkeneen nimen?
Miksi ette antanut suvun nimiä?
9. Nimen oleminen almanakassa:
Esim. Oliko tärkeää, että nimi on almanakassa?
Olisiko nimi annettu, vaikka se ei olisi ollut almanakassa?
10. Nimien yleisyyden vaikutus:
Esim. Vaikuttiko nimien yleisyys valintaan?
Luitteko suosituimpien nimien listoja?

11. Muotinit:

Esim. Onko sinulla havaintoa, millaiset nimet ovat nyt muodissa?
Mitä mieltä olet muotinitistä?

12. Millaisista nimistä haastateltava itse pitää.

13. Sisarusten nimien vaikutus:

Esim. Mietitkö sitä, miten sisarusten/veljesten nimet sopivat yhteen?

14. Tunsitteko nimen antamisen aikoihin ketään samannimistä?

15. Onko myöhemmin tullut vastaan paljon samannimisiä lapsia?